

ከአሜን ባሻገር

በዕውቀቱ ሥዩም

Brought to you by: t.me/etbookstore

በዕውቀቱ ሥዩም

© በዕውቀቱ ሥዩም፣ 2008 ዓ.ም.።
የጸሐፊው መብት በሕግ የተጠበቀ ነው።
በመጀመሪያ ስዓር 2008 ዓ.ም. ታተመ።

Copyrights © Bewketu Seyoum, 2015.
All rights reserved, including the right to reproduce
This book or portions thereof in any form whatsoever.

የበፋን ሥዕል በወቅ ስመድርቅ

ምሥጋና

በዚህ ምድር ያለውን ውጣ ውረድ ላቀለላችሁልኝ ወዳጆቼ ሁሉ፣ ምሥጋናየ ባላችሁበት ይድረሳችሁ።

እንዲሁም ምርምርና የድርሰት ሥራዎቼን ስሠራ ቤታችሁንና ቤተ መጻህፍታችሁን ከፍታችሁ ላስተናገዳችሁኝ ለዶክተር አበበ ካሳሁን፣ ዶክተር በድሉ ዋቅድራ፣ አቶ ሰለሞን ተክላይ፣ አርቲስት ዓለምጸሃይ ወዳጆ፣ ብሩክ አብዱ፣ ኀሩይ አብዱ፣ አቶ መኮንን ጌታሁን (ሚሩ) እና አቶ ጌታቸው ወልደማርያምን አጥብቄ አመሰግናለሁ። በመጨረሻም፣ የዚችን መጽሐፍ ፍጻሜ ላሳመሩልኝ ወዳጆቼ ሕይወት ማሩና ዳኝነት መኮንን ውለታ ከፋይ ያድርገኝ አላለሁ።

“ከውስጥ ሲያስተጋባ የወንጀሉ ትእዛዝ ሥርዓትና ወጥ
አሜን ብቻ ሆኗል የመሃይም (ን) ወጥ”

(ጸገዩ ወይን ገብረመድህን (ናስተማሰሰኳ))

አርእስት

78

መግቢያ	7
የገነት በር	13
ደስታና ቀበጸ ተስፋ	19
የላስታ ገጸበረከት	25
ከቸርቸል ጎዳና ወደ ቸርቸል ደመና	40
የጎበና ቅኝት	60
የመጨረሻው ምሳ	78
ሦስቱ ኤልሻዳዮች	89
ስምና ማገነት	97
ስለገብረአግዚአብሔር	113
ገመና ገላጭ	128
ሴቶች በዋሉበት	138
የማይደገግ ናፍቆት	149
ጁገልን ጥሰው የገቡ ሐሳቦች	161
ምኒልክና አርሲ	178
ምኒልክ የጭካኔ ቁንጮ የሆነው ከማን ጋር ተወዳድሮ ነው?	192
ሲደጋገሙ እውነት የሚመስሉ ውሸቶች	202
የገቀት ውሃ ሙላት ሲወስድ እያሳሳቅ ነው	214
አማራጭን አየን	230
ነጻ መሬት	238

© በዕውቀት ሥራ 2008 ዓ.ም.።

የጸሐፊው መብት በሕግ የተጠበቀ ነው።

በመጀመሪያ ሕዳር 2008 ዓ.ም. ታተመ።

Copyrights © Bewketu Seyoum, 2015.

All rights reserved, including the right to reproduce

This book or portions thereof in any form whatsoever.

የሽላን ሥዕል በወቅ ስመወርቅ

ምሥጋና

በዚህ ምድር ያለውን ውጣ ውረድ ላቀለላችሁልኝ ወዳጆቼ ሁሉ፤ ምሥጋናየ
በላችሁበት ይድረላችሁ።

እንዲሁም ምርምርና የድርሰት ሥራዎቼን ስሠራ ቤታችሁንና ቤተ
መጻህፍታችሁን ከፍታችሁ ላስተናገዳችሁኝ ለዶክተር አበበ ካሳሁን፤ ዶክተር
በድሉ ዋቅጅራ፤ አቶ ሰለሞን ተክላይ፤ አርቲስት ዓለምጸሃይ ወዳጅ፤ ብሩክ
አብዱ፤ ንጉይ አብዱ፤ አቶ መኮንን ጌታሁን (ማሩ) እና አቶ ጌታቸው
ወልደማርያምን አጥብቄ አመሰግናለሁ። በመጨረሻም፤ የዚችን መጽሐፍ
ፍጻሜ ላሳመናልኝ ወዳጆቼ ሕይወት ማሩና ዳኝነት መኮንን ውሳኔ ከፋይ
ያድርገኝ እላለሁ።

የዘመናችን የብሔረሰብ የጎበዝ አለቆች በተወለዱበት ከተማ ውስጥ ሆስፒታል ለመሥራት እምስት ሳንቲም አያወጡም። ይሁን እንጂ የጀርመን ተራድኦ ድርጅት ሆስፒታል ቢያቆም በየትኛው ቋንቋ የተጻፈው ስሙ ይቅደም የትኛው ይከተል በሚለው ዙርያ ዳላ ቀረብ ከርከር ሊያደርጉ ይችላሉ።

ባብዛኛው በጥፍጥ ችግር የሚሰቃዩ ናቸው። ንፍጉትን ፖለቲካዊ ካባ ስላለበት ይገኛቸዋል። እያንዳንዱም አውሮፓ ቤት ሠርቶ ዜጎች የሚያገኙትን መብት አግኝቶ አየኖረ፤ “ከክልላችን ውጡልን” የሚል መፈክር የሚያስተጋባ ሰው ከስቃይነት በቀር ምን ይገልጻል? ኢትዮጵያ ውስጥ ከሚኖሩ ብሔረሰቦች ውስጥ እንደ ሰርዶ ከመሬት በቅሎ የተገኘ እንደ እንኳ የለም። ሁሉም በቅምያ የተገኘ መሬት ወርሶ የሚኖር ነው። አባቶቻችን በቅምያ ያገኙትን ሀገር በጋራ በአኩልነት ከመጠቀም ውጭ ማንም ተነሥቶ በተጎራባች ህዝቦች ማሽል የቻይና ግንብ የማቆም መብት የለውም።

በሰላም ሀገር እየኖሩ፤ ወንድማማች ህዝቦችን ወደ ፍጅት የሚገፉ ሰዎችን አመለካከት በዚህ መጽሐፍ ውስጥ ለማጋለጥ ሞከርዋለሁ።

በመጽሐፈ ውስጥ ታሪካችውን በልዩ አድናቆት ያወሳህላቸው ሰዎች አሉ። እነሆን ሰዎች በግለሰብ ብቃታቸው የማደንቃቸው ናቸው። ኢትዮጵያን የሚያክል ሀገር መመሥረት ቀላል ነገር አይደለም። ልብ መለካት፤ ትንትና የማደራጀት ተሰጥሶ ይጠይቃል። ከየትም ይምጡ ከየት በታሪካችን ውስጥ ልዩ ብልጫ ያስመዘገቡ ግለሰቦችን ከማድነቅ አልባዝንም። ዝርዝሩን ወደ ውስጥ ስትዘልቅ ታገኘዋለሁ።

የገንት በር

አሜሪካን ለማየት የነበረኝ ጉጉት ድሮ ሀገር ቤት ሳለሁ አዲስ አበባን ለመጎብኘት ከነበረኝ ጉጉት ጋር ይመሳሰላል። ድሮ ልጅ ሆኖ ከብላቴኖች እፍ የማይጠፋ እንደ ሰመጥር ዘፈን ነበር። ዘፈኑ፤

“አዲስ አበባ ላይ፤ ወድቄ ብነሣ
የሠራ አከላቴ፤ ወርቅ ይዞ ተነሣ” ... እያሰ ይወርዳል።

የልጅነት ምኞቴ፤ ፓይላት መሆኑ፤ ጾክተር መሆኑ ሳይሆን፤ አዲስ አበባ ውስጥ እንደምንም ገብቶ ጧ ብሎ መውደቅ ነበር። አዲስ አበባ ላይ የወደቀ ሰው ፍግ እንጂ ወርቅ ይዞ እንደማይነሣ ለማወቅ ጥቂት ዓመታት መጠበቅ ነበረብኝ።

“ኪነት የገሀዱ ዓለም ነጻበራት ናት”፤ ያለው ሰውየ የወጣለት ቀጣፊ መሆን አለበት። ኪነት የገሀዱ ዓለም አብሮ፤ የገሀዱ ዓለም ጌታ ናት። ጉባዋን ሰማይ ጠቀሰ ፎቅ አድርጎ ማሳየት ዋና ጠባይዋ ነው። በዘፈኑ ጠብድሎ የታየን፤ አጠገቡ ሰገነኝ ደብዝዞ፤ እዚህ ግባ የማይባል ሆኖ እናገኘዋለን። “የጠላን አቀባት ዝንጀሮ አይወጣውም” በሚለው የካላማየሁ እሸቴ ዘፈን ስሞብረበር

አንደኛርሁ የገባኝ ከጣሳ ተራራ ፊትሰፊት የቆምሁ ቀን ነው። ይሄንን አቀባት እንኳን ዝንጀሮ፤ እኔ ራሴ ከስኪስ ጫማ አድርጌ፤ መቶ አለቃ ግርማን አዝዩ መውጣት ይቅተኛል? ዓለማየሁ እሸቴ ከጣሳ ወለደ ሥር የተመለከተው ዝንጀሮ አካለ ስንኩል መሆን አለበት።

አሜሪካ ለሚኖሩ ኢትዮጵያውያን ዝግጅቴን እንዳቀርብ በማለት ሸዋ ኢትዮጵያውያንን “አማካኝነት ግብዣ ሲቀርብልኝ አላቅማማሁም። አሜሪካ ገብቶ ከተቻለ፤ እንደ ከፈጠረ ዶላር ከልታል ደግሞ እንደ ከፈጠረ ወሬ ይገድ ለመለላለሁ ብዩ አሰብሁ።

ለጉዞ የሚገፋ ሌላ ሰብአዊ ነበረኝ። በቅርብ ጊዜ ወዲህ የቤት ለቤት ደራሲነት ሰልጥኖኛል። በኔና በቢጤዎቼ መዝገብታለሁ፤ በማየት፤ በመመርመርና በመትብኘት ሳይሆን ከበርጩማው ላይ ሳይነሣ የሚጽፍ ሰው “የቤትሰቤት ጋዜጠኛ” ወይም “የቤትሰቤት ደራሲ” ይባላል። ዓለምን አቤታችን በርጩማ ላይ ሆንን ስናያትና ኮርቻ ላይ ሆንን ስናያት ለየቅል ናት። እኔና የዘመን ጓዶቼ ኮርቻው ላይ ብዙም የልንከትም፤ ካባቶቻችን እና ከውጭ ሀገር ጋዜጠኞች ጋር ስንመዛዘን ወደ ጎላ የቀረን ይመስለኛል።

አባቶቻችን ስል፤ በአገራችን ታሪክ እንደ መጀመርያዎቹ ጋዜጠኞች ሆነው ሲቆጠሩ የሚገባቸውን የዜና-መዋሊል ጸሐፊዎችን እያሰብኩ ነው። እኒህ ጸሐፊዎች ከልባቸው አፍልቀው ሲጽፉና በቦታው ተገኝተው ሲዘግቡ ልዩነቱ ለየቅል ነው። በርጩማቸው ላይ ተወስነው ሲጽፉ ወይም በእነሱ አባባል፤ ከልባቸው አፍልቀው ሲጽፉ፤ ብዙ ፍሬክሰኪ ነገር ብራናቸውን ያጣብባቸዋል። ትልቅ ገደል የተፈጸመበትን ጦርነት በጥቂት መስመሮች አቀጭጨው፤ አኩላማው ይዘግቡታል። ምድራዊውን ከስተት ለማያዩ ያደርጉታል።

ከላይ የጠቀስኳቸው ሰበቦች ባይኖሩ ኖሮ እንኳ የአሜሪካን ግብዣ አግኝቶ “ይላፈኝ” የምልበት ምክንያት አልነበረኝም። እንደ ብዙዎቹ የዘመን ጓዶቼ የአሜሪካን መስህብ መቋቋም የሚችል ወኔ ያለኝ አይመስለኝም። እንዳንዴ ሳስበው፤ በዘመናችን አሜሪካ ለመግባት የሚደረገው ውጣ ውረድ ለባቶቻችን በእምላክ ፊት ሞገስ ለማግኘት ከነበራቸው መጠመድ ጋር የሚመሳሰል ነው። ለነገሩ ይህ መሆኑ ምን ይገርማል? አሜሪካ ሁሉን-ቻይና ሁሉን-ወወት ብቻ አይደለችም። ከዚያም በላይ ናት። እንደ የፖለቲካ ሊቅ ያለውን መጥቀስ የምለውን ያደምቅልኛል።

“የዛሬይቱ ዓለም ሥርዓት ጉዳይ፤ በከፊል የአሜሪካ ፖሊሲ ጉዳይ ነው። ዓለም አቀፍ ስትራቴጂ ያላት ሀገር አሜሪካ ናት። ቀሪው የዓለም ክፍል ለአሜሪካ አጻፋ የሚመልስ፤ አሜሪካን የሚፈራ፤ በአሜሪካ ጥበቃ ውስጥ የሚኖር፤ በአሜሪካ የሚቀና፤ አሜሪካን የሚጠላ፤ በአሜሪካ ላይ የሚያሰርና በአሜሪካ ላይ ተማምኖ የሚኖር ነው። ሌላው ሀገር ሁሉ የሀገር አስተዳደር መርሁን ከአሜሪካ እንጻር ይቀርጻል።”²

እንግዲህ መንግሥታትን በዚህ መንገድ የማረከው የአሜሪካ ኃይልነት ግለሰቦችን ቢያማልል አይገርምም።

አምባሲ የምገባበት ቀን ሲታረብ አንዱ ባለንጀራየ፤

“ቃለ መጠይቁን በእንግሊዝኛ ነው የምታደርገው ወይስ በዐማርኛ?” ሲል ጠየቀኝ።

“ይችን ይወዳል ሰውየው፤ ቅኔ አዘርፍበታሁ ብዩ የምትመኝበትን የእንግሊዝኛ ችሎታየን ትጠራጠራለሁ?”

“ገደላህም በእንግሊዝኛ ቃለመጠይቅ ማድረግ ይቅርብህ”

¹የዘመን ጓደኛ፤ እንደ ዘመን የሚጋራ ሰው ማለት ነው። ይህን ታል ፈጥሮ ወደ ሀገርናችን የጨመረው ይድነታቸው ተሰማ ነው። በእንግሊዝኛ contemporary የሚል እቻ አለው።

²Robert Cooper, The breaking of Nations (Page 45)

"እኮ ለምን?"

"ምን ያደርጋልህ። የእምባሲ ቃለመጠየቅ የቀረበት ጋይድ ፊትና አይደለም። የጽንጻ ቻልክ አልቻልክ ግድ የላቸውም።"

"በመግርኛ አንዳደርግ ነው የምትፈልገው?"

"አዎ"

"የሚያሳምን ነገር ንገረኛ"

"ዐየህ፤ አስተርጓሚዎች ለተጠየቅኩት ነገር የምትሰጠው ምላሽ እጥጋቢ መሰሉ ካልታዩቸው ወይም ካልጣማቸው፤ ያገዙሁል። ማለት የፈለግኩትን ሳይሆን ማለት የሚገባህን እርመወድ ያስተላልፉሁል። ይሄ ሺዛ የማግኘት አድልህን ከፍ ያደርገዋል። ግልጽ ነኝ?"

ጓደኛዋ ግልጽ ብቻ ሳይሆን ትክክል ነበር።

እምባሲ የቃለመጠየቅ ተራሮ ደርሶ የድርድር ጎጆ ከሚያከል አሜሪካዊ ፊት ቆምኩ። መቼም የሚረከብ ሽንቃጣና የቻይናዊ በርመጫ ማግኘት ከባድ ነው። የፕሬዚዳንት ጆርጅ ቡሽን ግልብነት ያለመታከት በመተቸት የሚታወቀውን ማይክል ሙር የተባለውን ጋዜጠኛ አስታውሰኝ። በሀዘብ ማክል ኖሪህ ስታዋው ተርታው አሜሪካዊ የማይክል ሙርን ሰውነትና የጆርጅ ቡሽን አእምሮ አስተባብሮ የያዘ ሆኖ ታገኘዋል።

ባስተርጓሚ ብዙ ጥያቄ ተጠየቅሁ። ተገቢውን መልስ ሰጠሁ።

መጨረሻ ላይ፤

"ከባህል በድኑ ጋር መሥራት ከጀመርክ ስንት ጊዜ ሆኑ?" የሚል ጥያቄ ተወረወረልኝ።

"የመጀመርያዬ ነው" አልሁ።

አስተርጓሚው አፋን ወደ መስኩቱ አቅርቦ፤ "አልገባህም ጥያቄው" አለኝ።

"ገብቶኛል የመጀመርያዬ ነው" ብዬ መለስኩ።

"አሁንም አልገባህም" ሲለኝ ምላሼን አንዳርም ፍንጭ እየሰጠኝ መሆኑ ገባኝ።

"አንድ ዓመቱ ነው" ብዬ በመጠጥሁ። አስተርጓሚው ወሽቴን ለፈረንጅ ተረጎመለት።

ሺዛው ሲመታልኝ፤ በልቤ እንደ ባሕርዳፋ መዳኒት ዐዋቂ፤ እንደ አያ አስረሰ "እውነት መቀመጥ ከታኝ ነበር፤ ውሸት ነጻ አወጣችኝ" ብዬ ፈገግ አልኩ።

ነገሩ ከጥቂት ዓመታት በፊት የተከሰተ ነው። በባሕርዳፋ ከተማ በባህል ህዝምና የሚተዳደሩት አያ አስረሰ ለአንዲት በሽተኛቸው አገል ቅጠል ሰጥተው ገደሏት። በፖሊሶች ቁጥጥር ሥር ሲውሉ ታደዩ፤ "እኔ ልጤ የተራሰ፤ ጉድጓዴ የተማሰ ሽማግሌ ነኝ። በዚህ እድሜዬ መዋሸት አይገባኝም። አውነት ነው፤ መዳኒቱን ስሰጣት ሰተት ብላ ግጥም ብላብኛለች፤ በእጄ ላይ መታብኛለች" ብለው ተናዘዙ።

ጠበቃው ይሄንን ሲሰማ፤ የዋህነታቸውን ወቅሶ፤ እንዲያስተባብሉ አሰለጠናቸው። እናም በሚቀጥለው ቀጠር ሲቀርቡ፤ ከቡር ፍርድ ቤት፤ ፖሊሶች ባልወለደ አንጀታቸው አየነረቱ፤ በግድ እንዳምን አድርገውኝ ነው እንጂ፤ ከልጅቱ ደም እጄ ገጸህ ነው" ብለው አስተባበሉ። ፍርድ ቤቱም የዋስ መብታቸውን ፈቅዶ አሰናበታቸው። ታደያ የነረቤት ጠያቂ "አግዘር አንኳን አሰፈታዎ እያለ ሲጠይቃቸው፤ "ወጥኛ፤ አውነት መቀመጥ ከትታኝ ነበር፤ ውሸት ነጻ አወጣችኝ" ብለው መለሱ ይባላል።

እኔም እውነት መቀመጥ ልትከተኝ እንደነበር እያሰብኩ ከእምባሲው ወጣሁ።

ገና ከግቢ እንደወጣሁ አንዱ አንኳን ደስ አለህ ብሎ እንደ ቀረግ ተጠመጠመብኝ። እንደምንም ከዕቅዱ ራሴን መንጭቄ አውጥቶ ቀና ብዬ ስመለከተው ያለዛሬም አይቼው አላውቅ። "እስቲ የደሰደሰ የሆነ ነገር

ልቀቅብኝ" ሲለኝ፤ ከፊቴ የቆመው "ፈላጭ" መሆኑ ገባኝ። እጄን ከኪሴ ትትቶ ላወጣው አምሳ ብር ይዞብኝ ተመለሰ። "ዝርዝር አለህ?" ልለው ስሰናዳ አምሳ ብር በቴ ነው እላና ከመንከቅ በማይተናነስ መንገድ፤ እጄ ላይ ያንከረፈፍኩትን ተቀብለኝ። ወድያው ፈገግታውን አቀጣጥሎ ወደ ሌላዋ ባለ አድል ሲሄድ ተመለከትኩት።

የዚህን "ፈላጭ" ዘዴኝነት ባሰብኩት ቁጥር ዛሬ ድረስ ይደንቀኛል። የሽርማዳው አራዳ፤ የሰው ስነልቦና ዘይቤ ተገልጦለታል። ሰዎች በተደሰቱበት ቅጽበት መንፈግና መቆጠብ ትዝ አይላቸውም። ለኛ ኢትዮጵያውያን የአሜሪካ ሺዛ የደስታ ጣራችን ነው። ሺዛን ያክል ነገር በእጅህ ገብቶ እንዴት ስለ ገፍንት ታሰባለህ? የዱላር ተራራ ከፊት ለፊትህ እየታየህ ስለአምሳ ብር እንዴት ልትጨነቅ ትቸላለህ? እንዲህ አይነቱ የደስታ ቅጽበት አባ ሆኖን አባ መስጠት እንዲሆን ያስገድድዋል።

ደስታ የሚባለው ነገር ሰዎችን እንዴት መልካምና ገራም እንደሚያደርጋቸው አትዋጽዖ ለአፍሪካ ዋንጫ ማጣርያ ያለፈች ጊዜ አይቸዋለሁ። ያን ቀን፤ ሰዎች ሁሉ ከንፋቸውን ያራገፉ መለከት ሆኑ። ለወትሮው ጎዳናውን እንደርስት እየተሻሻሙ ስድብ የሚቀበሉ ያዲስባ ባለመዚናች አንተ እለፍ፤ አንተ ቅደም እየተባባሉ ሲገባበዙ እየሁ። ባለመዚናች መንገደኛውን ሁሉ የመሳሪያ ዋጋ ሳይጠይቁ ማኑ። ደስታ የሰዎችን ፊት ሁሉ እንድ አደረገው። ምናልባት ደግ ለመሆን የሚያስፈልገን የግብረገብነት ትምርት አይደለም። የሚያስፈልገን ትገሽ ድልና ትገሽ የምሥራች ይሆናል።

ግራዶች መዝገበታል አግባብተና ተለማምጦ ገንዘብ የሚተበል ፈላጭ ተብሎ ይጠራል። ደረጃው ከተመጽዋችነት ከፍ ያለ ነው።

ደስታና ቀቢጸ ተስፋ

ውሃ ልማት በተባለው የኛ ሠፈር ውስጥ፤ ሁለት ዝነኛ ተማሪ ቤቶች ይገኛሉ። የመጀመርያው እንደ ቅርስ የሚቆጠረው አንጋፋው፤ ብርሃንህ ዛሬ አጠቃላይ ሁለተኛ ደረጃ ትምህርት ቤት ሲሆን፤ ሁለተኛው የሐዲስ ዓለማየሁ አጠቃላይ ሁለተኛ ደረጃ ትምህርት ቤት ነው። በሁለቱ ትምህርት ቤቶች መካከል በግምት ሦስት መቶ ሜትር ርዝመት ያለው የአግር መንገድ ተዘርግቷል። ከአግር መንገዱ ግራናቀኝ፤ መጽሐፍት ቤቶች፤ አለያም የጽሕፈት መሳሪያ መሸጫ ስቶች አይታዩም። እካባቢውን የወረሩት መሥሪያ ቤቶች (ፔንሲዮኖች) ብቻ ናቸው። ከባዜ ቀኖቹ ባንዱ፤ ሥራዬ ብዬ ግራ ቀኝን ማስተዋል ጀመርኩ። ለሸካዶ ፔንሲዮን፤ ዜድ በ ፔንሲዮን፤ ጌት ፔንሲዮን፤ ጎደሌ ፔንሲዮን፤ ኒውዴይ ማሳጅ፤ አህመድና ወዳጆ ሜት ቤት፤ መሲ ራያ ባር፤ አሪዮን ፔንሲዮንና ከላሲካ ፔንሲዮን በግራቀኝ ተሰልፈዋል።

ሺህ ብር የገዛሁትን ቤትን በከረምት አፍርሶ ደርዘን ጃንጥላ የማይገዛ ፍራንክ ሸንጥ አድርጎ በተመቅደስ እንደገዛች ውሻ አካል በየሚያባርረኝ ባለሥልጣን ባለበት ሀገር ውስጥ ነጆ ለምን እቀልሳለሁ። ጌቶች ለችግር ቀኔ ያጠራቀምኩትን ብር በጥጋብ ዘመናቸው የሚወርሱበኝ ከሆነ የባንክ ደብተር የማወጣው ለምንድነው? ልጄ በሕይወት እያለሁ እኛላ ማውታ ሊሆን እንደሚችል እያወቅሁ፤ “የዛሬ ዓመት የማመሽ ልደት” እያልሁ የምዘፍንበት ምክንያት ምንድነው? “ኢትዮጵያ ለዘላለም ትኑር” ከሚለው መፈክር በስተቀር ኢትዮጵያን ለዘላለም የሚያኖራት መሠረት መፍረስን እያወቅሁ ለሚቀጥለው ዓመት እንዴት ሳትድ አችላለሁ? ተው ባክህ! እኔም እንደጥንቱ አቴናውያን የሞት ፍርድ እንደተፈረደበት ሰው እኖራለሁ። የመስቀያው ገመድ አንገቴ ውስጥ እስኪገባ ድረስ የጥንቱ ባላገር ግጥም በቃሌ እወጣለሁ።

“የራሴህም ብላ፤ የጠማህም ጠጣ፤
ከዚህ የተሻለ፤ ምንም ቀን አይመጣ፤
ላገኝ ነው በማለት፤ ሞትኩኝ በስቀቀኝ፤
ሂድ ሂድ አለቀ፤ የምጠብቀው ቀን።”

የላሰታ ገጸ-በረከት

የላሊበላ አዳራሾችን በቃላት ወይም በፊልም ለማስረዳት መመከር አሪፍ ቅኔን በዱዳ ቋንቋ ለመተርጎም እንደ መመከር ነው። የላሊበላን አዳራሾች ምን ብለን እንጥራቸው?? ካንድ ዐለት የተፈለፈሉ መቅደሶች የሚለው አገላለጽ ያንስባቸዋል። አንድ ሥዕል ከሺህ ቃላት የበለጠ ይናገራል ቢባልም፤ የቱሪዝም ቢሮ ፖስት ካርድ ቤተ-ጊዮርጊስን በወርድ በቁመቱ የማሳየት አቅም የለውም። የሚያስከር ነገር መሥራት የሚችል ፍጡር መሆኑን አስበህ ትደነቃለህ። የላሊበላ ሕንጻዎችን ግብጻዊም ይሥራቸው አገው፤ ግሪክም ይሥራቸው አበሽ፤ ሰው ከጉኑ ሳይሆን የብርቱዎች ብርቱ ፍጡር ለመሆኑ ማረጋገጫ ናቸው።

የገድላ ላሊበላ ጸሐፊ ላሊበላን መናኝ መነኩሴ ሊያደርገው ይቃጠላል። ግን ዓለምን የሚገኝ ሰው ስሙን በደንጋይ ላይ አትሞ በዓለም ላይ ዝነኝ ለመሆን ለምን ይጥራል? ላሊበላ ደካማ ሰዎች የተጋነነ ሕልም ነው ብለው ሊያባርሩት የሚችሉትን ሐሳብ ወደ እውነታ የቀየረ ብርቱ ሰው መሆኑ አለበት።

እስከቅርብ ጊዜ ድረስ ባላገርች ከየማእዘኑ በእግርና በበቅሎ ወደ ላሊበላ የሚገለግሉት ጽድቅን ፍለጋ ነበር። ሀገር ቤት ላለሁ፤ የጥምቀት ለታ፤ እንድ ሳልቴት፤

“እኔስ ሄጃለሁ፤ ላሊበላ
እንግዲህ ዲያብሎስ፤ ምን ትብላ” ብላ ትዘፍናለች።

ሳረምሳው ምእመን ደግሞ ዲያብሎስን ወክሎ፤

“እኔስ አላጣም ልከስከስ
እኔስ አላጣም ልከስከስ
ሮብ ለት ማለዳ ማንካ የምትልሰ።” ብሎ ይመልሳል።

የባላገር ምእመን ላሊበላን በመሳሚ ብቻ መንግሥተ ሰማያት አገባለሁ ብላ ማሰቧ ያስቀኝ ነበር። አሁን ግን እንደተሸወድሁ ገብቶኛል። እምነቱን ወደ ጎን እንተወውና ላሊበላን ማየት የሚያገናጽጋው ፍስህ ራሱ መንግሥተሰማያት ካልሆነ ምን ሊሆን ነው? የላሊበላን አዳራሾች ማየትና መዳሰስ በቀላሉ የማይበርድ ምርቃና ያንናጽፋል።

እኔ በላሊበላ ቦታ ብሆን ኖሮ፤ በዚያ የቋጥኝ ማኅደር በሆነ ሀገር ውስጥ ስሠፍር መጀመርያ ወደ አእምሮ የሚመጣው ከአካባቢው ርቆ መሰደድ ወይም ወደ ለምለሙ የሳረቢት ሀገር መዝመት ይሆናል። ላሊበላ ግን እንደ እኔ አይደለም። ከዚያ ደገዝ ቋጥኝ ላይ ብሩህ መንደር አፈለቀ። ይህንን አድርጎ በለምለም ሀገር የሚኖሩ ሰዎች ወደ ርሱ ሰፈር እንዲሰደዱ ማድረግ ቻለ። ከስምንት መቶ ዓመታት በኋላ የላሊበላን አርአያ የተከተለች ሀገር ብትኖር አሥራኤል ናት። አስቀያሚውን ውብ ማድረግ፤ ቅርጽ አልባውን ቅርጽ ማስያዝ፤ ከምድረበዳ ውሃ ማፍለቅ እንደሚቻል ማሳየት የላስታውያን አብነት ነው።

የላሊበላ ሕንጻዎች ማሩን የተገፈፈ ቀፎ ናቸው ማለት ይቻላል። ባዶ ናቸው። ካዳራሾቹ መካከል ጥቂቶቹ ቤተመንግሥት እንደነበሩ ማወቅ ተችሏል። ታዲያ ጎሳሡና ጎሳሥቲቱ የተጠቀሙባቸው እቃዎች እንደ ሕንጻዎቹ የተራቁቱ ይሆኑ?

ላሊበላ በምን ዓይነት አልጋ ላይ ሲተኛ ኖረ? ቁርሱን በምን ዓይነት ስህን ይበላ ይሆን? ሚስቱ መስቀል ከብራ ማለዳ ከምንታዋ ተነሥታ ፈጽን በምን ታይ

ነበር? ለዚህ ጥያቄ መልስ ይሰጠኛል ብዬ ያስብኩት የላሊበላ መዝናኛውን መነኩሽ ነበር። ማምቼ የተሳሳተ መሆኑን ለማወቅ ጊዜ አልፈጀብኝም። መዝናኛው ውስጥ ከተደረገሩት የመስታወት ሳንዱቆች ባንዱ ውስጥ የተቀመጠ እንድ የመጥረቢያ ዘበያ ተመለከትሁ። የመጥረቢያውን ምንነት እንዲያስረዳኝ ነጠላውን አመሳቅሎ ለብሶ የቆመውን ትሁት አስነብኜ ጠየቅሁት።

“ይህ እንግዲህ ገጥሥ ላሊበላ ቤተመቅደሶችን ለመጥረብ የተጠቀመበት መጥረቢያ ነው” ብሎኝ አረፈ።

“በዚህ መናኝ መጥረቢያ እንኳን ያንን የሚያክል ቋጥኝ፤ የበሰበሰ ጉቶ መፍለጥ ይቻላል?” በማለት ጥርጣሬዬን ላስገብኝው አካፊልኩት።

“እንግዲህ እኛ ተችሎታል ብለን እናምናለን” ብሎኝ ትክክረኛን ሰበቅ።

ዐለፍ ስል በሌላ መስታወት ውስጥ ተደፍቶ የተቀመጠ የነሐስ ደወል ተመለከትሁ። በደወሉ ወገብ ላይ፤ “ንጉሥ ዳዊት” የሚል ያሚረዳ የፈደል አጣጣል ያለው ጽፈት ተፈልፍሎታል። አንጥረኛውን የሚደነቅ ባለሙያ መሆኑን መመስከር አይከብደም።

አስተሳሰብ ያየሁትን እያየ ቀጠለ፤ “ይሄ ደወል ከንጉሥ ዳዊት ለላሊበላ በስጦታ የተላከለት ደወል ነው” አለ።

ዕብራዊው ንጉሥ ዳዊት ስሙን በግእዝ ፊደል ደወል ላይ የሚያስቀርጽበት ታሪካዊ አጣጣሪ እንደሌለ ስለማውቅ ያስተሰኘውን አስተያየት ጥል አልኩት። ደወሉ የኢትዮጵያዊው ንጉሥ የዳዊት ሊሆን ይችላል።

ዘር ዘር ስል፤ የሚዘየመን መደርደር ያጩኝቱ፤ በኋለኛው ዘመን በስጦታ መልክ ለላሊበላ ቤተመቅደስ የተበረከቱ ንዋያተ-ቅዳሳንና ንዋያተ-ሃገሥታት መሆናቸውን አረጋግጥሁ።

ኢትዮጵያ የምትባል መከረኛ ሀገር ስንት ሞገድ ተሻግራ እዚህ እንደ ደረሰች የሚያውቅ ሰው፤ በላሊበላ አዳራሾች ውስጥ የነበሩት ቁሳቁስ ወደዚህ ዘመን አለመድረሳቸው አይገርመውም። የዛጉዬ ሃገሥታት በሸዋ መፈንቅለ-መንግሥት አድራጊዎች ስልጣናቸውን ሲቀሙና መንግሥት ሲዘዋወር፤ ሲጠፉና ሲወድሙ የሚችሉትን ብርቅ ንብረቶች አናስብ። እንደያውም አዳራሾቹን በነበሩበት ቆመው ያገኘናቸው በበቅሎ ለመጫን ስለማይመቹ ወይም በአሳት ማቃጠል ስለማይመቹ መሆን አለበት።

ቤተመቅደሶች እንዴት እንደተሠሩ የሚናገር መጽሐፍ ሳይደርስን መቅረቱ እንደ አግር አሳት አያገነባብም? ፖርቼጋሉ መንገደኛ አልሻፊዝ፤ እነዚህ ከድንጋይ ተጠርበው የተሠሩ ቤተክርስቲያኖች ሁሉ በሀያ አራት ዓመት ውስጥ ተሠርተው መጠናቀቃቸውን የሚገልጽ ጽሑፍ መኖሩን ያገሩ ሰዎች እንደነገሩት መገግቧል። የተባለው መጽሐፍ ዛሬ ድራሹ የለም።

በኋለኛው ዘመን የተጻፉ ገድሎች ሕንጻዎቹን የመላእክት ሥራ ያደርጋቸዋል። ደበበ ሰይፉ በዚህ ተገርግ።

“የርህ መቅደሶች”

ዝነኛ ሕንጻዎች፤ ከዐለት ማህጸን፤ ተፈልፍለው የወጡ፤ ነው አሉ በመላእክት፤ ከኦርክሶም ወርደው፤ በሌሊት የመጡ።” ብሎ ንጥሟል።

መላእክት ይህንን መለኮታዊ ፕሮጀክት በሀያ አራት ሰዓት ማጠናቀቅ እየቻሉ ሀያ አራት ዓመት የሚለፉበት ምክንያት ሊኖር አይችልም። አልቫሬዝ በጠቀሰው መጽሐፍ ውስጥ የተገለጠው ዘመን የላሊበላ አዳራሾች የሰው የረጅም ጊዜ ልፋትና ጥረት ውጤት መሆናቸውን ያሳያል።

የግራኝ ጉብኝት

ግራኝ አህመድ ባንድ ወቅት ላሊበላን በቁጣው ጉብኝቶች ነበር። ዐረብ ፋቂህ የተባለው ጸሐፊ ያይን ምስክርነቱን ሲሰጥ አንዲህ ይላል።

“አህመድ ጣኦት አምላኪዎች ላሊበላ በተባለው ቤተክርስቲያን ዙርያ መከማቸታቸውን ሰማ። ተራሮችን አቆራርጦ ደረሰባቸው። ቤተክርስቲያኒቱ ዘንድ ሲደርሱ መነኮሳቱ ለመስዋእትነት ተዘጋጅተው እገኛቸው። አህመድ ቤተክርስቲያኒቱን ተዟዘር ሲገባ ለጎረቤቱ አታ አላገኘላትም። አምዶቹና ሕንጻው ከዐለት ተፈልፍሎ የወጣ ነበር። በሕንጻው ውስጥ አንዲት የእንጨት ጉማጅ አትገኝም።

“ኢማሙ መነኮሳቱን ጠርቶ፤ እንጨት ለቅመው እንዲመጡ አዘዛቸው። ከዝያ እንጨቱን ደምረው እንደዱ። አላቱ ሲንቀሳቀሱ፤ አህመድ፤ ከእናንተ አንድ ከእኛ አንድ ሰው ወደ አላቱ ይግባ በማለት ሊፈትናቸው ተናገረ። የመነኮሳዊት አለቃ፤ በደስታ እገባለሁ፤ አለ። ይሁን እንጂ አንዲት ሴትዋ ብድሃ ጣላ፤ ጎርሱ የወገኔል መምህራ ነው። ከኔ በፊት ሊሞት አይገባውም።

ብላ ራሷን ወደ አላቱ ወረወረች። ኢማሙም፤ “ነትታችሁ አውጧት” በማለት አዘዘ። ነትተው ሲያወጣት ከፊል ፊቷ ተቃጥሎ ነበር።”

በዚህ ታሪክ ውስጥ ብዙ አስገራሚ ነገሮችን አናገኛለን። አስቡት፤ አንድ መነኮሳ፤ በድል አድራጊ ጠላቱ ፊት፤ መሬት ተከፍታ ብትውጠኝ በሚያሰኝ ሁኔታ ውስጥ የአሳት ግዛጥ በደስታ ለመቀበል ሲዘጋጅ አናያለን። እንዴት ያለ ወንድ ነው! ብለን አድንቅን ሳንጨርስ ሴትዋ ከመምህራ ያስቅድመኝ ብለ ዘላ ወድ አላት ገብታለች። የሐሳብ ኃይል፤ የእምነት ኃይል እንግዲህ ይህን ያህል ነው። እምነት፤ የሚንቀሳቀሰውን ደመራ፤ በንጹህ ውሃ እንደ ተሞላ የመዋቅ ገንዳ ዘለህ እንድትገባበት የሚያስችልህ ልቦናህን ይሰጥህል።

የግራኝ አህመድ ነገር ይባላል። የቀለደው አደገኛ ቀልድ ወደ እውነት ሲለወጥ ቢያይ መቋቋም አቃተው። “ነትታችሁ አውጧት” በማለት ጮክ። እውን ይህ ቃል የወጣው ከግራኝ ነው ወይስ የታሪክ ጸሐፊው ጆር ተቆጥሮበብር ነው? የግራኝ ነው ብለን እንመን። አንድ ሰው ምንም ግፊኛ ቢሆን፤ በምስጢር ኪሉ ይዟት የሚዘር ስሙኒ የምታከል ርህራሄ አያጣም።

የላሊበላ ምድር የአህመድ ግራኝ ብቻ ሳይሆን የቀዳማዊ ኃይለሥላሴ የአግር ዳካም ዐርፎበታል። ግርማዊነታቸው፤ በሁለተኛው የጣልያን ጦርነት ላይ፤ ወደ ላሊበላ መጥተው፤ ሁለት ቀን መሉ እንጀራ ባፋቸው ሳይዘር፤ ውሃ በጥርጅቸው ሳይወርድ፤ ሱባኤ ገብተው ነበር። እናም፤ የወደቀ ሞራላቸውን በጸሎት ድጅኖ አስነሥተው፤ የወኔ ነጻጃቸውን ሞልተው ባልሞት ባይ ተጋዳይ ከተፍጨረጨሩ በኋላ ወደ ውጭ ሀገር መርሸዋል። የላሊበላ ውቃሲ፤ ድል ባይሰጣቸውም፤ የስልታዊ ማፈግፍግ ጥበብ አልነፈጋቸውም። ላሊበላ ራሱ ከሰደሰት መቶ ዓመታት በፊት ከወንድሙ ጋር ሲጣላ፤ ወደ ኢየሩሳሌም አፈግፍን፤ ሰራዊት አደራጅቶ በመመለስ ድል ነስቷል ይባላል።

“እርጅና መጣና ድቅን አለ ፊቴ”

“የቅዱስ ላሊበላ ሕንጻ እንደ መሴ ድንኳን እርጅና አይነካትም። ወይም አሕዛብ እንዳፈረሱት እንደ ሰለሞን ምክራብ አይደሉቸው። ሰማያዊት ኢየሩሳሌም በምድር ላይ እስከትታይ ድረስ የቅዱስ ላሊበላ ሕንጻ አትጠፋም አታረጅም።”

ይህን የሚለው የገድለ ላሊበላ ደራሲ ነው። ደራሲው የላሊበላ አዳራሾች የመለኮት እጅ ሥራ ናቸው ብሎ ስለሚያምን፤ ራሱ እግዚአብሔር በመጨረሻው ቀን እስኪያጠፋቸው ድረስ ጸንተው እንደሚቆሙ ርግጠኛ ሆኗል። ርግጥ ነው፤ አኒያ ግሩም ጥበበኛ፤ ለሰባት መቶ ዓመታት ያክል በተፈጥሮና በሰው ትግል ተፈትነው አይበገፈነታቸውን አስመስከረዋል። ያም ሆኖ የጊዜ ገልቶ ከንድ፤ በኃይለኛ ከንዱ እንዳይከማቸው ማየት ይቻላል። ቤተጊዮርጊስን በወርድ በቁመቱ የወረረው አረንጓዴ ሽቦት ሕንጻው ምን ያህል አደብ ድንቅ ቢሆን ከእርጅና እንዳላመለጠ ምስክር ነው። ለነገሩ፤ ፍጡነ ረድኤቱ የኔስኮ በአዳራሾች ጣርያ ላይ የዘረጋው ግዙፍ የዘናበና የጸሐይ መከላከያ ጃንጥላ ለአዳራሾች እድሜ ማራዘሚያ ሆኖ ለልጅ ልጆቻችን እንደሚቆይልን ተስፋ አለኝ።

ይህ በአንዲህ አንዳለ፤ ሌላው ድንቅ ከስተት የሆነው ያከሰም ሐውልት፤ በሁለት ግዙፍ የበረት ምርኩዞች ባይደገፍ ፍሮ ቆሞ አይገኝም ነበር። እውነታውን እንጋፈጠው። ከዋክብት እንደ ኮቹር በሚሻግቱበት ሀዋ ውስጥ የደንጋይ ሐውልቶች ለዘላለም ጸንተው እንዲኖሩ መመገብ ተላላኝነት ነው። መልክቱ ግልጽ ነው። በጉብኝ፤ ሀዋ ወራት በእርጅና ላይ ያሉትን ሐውልቶች ጎብኙ።

የቅድስና ቀለም ነጭ ነውን?

በላሊበላ መቅደሶች ውስጥ በቅርብ ጊዜ የገቡ ባውሮጋውያን ሠዓሊዎች የተሳሉ የቅዱሳን ሥዕሎች ማየት የፈጠረብኝን ቅሬታ በዛው ላገኝኋቸው አንድ ቄስ አልሸሸግሁም። ቤተመድኃኒዓለም ውስጥ ጣቱን በሸጉት ቅርጽ የቀሰረ፤ ሜል ጊብሰንን የመሰለ ባለሰማያዊ ዓይን ፈረንጅ ኢየሱስ ሆኖ ቀርቧል። ይህ ቅዱሳንን ነጭ አድርጎ የማሰብ አባዜ በአክሱም መዝላም ውስጥ በሚገኘው የያፌድ ሥዕል ላይም ተንጸባርቋል።

ኢትዮጵያ ከጎሜ ሊቀጳጳስ ይልቅ በጥቁር ሊቀጳጳስ መመራት እንደሚችለት ለመጀመርያ ጊዜ ሐሳብ ያቀረበው ሐርቤ የተባለው የላሊበላ ወንድም ነው። ሐርቤ ቅድስናን ከነጭነት ጋር የሚያይዘውን ግብጻዊ የቅኝ ግዛት አስተሳሰብ የታገለ ታላቅ ሰው ነው። ከላከታ ቤተመቅደሶች ውስጥ ባለሰማያዊ ዓይንና ባለ ወርቃማ ጸጉር ቅዱሳንን ማስቀመጥ የዚህን ሰው ትግል ማቃለል ይመስለኛል። ይህን አመለካከት የኢሉማኒ ነቀፋ አድርጎ የሚያስብ ምእመን ካለ የሚከተለውን ያባ ጎርጎርዮስ ጥልቅ አስተያየት አስታውሰዋል።

“በራሳችን ሠዕሊዎች የተሳሉ የራሳችንን የኪነጥበብ የሚመሰክሩ ሥዕሎች በቤተክርስቲያን በብዛት አይታዩም። በተለይ በከተማ ሕዝቡ እየዝነ ለቤተክርስቲያን የሚሰጠውና በግሉም በቤቱም የሚይዘው የላቲንና የግሪክን ኪነጥበብ የሚያሳዩ የሚመሰክሩ ሥዕሎችን ነው። ይህ በኢትዮጵያ ትውፊታዊ ኪነጥበብ እንዳለው ክህናት ለራሳቸው ተረድተው ምእመናንንም ማስረዳት አለባቸው። ሥዕሎችም በተቻለ መጠን ደበሰ ባለ ቀለም መሣል አለባቸው። ጥቁርን በክፉ፤ ነጭን በደህና ነገር መሥሎ ማቅረብ ከነጮች የተወረሰ ነው” (የኢትዮጵያ ቤተክርስቲያን ታሪክ፤ ገጽ 10)

የሸዋው ጳጳስ ይህንን በሳል ምክር ክስጡ አርባ ዓመታት አልፈዋል። ምክራቸው የተደመጠ አይመስለኝም።

ትናንትና ዛሬ

በላሊበላ ከተማ፤ በድርና በዘንድር መካከል ያሉ ብዙኛ ድልድዮች ንቦች ናቸው። የዛሬ ስምንት መቶ ዓመት ገደማ እንደ ጉደኝ ሕጻን ሮህ ውስጥ ተወለደ። ንቦችም ወረሩት። ይህን የተመለከቱ ወላጆቹ በአገውኛ ላሊበላ ብለው ጠሩት። ላሊበላ ማለት የገብ ማረፊያ ማለት ነው። ወደ ከተማይቱ በገባሁበት ሰዎች ብዙ የኢትዮጵያ ከተሞች የሰማኢታት መታሰቢያ ለመገንባት በመሸቀዳም ላይ ነበሩ። ላሊበላ ግን የማር መዝላም ስትገነባ አገኘች። ንጉሥ ላሊበላን የወረሩት ንቦች፤ ዛሬ በከተማው ዝነኛ የሆነውን ቶርርጾ ጠጅ ቤት ዙርያ ያንገጥባሉ።

ላሊበላ ቅዱስ ሀገር ነው። የጠጅም ሀገር ነው። ቅምቀማና ቅድስና የሚጋጩ ሚመስላችሁ ካላችሁ ተሳስታችኋል። የግዜር ምርጦች እነኝህ፤ እነሎጥ፤ እነሳሎጥ፤ ይቀመቅሙ ነበር። ኢየሱስ በቃና ዘገለለ ተገኝቶ የውሃ በርሚሉን ወደ ወይን በርሚልነት ቀይሮት ነበር። የሸዋው ንጉሥ ሣሕለ ሥላሴ፤

“ከትልቁ ዛፍ ከማምቀ አጠገብ ተቆምጠው ጠጅ በቀንድ ቀርቦ (ላቸው) ሠንጠረዥን እየተጫወቱ አንች ሀገር ዳዋ ሰፍሮብኻል ኋላም የልጅ ልጄ ቤት ይሠራብኛል ብለው ተናግረው ነበር”

ሣሕለ ሥላሴን ትንቢት ያናገራቸው ጠጁ፤ ይሁን መንፈስ ቅዱስ፤ አልታወቁም። ብቻ ትንቢታቸው ሲሆን፤ “አንች ሀገር”፤ የተባለችው አዲስ አበባ ሆነች። አዲስ አበባን ለጊዜው ትተን ወደ ላሊበላ እንመለስ።

“አሸነፉን ማርያም” ተራራ ላይ ወጣሁና ከተማይቱን ዝቅ ብዩ ፈለግኋት። ከተራራው ላይ ተንከባሎ የወደቀ ግዙፍ ብርሌ ሰበርባሪ መሰለ ታየችኝ። ቆርቆሮ ቤቶችና የሰኔል ጃንጥላ የመሳሰሉ ጎጆ ቤቶች ተሰባልቀው ተደርድረዋል። የትናንቱን መዓዛ ፈለግሁት። በርግጥ በላከታ ነገሥታት ስም

*የላሊበላ ታሪክ ዘመን ዘጸግጥዊ ምኒልክ(ገጽ 138)

የተሰየሙ የግድ ምልክቶች በየቦታው አሉ። የቤተ ጊዮርጊስን ሥዕል በየጌድክበት ታየዋልሁ። ግን አስተካከሎ የሚሠላው የሰም። ሰካሪም የረገጠው የክብራት ቀፎ የሚመስል የተወለጋገደ የቤተጊዮርጊስ ሥዕል ማየት የተለመደ ነው።

ባንጽሩ ባክሱም ከተማ በየቦታ ቤቱ ግድግዳ ላይ ቅርስና ባህልን ያሳያሉ ተብለው የተዘጋጁ ሥዕሎችን ታያለሁ። ለምሳሌ በአክሱም ሐውልት ፊትለፊት ቀጭ ብላ ጥጥ የምትፈትል ባለሹርባ ቆንጆ ሴት ፖስትካርድ የትም ይታያል። እንደባት አያያዝዋ እንደ አይሰከራም ነው። እና ፎቶ ማንሳቱ ሲጠናቀቅ፤ እንደባታት አሸቀንጥራ፤ ላጥቶቹዋን ወደ ጭኗ የምትመልስ ያዲስ አበባ ሞዴል መሆኗን መገመት አያቅትም።

ባክሱም ከተማ ከሚገኙ ሆቴሎች ባንዱ ያየሁት የንግሥተ ሳባ ሥዕል አሁንም ይመጣብኛል። ንግሥቱ፤ ሹርባ ከመሠራቷ ያበሻ ቀሚስ ከመልበሷ ውጭ አንጀለና ጆሊን ትመስላለች። እንደ ላላ አምጋፊ ካፎቱ ለመውደቅ በቋፍ ላይ ያለ ትልልቅ ዐይን ያላቸው አጃቢዎች ይከተሏታል። ንጉሥ ሰለሞን ፈገግ ብሎ አየጨበጠ ይቀበላታል። ለነገሩ ማታ የሚያደርገውን ሲያስብ ፈገግ ማለት ሲያንሰው ነው!! ከንግሥተ ሳባ አጃቢዎች አንዱ የተጫነ ግመል ልጃም ይዞ አዳራሹ ማኸል ላይ ቆሟል። ንግሥተ ሳባ ሰለሞንን ለማየት እጅግ ከመጓጓዣ የተነሣ ከነጫማዋ ብቻ ሳይሆን፤ ከነግመሊ ነው ወደ ቤተመንግሥቱ የገባች። ሠዓሊው የማኸል ሀገር ሰው መሆኑን የጠረጠርኩት የግመሉን መልክ ሳይ ነው። አላየንም አንዱ ያለ ግመል!! ላባውን ያራገፈ ሰን ይመስላል። ግመል መሆኑን የተረዳሁት ከጀርባው ላይ ያለው አቆማዳ ፍንጭ ስለሰጠኝ ነው።

በሌላ ቦታ ንግሥተ ሳባና ሶሎሞን ራት ሲበሉ ይታያል። ሳባ ሶሎሞንን እያጎረሰችው ነው። እስከ አንባር ማስርያዋ ድረስ ያለው መጻፏን እፉ ውስጥ ስለጠለቀችው እንጥሉን እየቆረጠች እንጅ እያጎረሰችው እትመስልም። ወይም ስታጎርሰው፤የጠፋባትን የጣት ቀለበት እፉ ውስጥ እየፈለገች መሆን አለበት። ደግሞ ከሥዕሉ ሥር “ጠቢቡ ሰለሞን ንግሥተ ሳባና ከሠራዊቱ ጋር ግብር ሲያገባ” ይላል። ከንግሥተ ሳባ ውጭ ያሉት አራት ሰዎች ስለሆኑ ከባዴጋርዶቹ

ጋር ተብሎ እንዲስተካከል ሐሳብ አቀረብሁ። በሥዕሎች ላይ እቃቂር ማብዛቱ ይገባኛል። ለነገሩ እንደኔ ካለ ከከሸፊ ሠዕሊ ከዚህ ሌላ ምን ይጠበቃል??

በነገራችን ላይ ያከሱምም ሆነ የላከታ ነገሥታት የራሳቸውን ምስል የማምለክ ልማድ የነበራቸው አይመስለኝም። ርግጥ ነው አክሱሞችን ፈታቸውን ኪሳችን ውስጥ ይዘን እንደገዛር መልካቸውን በላንቲም ላይ ያትሙት ነበር። ይሁን እንጂ መልካቸውን ለዘላለም የሚያጋንን ሐውልት የማስገንባት እድል አያላቸው አላደረጉትም። የመሪ ምስል አምልኮ የዘመናችን ልዩ ክስተት ይመስለኛል። ባክሱም ከተማ፤ “ታሪክን የመለሰ ጀግና” ከሚለው ግብዳ ፖስቱር ጀምሮ ሳር ቅጠሉ የመለሰ ዜናዊ ፎቶ ነው። ከመሌ ፎቶ ቀጥሎ፤ ባንድ እጁ መስቀልን ገትሮ ይዞ በሌላ እጁ ዳዊት የሚደግም ቄስ ምስል በሁለተኛነት ይመራል። ይሄ ከሻፍ ቤት እስከ አላሳ አባኒጋ አየር ማረፊያ ድረስ የተሳለሰ ቄስ ማን ይሆን? የመለሰ ዜናዊ ገሰህ አባት ይሆን?

ላሊበላ ታዋቂ ሰዎችን ማፍራቷን አላቆመችም። ከኒህ አንዱ በምርጫ ዘጠና ሰባት መባቻ ጀግና የነበረው፤ በምርጫው ዋዜማ ግን “የተገለለ ነቢይ” የሆነው ልደቱ አያሌው ነው። የምርጫ ዘጠና ሰባት ጦስ ልደቱን በሄደበት ያሳድደዋል። ባንድ ወቅት ልደቱ ከጓደኛው ጋር ምግብ ቤት ውስጥ ምሳ በልቶ ጨርሶ እጁን ታጥቦ ወደ ቦታው ይመለሳል። በቦታው የነበረው አንድ ተራቢ ተመጋቢ ብድግ ይልና ወደ ልደቱና ጓደኛው ቀረብ ብሎ፤ “እንጅ መታጠቢያው በየት በኩል ነው?” ይላቸዋል። ልደቱ ተሸቀዳድሞ፤ “በዚህ በኩል” ብሎ በትህትና ይጠቅመዋል። ያን ጊዜ ተራቢው፤ “እንተን አላምንንም። እሱን ነው የጠቀሙት” ብሎ መለሰ። የፖለቲካ አቋሙን ትተን ልደቱ እንዲህ ዐይነቱን መራራ ገጠመኝ ተጋፍጠ፤ የለሼህ እክሊል ደፍቶ መኖር መቻሉ ያስደንቀኛል።

አባ ብርሃነ ሥላሴም የላሊበላ ሰው መሆናቸውን ስምታለሁ። አባ ብርሃነ ማለት መንግሥቱ ሳይለማርያም የመጨረሻቸውን ስብሰባ ባደረገበት ቀን ልክ ልክ፤ የነገሩት ደፋር የቀይዳማ መነኩሴ ናቸው “የኢትዮጵያን ሕዝብ በደም ባሕር ማግደው ቆስቀሰው፤ የርስዎን አስተዳደር ሕዝብ የማያምንበት ሆኖ ከተገኘ፤ ከኢትዮጵያ አንድነት በኋላ ተወያይተን ርስዎ በወታደርነት ደረጃ ያደራሉ። ወይም ያገልግሎት ዘመንዎ ተቀጥሮ ጡሮታ ይወጣሉ።...ነገር ግን

ባሁኑ ሰዓት የኢትዮጵያን አምሳ ሚሊዮን ሕዝብ ማግኘት፣ ቆስቆሰው፣ በርስዎ ጋላፊነት 16 ዓመት ሙሉ መርተው ሲያረጋጉት፣ የኢትዮጵያን ሕዝብ ለሦት ዳርገው ባሁኑ ጊዜ የቴዎድሮስን ጽዋ ከመጣጣት በቀር ሌላ እድል የለዎትም።

መንገድ ዳደኞቹ አቡነ ቴዎድሮስን በገመድ አንቀው ማሰናበታቸውን የሚያውቅ ሰው፣ ያባ ብርሃኑሥላሴ መትረፍ የእድል ጉዳይ መሆኑ ይገባዋል። ባገራችን ጀግና ተብሎ የሚዘረዝሩት ወይም ሐውልት የሚሠራሉት ታጥቆ የሚገድል ብቻ ነው። ባለስልጣኑን ደፍሮ የሚገኝ ሰው ብርቅ ጀግና መሆኑን መቀበል አለበት። እንዲህ ዐይነት ሰው ሲገኝ የአብነ በረድ ሐውልት እንኳ ባንሠራሉት አንዲት እንቀጽ እናስተርፍለት።

ሲመሽ

ላሊበላ በምሽት ታሳዝናለች። ተራራና ሸለቆ አደላዳዩ ጨለማ ይወርድና ይውጣታል። ጅንኑ የታበር ተራራ በጽልመት ወቅያኖስ ወስጥ ይሰጥማል። የመንገድ መብራቶች ባንድ ሰፊ ማቅ ላይ የፈለሱ አብሪትሎች መሰለው ጭልጭል ይላሉ። ልጆች በጨረቃ ብርሃን፣አባራ ላይ የሀይለንድ ላስቲክ ጠርመስ እየለገ ይጫወታሉ። ላሊበላ በምሽት ሳያት፣ ወደ አእምሮ የመጣቸው ሺጋስ ናት። ሺጋስ ከአሜሪካ ከተሞች በቀሪነት ማራኪኒቷ ማንባር ቀደም ናት። ሺጋስን በምሽት ምን ትመስላለች የሚለውን የሚገልጽት በዘመነ መሳፍንት ላንዲት ዝነኛ ቆንጆ የተዘፈነ ዘፈን ነው።

“ከወዴት መጣሽ፣
ከወዴት ከወዴት
ፊትሽ ያበራል በሌት”

የሺጋስ ፊት በሌት ያበራል። ገና ካውጥላን ሆኖ ውስጥ ሆነ፤ በመስኮት በወፍኛ ስትመለከታት ኮረንቲ ብርሃኗ የአርታሊን የሣት ኩፊ መስሎ ተንጣሎ ይጠብቅሃል። ከዝያ ምድር ወርደህ ስትቀላቀላት፣ ድርፍ ማን ብርሃን ሆኖ ታገኘዋለህ። ከህዋ ላይ ተገንጥላ የወደቀች የኮከብ መንደር (ጋላክሲ) ትመስላለች። የሸርጂኒያው ወዳጅ በጎይላ ዘራሁን፣ሺጋስን ትብኝቶ ስመጣ፤

“ሺጋስ እንዴት ናት” ሲለኝ

“ትጣፍጣለች” አልኩት።

“ወትሮም ጎጠኦት ጣፋጭ እንደሆነ የታወቀ ነው።” ሲል መለሰልኝ።

ሺጋስ፣ ባደባባይ ወሲብ የምትቸረች ሀገር በመሆኗ የጎጠኦት ሀገር ትባላለች። ግን ሺጋስን የመሰለ የጎጠኦት ሀገር ብርሃን አልብሰ ላሊበላን የመሰለ ቅዱስ ኩማ በውድማ ጨለማ የሚያዳፍን አምላክ ምንድነው?

ከጥንት ጊዜ ጀምሮ የላሊበላ የገቢ ምንጭ በማማለል ላይ የተመሠረተ ነው። ላሊበላን የሳመ ምእመን መንግሥት ሰማያት መግባት ብቻ ሳይሆን፣ አስከሰባት ትውልድ ይማርለታል የሚል ቃልኪዳን አለ። በዚህ የምታምን ሴት ባሊን ጥላ ብቻዋን ገሰጣ ትመጣና

“እዛው ማርልኝ ያንን ግትቻ

ይገጭ እንዳልመጣ የለኝ ማንገቻ” ብላ ትዘፍናለች።

ባል ብቻውን ከመጣ፤

“እዛው ማርልኝ ያችን አሳት

ይጎዣት እንዳልመጣ ነገሩ እያደርሳት” በማለት ይዘፍናል።

ቅዱስ ላሊበላም በኒህ ዘፈኖች እየተዘናና በውክልና መማሩን ይቀጥላል። በዚህ ዐይነት ከየማእዘኑ የሚተመ ምእመናን የሚገኘው ስጦታና የስላላት ጉብረት የደብሩ ኢኮኖሚ መሠረት ነበር። አሁን እምነት ሲደበዝዝ፣ ዕውቀት

ሲጨምር፣ የምእመናን ቦታ በቀሪነት ተተክቷል። ካንድ ፈረንጅ ቀሪነት በነፍስ ወከፍ አምሳ ዶላር ይገኛል። የገቢውን ትልቅነት መገመት ይቻላል። ታዲያ ዶላሩ የት ይገባል? የላሊበላ ኪራይ ሰብሳቢ ማነው? የከተማዋ ደካማ መንገዶችና መኖሪያ ቤቶች ከተማዋ የዶላሩ ሽታ እንደማይደርሳት ጮክ ብለው ይመስላሉ።

በላሊበላ በሀያ ሦስት ዓመታት ውስጥ በመንግሥት የተገነባ ነገር ካለ የመቀላ ጀግኖች ሆስፒታል ነው። በመጀመሪያ የፈደል ግድፈት መስሎኝ “የመቅደላ ጀግኖች መታሰቢያ ሆስፒታል” በሚል አነበብሁት። ወድያው ግን፣ መታሰቢያው ለገብርዮና ለቴዎድሮስ ሳይሆን አዮብና ዘርጋው ለተሳሉ የኢህዲን ጀግኖች መሆኑ ተነገረኝ። የኒህ ጀግኖች መስዋዕትነት በፓርቲያቸው ስም ላይ የተገለጸውን ዲሞክራሲ ማስገኘት አልቻለም። ያም ሆኖ ተቃውሟቸውን በሰላማዊ መንገድ የሚገልጹ ዜጎች በፖሊስ ተደብደበው ሲቆሱ የሚታከሙበት አሪፍ ሆስፒታል ለማስገንባት ችለዋል።

ላሊበላን ልሰናበት እንድ ቀን ሲቀረጅ፣ ከላሊበላ ወዳጆቹ ጋር ከአሸንጉ ተራራ እግር ሥር ከሚገኘው አደባባይ ላይ ቆመን፣ እንደ ዝህ ዘጌ ብቻውን የሚመለሰውን የከተማይቱ ብርቅ ባጃጅ እንጠብቃለን። ድንገት ባቅራቢያው ካለው ጣቢያ ሁለት ፖሊሶች ወጥተው መንገዱ ዳር ወደ ተኙት የትዳና አዳሪ ልጆች ሲራመዱ እየሁ። አንደኛው ፖሊስ፣ አንዱን ብላቴና ማጅራቱን ጨምሮዎ ካስነሳው በኋላ በከስከስ ጫማ ረገጠው። ልጁ እያሰቀሰና፣ እያከሰለ መሮጥ ሲሞክር ፖሊሱ እየተከተለ ይነርተዋል። ልጁ ምን ቢያደርገው ነው ያልጠና ሰውነቱን ጉቶ እንደ እንቁላል የሚጨፈልቅ በሚመስል ከስከሱ የሚረግጠውን ለነገሩ ልጁ ምንም ቢሠራ ፖሊሱ የመደብደብ መብት አልነበረውም። የማይርገው ቢቸግረኝ፣ ሞባይሌን ካሜራ አመቻቸኛ ወደ ፖሊሶች እንጣጠርሁ። ለወገኑ ጥቃት የሚቆረቆር፣ በምኒሽር ፋንታ ካሜራ አልሞ የሚተኩስ አበጆ በለው መሆኔ ነው።

አጠገቡ ከቆመውት ወጣቶች መካከል አንዱ አሰጠነቀቀኝ፤

“ተወገ ታሳፍሰናለሁ!!! አንተ ብትታሠር ደራሲያን ማንበር ይደርስልህ። እኛ ግን ጊዮርጊስ እስኪደርስልን መስታያታችንን አይቀርም”

እኔ ብታሠር የደራሲያን ማንበር እንደማይደርስልኝ ትውስ አለኝና ሞባይሌን ወደ ኪሲ መለስኩት። የሚደበደበውን ልጅ እራታ ከጅርባዬ እድርጌ ወደ ባጃጅ ገባሁ።

ቀጣይዎን ምራቂ ማስታወሻ የጨመርኳት ላሊበላን ተሰናብቶ አዲስአበባ ከተመለስሁ በኋላ ነው።

በገደል ላሊበላ ውስጥ እንድ ቦታ ላይ፣ ላሊበላ ሕንጻዎችን ለማሳነጽ በተነሣበት ጊዜ ከቦታው የሚነሡ ሰዎች ተገቢውን ካሳ እንደተከፈላቸው፣ እንዲሁም ሠራተኞች ለላባቸው ዋጋ የሚሆን ደመወዝ ይቆረጥላቸው እንደነበር ተጽፎ አንብቢያለሁ። ገደል ላሊበላ ንጉሠ ከጭተ ከብዙ ዘመን በኋላ የተጻፈ በመሆኑ፣ የዚህን ታሪክ አስተማማኝነት ማረጋገጥ አይቻልም። የፈጠራ ድርሰት አድርገን ብንወስደውም ዋጋው እያንሰም። ጸሐፊው መጽሐፉ ውስጥ ያካተተው፣ ለተፈናቃዮች ተገቢ የካሳ ክፍያ መክፈልና ሠራኞችን በደመወዝ ማኖር ከበኝ ንጉሥ የሚጠበቅ በፅ ተማባር አድርጎ ቢቀበለው ነው። ብዙዎቹ የጥንት ነገሥታት የሚገዙትን ሀገር እንደግል ርስታቸው ሕዝቡን ደግሞ እንደሚነዱት ከብታቸው አድርገው ስለሚቆጥሩት ባንድ ቦታ የሰፈረን ሕዝብ “ተነሥና ውጣ” ብለው የማባረር ፍጹም ሥልጣን ነበራቸው። በዚህ ሚዛን ስንመዘነው፣ ላሊበላ ለባላገሮች ተገቢ የካሳ ክፍያ የመክፈሉ ታሪክ ተፈጽሞ ከሆነ ከሕንጻው የማይተናስ አድናቆት ይገባዋል ባይ ነኝ። የገደል ጸሐፊው ፈጠራ ከሆነ ደግሞ አሪፍ የሩቅ ሐሳብ (Ideal) ነው። የሩቅ ሐሳብ ገና ያልተደረሰበት ምናል በደረሰኩበት እያሰኘ የሚያጻጻጽ ሐሳብ ነው። አዲስ አበባ እየፈረሰች ስትገነባ፣ ገጠሩን እየገፋች ወደ ጎን ስትሰፋ፣ በዚህ ላሊበላዊ መንፈስ ላይ እንዳልደረሰች የጥጥ ያሳዝናል። መዲያይቱ ወደፊት በተራመደች ቁጥር በመንኮራኩር አግሯ የድክ ሕይወት ትደግባለች።

ከቸርቸል ጎዳና ወደ ቸርቸል ደመና

ነይ ነይ በዳመና

ነይ ነይ በዳመና

ዱሩን ጥሰ፤ ሣሩን አምዶ፤ ባወጣው ጎዳና

ነይ ነይ በዳመና

(የፍታሖ ንጉሤ)

የተሣፈርንበት አውሮፕላን ምድሪቱን ሲለቅ ዐይኔን ጨፈገሁ። የከፍታ ፍርሃት አለብኝ። እስከ ቅርብ ጊዜ ድረስ የዕርገት መኪና (ሊፍት) ለመሣፈር አልደፍርም ነበር። የሦስተኛ ዓመት የሳይኮሎጂ ተማሪ እያለሁ The future of an illusion የተባለውን የሲኖማንድ ፍርደድን መፅሐፍ እነበብኩ ከሃይማኖት ጋር ፍቺ ፈፀምኩ። ይሁን እንጂ አውሮፕላን ላይ በወጣሁ ቁጥር ለአጭር ጊዜ ሃይማኖትና አሆናለሁ። አውሮፕላኑ ሰማይ ላይ ሲደላደል የበረራ አስተናጋጂ ብቅ አለቸና አደጋ በፈጠር ልናደርገው የሚገባንን ጥንቃቄ ታብራራልን ጀመር። ይህንን የገዢ እድል ያገኘሁበትን ቀን በልቤ ረገምሁ።

እንግዲህ ምን ይደረግ? ይኸን ዳመና አሳልፋችሁ አውርዱኝ አይባል ነበር!! “አውሮፕላኑ በባሕር ላይ እንዲያርፍ ከተገደደ ከወንበርም ሥር ያለውን መንሣፈፊያ ትጥቅ እንዲህ አድርገው ይልቡሉት። ከለበሱትም በኋላ እዚህ ጋ የሚታየውን ከር በተደጋጋሚ ይሳቡት። ያኔ ከረጢቱ በአየር ይጥላል” አለች፤ አስተናጋጂ።

ወይ አበሳ! ወይ ቀን አያውቁ! ወይ መንሣፈፊያ ከረጢት!

ለመሆኑ በአደጋ ሠዓት ከወንበሪ ሥር መንሣፈፊያ ከረጢት መኖር አለመኖሩን ይቅርና፤ ወንበር ላይ ልቀመጥ ጉቶ ላይ እንዴት ትዝ ለለኝ ይችላል? ሰው አለቅጥ ሲደነግጥ እንዲህ ያለውን የጥንቃቄ ዝርዝር ይቅርና በሸንት ቤት እና በሱራው መካከል ያለውን ልዩነት እንኳ ይረዳል። ለዚህ ነው ብዙ ድንገጦች በአደጋ ሠዓት ሽንታቸውን ለሱሪያቸው የሚያስረክቡት። አሁን አስተናጋጂ የምታቀርበውን የአደጋ ጥንቃቄ ተግባራዊ አድርጎ የዳነ ሰው ካለ ጀምስ ሰንድ መሆን አለበት። እኔ የበረራ አስተናጋጅዋን ብሆን ኖሮ የሚከተለውን ማለቴ አይቀርም ነበር። “ከሱሪን መንገደኞቻችን አውሮፕላኑ ድንገተኛ አደጋ ከገጠመው በወንበርም ሥር የፀሎት መፅሐፍ ስላለ ያንን አውጥተው፤ አጠር ያለ ፀሎት መርጠው ይደገሙ።”

ትዝ ይለኛል፤ በመጋቢት ማጠናቀቂያ ላይ እንደ ገጠር ሎንዶን የሚገንጫገጭ አውሮፕላን ተሣፍሬ ወደ ባሕር ዳር ስበር እንቅልፍ ሸለብ ያደርገኛል። በሕልሜ ከፓይላቱ ከፍል፤ በማጉያ የሚመጣ ደምፅ “ከሱሪን ከሱሪት ደንበኞቻችን በአሁኑ ጊዜ ከባሕር ጠለል በላይ በሁለት ሺህ ሜትር ላይ እየበረረን ነው። ይሁን እንጂ በድንገት የአውሮፕላኑ ሞተር ስለጠፋብን በከባድ ጭንቀት ላይ እንገኛለን። ስለዚህ ካሁኑ ደቂቃ ጀምሮ ሞባይላችሁን ከፍታችሁ ለቤተሰቦቻችሁ የስንበት ታል ወይም ኑዛዜ ማስተላለፍ እንደምትችሉ ስንልፅ ሸለብ ይሰማኛል” ይላል። ወዲያው የአውሮፕላኑ ሆድ በሽብር ይታመሣል። ሽንትና እንባ ተቀላቅሎ ይፈሳል። ከጥቂት ትርምስ በኋላ ፓይላቱ “ከሱሪን ከሱሪት ደንበኞቻችን የጠፋውን ሞተር ካፖርት ኪሴ ውስጥ ስላገኘሁት ተረጋጉ። በነገራችን ላይ ለፕሪል ዘ ፋልን ምክንያት በማድረግ ያዘናናችሁ

ካፒቴን ገብረመስቀል ነኝ። መልካም በረራ” ይልና ይሰቃል። ከዚህ ሕልም በኋላ አውሮፕላን ላይ ላለመተኛት ወሰንኩ።

ለበራራ ፍራቴ መፍትሄ እንዲፈልጉልኝ እንዳንድ ትልልቅ ሰዎችን አማክርያለሁ። ከኒህ ትልልቅ ሰዎች አንዱ ኮሎኔል ብርሃኑ ነበር። (ኮሎኔል ብርሃኑ የቀድሞው መንግሥት ተዋጊ-አውሮፕላን አብራሪ ነበር። እህአዴግ ሥልጣን ሲይዝ አስሮ ካከራረመው በኋላ፤ በኢትዮ-ኤርትራ ጦርነት ፈትቶ እንደገና ፈትኖ ወደ ሥራው መለሰው። ኮሎኔሉ በእንግሊዝ ኤምባሲ አካባቢ በሚገኘው ኢፓርትመንቱ እኔና ጋዜጠኛ አንተህ ይግዛውን ታብዘን፤ ተፈትኖ ያለፈበትን የበረራ ሺድዮ አሳየን። አውሮፕላኒቱን ዞና ብሎ ዳመና ላይ ሲጋልባት ሳይ ራሴን ታዘብኩት። ከዚህ በኋላ አውሮፕላን ላይ ሰወጣ የኮሎኔል ብርሃኑን የተዘናና ፈት እያስታወስኩ አሞቴን ኮስተር አደርገዋለሁ ብየ ቃልገባሁ።

ከጥቂት ወራት በኋላ ጦር መሣሪያና ጥቂት ሰዎችን አሳፍሮ በመኖሪያ ላይ ያለ አውሮፕላን ሰማሌ ውስጥ ተከሰከሰ። ተሳፋሪዎችና አውሮፕላን ነጂው በሰው ሀገር ወደ አመድነትና ጭስነት ተቀየሩ። ያንን አውሮፕላን ይነዳው የነበረው ኮሎኔል ብርሃኑ መሆኑን በፊደሉ ስሰማ ምን ልበል? ለጥቂት ጊዜ እንሠራርታ የነበረች መረጋጋቴ የኮሎኔሉን አውሮፕላን ተከትላ ተከሰከሰች።

የበረራ አስተናጋጂ በአደጋ ጊዜ ማስጠንቀቂያ አስባክታኝ ወደ ማጀት ስትገባ ወደ ግራዬ ዞር አልሁ። በጤም ቁጥጭ የተሸሸን ተሣፋሪ አጠገቤ ተተምጧል።

እድሜ ለሲንላደን፤ ጤማም ሰው ባየሁ ቁጥር የሚቃጠል ሕንገ አብሬ እያለሁ። ጤምና ነውጥ ተቆራኝተው ታዩኝ። በዓለማችን ላይ የተፈራረቁ ነውጦች ወይም የነውጥ ሰበቦች ጤማም ወይም መስታሻም ሲሆኑ፤ ሰላማዊ ሰዎች ደግሞ ልጩዎች ናቸው። የማስታሻ ጋንዲን፤ የማርቲን ሉተር ኪንግን እና የማንደላን ጤም አልባ አገጭ ይመለከታል። ስልጣኔ ማለት ተፈጥሮን መከርከም ነው። ጤሙን መግታት የማይችል ሰው ምናልባት ደም ፍላጎትን መግታት አይችል ይሆናል። ጤማምን ነውጦኛ ጤሙ በራሱን ደግሞ ሰላማዊ የሚያደርገው ምደባዬ፤ ከአገሩ እምነት የሚጠጋ ሐሳብ መሆኑ ገብተኛል። ቢሆንም እኔም ሆኖ እንዳይገነዝን እንልግሎኛል። ግን ብዙ አልቆየም።

ሐሳቤ ሲያልቅ ሰውዬውን ደግሜ ተመለከትሁት። እጅግ ጠብያል ከመሆኑ የተነሣ ያለ ምንም የጦር መሣሪያ በጥፊና በእርግጫ ብቻ አውሮፕላኑን መጥለፍ የሚችል ነው። በአይነቱ ቀሪኛ እሸፊው ጀመር። ትንሽ ቆይቶ ብድግ አለና ከፓይላቱክ ከፍል አጠገብ በሚገኘው ሽንት ቤት ውስጥ ገብቶ ሲነበተ። ፕሪ ዶሄ ነገር አላማረኝም።

ሰውዬው ኑርውን ነው እንዴ የሚፀዳዳው? ሽንት ቤቱን ለብቻው ነጥሎ ሳይጠልፈው አልቀረም። “Ladies and gentlemen the toilet has been hijacked! Please remain seated” የሚል ማሳሰቢያ መጠበቅ ጀመርሁ።

አውሮፕላኑ የኔን ሥጋት እያስተባበለ ካርቱምን አልፎ ካደሮን ቁልቁል ገላምጦ ሜዲታራኒያን ማቋረጥ ጀመረ። ዞር ዞር ስል ጥቂት ተሣፋሪዎች በንባብ ተጠምደዋል። አንድ አበሻ ተሳፋሪ ቀይ ሽፋን ያለው መጸሐፍትዱስ ገልጦ ያነበባል።

እኔም የዝላ ሐሳቤን ማንበብ ጀመርሁ።

አውሮፕላን የሰው ልጅ የመብረር ምዕት ያስገኘው የቴክኖሎጂ ፍሬ ነው። የጥንት ኢትዮጵያውያን የመብረር አምሮታቸውን በሥዕልና በተረት ተወጥተውታል።

ባህላዊ ሥዕላችንን ብታዩ በክንፍ የተሞላ ሆኖ ታገኘታለችሁ። ዝነኛው የስክንድስ ተረትም እዚህ ላይ ሊነሣ ይችላል። ከአሁኑት አንድ ቀን እስክንድስ የተባለ ጀግና፤ ፈረስና ጌሥርን አዳቅሎ (ለተረት ምን ይሣዛል!) የሚበር ሥጋ በል ፍጡር አስገኘ። እስክንድስ በራሪው ፈረስ ላይ ይወጣና የሥጋ ብልት በሚገጥ ይዞ በፈረሱ አፍ ግድም ያንጠለጥለዋል። በራሪው ፈረስ ሥጋውን አግኝሎ እያለ እመር ሲል ምድሪቱን ለቅቆ ወደ ሰማይ ይወጣል። ተረቱ ወደ ገሀድ ሲተረጉም የእስክንድስ ፈረስ አውሮፕላን፤ የሚገጠው ሥጋ ያውሮፕላኑ ሞተር ይሆናል።

አባቶቻችን (እናቶቻችንም) እስደናቂ ምናብ እንደነበራቸው እያጠራጥርም። የምናባቸውን ሥዕል ወደ እውን ለመቀየር ግን ድፍረት የነበራቸው

አይመስልም። ምናልባትም ትሕትና ሩቅ አሳቢ ቅርብ አዳሪ አድርጓቸው ይሆናል። በዳመና ላይ የመጋለብ መብት ያላቸው መላእክት እና እንደ አልያስ ያሉ መላእክት አክል ቅዱሳን ብቻ ናቸው ብለው የታቀቡ መሰለን። “አልበር እንዳምራ ሰው አርጎ ፈጥሮናል” የሚለው ዘፈን ሁኔታውን በደንብ ይገልጠዋል።

ሰው ራሱን በአምራ አምሳል እንደገና መፍጠር እንደሚችል የተገለጠለት ዳሲንጅ ግን የበረራ መኪናዎችን ነደ። እንሆ እኔም አባቶቻችን በአለሙት፣ የራይት ወንድማማቾች በተረገሙት የአስክድስ ፈረስ ላይ ተፈናጥፎ ወደ ሀገረ እንግሊዝ ለመጋለብ በቃሁ።

አውሮፕላን ወደ አገራችን በገባ ሰዎች ሕዝቡ እንዲሰፈሩ ማሳመን ቀላል አልነበረም። የዛሬ ዘጠና ዓመት አፈጣሪ ትብብራቸው ለቅስቀሳ የፃፈውን ብርሃንና ሰላም ጋዜጣ ላይ ማገባብ ትዝ አለች።

“በድፍን አውሮፕላን” ይላል አፈወርቅ። “በድፍን አውሮፕላን እንኳን ወንዶች ሴቶች ሳይቀሩ ራሳቸው አየዱ በዚህ በአይሮፕላን ሀገር በሀገር ሲርጡ ሲራወጡ ይኖራሉ። ምንም አያገኛቸውም።

“አሁን በቅርቡ ያገራችን ወይዘሮ የነጋድራስ መኮንን ባለቤት ወይዘሮ ዘውዲቱ በዚህ በአይሮፕላን መሄዳቸውን ብርሃንና ሰላም አስታውቆናል። በአማራካ ሀገር ገረዶች ሳይቀሩ ማለዳ ማለዳ ለጌታቸው የሚገዙትን የሰት ምግብ ባገልግላቸው ቆልፈው ይዘው ታንዱ ገቢ እ ወደ አንዱ እየሳቁ እየተሳሉ በዚህ በሰማይ መርከብ ሲሄዱ አገላለጽ ብለው ምንም አይፈሩ።

“በአውሮፕላን ሀገር በየከተማውና በየተራራው ሺህ የሺህ ኤሮፕላን እንዳንበጣ አየሩን እያላበሰ ነፋስና ዳመናውን እየቀደደ ሲራወጥ ይውላል። እንደ ብዛቱ መጠን ግን ሞት የለበትም። እያስፈራም። ከሺህ አንድ ቀን አንዱ በወደቅና ሰው ቢሞት እያስደንቅም። ስለምን ሞት ገግሥ ሲሜወቱ ፈረስ እየተገደላቀፈ፣ ፈረሰኛ እየወደቀ ይሞታል ይሄም ይሄን አክል ነው።”

በአፈወርቅ ጽሑፍ ውስጥ ያውሮፕላንን ሊትዮጵያዊ ስሙ “የሰማይ መርከብ” እንደነበር እንረዳለን። ስያሜው በዘፈቀደ የወጣ አይመስልም። አባቶቻችን በአየር ላይ ባሕር አለ ብለው ያምኑ ነበር። “አንዱ አጅ ውሃ ከጠፈር በላይ ተሰቀለ፤ ስሙም ሆኖ አለው” እንዲል መጽሐፈ ሥነ ፍጥረት። በአየር ላይ ባሕር ካለ አውሮፕላን የሰማይ መርከብ መሆን አለበት።

በጊዜው ወይዘሮ ዘውዲቱ በአውሮፕላን ላይ ለመሰፈር መድፈራቸው ለጋዜጣ የሚበቃ ከስተት ኖሯል። ይህም በወቅቱ በአውሮፕላን ስልጣኔ እና በሊትዮጵያ ውጥን ስልጣኔ መካከል የነበረውን መራራቅ ያሳየናል። በአውሮፕላን አውሮፕላን የለላት ተአላት ልምድ በሆነበት በዚያን ዘመን፣ በአኛ ሀገር በመንከራከር የመምጣትን ያክል ትንግርት ነበር። የአፈወርቅ ዓላማ ጀግናው የሊትዮጵያ ሕዝብ አውሮፕላን ላይ እንዲወጣ ማደፋፈር ነው። ከጠላት ጋር የመተናነቅ ድፍረት እና ከአዲስ መሺን ጋር የመገባባት ድፍረት ለየቅል መሆናቸው የተገለጠለት አይመስልም።

አፈወርቅ በቅስቀሳ ጽሑፉ ውስጥ፣ “ከሺህ አንድ ቢወድቅ አንኳ” ብሎ እንደገና አስጠካች።

ይሄ አውሮፕላን ከሺህ አንዱ አለመሆኑን በምን ላውቅ እችላለሁ? አፈወርቅ ሞትን በያናቀቅ አይገርመንም። ይሄንን በሚጽፍበት ጊዜ አድሜ ጠግቧል ። ኑሮን ካጠ ምኒልክ ቤተመንግሥት አስከ አውሮፕላን ድረስ አግጥሞታል። እኔ ግን ገና ዘልቶ ያልጠገብሁ ነበርም እኝ።

ከወንጌል ጋር የተቆራኘውበትን ቀበቶ ፈታሁና እየተገነዳገድሁ የበረራ አስተናጋጅ ምግብ ወደ ሚያበሰሉበት ያውሮፕላኑ ማጀት ሄጄ የበሩን መጋረጃ ገልጬ ገባሁ። ሁለት ቆነጃጅት የበረራ አስተናጋጅ ከምድጃቸው ላይ ቀና ብለው በግርምት ተመለከቱን።

“ትርፍ ፓራቸት ይኖራችኋል?” አልኳቸው።

ሲለቁልን ጊዜ ፍርሃቴ ጥሎኝ ጠፋ።

ከዚያ እንደቀመጥ ጋብዘውኝ፣ የክት ምግብና መጠጥ አቅርበውልኝ እንደ ጋዳ በቆነጃጅት ታጅቤ የሮማን ሰማይ አለፍሁ። ትንሽ ቆይቶ ያውሮፕላኑ ምክትል ነጂ ያለሁበት ድረስ መጥቶ የምፈልገው ነገር እንዲዘጋጅልኝ አሳሰበ። በርግጥ የምፈልገው ካውሮፕላኑ መውረድ ነበር።

እውነት ለመናገር ያውሮፕላኑ ቤተሰቦች ከሁለት ሳምንታት በፊት የኢሚግሬሽን ዘበኛ ያደረሱበትን በደል ካሉኝ።

ትዝ ይለኛል። የደሰፍ ጦማሬን (ፓስፖርቱን) ለማሳደስ ኢሚግሬሽን ገልግሼ ብሄድ፣ የደጅ ጠፎው ሰልፍ አሥር ቦታ ተጠማዝ የኮንሰን እርሻ መስሎ ጠበቁኝ። እውን ይሄ ሁሉ ሠልፍ የፓስፖርት ነው ወይስ ኢሚግሬሽን ስኬርና ዘይት ማደል ጀምሯል? በማለት እየተመተምሁ አጠር ያለውን ሠልፍ መርጬ ቆምሁ።

ወደያው ግን ከየት መጣ ያላልኩት፣ በእንጉላ ላይ የታደሰን ፊት፣ በትከክው ላይ የተርምኔተር ከንድ የተገጠመለት ዘበኛ እንደ በቆሎ በገዛ ኮቴ እንጠልጥሎ በወረውረኝ በአካባቢው በሚገኝ የጉልት አምባሻ ላይ ባፍጠሜ ተደፋሁ። የዐረብ መንደገኛ ሁላ ለጊዜው ትክክለኛ ረስቶ ባወዳደቁ ሳቀ።

ለንደን ገባሁ።

ለንደን እንደገባሁ፣ በመጀመሪያ ያደረግሁት የፊደል ገበታ የሠፈረበት ካናቴራ ለብሼ ሕዝብ በተሰበሰበበት ቦታ በመንሸራሸር አገሬን ማስተዋወቅ ነበር። ትንሽ እንደቆየሁ ግን ባለፈደል ካናቴራ ቀርቶ የቁስ ትምህርት ቤት ተሸከሚ ብዙር እንኳ ትኩረት እንደማላገኝ ገባኝ። በርግጥ አንድ ሁለት ፈረንጆች ዞር ዞር እያሉ ባደናቅቶ ተመልክተውኛል። ያደናቁታቸው ምንጭ ግን፣ “እንዴት በዚህ አጥንትን በሚቆረጥም ብርድ ካናቴራ ለብሶ ይወጣል” የሚል እንደሆነ ጠርጥራለሁ። ለንደን ውስጥ ዐይን ማግኘት በጣም ብርቅ ነው። በዚያው መጠን ዞር ብሎ ከማያያቸው ሕዝብ ጋር አልህ የተጋቡ የሚመስሉ፣ ለመታየት ተግተው የሚሠሩ ሰዎች አሉ። ከላይ አስከ ታች በንቅላት ተሸገጉርጉሮ የጥምቀት ሽመል የሚመስል ወደላ ፈረንጅ ተመልክቻለሁ። ፈቷ ላይ አራት ትልልቅ ቀለበት ደርድሮ ጽናጽል የመሰለች ሴት የተመልከቻለሁ። በዚህ

ማኸል የኔ ካናቴራ ብርድ እንጂ ትኩረት እንደማትሰጠኝ ስንገዛበ ሆኔል ገብኜ ካፖርት ደረሰሁ።

ለንደን እንደ ገባሁ ራሴን ከብልቃጥ ወደ ባሕር የተሸጋገረ አሣ አድርጌ ቆጠርሁት። አዲስ አበባ ውስጥ አንድ ቦታ ከጠፋኝ የመንደሩ ሰው፣ “ደርሰሃል ከስልክ ግንዱ ወደ ግራ አጥፍ ስትል ታገኘሃለህ” እያለ ተግባራዊ ይመራኛል። በለንደን የገጠመኝ ግን አገራ ማራኝ የሚያስብል ነው። አንዴ ሁሉ ነገር የዐይን ሀምቻ ሆኖብኝ ግራና ቀኙን እየሸፍሁ ስንገሰገስ፣ ሳላውቀው ከሆቴል በጣም ርቂ ኖሮ መመለሻው ግራ ገባኝ። ወደ አንድ መጽሐፍት ሰቅ ገብኜ በደሉኝታ ውድ መጽሐፍ ገዝኜ ሳበቃ፣ ሻጩን Travel Lodge የተባለው ሆቴል የት እንደሚገኝ ጠየኩት። ሻጩ ምንም ሳይል ከመሰባደው ውስጥ እንደ ጃክሰን ፓላክ የአብስትራክት ሥዕል የተወሳሰበ ካርታ እውጥቶ አቀሰለኝ። በካርታው ላይ ለማግኘት ሰዓት ያክል እንደ ምሥር ለቃሚ አቀርቅሬ ቀና ስል ዘረብኝ። የሆቴሉን አድራሻ ማግኘት ቀርቶ የገባሁበት ሰቅ በር ራሱ ጠፋኝ።

“የሸፍ ክፍል ሀገርን በሰሜን ወሎ፣ በደቡብ ሲዳሞ ያዋስኑታል” ከሚል ያለፈ የካርታ ንባብ ያላስተማሩኝን የጥንት መምህሮቼን በልቤ እየረገምኩ፣ እንደወጣሁ መቅረቴን በስልክ ለወዳጆቼ አስታወቅሁ።

በለንደን ባበሩ፣ አውቶብሉ፣ ፈረንጁ ሁሉም በተቀጠረበት ሰዓት ከተፍ ይላል። ባልተቀጠረበት ሰዓት የሚመጣው ዝናባቸው ብቻ ነው። ያገራችን ዝናብ በያንስ የተሰጣ ብቅል እስከናንበገ ድረስ ይታግሳል። የለንደን ግን ይሉኝታ ቢለ ነው። እኔ በደረሰኩበት ወቅት ባውሮፓ ጥቢ ገብቷል። ሴቶቹ እንደ ዓይነ ርግብ ውበታቸውን ሸሸጉባቸው የቆየውን ከረምት ለመበቀል ተገልጠው የሚወጡበት ወቅት ነው። ልጃገረዲቱ ፀንጅን ተተክሎ፣ ግልገል ቀሚቧን ለብሆ፣ ጡቷን እንደ ቸርቸል ሐውልት ሁሉ ሰው በሚያየው ቦታ ላይ አቀማ እየተወረገገች ትወጣለች። ይኼን ከጠራ ሰማይ ላይ አድፍጦ የቆየ ባለጌ ዝናብ፣ እንደ ወፍ አይነምድር ሺ ብሎ ከላይ እስከታች ያለብሳታል። እየተሰማኝጫች ጥግ ለመያዝ ትገደዳለች።

ከዝናባቸው ቀጥሎ በሸቅ ሆኖ ያገኘሁት ቀርሳቸው ነው። እንደ እፍኝ የባቀላ ንፍሮ፣ እንደ ጭልፋ እንቀላል ጥብስ እና እንደ ለብ ያለ ድፍን ተማሪም

ካቀረብልኝ በኋላ፤ ከምግብ ጋር የማይመጣጠን ደንዳና ፈገግታ በግ አርገው
enjoy your breakfast ይሉኛል። እንደሰማሁት ከሆነ እንግሊዞች የራሳቸውን
ቁርስ አይወዱትም። ታሪክ መሥራት ብቻ ሳይሆን፤ ቁርስ መሥራትም
እንችላለን ለማለት ያህል ገፍሮአቸውን ለኔ ካቀረቡ በኋላ ለራሳቸው በጓሮ በር
በኩል ወደ ጣልያን ፊስቶራንት ገራ ኢንዱሚሎ ገመትሁ።

ሁሌም በቁርስ ሰዓት ሹካና ቢላዌድን አመሳቅፄ ለሀኔ ላይ እንዳቀረቀርሁ ትዝ
የሚለኝ "ድኸነት ጠፍገገጦ ይዞን ነውገጂ አበላሉንስ እናውቅበት ነበር"
የሚለውን የጊዮን ዓለምስገድን አባባል ነው። (ጊዮን ባንድ ከረምት ለጓደኞቹ
ሰለ በቆሎ አጠባበቅ ማብራሪያ ይሰጣል። "አሁን አንድ ጥሩ በቆሎ ቢገኝ
ትሸሽቅቀውና ውተት ትቀባዋለህ፤ ከዚያ ትገሽ ማር ታልሰዋለህ። ትቀጥልና
የተፈጨ ጨው ነስነሰ፤ ነስነሰ ታደርግበታለህ፤ ከዚያ በወይራ ፍም ላይ
ታገላብጠዋለህ። ተወኝ ባከህ ታንድሜ ! ድኸነት ጠፍገገጦ ይዞን ነውገጂ
አበላሉንስ እናውቅበት ነበር" ሲል ተከዘ) ።

የመቅመስ አድል ባይኖረኝም እንግሊዞች ሹካ የሚያስቆረጥም የጥንቸል ሥጋ
ጥብስ እንደሚሠሩ ሰምቻለሁ። የጥንቸል ሥጋ ጣዕመ ከሸን ብላ እንደተሠራች
ዶሮ ነው ብለኝል አንዱ። ቪጅተርያን ባልሆነ ዋሮ የጥንቸል መብልን መብላት
ለኢትዮጵያ በማስተዋወቅ፤ በጥሰብ ታሪክ ውስጥ ስሜን አተከል ነበር። ዛሬ
ኢትዮጵያዊ የሆኑ መብሎች ባንድ ወቅት በእንግድነት የገቡ ናቸው። አሸካዶ
መብላትም ባንድ ወቅት ኢትዮጵያዊ ባህል አልነበረም። እናቶቻችን ብዙ
የጥራጥሬና የፍራፍሬ ዓይነቶችን ከሌሎች ሕዝቦች ወርሰዋል። ምሥርን
ከግብፃውያን፤ ቲምቲም ከጣልያኖች ተቀብለዋል። አሸካዶ ቀይ ባሕርን
የተሻገረው በልጅ ሊያሱ ዘመን በበጀርንድ ተከለሐዋርያት በርሣ ነው።

ከብርቱካን ጋር ያስተዋወቁን የፖርቹጋል ፅሴቶች ናቸው ይባላል። የጥንት አበሻ
ፖርቹጋል ለማለት ብርቱጋል ይል ነበር። ብርቱካን ከዚያ የወጣ ቃል ነው
ሲባል ሰማሁ ልበል? በቆሎ ዛሬ ቤተኛ ቢመስልም በቅርብ መቶ ዓመታት
ከምድረ አሜሪካ የመጣ መገተኛ ነው ይባላል። የፍታሄ ንጉሤ፤ "ማሸለና ሰንደ
ባንድ ላይ በንቅላ፤ እያረረ ሳቀ የባሕር ማሸላ" ያሉት አለነገር አይደለም። በቆሎ
አስከቅርብ ጊዜ ድረስ፤ "የባሕር ማሸላ" በሚል የእንግድነት ስሙ ይታወቅ

ነበር። በሁሉም ረገድ ስናያት ኢትዮጵያ "በገደል ሙላ" ስልት የተፈጠረች
ሀገር ናት።

ለባቶቻችን አዳዲስ ፍራፍሬና ጥራጥሬ ከውጭ ለመቀበል ፈጣን የሆኑትን
ያህል የሥጋ ምርጫዎቻቸውን ለማብዛት አልጣሩም። የዚህ ምክንያት
በባህላችን ላይ የገነዘው አራታዊነት ይመስለኛል።

ከአራት በፊት የነበረችው ኢትዮጵያ ሰፋ ያለ የሥጋ ምርጫ እንደነበራት
የምናውቀው የሙሴ ደምጽ በማይደርስበት ቦታ ተሸሽገው የኖሩ፤ እንደ ነገደ
ወይጦ ያሉ ጥንታዊ ሕዝቦችን አመጋገብ ስንመለከት ነው። ብዙዎቻችን
እንደምናውቀው ሙሴ እንስሳትን አርኩስና ቅዱስ ብሎ መድቧል። እንደ ሙሴ
ምደባ ጥንቸል የሚያመስኑ እንስሳ ቢሆንም ሸሆናው ከፍት ሰላልሆነ አርኩስ
ነው። እናም ልንመገበው አይገባም። ዘመናዊ የእንስሳት ተመራማሪዎች
ጥንቸልን ቀርበው ሲመለከቱት ሙሴ እንደ ተሳሳተ ገባቸው። ለከሰ ጥንቸል
እያመሰክሩም።

ወደደንም ጠላንም የሙሴ የሥጋ ምድባ የአመጋገብ ባህላችንን ለሺህ ዓመታት
ያህል መምራት ችሏል። ሥጋን ስናስብ አስቀድሞ ወደ ሐሳባችን የሚመጣው፤
ገበሬ ሊሆን፤ "ጥ" የቀረው በፊያችን ነው።

እንዲት ላም እንደ ጥጃ ለመስጠት 286 ቀን ያላነሰ ጊዜ ታስጠብቀናለች።

እንዲት ጥንቸል ግን ከባለቤቷ ጋር በተሠራረች በሰላላ ቀኗ እንደ ደርዘን
ግልገሎች ለእንግሊዙ አርብቶ አደር ታበረከታለች። የጥንቸል ግልገል እንደ
ሰው ልጅ ጠጥ አገርሱን አይል፤ የምሳ እቃዬን መሰልኝ አይል በተወለደ
በአሥራ አራት ቀን በግጦሽ ራሱን ይችላል። በተወለደ ባንድ ወር ጊዜ ውስጥ
ለአቅም መሰብ ይደርሳል።

ጥቂት ለፍቶ ብዙ ሥጋ ማምረት የሚፈልግ ሰው ነገሩን ቢያጤነው ጥሩ ነው።

ብራትሽ መዚየም የተባለውን ከመጎብኘቱ በፊት፤ የብራትሽን መዚየም ልዩ
የሚያደርገው በቴዎድሮስ ፍጻሜ ላይ ከመቅደላ የተዘረፉ መጻሕፍትን መያዙ

ይመስለኝ ነበር። ገብቶ ላይ እንደተሳሳትሁ ገባኝ። እንግሊዞች ከኢራንና
ከግብጽ ከዘረፉት ስፍር ቁጥር የለሽ ቅርስ ጋር ሲመዘዝን ከኢትዮጵያ
የተወለደው ቅርስ እዚህ ግባ የሚባል አይደለም። የፈርአኖች ግዙፍ
ሐውልቶችና የፋርስ ነገሥታት በራሪ እንስሳ ምስሎች በምን ተአምር ተጽዝው
አዚያ እንደደረሱ ማሰብ ያደከማል። እንግሊዞች አቅም አጥገደው ነው እንጂ
ሲፈክስን ወይም ትልቁን ጥላኔት ነቅለው ወደ ሎንዶን ቢያገኙት የሚጠሉ
አይመስሉም። ታዲያ ያንን ሁሉ የተዘረፈ ገብረት ለዓለም ሲያስገቡናት
በኩራት ነው።

አንድ ወዳጄ እንግሊዝ ደርቪ ያለማየሁ ቴዎድሮስን መታበርና የመቅደላ
መጻሕፍትን ሳልገኝ በመለስ እንደሚቀመጥ አስጠንቅቆኝ ነበር። ባወጣ
ባወርድ፤ የዓለማየሁ ቴዎድሮስን መታበር የምሳኝነት ምክንያት አልታይህ
አለኝ። ዓለማየሁ ባጋጣሚ የነጥሥ ልጅ ከመሆኑ ውጭ ለምርመራ ወይም
ለጉብኝት የሚጋብዝ ምንም ብርቅ ነገር አግሁብኩ። ይልቅስ ለኔ ከመቅደላ
የተዘረፉ መጻሕፍቶችን መጎብኘት የተሻለ ትርጉም ነበረው። እያሌ መጻሕፍት
በመስታወታማ ሳንዱቅ ውስጥ በምጽት ተቀምጠዋል። ለማንበብ የፈለግ
ብራናውን ሳይነካ መስታወቱን እንደ ወረቀት እየገለጠ ማንበብ ወይም
ሥዕሎቹን መመልከት ይችላል። ብዙዎቹ የተሰረቁ ጥንታዊ መጻሕፍት
በማተሚያ ቤት ተባዝተው ተተርጉመው ይጠናሉ፤ ይመረመራሉ። ስለዚህ፤
የኢትዮጵያ ገብረት መሆናቸው ቢቀርም በስልጡን ሊባ እጅ መግባታቸው
ያጽናናል።

አሁን ደግሞ ስለሰንደን አርፍና ልናገር። ለንደን የምር ስልጡን ሀገር ናት።
እንደ ስልጡን አገሮች ሁሉ በውስጧ ላሉት ሁሉ ነፃነት እና ዕድል እንደ
ቢጤይቅ ትሰጣለች። ጳውሎስ ኞኞ ባንድ ወቅት፤ "ነፃነት ማለት የሰላውን
ነፃነት ሳይነኩ ነገ መሆን ነው" ብሎ የፃፈውን በመጻፍያቱ ቆይታዬ
ተገንዝቤዋለሁ።

ዕድል መስጠት የሚለውን ሐረግ የሚያብራራልኝ ገጠመኝ ልጥቅስ። አንድ
ቀን፤ እኔና አንጋፋው ደራሲ ጃርሶ ኪሩብል ወደ ማዕከላዊ ለንደን የሚወስደንን

ባቡር እንጠብቃለን። በባቡሩ ጣቢያው አጠገብ የሕዝብ የጋራ ገብረት የሆነ
ፒያኖ ተቀምጧል።

ችሎታ አለኝ የሚል ሁሉ መጥቶ ችሎታውን ሊያሳይ ይችላል። እኛ በጥበቃ
ላይ በነበርንበት ጊዜ እንዲት ባለወርቃማ ፀጉር ሴትና ከዋናው መንገድ
ተዘንጥላ መጣችና ዘንብሏን አስቀምጣ፤ ቀሚሏን ሰብሰብ አድርጋ ከፒያኖው
ፊት ለፊት ተቀመጠች። የኖታ ደብተሮችን ገለጥ ገለጥ እያደረገች አንድ ዜማ
ተጫወተች። ስትጨርስ፤ ዘንብሏን ብድግ አድርጋ ያቋረጠችውን መንገድ
ቀጠለች። ባቡር ጠባቂው ሁሉ ሞቅ ባለ ጭብጨባ ሸኛት። እኔ "አንድ
አላብሽ" የሚል ዘፈን ስጠግ ስላደግሁ ረቂቅ መዚያ የሚመዝን ጆሮ የለኝም።
ጃርሶ ግን ዐይኖቹን ጨፍኖ፤ አገዛቱን ወደ ፒያኖው አቅጣጫ ዘመም አርገ።
ገብስማ ረጅም ጢመን እየዳበሰ ሲያዳምጥ ነበር። ጃርሶ ከደራሲነቱ ያልተናነሰ
የረቂቅ የመዚያ ቀማሪነት ችሎታ ባለቤት መሆኑን ስለምሰማ፤

"እንዴት ነው?" ስል ጠየኩት።

"ግሩም አድርጋ ትጫወታለች" አለ።

አገሬ ከተመለስሁ በኋላ ላንዱ ተራቢ ጓደኛዬ ይህንን ገጠመኝ አወጋሁትና፤

"ገንዘብ ቢኖረኝ አንድ ፒያኖ ገዝቼ ማሽል ፒያሳ አስቀምጠው ነበር። ችሎታ
ኖሯቸው ዕድሉን ያላገኙ ያገሬ ልጆች ይጫወቱበታል" አልሁት።

"የማይሆን ነገር ነው!" አለኝ ጓደኛዬ

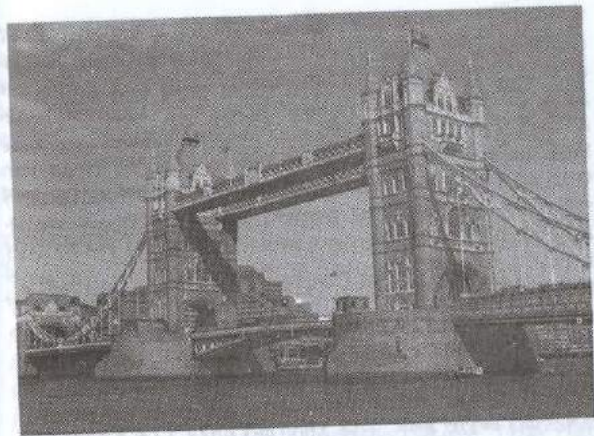
"ምንው?" አልሁት።

"ጠዋት ማሽል ፒያሳ ያስቀመጥከውን ፒያኖ፤ ከሠዓት መርካቶ ልታገኘው
ትችላለህ!"

ሳልረሳው ስለጃርሶ ትገሽ ልበል። ጃርሶን ለመጀመርያ ጊዜ የተዋወቅሁት
የሁለተኛ ደረጃ ተማሪ እያለሁ በጀርመን ሬድዮ በኩል ነው። በሬድዮው ላይ
የሚያቀርባቸው ትረካዎች ለኔ ዝም ብለው ትረካዎች አልነበሩም። አንድ

አረጋግ ሽማግሌ ራሴን እየዳበሰ ተረት የሚያወራኝ ያህል ነበር የሚሰማኝ። አፈሩን ገለባ ያድርግለትና አብርሃም ረታ ዓለሙ እኔና እንዳለጌታ ከበደ ቤቱ ጎራ ባልን ቁጥር የጃርሰን። "የድንጋይ ዳቦ ዘመን" የሚለውን ትረካ በቴፕ ይጋበዝን ነበር። የአባቴንና የዘመን አታዎቼን የልጅነት ጊዜ ሙሉ ሥዕል ማግኘት የቻልኩት በጃርሰ ተረኮች አማካኝነት ነው።

ለንደን ሰንገናኝ። ጃርሰ ከጠበቅሁት በላይ ከተሰመደው የአፍኗር ዘይቤ የወጣ ሰው ሆኖ አገኘሁት። መልኩ በቀላሉ የሚረሳ አይደለም። ከአቡን ጳውሎስና ከሰብሃት ጉብረአግዚአብሔር የተውጣጣ የሚመስል ፊት አለው። ጉብሰማ ጸሎት በጣም ከመረገሙ የተነሣ መሬት እንዳይጠርግበት እየነገነ ወደላይ ቀልብሶታል። አከራሪ አይሁዶች የሚያደርጉት ዐይነት ጥቁር ከብ ባርኔግ ያደርጋል። በደመናም ይሁን በጸሀይ ወፍራም ጥቁር ካፖርት ይደርባል። የሽጉጥ ሰንገ በምትመስል የቆዳ ማጎደር ውስጥ ሻፕ አድርጎ ይሁን የሚዘር የማስታወሻ ደብተሩ አትረሳኝም። በማስታወሻ ደብተሩ ላይ በቀም ጽሑፍ የተጻፉ ምስጢራዊ ስምችና ምልክቶች ሰፍረዋል። ጃርሰ ረቂቅ ምርምር ላይ እንደተሰማራ ገልጾ ስለምርምሩ ሊያስረዳኝ ጥክረ፤ አልገባኝም። ጃርሰ ቀርጾ ለማስቀረት የሚያጋኝ ፊት ቢኖረውም ፎቶ መነሣት እርሙ ነው። መነሄሌ አይፈድቅም ዐይነት ነገር ይላል። የካሜራ ዐይን እንደበቅ ዐይን ይፈራል። ምናልባት በቅርብ ከሚከተለው አምነት ጋር የተያያዘ ሳይሆን አይቀርም። ድር በወጣትነቱ አላማኒ ነበር። አሁን በአግዚር አጥብቆ ከማመኑም በላይ ምክራብ ይሰማል።

በሌላ ቀን የቴምዝን ወንዝ ድልድይ ሳቋርጥ አንድ የፈረንጅ ለማኝ አየሁ። (በገራችን ላይ የተጋባዙ ገጣሚያን ጊዜያዊ ሠፈር የተመሠረተው ከለንደን ኩራቶች አንዱ በሆነው ቴምዝ ወንዝ ዳርቻ ላይ ነው። ቴምዝ ቅልጥ ባለ ከተማ እምብርት ማሽል የሚፈለ በመሆኑ ጀልባዎች ከመኪናዎቹ ጋር እየተጋፉ ይሄዳቸዋል። እኔ ያባይ ልጅ፤ እኔ ያዋሽ ልጅ፤ እኔ የተከዘ ልጅ፤ እኔ የባሮ ልጅ፤ ቴምዝ ወንዝ ነው ብዬ ለመቀበል ብዙ ጊዜ ወሰድብኝ። አንድ ወንዝ ሐቶኛ ወንዝ የሚሆነው ከራሳጌው ውሃ የምትቀዳ ሴት፤ ከግርጌው ውሃ የሚጠጣ ወይሬን ሊያካትት ነው። እንግዲህ ይሄ የገጠር ልጅነቴ ወይም ያፈወርቅ ተከሌ ሥዕል ተፅእኖ ያመጣው ሳይሆን አይቀርም።

ታዲያ አንድ ቀን የቴምዝን ድልድይ ሳቋርጥ አንድ የፈረንጅ ለማኝ አገኘሁ። ከአግሩ ሥር አርጌ ጌታር አጋድሞ፤ የልመና ሰሌዳ ደረቀ ላይ እንጠልጥሉ ሳየው ገረመኝ። ወደ ፈረንጁ ለማኝ ቀርቤ እንደ ሁዳዬ አውራ ዶር ጆንን ብዬ፤ አንድ ባውንድ ወረወርኩለት። ለካ እንደ ሀገሪ ሁሉ ስልጠጉና ሀብታም

የሆኑ ሀገሮችም ከተመጽዋችኑ ነጻ አይደሉም። የምንለያየው በብዛታችንና በምጽዋት አጠያየቅ ስልታችን ነው። የፈረንጅ ለማኝ በተቻለ መጠን አዝናንቶ ለመቀበል ይሞክራል። የኤሌክትሪክ ጌታሩንና አነስተኛ ጄኔሬተሩን ይዞ ይሰማራል። በገጽታው ብዙ የተሳቆለና ሆድ የባለው አይደለም። ከአለት እንጀራው በላይ ለአለት ቢራው የሚጨነቅ ነው። "No bullshit i need some bucks for beer" ለቢራ ትንሽ ፍራንክ ጣልጣል አርጉልኝ ፤ የምሬን ነው" የሚል ሰሌዳ ከፊቱ አኑር። አልፎ ሂያጁን በኩራት የሚገረምም ፈረንጅ ለማኝ ማየት ብርቅ አይደለም። ራሱም ከመለመን ይልቅ አጭር የጽሑፍ መልክት አንገት ላይ ሰቅሎ መዘዋወር የተለመደ ነው። አንደምናውቀው፤ ያገራችን ለማኝ ከማዝናናት ወደ ማሳዘን ያዘዘብላል። ሳር ቅጠሉ ሐዘን በሆነበት ሀገር ውስጥ የሰውን እንደት በቀላሉ መብላት ስለማይቻል ለማኞች በምስኪንነት እንደኛ ለመውጣት ይሸቀዳረማሉ። አንዳንዶች የሚያደርጉት ከማራራት ይልቅ መፈጠርህን እንድጠላ የሚያደርግ ነው። ወደ ኪሲህ እንድትገባ ሳይሆን ወደ ቤትህ ርጠህ እንድትገባ የሚያስገድድ ብዙ ዘግኞች የልመና ዘይቤ አለ። የሆነ ጊዜ ላይ፤ ሀያሁለት ማዘርያ ጎሳጉል ሕንጻ ፊት ለፊት ፤ አንድ ለማኝ የእግረኛውን መንገድ ዘግቶ ተኝቶ አካባቢውን ባስፈሪ አሪታ ሲያደባለቀው ይውል እንደነበር ትዝ ይለኛል። ሰውየው ከልመና ይልቅ እመጽ ላይ የተሰማራ ይመስላል። አሪታውን "እኔን አይራብኝማ አናገጥ ዘና ብላችሁ አትጥሯትም" የሚል ያቋም መግለጫ አድርጌ ነው የተረጎምኩት።

የለንደን ጉብኝት ትረካዬን በቀጣይ አገባጾች ብደመድመው ይሻላል። "አንድ ወር ቆይቶ ዓመት ሊያወራ ነው" የሚል ሀሜት ያሰጋኛል። ለገጥ ምን ይገርማል! ሳሙኤል ጆንስን የተባለው የእንግሊዝ ደራሲ ኢትዮጵያን ሳይይ ስለኢትዮጵያ ከመቶ ጊዎች በላይ ድርሠት ፅፎ የለ። ፈረንጅ ያበሻን ረጅም ስም መጥራት ይከብደዋል። ሳሙኤል ጆንስን፤ "ራስ ስዕሉ ከርስቶስ" አላለሁ ብሎ የድርሠቱን ዋና ገፀባሕርይ "ራሳላስ" ብሎ ጠራው።

በፈረንጅ በኩል የመጣውን ሁሉ እንደትልቅና እንደቅዱስ የሚቆጥሩ አንዳንድ ያገራችን ወላጆች ልጆቻቸውን፤ "ራሱላስ" ብለው ይጠራሉ። ተማሪ እያለን አጠገባችን ከተቀመጠ ተማሪ ፊተና ስንቀዳ ሥርዝ ድርዘትን አብረን እንደምንቀዳው ማለት ነው።

ለንደን ኑሮ አሳት ነው። አውሮፕላን ከወረደሁ ጊዜ ጀምሮ በየርምጃው ኪሲን ሲቀልለኝ ይሰማኝ ነበር። የሆቴሌ ከምግብተር የሃያ ደቂቃ ኢንተርኔት እገልግሎት ለመሥጠት አንድ ባውንድ እንዳገርሠው ጠየቀኝ። በየርምጃው ከፈል ነው! ከፈል ነው! ከፈል ነው! የእንግሊዝ የሾላ ዛፍ በግንዱ ቀዳዳ ሳንጌም ካልተጨመረለት ፍሬውን አይጥልም። ካጋንሁ ላይቀር ይሄን ልጨምር። መላው ለንደን በብላሽ መስጠት የማያውቅ አንድ ትልቅ የመከፈያ ክልል Pay Zone ነው።

የኑሮውን እሳትነት አንስቼ ሳማርር የሰማ አንድ የለንደን ኗሪ አበሻ እንዲህ አለኝ። "ይገርምሃል። በለንደን አንድ ጉዜት ኮንደም አራት ፓውንድ ነው። በዚህ ዋጋ አዲስ አበባ ካዘግዘሽ ሴት መግዛት ይቻላል።"

ለንደን በገባሁ ጥቂት ቀናት በኋላ የጉንቱ አለቃቤ ዐቢይ ተከለማርያም ከሚማርበት አክሰፎርድ በባቡር እየሠገረ መጣና፤ "ምን እንዳስገብኝህ ትፈልጋለህ?" ሲል ጠየቀኝ። ብሪታን መዝያም ውሰደኝ እንድለው ጠብቆ ይሆናል። ምሳ ሠዓት ስለነበር በቅርብ የሚገኝ የአበሻ ፊስቶራንት እንዲያስገብኝኝ ለመገሰጥ። በዳቦሣ በር የሚከፍት፤ "አይስተር" የተባለ ትክክ ገዛፊና ሜትር ባቡር ውስጥ ይዞኝ ገባ። እንግሊዞች ባቡር ይተክሡሉ እንጂ ባቡር ይገዳሉ አልልም። ተተክሠን እንደ አርሚያ ቀጣዩ ፈርማታ ላይ ወደቅን። ጉች ጉች ካለ ጡት ቀጥሎ ብዙ የተዘፈነለት ጥንታዊ ባቡራችን ትዝ አለኝና ፈገግ አልሁ።

ባቡራቸው ተንቀሳቃሽ ቤተመጻሕፍት ይመስላል። ምድረ ፈረንጅ በየጋዜጣው ላይ ተደፍቷል። ውጭ ሀገር ቆይተው የመጡ ሰዎች በየጋዜጣው፤ "ፈረንጆች በጣም አንባቢ ናቸው፤ ባቡር ውስጥ የማያገቡ ሰው ካለ ጥቁር መሆን አለበት"። በማለት የሚያወሩትን እሰማ ነበር። ያገሬ ባላገር ሲተርጉ፤ "ወሬ ቢገጥሩህ፤ ሐሳብ ጨምርበት" ይላል። እስቲ በዚህ ወሬ ላይ ትንሽ ሐሳብ እንጨምርበት። እውነት ነው ፈረንጆች ያንባባሉ። ገባባቸው በንግል Dead Souls ድርሠት ውስጥ የሚገኘው ፔትሮቭ የተባለ ገፀ ባሕርይ እንደሚደርግ ዐይነት ፍዝ ገባብ ይመስላል። ከማወቅ ፍላጎት ሳይሆን ከብርቱ ብቸኝነት የመነጨ ነው። ጥግ ላይ ቆሞ ከማፈጨት የላቀ ትርጉም የለውም። ባቡራቸው

ልማድ መሠረት ከማያውቁት ሰው ጋር ለማውራት አይደሉም። ስለዚህ ከሚያውቁት ጋር ለማውራት ይገደዳሉ። በግዕዝ፣ “ንባብ” የሚለው ቃል፣ “መነጋገር” የሚል ትርጉም አለው። መጽሐፍ አንበባ ማለት ከመጽሐፉ ጋር ተነጋገረ ማለት ኖሯል። ጥቂት ሰደተኛ አብዛኛውን ጊዜ ብቻውን አይወጣም። ወይ ዘመድ ወይ ሀገር አላማጅ ጓደኛ አጠገቡ ይኖራል። እናም ከወረቀት ጋር ሳይሆን ከሕያው ወንድሙ ጋር ይነጋገራል።

ስለዚህ ፈረንጅ ተሣራሪዎችን ባንባቢነታቸው ማድነት ጥቁር ተሣራሪዎችን ባለማንበባቸው መናቅ ትክክል አይደለም። ለምሳሌ አንድ ቀን ወደ ማንቸሱተር በሚወስደው ባቡር ውስጥ የማያንብ ተሣራሪ አኔ ብቻ ነበር። ባንብ ኖሮ በመስኮት በኩል ያየኋቸው ብዙ ድንቅ ትዕይንቶች ያመልጡኝ ነበር። ለምሳሌ የሐብታም አይደለም የመሰለ መካነ መቃብር አየሁ። እጅግ ብሩህ ንፁህ በሆነ አረንጓዴ መስክ ላይ ነጫጭ ሰሌዳዎች እንደ ፈንድሻ ተበትነዋል። እንዲህ የማረ መቃብር በኖረን ኖሮ መቃንን ደረት እየመቃን ሳይሆን ከበሮ እየመቃን እንደነበረ ነበር። በአንድ ወቅት በአዲስ አበባ ጫፍ ላይ በሚገኝ አንድ ደብር ጓሮ ለቀብር ተገኘሁ። በየመቃብሩ ማኸል ላይ የተነሳነሰውን አይንምድር ላለመርገጥ፣ እንደፈንጅ አምካች በጥንቃቄ መራመድ ነበረብኝ። ምን ማድረግ ይቻላል? ያለኝ አማራጭ ኢትዮጵያ ውስጥ ኖሮ እንግሊዝ ውስጥ መመገብ ነው።

አንዳንዴ፣ “አገሬ” የተባለውን ገብረክርስቶስ ደስታን ግጥም አነብ አነብና

“አገሬ ቆላ ነው ደጋ ወይና ደጋ፤
እዚያ ብርሃን አለ ሌሊት ሲነጋ”

የሚሉት መስመሮች ላይ ሲደርስ ግራ አጋባለሁ። በተለይ የመጨረሻው መስመር ተራ ይሆንብኛል።

“እዚያ ብርሃን አለ ሌሊት ሲነጋ” የሚለው ሐሳብ ምን የሚገርም ነገር ኖሮት የገብሬን ልብ ማረክ አላለሁ።

ለንደን ሰንበትበት ስል ግን ተራ የነበረው የገብሬ ግጥም ሳይሆን፣ የእኔ ትኩል ማምገማ መሆኑ ገባኝ። ገብሬ እኔን ስንኞች የደረሳቸው ጀርመን ኮሎኝ ውስጥ በስደት ላለ ነው። ሲነጋም በሚጨልምበት ወቅት ውስጥ ሆኖ ነው።

በእኛ ሀገር ንጋትና ብርሃን፣ ሌሊትና ጨለማ የማይነጣጠሉበት ውል አላቸው። አውሮፓ ስንገባ ይህ ውል ይፈርሳል። ባገራችን እንደ ተራ ነገር የቆጠርነው የንጋት ብርሃን በሰው ሀገር ተቀምጦን ስናስበው እንደ ሉል የነበረ ሆኖ ይታዩናል። “እዚያ ብርሃን አለ ሌሊት ሲነጋ” የሚለው የገብረክርስቶስ መስመር ትልቅ ትርጉም ይዞ ብቅ የሚለው ይኸኔ ነው።

በለንደን የሚኖሩ አበሾች በሥራ ሰዓት ሽንጣቸውን ገትረው ይዝናናሉ። በአረፍት ሠዓት ደም ሌላ ነገር ገትረው ይዝናናሉ። ከዋና ዋና መዝናኛዎች አንዱ ጫት ነው። እነ ገለምሶ የቪዛ ደጅ ጥናት ሳያገባላቸው ቀድመውኝ ባሕር ተሻግረው አገኘኋቸው። ዝነኛው ማመዱ ጫት ቤት ውስጥ ኢትዮጵያውያንና ኤርትራውያን ተደባልቀው ተቀምጠው ቅጠሉን ከወፈው ጋር ያደቁታል። በአንድነት መኖር ያልቻሉት ወንድሞቻችን ባንድነት መቃም አላስቸገራቸውም። ይህንን ስመለከት፡-

“ድንበር በለያቸሁ
ሰብ አገናኛችሁ”

በማለት በልቤ አንጎራጐርሁ። በአወዛጋቢው የኢትዮ ኤርትራ ድንበር ላይም በተመድ ድጋፍ ጫት ቤት እንዲከፈት ተመኘሁ። ከባሩድ ጭስ ወደ ሺሻ ጭስ መሸጋገር በራሱ እድገት ነው።

በለንደን ያገኘኋቸውን አበሾች ውለታ በሌላ ጊዜ አፅፋለሁ። አለቤም ለባለውለታዎቹ የምሥጋና ደብዳቤ አፅፋለሁ። ብዙዎቹ በጣም ቅኝትና ብሩሆች ናቸው ማለት አቸላለሁ። ታዲያ እንደ ርግብ ብቁህ የሆኑ ያሉትን ያህል እንደ አይነርግብ የጨለማም ይኖራሉ። ዛሬ ባዲስ አበባ፣ መደባደብን

በውቤ በረሃ ጊዜ የቀረ አራዳነት አድርገን በምንቅጥርበት ሰአት፣ የተፈነከተ ሰው ስናይ፣ “ከማን ጋር ተጋጨህ” ሳይሆን “ከምን ጋር ተጋጨህ” በምንልበት ሰአት፣ በለንደን ምግብ ቤቶችን በአምባገር የሚቀውጡ ጉልቤዎች ጥልቀዋል። የአገሩ ሕግ የጦር መሣሪያ መታጠቅን አይፈቅድም። ጉልቤው ስደተኛ ግን የቤራ ጠርመራን ወደ ጦር መሳሪያ ለመቀየር አልተቸገረም።

ጥቂት የአበሻ ፊስቶራንት ባለቤቶች ጠቡን ከማስቀረት የጦር መሣሪያውን ማስቀረት ይቀልላል ብለው፣ የብርጭቆ ጠርመራችን በላስቲክ መጠጫዎች ተጻፋቸው። ይሄ ለውጥ ብዙ ሰላማዊ ጠያቂዎችን አላስደሰተም። “ውስኪ በፖፖ” እየቀረበልኝ እንዴት እንደዝናና ትጠብቃለህ? ብሎኛል አንዱ የተማረረ።

አንድ ቀን ከማራቶን ምግብ ቤት ፊትላፊት በሚገኝ ጉዳና ላይ አበሾቹ ለሁለት ተቧደኝው፣ ሲከታከቱ የሚያሳይ የምባይል ቪዲዮ ተመለከትሁ። አንዱ ሌላውን በከዘራ ሲያባርረው ያየሁ። ስለመሰለኝ፣ “ከዘራውን ከየት አገኘው?” ብዬ ባለ ቪዲዮውን ጠየኩት። “አንጃባብ ከብሪቲሽ መዚያም ሰርቆት ይሆናል!” የሚል መልስ ቀረበልኝ።

ሓይድ ፓርክ የተባለ ሰፈር ዐርፌ ነበር። ከሆቴሉ ፊትላፊት ካለው አስፋልት ተሻግሮ የቅድስት ማርያም ቤተክርስቲያን ይገኛል። ደጃፉ ላይ ያለው ጽሑፍ ባይነግረኝ ኖሮ ቤተክርስቲያን መሆኑን ማወቅ አልቻልኩም ነበር። ደብሩን በከበብት ርጉብ ዛፎች ላይ አዋፋት ይቀድሳሉ፤ የቀሳውሳት ድምጥም ሆነ ዳና ግን አይለማም።

ባገራችን እያደር የሚገመራው ሃይማኖት አውሮፓ ውስጥ አለት በአለት አቅሙ እየተሟጠጠ ነው። ገዳማት ጥንታዊ ከሆኑ ወደ ቤተመዝክርነት፣ ዘመናዊ ከሆኑ ደግሞ ወደ ቤተ ጃንኪራነት ይቀየራሉ። በሌሎች ያውሮፓ ከተሞችም እግዚር ደብዛው እየጠፋ ነው። አምስተርዳም ውስጥ ዳም ተብሎ በሚጠራው አደባባይ አካባቢ ብዙ ጥንታዊ ቤተክርስቲያኖች በየተወሰነ ምዕራፍ ርቀት ቆመው ይታያሉ። ሰዎች እንደ ታቦት እጃቢ ትኩረት ለትኩረት እየተጋፉ የሚተምሙት ወደ ቅዳሴ ሳይሆን በቤተክርስቲያኖችን ተጎራበተው የቆሙትን መስታወታማ የሸሌ ሰቆች ለመጎብኘት ነው። በዳም አደባባይ እግር ጥሰህ

ስትራመድ አፍንጫህን የሚያውደው የሀሺሽ ጠረን እንጂ የቤተመቅደስ አጣን አይደለም።

ምንም እንኳ መልጭ ያልሁ አላማኒ ብሆንም፣ የእምነት ምልክቶች በሌሉበት ማንበረሰብ ውስጥ መኖር አስልኛና ጣእም አልባ መሆኑን ለመረዳት ብዙ ጊዜ አልፈጀብኝም።

የጎበና ቅኝት

"እጥንቱን ልልቀመው፤ መቃብር ቆፍሬ
 ጎበናን ተሸዋ፤ አሉላን ተትግሬ
 አሉላን ለጥይት፤ ጎበናን ለጭሬ
 አሉላ ሴት ልጁን፤ ጥይት ሲያስተኩስ
 ጎበና ሴት ልጁን፤ ሲያስተምር ፈረሰ
 አገሬ ተባብራ፤ ካረገጠች ርካብ
 ነገራችን ሁሉ፤ የምዕደ ካብ
 የምዕደ ካብ
 ትምርት እንዲሰፋ፤ ጎልበት እንዲጠና
 አራቱ ጉባኤ ይዘርጉልንና
 ጎበና ከፈረሰህ ጋር ተነሥ እንደገና
 ተነሥ እንደገና"

(ቀኝኔታ የፍታኔ ንጉሤ)

ስኬትና ሹመት

ምኒልክ የሸዋ ንጉሥ በነበረበት ወቅት ለመጀመርያ ጊዜ የራስነት ማእረግ ያቀዳጀው ለሁለት ሰዎች ነው። የመጀመርያው ተሸማኪ የንጉሥ ሣክለሥላሴ ልጅ ዳርጌ ሲሆን ሁለተኛው ደግሞ የሸዋ ነጋሢነት ዘር የሌለው ጎበና ዳጌ ነው። የዚያን ዘመን የራስነት ማእረግ ከዛሬው ጀኔራልነት ሹመት ጋር ይተካክላል። ለሁለቱ መኳንንት ሹመቱ የተሰጠው በሰሜን ሸዋ ከፍለሀገር ደብረብርሃን ላይ ሲሆን፤ የሹመት አሰጣጡ ስነሥርዓት በመንፈሳዊና ዓለማዊ ትርኢት የደመቀ እንደነበረ ተመስክሮለታል።

ለገርገር፡ አለቃ አጽሜ፤

"በ1871 ዓ.ም. በዘመን ሉቃስ በወርታ ጥቅምት የሸዋ ሰው ካህናትም ሁሉ በከተታ ልጅ ከከተማው ተሰበሰበ። በየመንደሩ ለሹል የደረሰ ወንድ ልጅ እስከሸማግሌው አንድ አልቀረም። ሁሉም በከተታ ተሰብስቦ በገባ ጊዜ ንጉሥ ምኒልክ ከልጅ ተነሥተው ደብረ ብርሃን ወርደው አደሩ። ከዚያ ከሥላሴ ቤተክርስቲያን ከዐፄ ዮሀንስ የተቀበሉትን ዘውድ ሲጭኑ፤ (ምኒልክ ከቤተክርስቲያን ሲወጡ ዘውድ ጭነው ነበር) ከሺህ የሚበልጡ ቀሳውስት በዙርያቸው እጣን እያጠኑ፤ ካህናቱ ደብተሮች በፊታቸው እየረገጡ፤ ወታደሩ እየጨረረ፤ የደጃች ጎበና ሠራዊት የመላ ትሎማ (አርሞ) በፈረሰ ጉግሰ እየተሟወተ፤ በቀኝና በግራ ሆኖ እየጋለበ፤ ሴቱ አልል እያለ፤ ከደብረብርሃን ጀምሮ እስከ ልጅ፤ እስከ ቦሎ ወርቄ፤ እስከ ሳርያ በሠራዊት ተመላ። ሚዳው ሁሉ ጠቦ ነበረ። ንጉሡም ሀዝቡም በደስታ በክብር ልቸ ገቡ። ታላቅ በአል ተደረገ። ታላቅ ምላ ተሰናዳ። ከምላ በፊት ራስነት ለራሳ ዳርጌና ለራሳ ጎበና ተሰጠ።"

ሹመቱ ባንድ በኩል፤ ሁለቱን ዋና ዋና ብሔረሰቦች የሚወክሉ ተዋጊዎች ተመጣጣኝ ሥልጣን የተጎናጸፉበት፤ በሌላ በኩል የዐማራና የአርሞ ባህል ትርኢቶች ባንድ መድረክ ላይ የቀረበበት፤ የጎበረብሄራዊ ሀገር መሠረት የተባለበት አጋጣሚ ነበር ማለት ይቻላል።

ጎበና ከአቶነት ማእረግ ተነሥቶ ባሞር ጊዜ ከንጉሥ ሣክለሥላሴ ወንድም ተካክሎ እንዲቆም ያደረገው አስደናቂ የሆነው የአዋጊነትና የተዋጊነት ችሎታው መሆኑ በዙዎችን ያስማማል። ዛሬ አዲስ አበባ በሚል ስም የምናውቀው ከልል ውስጥ ይኖሩ የነበሩትን፤ ለሸዋ መርድ አዝማሃች ሳይደፈሩ የቆዩትን ፊንፊኔ፤ ግምቢቹ፤ ገላን፤ ሜጫ፤ በቸና ጉሳሌ የተባሉ ጎሳዎችን አስገብኛል። እኒህ የአርሞ ጎሳዎች ለብዙ ዘመን ያክል ባስገባሪዎች ሳይንበረከኩ በመቆየታቸው ከጎበና በቀር ማንም አያሸንፋቸው ተብሎ ይታመን ነበር። እናም በገበዳ ማግስት ካስገባሪው ወገን የቆመ አዝማሪ፤

"እመ ሠላሳ ቀን፤ ጎበና ባይጸና፤
 ይካፈሉን ነበር፤ እነ ተፋ ሙና" ብሎ አዝምኛል።

"እመ ሰላሳ ቀን" ማለቱ ፈታኑ ጦርነቱ የፈጀውን ጊዜ ለመግለጽ መሰለኝ። ባዝማሪው ግጥም መዝጊያ ላይ የተሰጠው "ተፋ" በወቅቱ ይፈሩ ከነበሩት የአብቱ ባላባቶች ፣ግንባር ቀደሙ ነበር። ጎበና በማስቀጠል ወደ ደቡብ ምእራብ ዘምቶ ጉማን፤ ኖሮን ጌራን፤ ጅማን፤ ወለጋንና ከፋን በዱላና በመላ ለማስገባር ችሏል። ሰላሌና ጨቦ በጎበና ፈረሰ አማካኝነት የኢትዮጵያ አካል ሆነዋል። ጎበና ያስገበራቸው የንጉሥ ግዛቶች ባጠቃላይ ሰባት ይደርሳሉ። በዘመኑ የነበረ አንድ የፈረንሳይ መንገደኛ እንደመሰከረው ታፍርና ተፈርቶ የኖረውን ጎይላኛውን የከፋን ግዛት ጨምሮ አብዛኛውን የደቡብ ምእራብ ክፍል አስገብሮ ለምኒልክ ያስረከበው ጎበና ነው።

እንጦጦ ለጎበና ስትገብር ይህን ትመስል ነበር

የጎበናን አስደናቂ ስኬት በማስመልከት ፤ በምኒልክ ሠራዊት ውስጥ ወደ-ገብ የነበረ አንድ የሩስያ ወታደር የጎበናን ጥርተኛ ወታደሮች አናጋግሮ ባሠፈረው ማስታወሻ፤

"ከጥቂት ዓመታት በፊት አንድ አበሻ ፈረሱን በአዋሽ ወንዝ ውሃ ሲያጠግ አንድ ብርቅ ጀብድ ይታይለት ነበር። ይሁን እንጂ በተከበረው በምኒልክ የጦር መሪ በራስ ጎበና ተደጋጋሚ ምት የጀግናው ብሔረሰብ ምክታ ሊሰበር ችሏል። ራስ ጎበና የሸዋ ሰው ሲሆን በአባቱ እሮም በአፍት ዐማራ ነው። ምርጥ የሚባሉ ተዋጊዎች በሥሩ ይሰላሰባሉ። ራስ ጎበና ባለበት ቦታ ሁሉ ወረራና ድል ይኖራል። ራስ ጎበና ሲያውጅ በአሥር ሺህ የሚቆጠሩ ተዋጊዎች ጥሪውን ሰምተው በሥሩ ይሰላሰባሉ። ሜዳ ላይ ይህ የተከበረ ራስ ድካምና ፍርሃት እያውቅም፤ የራስ ጎበና ዘመን የፈረሰኝነት የወጊያ ስልት ያበበበት ዘመን ነው። በወቅቱ የነፍጥ ውጊያ ብዙ አይታወቅም ነበር፤ ጦር፤ ብርቱ ፈረሰ፤ የወረራ ፍጥነት እንዲሁም የሠራዊት ቁጥር ብልጫ የጎበና ድል መሠረቶች ነበሩ።

የነበሩ የውጊያ ሰልጣኑ ሂደት በሰው በሚለው በሚወደው ቃል ሊጠቃለል ይችላል።፡፡

አንዳንድ ሰዎች የማስገበር ዘመቻ በልዩላዊነትና በሰላም በሚኖሩ ብሔረሰቦች ላይ አስከፊ ውርደትና ጭቆና እንዳስከተለ አድርገው በማቅረብ አሳሳቢ ለሆኑት ይፈብርካሉ። ርግጥ ነው፤ የማስገበር ዘመቻው ነው፤ አንደኛው አይካድም። ቢሆንም ነው፤ ለመጀመርያ ጊዜ ወደ ብሔር ብሔረሰቦች ያስገባው ጎበኛ ወይም ምኒልክ አልነበረም። ባስገባው ሳይል የተጠቃለሉ ግዛቶች ለብቻቸው በሚኖሩበት ወቅት ለሰላምና ለብልጽግና የተመቻ ያገር አስተዳደር ዘይቤ አልነበራቸውም። ግዛቶቹ ከመገበራቸው በፊት በጎሳ ጦርነት እርስ በርስ የሚታመሱ የነበሩትን ርስት የሚቀመጥና ባርያ የሚፈነግሉም ነበሩ። ጉማ፤ ካክ እና ጂማ የተባሉት የኦሮሞ ግዛቶች ከጎበኛ የማስገበር ዘመቻው ብዙ ዓመታት አስቀድሞ የገዳ ዲሞክራሲያቸውን አፍርሰው በፈላጭ ቆራጭ ሱልጣኖች ሥር ይተዳደሩ ነበር። በጨካኝ የወንጀልና መቅጫ ሀገራቸው አንዲሁም በማያፈናፍን የጭቆና መዋቅራቸው የሚታመም ነበሩ። ለምሳሌ በቴዎድሮስ ዘመን መግቢያ ላይ ደቡብ ኢትዮጵያን ያጠናው ቻርለስ ቤኪ ጉማን ጨምሮ በጊዜው ነጻ ስለነበሩት የጊቤ ግዛቶች ጽፏል። አንድ እሱ ጎበኝነት ከሆነ የጉማ ሕዝብ ከሌሎች ሀገር ሕዝቦች በከፋ መልኩ በባርነት ቀንበር ሥር ወድቆ የሚገኝ ነበር። ጨካኝ የጉማው ጉጉሥ አንድ ሰው በፊደላቸው እዚህ ግባ በማይባል ጥፋት ምክንያት መላውን ቤተሰቡን በባርነት የመሸጥ ልማድ ነበረው።፡፡

⁵From Entoto to the River Barro - [Alexander Bulatovich Trans; Richard Setlizer] (Page 184)

⁶The inhabitants of Guma were more than those of any other country doomed to slavery; as thier sovereign, who has the character of extreme severity, is in the habit of selling whole family for offences -sometimes of the most trifling nature-committed by a single individual". Countries On South Of Abyssinia [Dr Beke] (Page 259)

ጌታቸውን ጉጉሥ ተከላለይማኖትን ጨምረው ቢመጡ ጉዳዩ አይደለም። ወደ ጉጉሥ መላኬ አለፈቃዴ ሳትገባረኝ ለምን ተዋጋህ እንዳይሉኝ ነው።፡፡ (የሥር መስመር የተጨመረ)

ደብዳቤው ላይ አጽንኦት የተሰጠው መስመር የሚያስረዳው፤ ጎበኛ ራሱን አስገባሪና ገዥ እንጂ ጉዳይ አስፈጻሚ አድርጎ የሚያይ እንዳልነበረ ነው።፡፡

ሶሊ. የተባለው ፈረንጅ መንገደኛ ደቡብ ኢትዮጵያን የመገባበትን ፍላጎቱን በገለጸለት ጊዜ ጎበኛ "በምገዛው ሀገር ሁሉ መሄድ ትችላለህ።" የሚል ማስተማሚያ ቃል እንደሰጠው ጽፏል። ይህ አገላለጽ የነበሩ ሥልጣን የይስመላ እንዳልነበረ ማስረጃ ይሆናል።፡፡

ባገራችን ከትቢያም ይነሣ፤ ከጉጉሥ ይወለድ አንድ ሰው በጦር ሜዳ ላይ ብልጫ ካሳ በሕዝብ ዘንድ ይከበር ነበር። ብዙ ጀግኖች ባዝማሪ ሲወደሱ ኖረዋል። ባለታሪካችን ግን ከመወደስ አልፎ፤ "ጎበኛ ቅኝት" የሚባል የማሲንቆ ምት ተሰይሞለታል።፡፡

ጎበኛ በዘመኑ በሀብትና በሽመት ከመከበሩም በላይ ሌሎችን የሚያስቀና አድል ገጥሞት ነበር። ምኒልክ የነበሩን ዝምድና አጥብቆ ስለፈለገ ልጁን ሸዋረገድን ለጎበኛ ልጅ ለወዳጅ ጎበኛ አጋባ። በዚህ የተደሰተው ራሱን ለምኒልክ 1300 ፈረሶች፤ 500 በቅሎዎች፤ የዝሆን ጥርስና፤ ወርቅ በጥላቤ መልክ አበርክቷል። በኔ አስተያየት ይህ ጋብቻ በኢትዮጵያ ታሪክ ውስጥ አንድ መልካም ገጽታ ተደርጎ ሊወሰድ ይችላል።፡፡

በሀገራችን ከማስገበር ፍላጎትና ከርስት ሽምያ የሚመጡ የደም መፋሰስ ታሪክ ቢኖርም "ደምህ ከደሜ ጋር አይቀላቀል" የሚያሰኝ ዘረዥን በፖሊሲ መልክ አልነበረም። ጉዳዩ ቀላል ነገር አለመሆኑን የምንገነዘበው በገጽጽ ስናየው

⁷አለቃ አጽጌ፤ ከባይሩ ተፍላ፤ (ገጽ 726)
⁸P. Soleillet, Explorations éthiopiennes (Page10)
⁹መከብብ ደስታ፤ ያቅ መሰገነት ባልገጀርነት ታሪክ፤ የምስጋና ግጥም (ገጽ 311)

በከፋ አንድ ሰው በጉንታልና ከተወነጀለ ከነቤተሰቡ ይቃጠል ነበር። የከፋው ጉጉሥ ምዝብን በእጁ ቆርሶ መብላትን እንደውርደት ስለሚቆጥረው አጥራሽ ሎሌ ነበረው። አጥራሹ ባርያ ጉጉሡን ከማጥረስ በቀር ሌላ የሕይወት ተአልቦ ስላልነበረው ጉጉሡን የሚያነርስበትን እጁን በከረጢት ጠቅልሎ የመኖር ግዴታ ነበረበት። በጉጉሡ ዐይን ይህ ሎሌ ፤ሰው ሳይሆን ተንቀሳቃሽ ማንካ ነበር ማለት ይቻላል። ስለዚህ በኒያ ግዛቶች ውስጥ ሲኖሩ የነበሩ ሕዝቦች ነጻነታቸውንና ሰላማቸውን በጎበኛ ምኒልክ እንደተቀዱ ሊቆጠር አይገባም። ለጀመር ከሰላምና ከነጻነት ጋራ መቼ ይተዋወቁና።፡፡

የነበሩ የማስገበር ዘመቻ ባካባቢው የተሻለ መረጋጋት ከማምጣቱ በላይ፤ ባካባቢው ያሉ ትጉንሽ አገሮች ትልቅ ሀገር ሆነው ለትልቅ ዓላማ እንዲሰለፉ አድርጓቸዋል።፡፡

በብሔርተኞች ጎራ ያሉ አንዳንድ ጸሐፊዎች ምኒልክ ጎበኛን ተጠቅሞ ጣለው እንጂ ከሰኬቱ ጋር የሚመጣጠን ከብር አልሰጠውም የሚል ክስ ያቀርባሉ። እውነታው ግን ከዚህ ይለያል። ምኒልክ ከመኳንንቱ መካከል አንቱ ብሎ የሚጠራው ጎበኛን ብቻ እንደነበር የሩስያው ወዶ ገብ ወታደር በላቶቪቺ ነግሮናል። አንቱታው የይስመላ አልነበረም። የሸዋው ጉጉሥ ጎበኛን በተሟላ ከብር "የከፋ ጉጉሥ" በሚል ማለግ ሊጀመው ተሰናድቶ ነበር።፡፡

አንዳንድ ዘመናዊ ነቃፊዎች እንደሚጽፉት ጎበኛ የምኒልክን ፈቃድ ለመፈጸም የተቀመጠ የጉጉሥ ሎሌ ሳይሆን ራሱን የቻለ ጌታ ነበር። ሰውየው ስለራሱ ያለውን ግምት የገለጸበት የሚከተለውን ደብዳቤውን መመልከት የምለውን ጥሩ አድርጎ የሚያስረዳልኝ ይመስለኛል። ደብዳቤው፤ በርስት ሽምያ ሳቢያ በሳጃዎችና በሸዋዎች መካከል እምባቦ በተባለ ስፍራ ላይ በተደረገ ጦርነት ዋዜማ ለምኒልክ የተጻፈ ነው።፡፡

"በጉጉሥ ሃብት በእግዚአብሔር ቸርነት እምኖም የገበናልኝ ሰባት ነገሥታት ከፋም ገበረልኝ። ሁሉም ለጥ ብሎ ተገዛልኝ። ነገር ግን ጎጃማችን ጉማ ላይ ባገኛቸው የተቀበሉትን ግብር የማረከትን ምርኮ እስጥፍ ዳግመኛ አባይን እንዳይሻገሩ እስምየ እስገዝቼ ሰይድኳቸው። በኋላ ግዝታቸውን አፍርሰው ፈጠሙን ጥሰው ራሱ በዛብህን ጨምረው ሊወጡኝ መጡ። ስንኳን እነዚህን

ነው። ለምሳሌ፤ የጣልያን ፋሺስት ወራሪ ኢትዮጵያን ለእምስት ዓመታት ያክል በብረት ጨብጦ በቆየበት ወቅት ማንኛውም የጣልያን ወታደር ካገር ተወላጅ ጋር እንዳይጋባ የሚከለክል ሕግ አውጥቶ ነበር። ከልከላውን ተላልፎ ዐማራ ወይም የኦሮሞ ሴት ያገባ የእምስት ዓመት እሥር ይፈረድበት ነበር። የምኒልክን አስገባሪነት ታሪክ ከአውሮፓ የቅኝ ግዛት ታሪክ ጋር አቻ ለማድረግ የሚቃጠቸው ሰዎች የሚሰቱት ይሄንን ነው።፡፡

በዘመናችን የነገውን የእምባባሪ ፖለቲካ የሚመሩት የብሔር ፓርቲ ልሂቃን የሚያቀራርቡ ታሪካዊ ክስተቶችን አይተው እንዳላዩ ያልፏቸዋል። አንድ በአብሮ የሰከረ የሜዳ ቄስ፤ "ከጋ...ና ቫንታላ የተጋባ ገህግም ይወርዳል" ብሎ "ራሉ ማርያም" ላይ የጣፈውን ስድብ ሺህ ጊዜ በመጥቀስ የነፍጠኛው ሥርዓት ፖሊሲ መገለጫ አድርገው በማቅረብ ምሬትን የሚነኩ ሰዎች፤ የነፍጠኛው ሥርዓት እንዲህ ያለ በነ ባህል እንደነበረው ሊያስታውሱ ከቶ አይፈቅዱም።፡፡

ወዳጅ ጎበኛና ሸዋረገድ ምኒልክ ከትዳራቸው ወሰን ሰገድ የተባለ ልጅ አፍርተዋል። ወሰንሰገድ፤ የምኒልክን አልጋ እንዲወርስ ታውቆ የነበረ ቢሆንም በእሥራ አራት ዓመት እድሜው ስለተቀጨ የታሰበው ሳይሆን ቀረ።፡፡

የራስ ጎበና ልጅ እና የምኒልክ ሴት ልጅ ጋብቻ ውጤት የሆነው ወሰንአገድ ወዳጅ ይህ ነበር።

የጎበናን ያክል በውጭ ሀገር መንገደኞች የተደነቀ ታላቅ ሰው በዘመኑ ያለ አይመስልም። እነሪ አደን የተባለ አላሽ ከባልደረባው ጋር ሆኖ ራስ ጎበናን ጎበኝቶ ነበር። አላሽ ከጎበኝቱ በኋላ ባሠራረው ማስታወሻ ላይ፡

“ራስ ጎበና ከጎጉሡ ቀጥሎ ያለው ጎያል ሰው ሲሆን፤ በሃብት መጠን ግን ጎጉሡን ይበልጠዋል። የላቀ ሰብእና ያለው ሰው ነው። የብሩህ አኢምሮ ባለቤት ነው። ልብሙሉ እና ከአድልኦ ገጽ ነው። በጥቂት ዓመታት ጊዜ ውስጥ ከተራ ወታደርነት ተነሥቶ ወደ ትልቅ ማእረግ ለመውጣት ችሏል።” በማለት ጽፏል።

አላሽ ከአንጦጦ 35 ኪሎ ሜትር ርቀት ላይ በሚገኝ የፋሌ በተባለ ሥፍራ የተገነባውን የጎበናን ግቢ ከጎበኝ በኋላ በግርማው ከጎጉሥ ቤተመንግሥት አንደማይላይ ይመስከራል። አላሽ በወሎየው ካቶሊክ በአባ የሆነን አነጋጋሪነት ከራስ ጎበና ጋር አወጋ። ከጻደኛው ጋር ታላቅ መስተንግዶም ተደረገለት። ህለቀ ፈረንጆች በክበርቴው ራስ ችሮታ፤ አንድ ሰንጋ፤ ጥቂት በጎች፤ እንጀራና ጠጅ ተበርክቶላቸው ዓለማቸውን ቀጭተዋል።

በጊዜው ወደ ሸዋ የመጡ የውጭ ሀገር መንገደኞች የመኳንንትን መልክ ከተቻለ በፎቶግራፍ ካልተቻለ ደግሞ በርሳስ ገደፍ ለማስቀረት ይሞክሩ ነበር። በበኩሉ በይፋ የሚታወቅ የጎበና ፎቶ ወይም ምስል አላጋጠመኝም። ደብረ ሊባኖስ በሚገኘው መካነ መቃብሩ ላይ የሚታየው ፈረስ የሚጋልብ ሽማግሌ ምስል የጎበናን አማካዊ መልክ መወከሉ ያጠራጥራል። በርግጥ የፈረንጅ መንገደኞች ፎቶውን ባያስቀሩልንም ምን እንደሚመስል በጽሑፍ ሊሥሉልን ሞክረዋል። ቢያንቺ የተባለው የጣልያን መንገደኛ የጎበናን መልክ በአውሮፓዊ መመዘኛ ገምግሞ “መልክ መልካም፤ ከንፈሩ ሳሳ ያለ፤ ራሱ አነስ ያለ፤ በብርታቱ በሸዋ ተወዳዳሪ የሌለው” በማለት ከቦታል። ገፍልየ ቦረሊ በበኩሉ ከባለታሪካችን ጋር ከተዋወቀ በኋላ በማስታወሻ ደብተሩ ላይ አኒሆን ቃላት አስፍሯል።

“ጎበና ስድሳ አልፎታል፤ ፊቱ የደግነት ገጽታ የተላበሰ ነው፤ ጸጉሩን ተላጭቷል፤ ጃኖ ለብሶ፤ አልጋ ላይ ተቀምጦ ነበር።”

ቦረሊ በሌሊ ጊዜ ጎበናን ሲያገኘው፡

“ግምጃ በለበሰ አልጋ ላይ ተቀምጧል። ከፊት ለፊቱ በሞሰብ እንጀራ በቀይና አልጫ ወጥ ቀርቦለታል። በርካታ ቤተሰብ አባላት ከበውታል። ካጠገቡ ሌሎች አምስት ሞሰቦች ተሰይመዋል። እስከ ሰውነታቸው አጋማሽ የተራቆቱ፤

በወገባቸው ዙርያ ሽማ ያገለጸው ጎልማሶችና ብላቴኖች ጠጅና ጠላ ያሳልፋሉ። ከምግብ በኋላ ራስ ጎበና ስለዘመቻው ገድል በሰፊው አወጋኝ። ብሎ በማስታወሻው አስፍሯል።

ልደት

“ይታመሳል አሉ ከፋና ቦረና፤ አማን አደሉም ወይ እነ ራስ ጎበና።”

ጎበና የተወለደው ሰሜን ሸዋ ውስጥ በሚገኝ አማን በተባለ ቦታ ነው። የልደት ዘመኑ 1817 መሆኑ ተገምቷል። የጎበና ዘር ማንዘር ከፊት ወደ ኋላ ሲዘረዘር ዳጩ ወዳጉ የሮ- ኩታይ- ገሜ- ዋዩ- አብደላ- ዳጩ ቦረና መሆኑ ተዘግቧል። የዘር ሐረጉን ቢቃል አጥንቶ በአለቃ አጥሜ መጽሐፍ ውስጥ እንዲመዘገብ ያደረገው የሠዓሊና ባለቅኔ ጉበረክርስቶስ አባት ደብተራ ደሴታ ነገዎ መሆኑ ታውቋል።

ጎበና እንደዘመኑ ልማድ ክርስትና ቢነሳም፤ እንደወሎው ራስ አሊ ወይም እንደወላጋ ባለአባቶች የጥንት ስሙን ትቶ በክርስትና ስሙ አልተጠራም። ብዙ ጊዜ ከሀገር በቀል እምነት ወይም ከእስልምና ወደ ክርስትና የገቡ ሰዎች አዲሱን እምነት ከነባር ምእመናን በላይ አጥብቀው ይደዛሉ። የወረሹኮች አባት የሆነው ትልቁ ራስ አሊ ክርስትና ከተነሣ በኋላ፤ የአባቶቹን አጽም ቆፍሮ አውጥቶ ለማጥመቅ እስከመመኘት ድርሷል ይባላል። የወላጋው ኩምሳ ሞሪዳ፤ ጉበረአግዚአብሔር በሚል ስም ክርስትና ከተነሣ በኋላ ባገሩ የሚኖሩትን ቃልቻዎች አላስቆም አላስቆምጥ ብሏቸው ነበር። ፈረንጆች ጀማሪ ዲያቆን ከጳጳስ ይብላል፤ እንደሚሉት ወይም ያገራችን አረጋውያን፤ “አዲስ አረኛ ከብት አያስተኛ” ብለው እንደሚተርቱት መሆኑ ነው።

¹⁰ቦረሊ (ገጽ 164)

ጎበና ግን ከላይ ክርስትያን ቢሆንም፤ ውስጥ ውስጡን የዋፍራታ እምነት ተከታይ ነበር ይባላል። የጎበና ቤተኛ የነበረው ቦረሊ ይህን ታዘቦ በማስታወሻው ሲጽፍ፡“ (ጎበና) ከአባ መዳው ጋር ቢሥጋ ይዛመዳል ይባላል። ክርስትና ተነሥቷል፤ ይሁን እንጂ ውስጥ ውስጡን በቀድሞው እምነቱ ጸንቶ ቀርቷል” ይላል።

ጎበና በጎረምሳነቱ በውትድርና ማገልገል የጀመረው ከሸዋ መርድ አዝማችች ሁሉ ባስተዳዳሪነቱ ችሎታው ወደርየለሽ በነበረው በሣሕሊሥላሴ ዘመን ላይ እንደሆነ ይነገራል። ሣሕሊሥላሴ ከአርሞ ጋራ ቢጋብቻ መዛመዱና አፋን አርሞን ማወቁ ከአርሞ ማክል ምርጥ ተዋጊዎችን ለማፍራት አግዟታል።

የምኒልክን አያት ሣሕሊሥላሴን ትክክለኛው የሸዋ ገዥ መደብ ፈጣሪ ብንለው አይበዛበትም። ሣሕሊሥላሴ በዘመኑ በፈንፊኛና በአንጦጦ ዙርያ የጥንት ቤተክርስትያን ፍርሥራሾችን እንዳሁም ዝግብ ላይ የብራና መጻሕፍትን በማግኘቱ “ሸዋ በግራኝ ዘመቻ ጠፍቶ በአርሞ የተወረሰ የክርስትያን ሀገር ነው” ብሎ እንዲያምን አድርጎታል። ይህ እምነት “የክርስትያን አባቶቹን ሀገር መልሼ በእጄ ማስገባት አለብኝ” የሚል ምኞት ቀስቅሶቢታል። የማቅናት ዘመቻውን ለማድረግ ሲነሳ ከአርሞ ባላባቶች ጋር መጋጨት ጀመረ።

አሁን ሳስበው የአዲስ አበባና የአካባቢው ይገባኛል ጥያቄ የተጀመረው በሣሕሊሥላሴ ዘመን ላይ ይመስለኛል። የብሔረሰባዊ ራስ ወዳደሩን ፖለቲካ እስከተጠለ ድረስ የርስቱ ሽምፍ በመጭው ዘመንም ተጣጥፎ መቀጠሉ አይቀሬ ነው። ድርሻየን ይገዢ ልሂድ በሚሉ ተገንጣይ ብሔረሰቦች መካከል ብጥብጥ ከሚያስነሱት አካባቢዎች አንዱ የአዲስአበባ ርስት ጉዳይ ይሆናል። ታሪክ

¹¹IL se dit proche parent de l'Abba Mouda. Il a embrassé le Christianisme; mais dans son for intérieur, il est fidèle à sa première religion. (P 150)

¹²The king having rode on his mule for considerable time, descends and walks on foot like his people. He speaks the The Galla language pretty well (January 23, 1840) Journal

የባለቤትነት ምስክር ሆኖ ይቅረብ እንኳ በባል ላንዳችን የሚያዳላ ምስክርነት የሚሰጠን አይመስለንም።

እነ ጎበና አካባቢውን በሚያስገብሩበት ወቅት በአዲስአበባ ዙርያ ያሉ መንደሮች ባለሀብቶች በብዛት አሮሞዎች ነበሩ። ያም ሆኖ የጥንት የክርስትያን ምልክቶች መገኘታቸው፤ ሌሎች የክርስትያን እምነት ተከታይ ህዝቦች ለአካባቢው ባዕድ እንዳልነበሩ የሚያሳይ ነው። በአዲስ አበባ ነባር ሕዝብ ማን ነው? የሚለውን ጥያቄ የተለያዩ ሊቃውንት እንደ ፍላጎታቸው አቅጣጫ ሊመልሱት ይከብራሉ። ግን የሚያረክ መልስ ያገኙ አልመስለንም። እንዲያው ለነገሩ፤ “ነባር” የሚባል ሕዝብ ከምን ዘመን እስከምን ዘመን የኖረ ነው? የሕዝቦችን አሠራርና የቦታዎችን ስም መመዝገብ የተጀመረው ከሕዝቦች እንቅስቃሴ ታሪክ ዘግይቶ ነው። ዕረብ ፋቂህን የመሳሰሉ የታመኑ የታሪክ መዝጋቢዎች የውጭ ሀገር ሰዎች በመሆናቸው ያካባቢ ሰዎችን እንደባላገሮች አድርገው ለመመዝገብ እንዳይችሉ የቋንቋ ገደብ ነበረባቸው። የአረጋውያን የቃል ምስክርነት የተባለውም ምስክርነቱ አያስመክም። ዛሬ ለጥቅም ሲል እንደመጣለት የሚቀደድ አረጋዊ ሞልቷል። ውሸቱን ተናግሮ ሺላ ቤት መገንባት በተለመደበት ዘመን ውስጥ አውነቱን ተናግሮ ከመሸበት ማደር ብርቅ ሆኗል።

በዚያ ላይ ሰዎች እንደ ፍላጎታቸው አቅጣጫ ነገሮችን የሚቆለምበት የቋንቋ አስማታቸው አይጣል ነው። ለምሳሌ ዝቋላ የሚለውን ቃል ዝ- ቆላ ከሚለው የመጣ ነው ብለው የሚተረጉሙ አሉ። የሰዎች ዝቋላ የሚለው “ጨቋላ” ከሚለው የተገኘ ነው ብሎ በሌላ ወገን የተከራከረም አልጠፋም። ይህ ሁሉ ደማምረን ስናየው መሬቱ የማን ነው በሚለው ጉዳይ ላይ ደረት የሚያስነፋ ዕውቀት ሊኖረን አይችልም። ስለዚህ እንደየፍላጎታችን አቅጣጫ ማምታቸንን ከማቅረብ ውጭ አማራጭ የለንም። እንደሌሎች ያገራችን ከፍሎች ሁሉ አዲስ አበባን በተለያዩ ዘመን የተለያዩ ህዝቦችና ባህሎች ተፈራርቀውባታል የሚለው የተሻለ ግምት ሳይሆን አይቀርም። የዘመናችን ጀግና፤ “እንተ” መጤ እኔ ባለቤት” እየተባለ ለጭር እድሜውን በብጥብጥ ከሚጨርስ አዲስ አበባን የሁሉም ብሔረሰቦች የጋራ ጉበረት አድርጎ ቢቀበል ያዋጣቸዋል። ባንድ ሀገር ውስጥ አየኙ አንዱን ዜጋ ባለቤት፤ ሌላውን ደግሞ

ባዕድ የሚያደርግ የመሬት ሥራት “እንረስ ካላችሁ ተስማምተን እንረስ/ አይሆንም ካላችሁ ተውት ዳዋ ይልበስ።” የሚል ቀጭን በተገፋው ወገን ልብ ውስጥ መቀስቀሱ አይቀርም። አዲስአበባን የጋራ ቤት ማድረግ እየተቻለ ወደ ጋራ መቃብርነት መለወጥ ለማንም አይጠቅም።

በማስገባር ዘመቻው ወቅት ከተገኙት ጥንታዊ የሕንጻ ፍራጎች አንዱ ከጀርባ ይታያል። የርቀው ምንጭ (vers faschoda)

ጎበና ወደቀ፤ ሀገር ተነቀነቀ

ጎበና በታሪክ ውስጥ ያለውን ክፍ ያለ ቦታ ለማሳየት አንዳንድ ክስተቶችን አናስታውስ። ምኒልክ ሀረርን ለማስገባር ሲዘምት ጎበና ከጣይቱ ጋር አልጋ እየጠበቀ በሽገር እንዲቆይ አዞት ነበር። ይህ ሁለት ነገር ያሳያል። አንድም፤ ምኒልክ ለጎበና ዙፋኑን በአደራ ጥሎ የሚያስኬድ እምነት እንደነበረው ያሳያል። አንድም፤ በአካባቢው የገባሮች ለመጽ ቢነሣ ከጎበና የተሻለ እክሻፊ የለም ብሎ እንደሚያምን ያሳያል።

ጦርነትን እንደመቻሉ ሳይሆን እንደ የሕይወት ዘይቤ ይቆጥሩ የነበሩ የጊዜው ጦረኞች የሰላሙን ጊዜ እንዴት ማሳለፍ እንዳለባቸው ባለማውቅ ይቸገሩ ነበር። ስለዚህ የጦር አራራቸውን ለመወጣት ጉግስ በመጫወት ያሳልፋሉ። እንደ ቀን ራስ ጎበና በጉግስ ጨዋታ ላይ እያለ ከፈረሰ ወደቀ። በጊዜው ሽምጥ ከሚጋልብ ፈረስ ላይ ወድቆ መትረፍ የቻለ አዛውንት ወደ አድላኛ ነው ወደ ልሊት ሰጠላቱ ብርታት የታደለ መሆን አለበት። ከዚያ በፊት የዳርጌ ጎረቤት ልጅ ከፈረሰ ተፈጥሮ ሞቷል። ጎበና ሕይወቱን ባያጣም አለቃ ገብረሥላሴ እንደጻፈው “አጥብቆ ታመመ።”

በረሊ እንደተረከው፤ በወቅቱ የኦሮሞ ባላገሮች ራስ ጎበና በወደቀበት ቦታ ደም በማንጠባጠብ፤ የሀማራ ካህናት ደግሞ ድጋም በመድገም፤ ጎበናን የባለውን ክፉ መንፈስ ለማባረር ተረባርበዋል። ይህ ማንበራዊ ምላሽ ሰውየው በጊዜው ምን ያህል ተወዳጅ እንደነበረ የሚያሳይ ይመስለኛል።

የጎበና ከፈረሰ መውደቅ ባንድ መኮንን ላይ የደረሰ እደጋ ሆኖ የሚያልፍ ሳይሆን አጠቃላይ ሥርአቱን የሚገኙት መሬት የሚያንቀጠቅጥ ክስተት ነበር ማለት ይቻላል። አለቃ ገብረሥላሴ ይህን አስመልክቶ ሲጽፍ “ህዝቡም የንጉሡን ወሬ መጥፋት የራስ ጎበናን መታመም ባየ ጊዜ አገሩ ተናወጠ።” ብሏል።⁹ በጊዜው የአገሩ ደህናት ከምኒልክ ጎበና ደህናት ጋር መሳ መሆኑን

⁹ ታሪክ ዘመን፤ (ገጽ 43)

ያለቃ አገላለጽ መገንዘብ ይቻላል። በዚያ ቀውጦ ጊዜ ጣይቱ የሕዝቡን ነውጥ ለመቀልበስ እጅግ መለኛ የሆነ እርምጃ ወስዳለች። ቀልጠፍ ብላ በፍልውሃ ዙርያ ቤት ማሠራት ጀመረች። ሕዝቡም አዳዲስ ሕንጻዎችን የመገማሥት ሀልውና ማሳያ አድርጎ ስለቆጠራቸው ተረጋግቶ መኖሩን ቀጠለ።

ሞትና ውርስ

የራስ ጎበናን ለሚሟት በተመለከተ ከኦሮሞ ምንጭ የተገኘው እንዲህ ይላል።

“ራስ ጎበና ከዚያ (ከደርቡሽ ዘመቻ) ተመልሰው .. ቢታቸው ገብተው ጥቂት ቀን ሳይቆዩ ‘አሰን ወንጀበ የሚባል ከድጋፊና መጥተህ እንድትዘምት’ ብለው ዐፄ ምኒልክ ራስ ጎበናን አዘዟቸው። ላከባቸው። ራስ ጎበናም ወጥተው ከአሰን ወንጀበ ገጥመው የራስ ጎበና ሠራዊትም አዚያ ብዙ አላቀ። ራስ ጎበናም አሰን ወንጀበን ድል አደረጉት። ከዚህ ካሰን ወንጀበ ጦርነት ተመልሰው እፋሌ ቢታቸው ገብተው ጥቂት ሳይቆዩ ሞቱ።”¹⁰

አለቃ አጥሜም ጎበና ከሀሰን ወንጀበ ዘመቻ በኋላ ወደ እንጦጦ በድል አድራጊነት መመለሱን ከጸፈ በኋላ፤ “በ25 ሰኔ ከቸሎ በኋላ ታመመ። ራስምን ሰኛ ማታ። በ27 ረቡዓ በሰለሰት አረፉ። ደብረሊባሽን ተቀበሩ።” ብሏል

ጎበና እንጦጦ ላይ ታሞ ሲሞት ምኒልክ ወሎ ቦሩ ውስጥ ነበር።

“ዐፄ ምኒልክ ቦሩ ላይ ሲከርሙ ሳለ ራዕይና ህልም የሚያውቅ መነኩሴ ላከብዎ። ወሎ አይከረሙ። ሀገርዎ ይግቡ። መንግሥትዎም ይፈርሳል ሰል። ስለዚህ ገሰገሱ። ወንጭት ላይ ሲደርሱ የራስ ጎበናን መታመም ስሙ። ዝማ

¹⁰ የወላጋ ታሪክ ሰነዶች፤ (ገጽ 278)

ሲደርሱ ሞትምን ሰሙ። ንጉሡም፡ መኳንንቱም (አርሞውም) ዐማራውም በሪስ ንበና ሞት አዘነ። እንጦጦ ከረሙ።

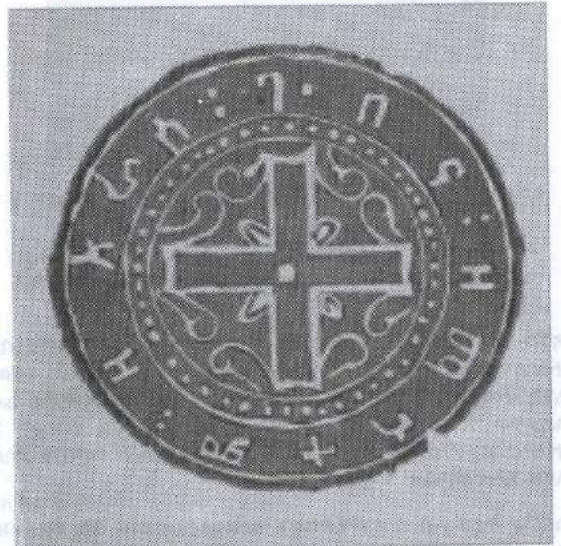
በዘመናችን ከተፈበረኩ ወፈራራም ወሽቶች መካከል አንዱ ጎበና በምኒልክ ተመርዞ ተገድሏል የሚለው ነው። ከምርምር ይልቅ አሜትና የሴራ ተረት ለሰፈነበት የአለም ሀሳቦችን እንዲህ አይነቱ ከሰ የተለመደ ነው። አንዲት አሜሪካዊት ተመራማሪ፡ “ኢትዮጵያ ውስጥ ሰው በተፈጥሮ መንገድ ይሞታል ብሎ ማሰብ ብርቅ ነው” ያለችው ወድዳ አይደለም። እንዲህ ዐይነት ከሰ የሚፈበርኩ ሰዎች ምኒልክ ንበናን መግደል ምን ይጠቅመዋል? ብለው የሚያስቡ አይመስለኝም። ጎበና በድሜው ፍጻሜ ወደት ምኒልክ ከሁሉም አስበልጦ የሚመካበት ወዳጅ እንጂ ባላንግ አልነበረም። ለመሆኑ ምኒልክ የገዛ ቀኝ እጁን ቆርጦ የሚያገኘው የፖለቲካ ፋይዳ ምንድነው?

ጎበና በተፈጥሮአዊ መንገድ ወይም እኛ ባላወቅነው በሽታ ሞቷል። ተመርዞ ሞት የሚለው በኦሮሞና በዐማራ መካከል የወዳጅነትና የትብብር ታሪክ ነበረ የሚለውን ሀታታ ለማፍረስ የተፈበረከ የሴራ ትረካ ነው።

ባገር ውስጥ አንድ ወሳኝ ሰው ሲሞት ተተኪ አለው ወይስ የለውም የሚለው ጥያቄ ትውልዱን ያሳስበዋል። “ገበየሁ ቢሞት ተተካ ባልቻ” ያለው አዝማሪ ገበየሁና ባልቻ አኩያ መሆናቸውን ያውቃል። ገበየሁ ጥሎት የሄደውን ዱካ የሚሞላ አግር ያለው ጀግና መኖሩን አውቆም ተጽናኝቷል። ጎበና ግን በዘመኑ መሰረርያ ምትክ ወይም አኩያ የተገኘለት አይመስልም። ይህንን ያጠነ አዝማሪ በፍጻሜው ዋዜማ ላይ፤

“የሚሰጡት ቢያጡ፤ ከድፍን አበሻ
ለአራሌል ሰጡት፤ የነበሩን ኃሻ”

ብሎ ለማንነራጎር የተገደደው ለዚህ ነው።

የመጨረሻው ምሳ

1

ዳኛው ወደ ችሎቱ አዳራሽ ሲገቡ ሁላችንም ከየመቀመጫችን ቢደግ ብለን ተቀበልናቸው። ረጅም ጠይም ቀመን ባለገብስማ ጸጉር ሽማግሌ ናቸው። እንደንቀመጥ ምልክት ሰጡንና መነጽራቸውን ከሰገባቸው መዘዙ። ከፊት ለፊታቸው እንኳን ተገብቦ ተቃጥሎ የማያልቅ የሚመስል የወረቀት ነዶ ተከምሮ ይታየኛል። እንግዲህ በዛ ነዶ ውስጥ የጋዜጠኛ ተመስገን ደሳለኝ አጣፋንታ ተሸሽጓል።

ከዳኛው ትይዩ ጉብ ብሎ የሚታየውን ግዙፍ ጠረጴዛ ደገፍ ብሎ ቆሞ ነበር። ፊቱ ላይ የተሣለው ደንታ ቢሰነት ከፈራጁ ፊት መቆመን አንድጠራጠር አደረገኝ። እንዲህ ዓይነቱ ፍርሃት አልባ ፊት ከሰገት አንድ የሚገኝ ብርቅ ነገር ነው። ለመሆኑ የጀግና ሥራ መሥራት ቀርቶ ጀግናን የማድነቅ ባህላችን እንኳ ጥሎን እየጠፋ መሆኑን ልብ ብለነዋል? ተመስገን አንድ ልብ ሙሉ መጣጥፍ ጽፎ ባተመ ቆጥር፤ “አይሄኔ ከጀርባው ቆሞ አበጀህ የሚለው ሰው ቢኖር ነው እንጂ እንዳያው ከመሬት ተነሥቶ እንዲህ አይዳፈርም ነበር” እያሉ የሚያመት ሰዎች መኖራቸውን ያውቅ ነበር። እንዲያውም ከፈራጆች ባልተናነሰ ከነጻ ፕሬሶች ጋዜጠኞች በኩል ከምቀኝነት የመነጨ የብእር ዱላ ሲወርድበት እንደኖረ ከብዙዎቻችን የተሰወረ አይደለም።

“ወዝውዘው ወዝውዘው ጣሉት እንደዝሆን፤
ያው ወደቀላቸው ይበሉት እንደሆነ”

የሚለው የጥንት አልቃሽ እንገርጉር ትዝ ይለኛል።

ከተቀመጥኩበት ወደ ግራ ገልመጥ ብዬ የታዳሚውን እንቅስቃሴ ባይነቁራኛ የሚከታተሉ ፖሊሶችን አይቸ ስመለስ ዳኛው የዘሰ ጽሁፉን ሲያነቡ አገኝጓቸው። ሐረጎችንና ዐረፍተነገሮችን እየገደፉና እያረሙ በማንበብ ተጠምደዋል። የፍርዱን ጽሑፍ በደንብ ያጠኑት አይመስልም።

አንድ ሁለት ገጾች እድምጩ ስለሰለገኝ የተባለውም ነገር ስላላመነኝ ዓይኔን ወደጣራው ሰቀልኩ። ኮርኔሎ ላይ በርጥበትና በእድፍ ተሥሎ ከኮሎምበስ

በፊት የነበረውን የሳላም ካርታ የሚመስል ምስል ይታየዋል። እሱም ስለሰላቸው በእቅፌ ላይ ያስቀመጡትን፤ ሰሞኑን ለገቢ የበቃውን የፕሮፌሰር ጌታቸው ንደሊን “ባሕረ ሐሳብ” የተባለ መጽሐፍ በዘፈቀደ ገልጫ ማየት ጀመርሁ። በመጽሐፉ ውስጥ ያንድ ዘመን ዋና ዋና ክስተቶች በሚከተለው መንገድ ተደርጎታል።

-ታህሳስ ፤ የገንዘብ ልጅ አቤቱ ዳዊት አምጸ፤ አዛዥ አትናጭዎሰን ገደለው። ጃንደረባውን ጴጥሮስን አስሮ ወሰደው።

-ብላቴን ጌታ መልክል ክርስቶስና ብላቴን ጌታ አይገበዝ ብዙ ሠራዊት ይዘው ዘመቱበት፤ ተያዘ።

-ታስሮና ድንጋይ ተሸክሞ ሲመጣ አሉንም ልጁንም ወህኒ ሰደዱቸው።

-ጥርገ፤ አቤቶ ደመ ክርስቶስ ታሰረ። ሰኔ 12 አካሌና አካሌ የሚባሉ መንኮሳት ለአግዛዙን ማርያምና ለመስቀል መስገድ አይገባም የሚል ክህደት በምስጢር ሲያስተምሩ ተይዘው ተመስክሮባቸው ተሰቀሉ።

-1674 የጸድቁ የሆነሰ ዘመነ መንግሥት

- II አላላፍ ሰገድ የሆነሰ ነገሡ።

-አግዚአብሔር የሆነሰን ከአርባ አምስት ወንድሞቹ መካከል መርጦት ስመ መንግሥቱ አላላፍ ሰገድ ሆኖ ባባቱ ዙፋን ተቀመጠ። ሆኖም ወንድሞቹ ሁሉ አንዲጠበቁ ወህኒ አስገባቸው።

በታሪካችን ውስጥ ያሉት ቁልፍ ቃላቶች “ታሰረ... ነገሡ... ዘመተ... ተሰቀለ” የሚሉ ብቻ መሆናቸው ገረመኝ። በዚህ ዐይነት መቀጠል ስለታተኝ እያፏኸኸሁ መጽሐፉን ከደንኩት፤ ከጥቅምት 1614 ተነሥኼ፤ እያሌ የመሰቀያ ዛፎችን ጥሼ፤ የጸድቁ የሆነሰን ወህኒ ቅጽሮች አልፌ፤ ወደ ጥቅምት 2007 ተመለስኩ። እናም ከፊትለፊቱ የተሰየሙት ዳኛ በተመሰገን ደላላኝ ላይ ሲፈርዱ ደረስኩ።

እስካሁን ሲያነበት የነበረው የጽሑፍ ዓላማ የተመሰገንን ሕገወጥነት በምክንያትና በሕግ አግባብ ለማሳመን መሆኑን ስንምት ገረመኝ። የዘመኔ ፖለቲካ ተስፋ አልባ ተዋናዮች የሚጨማለቁበት አለልኛ ተውኔት መሆኑን እስካሁን እንዴት ሳይገለጥልኝ ቀረ?

የዘመኔ ማለቱ አለምክንያት አይደለም። አባቶቻችን በስልጣናቸው ለሚመጣ ወንድም አይምሬ ነበሩ። ግን ሌላው ቢቀር እውነተኛ መሆናቸው አያጠያይቅም። በገንዘብ ላይ ማመጽ ከልከል ነው የሚል ሕግ ያወጣል። ሲወርድ ከመጣው አምነት ማረጋገጥ ወንጀል ነው ብለው ይደነግጋሉ። ይህን ሲጥስ የተገኘውን ሽፍታና መናፍቅ ወደ ወህኒ፤ ባስ ሲልም ወደ መስቀያው ምሳሌ ይገፈትራሉ።

በዘመናችን በጽሑፍ የሠፈረ መንግሥትን የመተችት መብትን የማያረጋግጥ ሕግ አለን። ያም ሆኖ፤ ይህን ሕግ ተማምኖ የሚጽፍ ሰው ወደ ወህኒ ሲወረወር እናያለን። ወህኒ ቤትን ያስተዳደር እንቅጥልኸኛ ሁሉ መናትኝ አድርጎ መውሰድ ከነጻድቁ የሆነሰ የወረሰው ባህል ቢሆንም በሕግ ስም ማታለል የዘመናችን ጭማሪ ይመስለኛል።

ሕገመንግሥታችን እንደ አክሱም ሐውልት ነው። ያክሱምን ሐውልት ከናቅ ስታየው በር አለው። ቀረብ ብለህ ስትመለከተው ግን የበር ሥዕል እንጂ በር አይገኝበትም።

ተሜ ይህንን ተውኔታዊ ፍርድ ተቀብሎ ጠረጴዛ ላይ ያስቀመጣትን ኮፍያ ብድግ አድርጎ በፖሊሶች ለመነዳት ተዘጋጀ። ጥቂት ፖሊሶች ተመሰገንን አጅበው ወስደው ፍርድቤቱ ግቢ ውስጥ በሚገኘው አዲስ በረት በሚመስል ቀፎ ውስጥ አስገብተው ቆለፋቸው።

ፖሊሶች ጓደኞችንን አጅበው ሲወስዱት እኔና ጋዜጠኛ ጋይለመስቀል በሸዋምየለህ እንደ መከተልም እንደ መሸሸም እያልን ከኋላው ስንራመድ ነበር። በሞባይል ካሜራ ሦስት ጊዜ ያክል ፎቶ ካነሳሁት በኋላ ሞባይሉን ኪሴ ውስጥ ጨመርኩት። ታሪክን በኪሴ ደብቄ ለመውጣት ያደረግሁት መከራ ግን ወድያው ከሸፈ።

“ና ወዲህ የሚል ደምጽ ሰማሁ።”

ፖሊሱ ነው። ግማሽ መስታወት ግማሽ ቆርቆሮ ወደሆነች ከፍል ውስጥ አስገባኝና፤

“ለምንድነው ፎቶውን ያነሳከው?”

“የሚፈቀድ መስለኝ ነው!”

“ህምም የሚፈቀድ መስለሁ?” ፖሊሱ አሸሟጠኝ።

ኢትዮጵያ ውስጥ ሰዎች በማጀታቸው የሚያደርጉት ነገር በካሜራ መቅረጽ በሕግ ተፈቅዷል (የጸረሽብር ሕጉ ምስክራ ነው)፤ ግን ባደባባይ የተገለጠውን በካሜራ ማስቀረት ክልክል ነው። ይህ እንግዲህ ስፍር ቁጥር ከሌላቸው የዘመናችን ግርምቢጦች አንዱ ይመስለኛል።

ከጥቂት ወራት በፊት አዋሳ ውስጥ የቆመውን ያንድ የሲዳማ ጀግና ሐውልት ለማየት በጃጅ ተሳፍሬ ሄድኩ። ቦታው ሰደርሰ ከሐውልቱ ጋር አብረው የሚገቡ የሚመስሉ ሦስት ፖሊሶች ቁጭ ብለዋል። ሐውልቱ ላይ ካሜራ ሳነጣጥር፤

“ሚን ፈለገህ ነው?” አለኝ አንዱ ፖሊስ በቁጣ።

“ፎቶ ማንሳት አይቻልም?”

ፖሊሱ ‘ፎቶ ላንሳ’ ሳይሆን ‘ሐውልቱን አንስኼ ተሸክሜ ወደ ቤቴ ልሂድ’ ያልኩት ያክል በከፋ ዐይን ከገላመጠኝ በኋላ፤

“ኢኛ እዚ ምን ሊናረግ የተቀመጥን ይመስልኛል? ጤፋ ከዚ!” ብሎ አንባረቀብኝ፤ እናም ከዚያ ጠፋሁ።

አሁን ደግሞ ይሄው ባደባባይ የተገለጠውን ፎቶግራፍ ለማንሳት ስምክር እጅ ከፍንጅ ተይዛለሁ። ጭጭ ብየ የሚመጣውን መጠባበቅ ጀመርሁ። በዛ ስለት

ወህኒ መውረድ የሚባል ነገር ታየኝ። ከወህኒው ባሻገር ቆርቆሮ የሚባል ነገር ወለል ብሎ ታየኝ።

ከጥቂት ወራት በፊት አምስተርዳም ውስጥ በስደተኛ ጋዜጠኞች በማሰረሻ ማሞና በደረጃ ሀብተወልድ ጋብሻንት በዳም አደባባይ የሚገኘውን፤ ‘ቆርቆሮ መዚያም’ የሚባለውን የኪነ ስታይ ቤተመዘከር ጎበኘሁ። እዚያም ባንድ ወቅት እውሮፓውያን ጉልቤ ጌቶችና ካህናት፤ አመጸኞችንና መናፍቃንን ለማስቃየትና ለመግደል ሲጠቀሙባቸው የነበሩትን መሣርያዎች ተመለከትሁ። ወንድም ወንድሙን የሚያስቃይበትን መሣርያ ለመፈልፍ እንዲህ መጨነቅ መጠበብ ገረመኝ። ሰው እንደ ግንድ የሚቆረጥበት መጋዘና ሰው እንደ ብቅል የሚፈጭበት ባለመንኮራኩር ወፍጮ፤ አጠገብ ቆሜ ፎቶ ተነሣሁ። በርግጥ እውሮፓ ውስጥ ቆርቆሮ፤ ቤተመዘከር ውስጥ የተወረወረ ታሪክ ሲሆን፤ ባገሬ ግን ያዘዞት ዜና ነው።

‘Give me my liberty or Death’ (ነጻነቴን ወይም ስጡኝ ሞቴን) ያለው የፈረንጅ አርበኛ በጣም የደላው መሆኑ አለበት። በነጻነትና በሞት መካከል የሚያማርጥ የፖለቲካ ትግል ዕዳው ነበረ ነው። ግን የማስቃያ መሣርያ ታጥቆ “ነጻነትህን እወስድብሃለሁ፤ ሞትህንም እንፍግሃለሁ፤” የሚል ጉልበተኛ ሲገጥምህ ምን ታረጋለህ?

“አሁን ያነሳከውን ፎቶ ታጠፋለህ አታጠፋም? ሲል ባረቀብኝ ፖሊሱ።

እየተጣደፍኩ ተሜ ከጓደኞቼ ጋር ትከሻ ለትከሻ ተቃቅፎ ሲሰላም ያነሣሁትን ፎቶ አጠፋሁ። ቀጠልሁና፤ ግርግሙ ውስጥ የብረት ፍርግርጉን ጨብጦ ያነሣሁትን ፎቶ አጠፋሁ።

“ቆሎ ቆሎ አጥፋ”

ከመደንገጤ የተነሣ ከሁለት ወር በፊት ላሊበላ ቤተ-ጊወርጊስ ፊትለፊት የተነሣሁትን ፎቶ ሳይቀር አጠፋሁ።

በመጨረሻ ፖሊሱ

"እድለኛ ነህ። ጥሩ ሰው ገጥሞሃል" አለና አሰናበተኝ።

እውነትም እድለኛ ነበርሁ።

2

ተመስገን ሰኞ ለፍርድ ሊቀርብ አሁድ ተሰለት ሃያሁለት ማዘርያ የመጨረሻውን ምሳ ለመብላት ተቀጣጠርን። ምርጥ ዘር በተባለው ኮንዶሚኒየም ውስጥ ከሚገኘው ከኔ ቤት ተነሥተን፤ መንግሥተሰማያት የመሰለውን የፕሬዚዳንት ግርማን ቤት ታከን አለፍን። ከጥቂት ጊዜ በፊት የልጆች ትምርት ቤት የነበረና ሰሞኑን፤ "መሲ ባርና ካፕል" በሚል ወደ ተሰወጠው ታጥፈን፤ እንደንገሥ ላለበለ ፊት በንብ የተወረረውን ጦቢያ ጠጅ ቤትን ወደ ግራ ትተን፤ በመንዳት ወደ "ሃፒ ምግብ ቤት" ጎራ አልን።

ተመስገን በጉዲፈቻ የሚያሳድጋቸውን ሁለት ብላቴኖች ያለወትሮው ይዞ መምጣቱን ልብ አልሁ።

በየፊናቸን የቀረበልንን እየበላን ስናወራ፤

"ነገ የሚሆነው አይታወቅምና ዘና በል" አልኩት።

"ዘና በል ስትል?"

"ግልጽ ነው። ለምትወዳት ልጅ ደውልና ዓለምሆን ቅጭ"

"እንደምታሰር ከውስጥ ዐዋቂ ምንጭ ሰምቻለሁ። ልጆቼን ይገድ የመጣሁት ለዛ ነው። ከምሳ በኋላ እነሱን ሳገዝና ለመዋል አስቢያለሁ። የዛሬው ቀን የነሱ ነው።" ሲል መለሰ።

ዝምታ ነገሠ።

ዝምታውን ለመሰበር ብዙ ገዢ ቀጣጠርኩ። ለምሳሌ የሚከተለውን ቀጣጠርኩ።

በዝነኛው ምርጫ ዘጠና ሰባት ሰዎች፤ ከተቃዋሚው ወገን ፐሮፌሰር መስፍን፤ ከገዢው መደብ በኩል ደግሞ አንኳን ተነብቦ ተቃጥሎ የማያልቅ የሚመስል መጽሐፍ ያሳትመው የነበሩት ፐሮፌሰር ከገፈ አብርሃ በግንባር ቀደምነት ይጠቀሱ ነበር። በምርጫው ጦሳ ፐሮፌሰር መስፍን ተይዘው ወደ ኢሥርቤት ተጎዱ። ኢሥር ቤት ሲደርሱ የወህኒው ዘበኛ ገና ሲያያቸው ቢቃርያ ጥፊ አጭላቸው።

ፐሮፌሰር ከምቱ ይልቅ ባንድ ተራ ዘበኛ መመታታቸው አናጂቸው፤

"አንተ እኔን ትመታኛለህ? አንተ እኔን? አንተ እኔን?" አሉት በንቀት እያዩት።

"ዋይ! ታድያ ሎርስምን በጥፊ ሎመምታት ፐሮፌሰር ከገፈ አብርሃ ይጠራ እንዴ?" አለ ዘበኛው።

ቀጥሎ ስለ ሻለቃ አድማሴ የሰማሁትን እውነተኛ ታሪክ አጫወትኩት። ሻለቃ አድማሴ በሽግግሩ ዘመን ፓርላማ ውስጥ በለዛቸውና ባወዘጋቢነታቸው የታወቁ ተቃዋሚ ነበሩ።

አንድ ቀን የሆነ አጀንዳ ተጎሥቶ ፓርላማው ሲታመስ፤ ከገጠር የመጣ የአሁኔው ካድሬ ጠረጴዛው ላይ ተደፍቶ አንቅልፉን ይለጥጣል። በመካከል በጭብጨባ ደምጽ ብንን ይልና እጁን ዘርግቶ ሲገጠራራ፤ አፈ ጉባኤ ዳዊት የሆነ ሰውየው አስተያየት ለመስጠት እጅ ያወጣ መስሎት

"እሺ እዚያ ጋ፤ እምስት ደቂቃ ሰጥቻለሁ" ይለዋል።

ነገሩ ደንገት የሆነበት ካድሬ የሚለው ጠፍቶት ተደነባበረ። ግን ወድያው ከፊት ለፊት ሻለቃ አድማሴን ተቀምጠው ሲያያቸው መላ መጣለት። ወድያው ማይኩን እኩ ላይ ደቅኖ

"አሁህ... እኔ እንኳ ማለት የፈለግሁት... አሁህ እኔ መናገር የፈለግሁት ... አሁን ሻለቃ አድማሴ የተናገሩት ጸረ-ዲሞክራሲያዊ ስለሆነ ልናወግዘው ይገባል ለማለት ነው" ሲል፤

ሻለቃ አድማሴ ከወንበራቸው ብድሃ በለው እጃቸውን መስቀልኛ ዘርግተው

"የኢትዮጵያ ሕዝብ ፍረደኝ አሁን ምን ተናገርሁ?" ብለው ቀወጡት።

አዳራሹ በሳቅ ተናጋ። ሻለቃ "የኢትዮጵያ ሕዝብ ፍረደኝ" ሲሉ ይህ የፓርላማ ድራማ በቴቪ ይተላለፋል እንጂ ተቆርጦ ይቀራል የማል ሥጋት አልነበራቸውም።

ተመስገን ይህን ሰምቶ በሳቅ ሲተባበረኝ ቆየ።

ምንም እንኳ ተመስገንን በልበ መሉኩ ከታታሪነቱ እና ለጭቁኖች ባለው ልባዊ መቆጣጠር ባደገቀውም ስለ አብዮት የሚጽፋቸውን መጣጥፎች አሜን ብዬ ተቀብያቸው እንደማላቅ መደባቅ አልሸም። ቆራጡ ወዳጄ ስለአብዮት የነበረውን የተጋነነ እምነት በሰላሁት ቁጥር ከአውነታው ይርቅበኛል። ለሱ የሚታየው አብዮት መንፈስ በህዝቡ ማኸል አልነበረም። እንደኔ እንደኔ የሕዝብ ቅሬታና ምሬት አለመጠን መጠራቀሙ ብቻ የአብዮት ምጽአት ምልክት ሊሆን አይችልም። ያገሬ ሰው በማያባራ ጭቆና ሥር ለብዙ ዘመናት ስለኖረ የጭቆናን ምሬት የሚያጣፍጥበት የግፍን ቀንበር የሚያቀልበት የሰነልቦና ዘይቤ ፈልሰኗል። በዚህ ምክንያት ቅሬታና ምሬት የለውጥ ሞተር ሲሆን አይታይም።

አያሌ ያገሬ ሰዎች፤ ለብሔራቸውና ለሃይማኖታቸው ሞትና መከራን ለመጋፈጥ ቁርጠኝነት ሞልቶ የተረፈቸውን ያህል፤ ለዲሞክራሲ የሚደረግ ትግል ደንታ አይሰጣቸውም። ሀገር አቀፍ አብዮት እንዲኖር ሀገር አቀፍ የጋራ መንፈስ ሊኖር ይገባል። ተሜ አኒያን በአብዮት ብሥራት የሰከሩ መጣጥፎችን

በሚያካትት ደንብ ወቅት የትብብር መንፈስ ከመቸውም በላይ የተባከመበት፤ ሁሉም ሠፈሩን ነጻ ለማውጣት የሚታገድበት ጊዜ ነበር። እና በተሟ ደጅ ውልብ ብሎ የጠፋው አብዮት መቸ ይመስለዋል? ማንም አያውቅም። አትዮጵያ ውስጥ እንደብዙዎች ከስተቶች አብዮትም ለነቢያት ትግቢት የሚመቸ ይደለም። ምናልባት በደርጋ ዳባል ዘፈን ውስጥ እንደተሳሳተው ጀግና "ከኋላ ነው ሲለት ከፊት የሚደርስ" ይሆናል። ተሜ እንደገመተው ሆኖ አብዮት ደጃቸን ላይ ቆሞ እያንኳኳ ከሆነ እንኳን ሊበጀን ይሁን ሊፈጀን ማወቅ የሚቻል አይመስለኝም።

ዘር ዘር እንድ እውነት አለ።

በሥልጣን ያሉ ሰዎች መልካም አስተዳደርን፤ ዲሞክራሲንና የሕዝቦችን የትብብር መንፈስ በጨዋና በሰከነ መንፈስ የማይሰ አድል እያላቸው የለውጥን ነቢያትን አስረው አይዘልቁትም። እኩ ሐላጅ ዓለማየሁ ባንድ ወቅት፤ "መቼም ለውጥ የፍጥረት ሕግ ስለሆነ ዛሬ ባይሆን ነገ ለውጥ መምጣቱ አይቀርም። ጥያቄው፤ ለውጥ በሰላም? ወይስ ለውጥ በደም? ፤ ስለሆነና ለውጥ በሰላም ሊሆን ሲችል በደም እስኪሆን መጠበቅ ሁሉን ከመጥፋት በቀር ማንንም ስለማይጠቅም፤ ለውጥ በሰላም የሚሆንበትን መንገድ አሁን፤ ጊዜው ሳያልፍ ማበጀት አስፈላጊ ነው" ያሉትን ጀር ያለው ይሰማ!

ከተመስገን ጋር እያወጋን እየግሬ ተመለከትሁ። ልጆቼ ፈንጥሮ ብሎ በሚገኘው ጠረጴዛ ዙርያ ቶማስ ከተባለው ሾፌራ ጋር ሆነው እየተሳሳቁ ምሳቸውን ይበላሉ። ለልጅ ይታየዋል ቢባልም ነገ ሁለተኛውን አባታቸውን እንደሚገነዘቁ የታያቸው አይመስልም።

በማግስቱ ሰኞ፤ በፍርዱ ቀን፤ የቀጠሮው ስለት እስኪደርስ በረጃጅም ሳሮች ተውጦ ወራሽ የሌለው የመት ቤት ወደሚመስለው የፍርድቤቱ መዝናኛ ከበብ ጎራ አልገ። ቅጣቱ ከዛ ይጀምር ይመስል ሻይም ሆነ በና እንደሌለ ተነገረን።

ዓኢትዮጵያ ምን እይነት አስተዳደር ያስፈልጋል? (መቅደም)

ግቢውን የወረረው ዳዋ ከዝምታው ጋር ተባብሮ ስለተጫካኝ አፈ ያመጣልኝን ወረወርኩ።

“ፕሮፌሰር ጋ መቼ ትወስደኛለህ? የግርማቸው ተከላከፋፍቶትን ያልታተመ ግለታሪክ እንደሚያውቁኝ ቃል ገብተውልኛል”

“ሮብ እንሄዳለን” አለኝ።

የቂል ጥያቄ ጠይቄ የዋህ ሰው መልስ አገኘሁ ልበል? ከጥቂት ዓመታት በፊት ያገቡበት “መልካሙ ወታደር ሺኒክ” የተባለ በቼክ ደራሲ የተጻፈ የፈዝ ልቦለድ ትዝ አለኝ። በመጽሐፉ አንድ ምእራፍ ውስጥ ሁለት ወታደሮች ወደወር ሜዳ ሲቃረቡ፤ “ከወርነቱ በኋላ እነሆ የምናውቃት ቤት እንገናኝና አንድ ሁለት እንላለን” ብለው ሲቀጣጠፉ አንብቤ እየተከዘኩ ስቂያለሁ። ተስፋ የሚባለው አስማት ግዙፍ ሥጋቶችን የሚደመስሰበት ጉልበት አለው።

“ረቡእ እንሄዳለን” የሚለው የተሜ መልስ ገረመኝ። ወደ ወህኒ እንደሚወርድ ርግጠኛ የሆነው ሰውየ ልብ ውስጥ “ማን ያውቃል በነጻ ልሰናበትም እችላለሁ” የሚል የተስፋ ቀራጭ ጨርሶ እንዳልጠፋ ገባኝ።

ግና ምን ይገርማል። ነጻነት የሚባለው ነገር እጅግ ብርቅ እንደሆነ እስካወቅን ድረስ፤ በሰው ልጅ መሠረታዊ ጥናት አስተማማኝ ድረስ፤ እንዲህ ዓይነቱ ተስፋ ጥሎን እይጠፋም። በዓሉ ግርማም ብሎታል፤ ተስፋ አድርግ ተስፋ በሌለበት ቦታም ቢሆን። ኦሮማይ!

ሐምሌ 2007

ሦስቱ ኤልሻዳዮች

አለቃ ተከለአየሱስ ዋቅጅራ “ከዚህ ቀደም ትልቁ ጠብ በዚህ ዓለም በርስት፤ በከብት፤ በሴት ነው” ይላሉ። በአለቃ የግጭት ምንጭ ንድፈ ሐሳብ ‘Social Conflict Theory’ መሠረት የሰው ልጆች ዋና ዋና የግጭት ምንጭ፤ ርስት ለማስፋት፤ ከብት ለመስጠትና ሴት ለመወሰን የሚደረገው የጥንቃቄ ሽረት ትግል ነው። ከብት የሚለው ቃል ቀስበቀስ ሀብት ለሚለው ቃል ምንጭ ሆኗል።። ሀብታም የሚለው ቃል “ከብታም” ከሚለው ወጥቷል። አካባቢ የሚለው ቃልም ምንጩ ከብት የሚለው ስም መሰለኝ።

በኢትዮጵያ አርቶዶክስ ቤተክርስቲያን አስተምህሮ መሠረት አቤልና ቃየል የተጋደሉት በሴት ምክንያት ነው። ሊቃውንት ከጻፉት ልጥቀስ፤

“ሄዋን መንታ መንታ እያደረገች ወልዳለች። የወለደችውም አሥራምስት ጊዜ ነው ቢሉ ሠላሳ ይሆናሉ። ሠላሳ ጊዜ ነው ቢሉ ስድሳ ይሆናሉ። ቃየልና ሉድ አቤልና አቅሌማ መንትያዎች ናቸው። አካለ መጠን በደረሰ ጊዜ አዳም ሄዋንን

¹Isenberg; Amharic grammar, (page 170)

ጠርቶ እ ሄዋን ልጆቿን አደጉ እናጋባቸው አላት። እርሰዋም ይሁን እሺ አለችው። አዳምም አሁን ወንድም አይጋቡ የምትል ሕግ እንድትሠራ በሕገ ልቦና ተገልጦለት ያራራቅሁ መስሎት የቃየልን መንትያ ለአቤል የአቤልን መንትያ ለቃየል ትሁን አለ። ... ሉድ መልክ ከደም ግባት አስተካከለ የያዘች ናት። አቅሌማ እይነ መጭማማ ጸጉረ ላሁጫ ናት። አዳምም ይህን ሰምቶ መስዋእት ሠውና መሥዋእቱን የተቀበለለት ሉድን ያግባ አለ። አቤል እግዚአብሔር ገጸህ ባሕርይ ነው፤ ገጸህ ነገር ይወዳል ብሎ ጠጉሩ ያላረረውን የሰባውን ሰዋ። መስዋእቱን ሠዋ። መስዋእቱን ተቀበለለት። ቃየል ግን እግዚአብሔር ይበላው ይመስል ብሎ ያልተለቀመውን መስዋእቱን ሠዋ። ሳይቀበልለት ቀረ። እያዘነ ሲሄድ ሰይጣን ከመንገድ ቆይቶ እ አዛል ብሏል ምንት ያስተከዘክ (ምን ያስተከዘሃል?) አለው። እኔ ያላዘገሁ ማን ይዘን አባቴ ቢያዳላ በእኔ እግዚአብሔር ቢያዳላ በእኔ አለው። ወንድምህን አትገድለውምን ሁለቱስ ለማን ይሆናሉ አለው። ለካ እንዲህ ያለም ነገር አለ ብሎ ከዚህ አብነት ተነሥቶ ገድሎታል።፡፡፡”

እኔ በፈንታየ የአንድምታ ትርጓሜውን ስተረጉመው ይህን ይመስላል። አንድምታው የጥንታዊው የተባረተሰበ ባሕርይ ነጻብራቅ ነው። እግዚአብሔር ውድ ጥሎሽ ለሚያቀርብ ሰው ቆንጆ ልጄን የሚድር ሀብታም ሰው ይመስላል። ቃየል በትናንት ወይም በከሸፈ ፍቅር ምኞት ምክንያት ወንጀል የፈጸመ ወንዶች ምሳሌ ነው።

ከላይ ከላይ ስታየው ለሴት የሚደረገው ትግል ዝምብሎ በሽፍድት ምክንያት የሚመጣ ይመስላል። የገገሩን ምንጭ ስትምሰው ግን ለሴት የሚደረገው ፍልምያ ዝርያን ማስቀጠል ከሚደረገው ተፈጥሮአዊ ትግል ጋር የተቆራኘ ሆኖ ታገኘዋለህ። በጥንት ጊዜ ጉልበት ያለው ሁሉ ጉልበቱን ተጠቅሞ ቆንጆጅትን ያከማች ነበር። ባገራችን ባንድ ሚስት የተወሰነ ንጉሥ ወይም ጌታ ማግኘት ይከብዳል። ጥንታዊ ባለጉልበቶች ሚስቶቻቸውን የሚጠብቁላቸውን ወንዶችን ቁላ ይቆርጡ ነበር። ይህ ለምን ሆነ ብለህ አትገረም። በሌለው ከላራ የራሳችንን ዝርያ የማስቀጠል ፍላጎት በተፈጥሮ የተጫነበን ዝንባሌ ነው።

¹መጽሀፈ ብሉይት (እንደምታ ትርጓሜ (ትንሳኤ ማተሚያ ድርጅት)

ጥንታዊ ጌቶች ይህንን ዝንባሌ ለራሳቸው እንዲመቻቸው አድርገው ደንብ አበጅተውለታል። ደግነቱ ፤ሥልጣኔ እንዲህ ዓይነቱን የተፈጥሮ ዝንባሌ እየገራ ልክ ያስገባዋል።

እርስት፤ ለከብትና ለሴት የሚደረገው ፍልምያ በሦስት ወሳኝ መሣርያዎች ለማካኘት ተካሂዷል። እኒህን ሦስት መሣርያዎች ሦስቱ ኤልሻዳዮች አላቸዋለሁ። ኤልሻዳዩ ማለት ሁሉን ቻይ ማለት ሲሆን ለእግዚር የሚነገር ቅጽል እንደሆነ ይታወቃል። በታሪካችን ውስጥ እምላክ አክል ዐቅም የነበራቸው ሦስት ጎይሎች ነበሩ። እነሱም፤ ግዝት ጠመንጃና ገዝብ ናቸው።

ግዝት

ብዙዎቻችን እንደምናውቀው ኢትዮጵያ የክርስትና ሀገር ነበረች። እስልምናና ሌሎች አገር በቀል አምነቶች እንደነበሩ ዘንግቼ አይደለም። የማእከላዊ መንግሥትን ሥልጣን ይዘውና የነበሩት ጎይሎችን ባብዛኛው ከርስትያኖች እንደነበሩ ማስታወሴ ነው። መንፈሳዊ ባለስልጣኖች ከዓለማዊ ባለስልጣኖች የሚበልጥ እንጂ የማያንስ ጉልበት ነበራቸው። የጉልበታቸው ምንጭ ግዝት ይባላል። አንድ ፍሬ ሽንብራ የሚያከል ቄስ ባንዲት ቃል “አሠርሁ ፈታሁ” እያለ ሀገር ሊያምስ ይችላል። መኖር ማለት አሜን አሜን ማለት በሆነበት በዚያ ዘመን ከሞት በላይ ግዝት ያስፈራ ነበር። ምክንያቱም ግዝት ማለት በምድርም በሰማይም መታሠር ማለት ነው።

ርግጥ ነው፤ መልካም መንፈሳዊ መሪዎች ይህንን ስልጣናቸውን ለመልካም ነገር ተጠቅመውበታል። አምባገነኖችን ለመገሰጽ ተገልግለውበታል። ግፈኞችን ገሰጸውበታል። ፈራ ተባ የሚሉትን አበረታተውበታል። እንደ አቡነ ማቴዎስ ያሉ የሚሠሩትን የሚያውቁ ሊቃነ ጳጳሳት የኢትዮጵያ ወታደሮች፤ ከጦር ሜዳ እንዳይሸጡ በግዝት ገደባቸዋል።

ሎርድ አኩቱን የተባለ አሜሪካዊ ጸሐፊ፤ “ገደብ የለሽ ሥልጣን ያለገደብ ያባልጋል” ይላል። አባባሉ በዘመን የተፈተነ ሀቅ ነው። በጥንት ኢትዮጵያ የመገዘትን ሥልጣን ይዘው ያለገደብ ከባለጉ የገይማኞች ባለስልጣናት መካከል እንደ ምሳሌ የሚጠቀሰው አቃቤ ስላት አባ ሰላማ ይባላል። ዝነኛው መንገደኛ ያቀብ ብሩስ ስለዚህ ሰውየ ሲነግረን “(ሰላማ) በቤተክርስቲያን በሦስተኛ አርከን ሥልጣን አለው። በጣም ሀብታምና በጣም እኩይ ሰው ነው። በንግድ ውስጥ ከሰባ በላይ ቅምጦች እንዳሉት ይነገራል። ሴት የሚያግልበት መንገድ የተማላዮችን ብዛት ያከል ያስደንቃል። አንዲትን ሴት በፊለገ ቁጥር በግዝት ያስፈራራታል” ይላል።

የግዝት ጎይል በዘመን ብዛት ቀንሷል። የእምነት መሠረቶች እየተረቱ፤ የጉልበት መሠረቶች እየበረቱ ሲሄዱ ጎያላን መንፈሳዊ አባቶችን በጠመንጃ አስፈራርተው ተቀናቃኛቸውን እንዲገዝቱ እስከማስገደድ ደርሰዋል።

ጠመንጃ

ከአለታት አንድ ቀን የነገሮች ሁሉ መስፈርያ ጠመንጃ ነበር። ጠመንጃ ያለው ማምረት አይጠበቅበትም። ሌላው ያመረተውን ይዘርፋል። ሌላው ያካበተውን ይወስዳል። ሌላው ያደለበውን ይነዳል። ከሴቶች ሁሉ ቅንጅሮቱን መርጦ ከሰመረለት በውድ፤ ከጠመመበት በግድ ያገባል። የሰው ሚስትም ይነጥቃል።

የጠመንጃ መንፈስ ብርቱ ከመሆኑ የተነሣ የማማለል ሰነልበናን ሳይቀር መቆጣጠር ችሎ ነበር። የዚያ ዘመን ሴቶች ባለጠመንጃ የሚያማልላቸው፤ ገዳይ የሚያሻፍሩት ሆነው በዘመን መንፈስ ተቃኝተዋል።

“አልበን የያዘ ሰው፤ ይሁነኝ ውሽማ
መውዘር አይገዛም ወይ፤ ባሌ እንዲሆንማ”

ብለው የሚዘፍኑ ሆነዋል። እነ መውዘር ዛሬ እንዲህ ቀን ጥሏቸው መዘየም ውስጥ ሳይወረወሩ፤ የክብር፤ የሀብት የይሆናነትና የፍቅር ምንጭ ነበሩ።

እነ መውዘር ከገዝብ በላይ በገነቡት ዘመን ሀብት ዋስትና አልነበረውም። አለቃ አጥሜ እንዲህ ባለው ዘመን፤ የጉበረትን መቅባቢስት ሲገልጹ፤ “ያገኘ ምን አገኘ ያጣስ ምን አጣ” ብለዋል። ሀብታሙ ሰው ባንድ ጀገበር ሀብቱን አጥቶ ስለሚያድር ሀብት አይኮራም ነበር። እንዲሁም መናጠው ደግ ባንድ ጀገበር ከበርቱ ሆኖ ሊያድር የሚችልበት አድል ነበረው።

ቀዳማዊ ኃይለሥላሴ ዘመናዊ ወታደር እስኪያቋቁሙ ድረስ የኢትዮጵያ ወታደር የኢትዮጵያን ባላገር እየዘረፈ ይበላ ነበር። ጠመንጃ ሁሉን አድራጊ፤ አልፋዳይ በነበረበት ዘመን ወትደርና የሙያዎች ሁሉ ቅንጭ ሆኖ ተቀጥሯል። ለምን? አፈወርቅ ገብረአብስ ጥያቄያችንን ሲመልስ፤ “አበሻ ለመኖር አንድ የሚሻለው ነገር ወታደር መሆን ብቻ ነው። እሄው መሆኑ እውነት ደስ ያለ ትዳር (ኑር) ለማግኘት አይደለም። ነገር ግን ሲዘረፉና ሲገፉ ከመኖር ሌላውን ሲዘርፉና ሲገፉ መኖር ይሻላል ለማለት ነው” ብሎ ጽፏል።

ባላገሩም አድሉን ሲያገኝ ጦርነት በፈጠረለት ቀዳዳ ገብቶ ከዘርፍያው ሲሳይ ይሳተፋል። ተከላኢየሱስ ዋቅጅራ፤ መዳሰው ካሳ የራስ አሊን ጦር አሸንፎ በደጋ ዳሞት በኩል ሲመለስ ያጋጠመውን ሲተርኩልን፤

“የደጋ ዳሞት ገበሬ አርሻውንና ቆፋሮውን ትቶ በማቅና በሚስቱ ወስፊ በአምጃ በትር ስከቶ ፈረሰና በቅሎ እየፈለመ ሲማርክ ከቆሰለ ሠራዊት ገንዘብ ሊቀማ እየፋነ ወጣ። የጎሹን ደመኛ ያለን ወደረኛ ትሰደዋለህ ብሎ ብዙ ሰው ገደለ። የዚህን ጊዜ ደጃች ካሳ ሰገድ ከሚባል ሀገር ሰፈር አድርጎ ወገን ለቀቀበት፤ በፈረሰና በበቅሎ ርስበርሱ ሲጣሉ ዙርያውን ኩብብ በነፍጥና በነፍጠኛ አስገደለው። ከዚህ ወዲህ ባልቀ ሄዶ የሞተባት ስታለቅሰ፤

¹³Ghevre Jesus Afework: Guide du voyageur en Abyssinie: (Page 285)

“አመጣለሁ ብሎ፤ የካሳን ፈረሰ
ሳያርመው ሞተ፤ የዘራውን ገብሶ አለች ይላሉ።”

ከላይ እንዳየነው ገበሬው አርሻውንና ቆፋሮውን ጥሎ፤ ከወስፊና ከአምጃ እንጨት የተሠራ ጦሩን አንግቦ የወጣው ለነጻነት ጉግል ሳይሆን በቅሎና ፈረሰ እየፈለመ ሲማርክ ነው። መፈለም የምትለዋ ቃል ዘመን ከጥቅም ውጭ ካደረጋቸው ቃላት አንዷ ናት። አንድ የጠላት ፈረሰ ጦር ሚዳ ላይ ቆሞ ሲገኝ ብዙ ማራኪዎች ይሻሙታል። ቀድሞ ርጦ የነካው “ፈለመው” ይባልና ምርኮው ይጸድቅለታል። ውሃ ለቀደመ ግዳይ ለፈለመ ይባል ነበር። የምርኮ ሽምያ ብርቱወና ፈጣት ብዙ የሚሰበሰቡበት፤ ደክም ያለው ባዶ እጅን የሚቀርበት ስለሆነ በተሻሻላቸው መካከል አምባጳሮ መከሰቱ አልቀረም። እየፋነ ሲል ፋኖኑን ለመግለጽ ነው። ሳይታዘዝ በምጽኑ እየተገፋ የሚዘምት ባላገር ፋኖ ተብሎ ይጠራ ነበር።

በጊዜው ዝርፍያ ነውር ሳይሆን ሁሉም ዜጋ ፈረቃ ጡብቆ የሚሳተፍበት ደንብ ነበር ማለት ይቻላል።

መሣርያ የኩባርና የሀብት ምንጭ በሆነበት ዘመን ላይ፤ ወታደር የተከበረ ሰው ሲሆን፤ ሰራራ ነጋዴ እና የአደግብብ ሠራተኛ የተናቁ ቢሆኑ አይገርምም።

ዘመን ገንዘብ

ቀስበቀስ የጦር መሳርያ በግለሰቦች እጅ እየወጣ በመንግሥት እጅ መጠራቀም ጀመረ። ጦርነት እየቀነሰ ሰላም እየገነሠ መጣ። ከጦር ሠፈሮች ይልቅ ባንኮች መበራከት ጀመሩ። ሀገር በቀል የኢኮኖሚ ፍልስፍና ተወለደ። ብር በቁምነገር ተወሰደ። ግብር ማብላት ቀርቶ ሆኔል መክፈት ተለመደ። እንጂራ የሚሰጥ መሆኑ ቀርቶ የሚሸጥ ሆነ። እነ አቴጌ ጣይቱ የግብር ድንኳቸውን አፍርሰው

ሆኔል ከፈቱ። ከለውጡ ጋር መራመድ ያቃተው ሁላ አሮጌ በገናውን ድር ከለበሰ ግድግዳው ላይ አውርዶ

“አቴጌ ጣይቱ እጅግ ተዋረደች፤
ሆኔልን አቁማ እንጀራ ነገደች” እያለ አዘነ።

እየሰነበተ ቁርጡን ሲያውቅ ግን “እያለህ ካልሆነ ከሌለህ የሰህም ብሎ ዘፈነ። ገንዘብ ያለው ሰው ጠመንጃ ሳይሆን ባለጠመንጃ መግዛት ቻለ። “ወይ ጉዴ ላግሻ አለኝ ነጋዴ” የሚለው ቀርቶ “መልበስ አረንጓዴ ማግባት ነው ነጋዴ” ተብሎ ተቀነቀነ። በዘመን መውዘር የሰርግ ዘፈን በግዳይ ላይ ያጠነጠነ ነበር። በዘመን ብር “አረ ሚዜው ደካ ነው ሽቶው ውሃ ነው” ተብሎ ተዘመ። ወላጅ ልጁን በኢኮኖሚ ዙርያ የሚያጠነጥን ስም ሰየመ። እነ ሽፈራው ቀርተው እነ ብሩ እነ ሚሊዮን መጡ። ካርል ማርክስ የተባለው ሊቅ ገንዘብ በቡርጅዋ ሥርአተ ማኅበር ውስጥ ያለውን አስማት ባብራራበት ሐተታው፤ “(በቡርግ ሥርዓት ውስጥ) ገንዘብ የመልካም ነገሮች ሁሉ ቁንጮ ነው። ስለዚህ ባለ ገንዘብ መልካም ሆኖ ይታያል” ብሎ ጽፏል።

ማርክስን ከነመፈጠሩ የማያውቁት አባቶቻችንም “ያለው ማማሩ ከነነውሩ” በማለት የገንዘብን ተለምር አሳምረው ገልጠውታል። ሀብታም ሰው ወራዳ ሕይወት ቢኖርም የገንዘብ አቅም ባይኖራት ፊት ከቡር ሆኖ እንዲቆም ያደርገዋል። እናም “የገንዘብ ደግነቱ ታሰር ማስፈታቱ” ተብሏል። ገንዘብ ነውረኛውን ከቡር፤ እስረኛውን ነጻ የማድረግ ህቅም እንዳለው ተደርሶበታል።

ዛሬ ገንዘብ ሰዎችን የማያደርጋቸው ነገር የለም። ሰዎችም ለገንዘብ ሲሉ የማይሆኑት ነገር የለም። የደሉኝታን የስነምግባርን አጥር የገንዘብን ፊተና የመገደብ አቅም የላቸውም። ጥንት ወተትና ቅቤ በሰጦታና በቸርታ እንጂ በሽያጭ የሚቀርቡ ነገሮች አልነበሩም። ዛሬ ሰዎች ለገንዘብ ሲሉ የግማ መገ ቅቤ ነው ብለው ይሸጣሉ። መንገደኛ ተቀብሎ በዘላለማዊ የተለመደ ነበር። ዛሬ ሰዎች መንገደኛውን ተቀብለው ገድለው ኩላሊቱን የሚሸጡበት ዘመን ላይ ደርሰናል። የጉፈጥሮ ወብታቸውን ሸጠው ሰው ሠራሽ መዋብያ ይዛሉ፤ ድንግልናቸውን ይሸጣሉ፤ ወላቆች ጥርስ ይዛሉ፤ ተከቶች ሳቅ

ይከራያሉ፤ መላጦች ጸገር ይሸምታሉ፤ ጃንደረቦች ሙርጥ ይገዛሉ። ገዝብ ይኑር እንጂ አርጊቶች ጨምረው ቆዳቸውን አስገፍረው የኮረዳ ልስልስ ገላ ይሉበሳሉ። ሰዎች እንቅልፋቸውን ጨቁነው ባፈሩት ገዝብ የእንቅልፍ ከኒን ይሸምታሉ። ከየትኛውም ስኬት ጀርባ ከየትኛውም ውድቀት ጀርባ ከየትኛውም ቀውስ ጀርባ ከየትኛው ሰላም ጀርባ አልሻዳይ ገዝብ ቆሟል።

ያም ሆኖ፤ ለቤቱ የአለት መቶ ብራችንን አትገፈገፍ!

ስምና ማንነት

ከብዙ መነሳሪያ በኋላ ካባቱ ታናሽ ወንድም፤ ካቶ ለማረ በዳዳ ጋር ተገናኝተን አራት ኪሎ በሚገኘው ሮሚና ምግብ ቤት ምሳ በላን።

ለማረ ቢሷችሁ ቀላል ሰው እንዳይመስላችሁ፤ ከሰድሳ ስድስት አብዮት ትንሽ ቀደም ብሎ በዩኒቨርሲቲ ኮሌጅ በታሪክ ትምህርት ዘርፍ በዲግሪ ተመርቋል። በአብዮት ማግስት በአህጉረ አባልነት ተመልሰው፤ በዚሁ ጦህ ተይዞ ዓለም በቃኝ አምስት ዓመት ታስሯል። እነ ማርታ ኩምሳ፤ ጌታቸው ኩምሳና ገነት ዘውዴ አብሮ ታላራዎቹ ነበሩ። ደራሲ ግርማይ አብርሃ በአሥር ቤት ማስታወሻው ላይ እንደጠቀሰው ለማረ በአሥር ቤት ቆይታው አሥረኞችን በነጻ የማስተማር አገልግሎት ከሚሰጡ ታሪካዊዎች አንዱ ነበር።

¹⁹ ግርማይ አብርሃ፤ የሚያገቡ ለግሮች፤ ገጽ 195

እስከቅርብ ጊዜ ድረስ የኢትዮጵያ ቤተሰብ መምርዶች ያዲሳባ ቅርንጫፍ ሥራ አስኪያጅ ሆኖ ሲሠራ ቆይቷል። አዲሳባ የንብርሲቲ በምርመራ ወቅት የሻይ መጠጫ የሚቆርጥልኝ አማረ ነበር።

አባቴና ለማረ ያንድ አባት ያንድ እናት ቢሆኑም በመልከና በአጣ ፈንታ የተለያዩ ነበሩ። አባቴ የቀይ ዳማ ሲሆን ለማረ ከስል ያለ ጥቁር ነው። ወንድማማቾቹ የሚጋሩት እንደ ምልክት ቢኖር፤ ከጥቁር ጸጉራቸው ማሽል እንደባትሪ በግ ብሎ የሚታየው ሽቦታቸው ነበር። ከአማረ በተቃራኒ አባቴ ለፖለቲካ ያለው ስሜት በጣም የቀዝቀዘ ነው። አማረ የቢሮ ሰው ሲሆን፤ አባቴ የተፈጥሮ ሰው ነው። ከትምርት ቤት ውጭ ያለውን ጊዜውን ያሳለፈው ከልጆቹ የማያንስ ቅርንጫፍ ጊዜ ለማረጣቸው የጓሮ ለትክልቱ ነበር ማለት ይቻላል።

በድህረ ምሳ ጨዋታ ላይ የዘመዱ ዝማድ ጉዳይ ስናነሳ ስንጥል ቆይተን ልንሰነባበት ስንል፤

“እስቲ ያባቴን የትወልድ ሐረግ ጻፍና ስጠኝ” አልኩት።

“ምን አሳስበህ” አለኝ በዋዛ።

“እንዴት እያሳስበኝ፤ አባታዊትን የሚያጋንን ማገበረሰብ አባል ነኝ። አንድ ሰው ፍቅሩን ለመግለጽ “እንዲያው ምናባቴ ላርግህ” በሚልበት፤ ጠላቱ ከፋ እንደገጠመው ሲሰማ፤ “የታባቱ” ብሎ፤ በሚፈነጥዝበት ግራ ሲገባው፤ “ምናባቴ” እያለ በሚያገተመትምበት ሀገር ውስጥ የምኖር ነኝ። አባት የገሮች ሁሉ መስፈርያ ሆኖ በሚቀርብበት ማገበረሰብ ውስጥ ስለአባቴ ማንነት ለማወቅ ብጥር ምን ይገርማል?”

በግርምት ለጥቂት ጊዜ አተኩሮ ሲያየኝ ከቆየ በኋላ ወደ መኪናው ውስጥ ይዞኝ ገባ። ከዚያ ከመኪና አረኛዋ (ከፖርቱጊዝ ሠራተኛዋ) እስከራብቶ ተውሶ፤ በቢጫ ማስታወሻ ደብተሩ ውስጥ አንድ ቅጠል ገንጥሎ የሚከተለውን ጻፈልኝ፤

በዕውቀት ሥዊም-በዳዳ-ደስታ-ወየሳ

“ይሄው ነው?”

“እኔ የማውቀው እስከዚህ ድረስ ያለውን ነው፤ ሌላውን ደም የሁላችን ታላቅ የሆነችውን አበራሽን ጠይቃት”

ትንሽ አሰብ አድርጌ፤

“አባታችን አባቴ በዳዳ ተብሎ እንደሚጠራ ነፍስ ስናውቅ ጀምሮ ይነግረን ነበር። ግን በመሰለ ለምን እንደሚጠራ ጠይቀነው አናውቅም። ለምንድነው አባታችን በመሳሰለ የሚጠራው?”

ለማረ ማብራራት ጀመረ። ማብራሪያውን ላንባበዎቹ እንዲያመች አድርጌ ሳሳጥረው ይህንን ይመስላል።

አቶ በዳዳ የተባለ ገበሬ ነበረ። የወላጆቹ መነሻ ድሮ ጂባትና ሜጫ ይባል በነበረው አሁን አምቦ ተብሎ በሚጠራው ቦታ ቢሆንም አርሱ ጋርዳላ ወደተባለ ሀገር ወርዶ ኖሯል። ወይዘሮ ሙሉነሽን አግብቶ ሥዊምን ጨምሮ ወንድና ሴት ልጆችን ይወልዳል። ሥዊም በዳዳ አምስት ዓመት አካባቢ ሲሆንው፤ አባቴን በጥንት ይነጠቃል። እናቱ ወይዘሮ ሙሉነሽ ልጆቿን ለማስተዳደር ትችገራለች። በዚህ ጊዜ ወይዘሮ ሙሉነሽ ከመጀመሪያ ባሏ የምትወልደው መሰለ የተባለ ልጇ በፈጥኖ ደራሽነት ከተፍ ይልና፤ አባቴን እና በሰጠ የተባለውን ወንድምን ይወስዳል። ከጥቂት ጊዜያት በኋላ አቶ መሰለ ባደራ የተረከበውን ብላቴና ሥዊም መሰለ በሚል ስም ትምርት ቤት ያስመዘግበዋል። በዚህ ዓይነት አባቴ መጀመሪያ አባቴን፤ ቀጥሎ ያባቴን ስም ያጣል።

“መቼም አባቴ በልጅነቱን ስሙን የመምረጥ መብት አልነበረውም። መሰለ ይሄን ያደረገው በዘመኑ ፖለቲካ ጫና ነው ወይስ በሕያውነት ፍላጎት ተገፍቶ ነው?” ስል ጠየቅሁት፤ አማረን።

አማረ ፈገግ ከማለት ውጭ ለጥያቄ ቀጥተኛ መልስ አልሰጠኝም። ትንሽ ቆየና እንደቀልድ እያረገ መለሰልኝ፤

"እነሱ አባትህን ጠይቀው፤ አለበለዝያ ደግሞ እነሱ አለታ ወንድ ብቅ ብለህ ራሱን መሰለን ጠይቀው፤ በጣም አያረጅ ነው። ዘጠና ዓመት ሳይሞላው ይቀራል ብለህ ነው? አግረ መንገዱንም ለድርሰትህ የሚጠቅም ብዙ ታሪክ ሊያጫውትህ ይችላል።"

እስከምረልገው ቦታ አድርሰኝ ከመኪናው ልወርድ ስል አማረ ማስጠንቀቂያ ቃና በተላበሰ ድምጽ የሚከተለውን ጨመረልኝ።

"ስለ ዘርና ሃይማኖት በመጻፍና በመከራከር ጉልበትህንና ጊዜህን እንደማትጨርስ ተስፋ አደርጋለሁ። ሰዎች በውይይት የሚገባበቡት ዘመን እስኪመጣ አርፈህ ግጥምህን ብትጽፍ ይሻላል። ከቻልክ ዓለማቀፍ ጸሃፊ ለመሆን ጥብር"

ምክር የማልሰማ ልጅ መሆኔ እንሆ በዚህ ጽሑፍ ተረጋገጠ።

ካንቲ ጋር በዚህ መንገድ ከተሰነባበትን ከጥቂት ሳምንት በኋላ ያባቱን አሳዳጊ አቶ መሰለን ለመጎበኘት ወደ አለታ ወንድ ተሳፈርሁ። መሰለን ሳገኘው በጣም አርጅቷል። ይሁን እንጂ ጨዋታ ሲጀምር ነገሮችን ትናንት የተደረጉ ያክል ጥርት አድርጎ ያስታውሳል። ከመሰለ ጋር ስለ አካባቢው ወንዝና ሽለቆ ስሞች እንዲሁም ሁለታችንንም ስለማይመለከቱት ብዙ ነገሮች ስናወጋ አድረጎ ልንሰነባበት ሲሸኘኝ ካዲስ አበባ ይገድው የመጣሁትን ጥያቄ ለመጠየቅ እንዳለብኝ ገባኝ። ግን በድንገት እንደመርዶ ነጋሪ ልቤ በፍጥነት ይመታ ጀመር።

"አንድ ነገር ልጠይቅህ ነበር" አልሁት፤ ድምጹን ምን እንዳጎረከው አላውቅም።

"አሺ"

"እህ ያባቴ ..." አፌ ጣውላ ሆነኝ። ለምንድነው አባቴ በስምህ እንዲጠራ ያደረገከው የሚለው ጥያቄ ተገቢነት አጠራጠረኝ። ለካ ወቅት እንጂ ጥያቄ

አልነበረም ይገድ የመጣሁት። ለመሆኑ ምን ብሎ እንዲመልሰልኝ ነው የምረልገው? የመጣሁት ማንነትን ፍለጋ ነው ነገር ፍለጋ?

"ያባትህ ምን?" አለኝ።

"ያባቴ ማለታወሻ፤ የሆነ ነገር ካለህ እንድትሰጠኝ ፈልጌ ነበር" አልሁ አፌ እንዳመጣልኝ ።

መሰለ ወደ ጓዳ ገባና ትንሽ ቆይቶ አፈራ የለበሰ ካኪ ፖስታ ይዞ ተመለሰ። አባቴ የተማረበቸውን ሁለት የትምርት ወጤት መግለጫ ካርዶችና አንድ የወጣትጥቱን ፎቶግራፍ ሰጠኝ። ያንን በርሳዩ ውስጥ ወርውሬ ወደ አዲስአበባ ተመለስሁ።

የዚያን ሰዎች የፋሲካን በዓል ከቤተሰብ ጋር ለማክበር ወደ ትውልድ መገደሬ ማገኘት ወረድሁ። እጋጣሚውን ተጠቅሜ፤ ከሥዩም መሰለነት ወደ ሥዩም በዳዳነት ያልተመለሰበትን ምክንያት እንዲነግረኝ አባቴን ጠየኩት።

"መሰለ በጊዜው በሱ ስም እንደጠራ ፈልጓል። እኔ ደግሞ የውሳኔው ባለዕዳ ነኝ። ስሙን ፍቄ ላስቀይመው አልፈለግም። የሱን ስም መቆቅ ውሳኔውን መግፋት ይሆናል" ሲል፤ መለሰ።

እስከተልሁና፤ ሥዩም መሰለ የሚለውን ስም ይዞ አባይ መሻገሩ ለተቀባይነቱ ጠቅሞት እንደሆነ ጠየኩት። ይህን ጊዜ ጭውውታችንን ስትሰማ የቆየችው የእናታችን አህት ወይዘሮ ዓለምላንት ከበደ በጣም ተቆጣች።

"ምን ማለትህ ነው እያና፤ (የእናቴ ዘመዶች የሚጠሩኝ 'አያና' ብለው ነው)፤ ወረሞ በጎጃም ገዢ ነው፤ መኳንንት ነው፤ የተከበረ ነው። ደግሞ ገና ሞላ ሞላ (ትንንሽ) ልጆች እያለን ሳለን በየሰርጉ ምን እያልን እንደምንዘፍን ብታውቅ እንዲህ አትልም ነበር"

"ምን እያላችሁ ትዘፍኑ ነበር?"

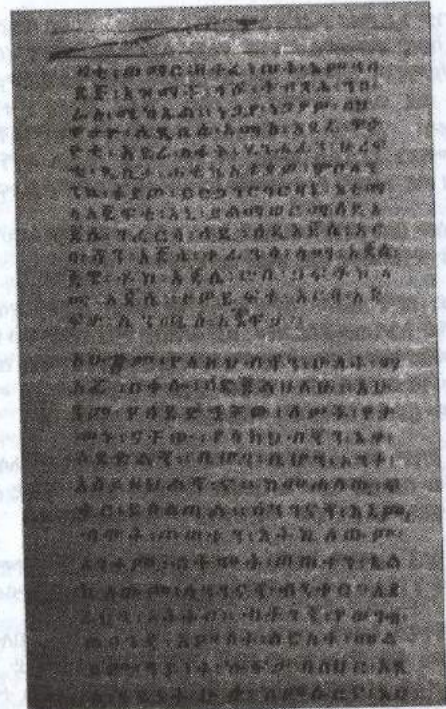
"ብቻ ዐማራ አይደለም ጋ" ቅልቅል እንጠልጥለሁ፤ ሄደ ልቤን አንደ ቅል

ብለን እንዘፍን ነበር። አሷም (ወደ አናቴ እየጠቆመች) ይሄን ዘፍና ነው የወሰደችው።

አሁን ሳስበው፤ አርሞ በጎጃም "መኳንንት" የመሆኑ ጉዳይ በሰነዶች የተረጋገጠ ታሪክ ነው። ጎጃም የሚገኙ ብዙ ሥፍራዎች መካከል ባሶ ሊበገ፤ ጂጋ፤ ጃዊ፤ ቡሬ፤ ሶማ፤ ዲማ፤ አልማና ዴንሳ፤ ሚጫ የተባሉት በአርሞ አቅኝዎች የተሰየሙ ሥፍራዎች ናቸው። ከተወለድሁት ቤት ግርጌ የሚንቆረቆረው ቀይ አባራዩን ከአግሬ ላይ ያስለቀቅሁበትን ደቡባዊ የተባለው ወንዝ የዐማርኛም ሆነ የግላዝ ትርጉም እንዳለው ለማረጋገጥ ሞከረ አልተሳካልኝም። ለካ ደቡባ በአርሞኛ daboolaa "የተከደ" ማለት ነጋራ።

የመጀመርያው የጎጃም ጌቶች አባት ኢቢዶ የሚባል የቦረና አርሞ መሆኑ በታሪክ ሰነዶች ተጠቅሷል። ይህ ሰው ከወለጋ ከብት እየገዳ ወደ ጎጃም ከገባ በኋላ፤ ለጎጃም ሥርወ መንግሥት መሀረት ጣለ። ከታወቁት የጎጃም መሣፍንት መካከል የዘመነ መሣፍንቱ ደጃዝማች ጎሹ በዘር አርሞ ቢሆንም የአርሞንና የዐማራን ባህል እኩል በማክበር ይታወቅ ነበር።²⁰ አርሞኛን፤ ዐማርኛንና ግላዝን አዛንቆ የጻፈው ደብዳቤ ደርሶናል ።

²⁰Goshu Zaudie, Dejazmach (or Duke) of Gojjam, a prince whose friendship and protection I enjoyed during my stay in the country. By descent he is a Galla of Amaru. (Charles Beke.)

ልጆቹንም ከሌሎች፤ ደረ፤ ተሰማ አያለ ሰይሟል። ቀስቀስ ወራሾቹ በገባሪው ሀገር ባህል ተውጠዋል። የገዥ የልጅ ልጅ አዳል ተሰማ (በኋላ ጉሥ ተከለሃይማኖት) ከዐማርኛ በቀር የሚናገረው ቋንቋ አልነበረም። እና ባንድ ወቅት ወደ ወለጋ ለመሸገር ሲያቅድ ጸሐፊ ትእዛዙን ተከለ አየሱስ ዋቅድረን፤ “እርምጃ አንዳይጠፋህ ዘመዶችህን ታሳምንልኝለሁ” ብሎ አስከመመገጸን ደርሷል። ውዳሴ ማርያም በሊቁ በአለቃ ተገኝ አማካኝነት ከግእዝ ወደ እርምጃ የተተረጎመው በጉሥ ተከለሃይማኖት ድጋፍ ነው።

አንድ ሰው በአንጻሩነት ወደ አንድ ክልል ገብቶ መኖር ብቻ ሳይሆን መግዛትና መንዳት የሚችልባት ሀገር ነበረች አትዋጽድ።

አንዳንድ ሰዎች ሕያው ለመሆን ካላቸው ፍላጎት የተነሣ ያሳደጉት ልጅ በስማቸው አንዲጠራ ያደርጋሉ። ልጅ ላይገበት የሚከፍለው ዋጋ የአሳዳጊውን ስም መሸከም ነው። መለቀን ታምሩ፤ ድምጻዊ መለቀን መለስ የሆነው በዚህ መንገድ ነው። እንዲሁም ዝነኛው የግራ ፖለቲከኛ ብርሃን መስቀል ረዳ ባሳዳጊው (በእናቱ አባት ስም) ተሰይሟል።

ሌሎች ደግሞ በገዛ ፈቃዳቸው፤ መወለድ ቋንቋ ነው ብለው አሳዳጊያቸውን ባባታቸው ቦታ ይሾማሉ። ኪዳነወልድ ከፍሌ የተባለው የቋንቋ ሊቅ አባቱን ትቶ ከፍለጊዮጊስ በተባለው መምህሩ ስም መጠራት መርጧል።

አቶ መስለ፤ ሥዊም በዳዳን ሥዊም መስለ ብሎ አንደሰየመው ሁሉ የወንድሙን የጠለብ በዳዳን ስም ደግሞ በሰጠ ተሰማ ብሎ አስቀይሮታል።

ይህ አንጻራዊ ከዘመኑ መንፈስ የመነጨ ሊሆን ይችላል ብሎ መገመት አይከታ። ብዙ ያባቱ የዘመን ጓዶች ስማቸውን በዚህ መንገድ እንዲቀይሩ በቀጥታም ሆነ በተዘዋዋሪ ጫና ነበረባቸው። ፈቂድ አዚዝ የተባለ ተማሪ ፈቃደ አዘዘ እንደ ተባለ አውቃለሁ። ላሊሶ ደልበም ከዛሬ ጀምሮ ጌታሁን ነህ ተብሏል። የቀድሞው አለቃዩ የዐበይ አባት “ተከለማርያም” ተብለው ከመጠመቃቸው በፊት ቂጤሳ ተብለው ይጠሩ እንደነበር ሰምቻለሁ።

የማንበረሰብን ለውጥ የሚከታተሉ የዚያ ዘመን ደራሲያን ይህን ጉዳይ እይተው እንዳላየ አላለፉትም። ለአብነት፤ አቶ ሐዲስ ዓለማየሁ የልምነት በተባለው ልቦለድ ድርሰት ነክ አድርጎታል።

የዚህን ወፍራም ልቦለዱን ምእራፍ ህያ ስምንትን የሚከፍተው በሚከተለው አንቀጽ ነው፡-

“ተፈራ ሉል ሰገድ የደጃዝማች ሉልሰገድ ከንፌ ያከሰታቸው የልጅ ልጅ ነበር። አባቱ ሚጫ ውስጥ አቶ ገለታ የሚባሉ የ(እርሞ) ባላባት ነበሩ። እሱም አንድተወለደ ስሙ ዳባ ነበር። ኋላ ግን ለትምህርት አዲስአበባ እንደመጣ ዳባ መባሉን ትቶ ተፈራ ተባለ።”

በቀንሥ ጊዜ በተማሪ ቤቶች አማካኝነት ሲደረግ የነበረው ስም የማስመጥ ዘመቻ ከዚያ ቀደም ከነበረው ጋር በዓላማ በጣም ይለያያል። በቀደመት ጉሡ ነገሥታት ዘመን የማእከላዊው መንግሥት ርእዮተ ዓለም ክርስትና ነበር። ክርስትና መነሣት የመሉ ዜግነት መሥረርት ነበር ሊባል ይችላል። የስም ለውጡ በዋናነት ከጥምቀት ልጅነት ጋር የተያያዘ ነበር። ሰውል የተባለ ይሁዲ ወደ ክርስትና ሲመጣ አሮጌ ስመን ካሮጌ እምነቱ ጋራ አራግሮ ጳውሎስ የሚል አዲስ ስም እንደተቀበለ በሀዋርያት ሥራ መጽሐፍ ተተርክልናል።

የጥንታዊት አትዋጽዶ ቤተክርስቲያን ሃዋርያት ይህንን ፈለግ ተከትለው የሚያጠምቋቸውን ሰዎች ስም ይቀይሩ ነበር። ለምሳሌ የአቡነ ተከለሃይማኖት ደቀመዝሙር የነበረው አቡነ አኖራዎስ ከመገር ተነሥቶ ወረብ የሚባል ሀገር ሲደርስ የወረብ ነዋሪዎች በቅድመ ክርስትና እምነት ሲኖሩ አንኛቸው። መነኩሲው በማግመቅ ዘመቻ ወቅት የሚገጥመውን ፈተና ገምቶ ሲያመነታ ቤራግብን የተባለ ሹም ሊተባበረው ቃል ይገባለታል። ሹሙ ከህዝቡ ቀድሞ ክርስትናን የተቀበለበትን መንገድ ለአቡነ ሲተርክላት እንዲህ ይላል፤

“ወእሐተ አለት ሐርሁ ጎበ አሃዱ ካህን ወገንርከዎ ኩሉ እምጥንቱ እስከ ተፍጻሜቱ ወውእቱኒ ወሀበኒ ንስሐቴ ወይበሊኒ ሊይኩን ስምክ ቤራግብን አላ ትሰመይ ዘካርያስ ወስመ እምክ መርኬዛ ወበአስትክ ማርያም ዘመዳ ወስመ አታዊክ አብርሃም”

ትርጉሙ ፤

“እንደ ቀን ወደ አንዱ ካህን ሄጄ (ታሪኬን) ከጀመሬው እስተ ፍጻሜው አጫወትኩት። እሱም ንስህ ሰጠኝ። ስምህ ዘካርያስ ይባል እንጂ ቤራግብን ተብለህ አትጠራ፤ የእናትህ ስም መርኬዛ የሚሰኝህ ስም ማርያም ዘመዳ የወንድምህ ስም አብርሃም ይሁን አለኝ” የሚል ነው።

በዚህ ዓይነት፤ የሐንስ አራተኛ የወሎውን ባላባት መሀመድን ክርስትና ሲያነሱ ራስ ሚካኤል አስኝተዋቸዋል። ባከሱም መዚየም ፤ በመስታወት ሳንዱቅ ውስጥ ተቀምጦ የተመለከትኩት ወርቅ ለበስ ከበር፤ “ራስ ሚካኤል ወልዱ ለየሐንስ”፤ የሚል ጽፈት ተነቅሏል። አንዲሁም፤ ሐብተጊዮርጊስ፤ ገበረእግዚአብሔር፤ ተከለአየሱስ፤ ቆሲ፤ ኩምሳ፤ ነገር የተባሉ ሰዎቻቸውን የተውበት መንፈስ ይህ ነው።

“አልተተከለም ወይ ታቦት ባገራችሁ ቡልቡላ ደጉማ ነጃራ ስማችሁ”

የሚለው የጥንት ዘፈን የሚጠቁመው በዚያ ዘመን የነበረው የስም ቅያሬ ሰዎችን የእምነት ጣጣ ያመጣው መሆኑን ነው። ሽግግሩ ከአረሚ (ፔገን) ስም ወደ ክርስትና ስም የተደረገ ሽግግር ነው።

ነገሩ በተነሣ ቁጥር ቤተክህነትን ብቻ ነጥለው የሚወቅሱ ሰዎች ያጋጥሙኛል፤ ተገቢ አይደለም። እስልምናም፤ የትውልድ ስምን አስቀይሯል። ቀዳማዊ አባ ጅፋር መሀመድ ሊብን ዳውድ የሚለውን ስም የተረከቡት ከሰለሙ በኋላ ነበር። ትሪጎማም እስልምና በአትዋጽዶ በተባለ መጽሐፉ እንደነገረን የቅድመ እስልምና ስማቸው ተሉ ነው። ቸቶ የተባለ የጣልያን መንገደኛ በጊቤ እርምጃ ማኸል ፍር በጻፈው ማስታወሻ እስልምና ወደዚህ ሀገር ከገባ በኋላ ብዙ ገባርና ባርያ አሮጥዎች መስጠት፤ አሊ፤ ሙሳ፤ አቡበክር፤ በመሳሰሉ የቀርአንን ስሞች መጠራት ጀመሩ ይላል።

በዘመን ምኒልክ በእምነት ጫና ስምን መቀየር የተለመደ ቢሆንም፤ ለመሸምና ለመሸለም ግዴታ አልነበረም። ወላጆቻቸው በሰጧቸው ስም በይፋ እየተጠሩ

ትልቅ ሥልጣን ላይ መውጣት የቻሉ ሽማግሌት ነበሩ። ከኒህ መካከል ራስ ንበና ዳጩ፤ የልፍኝ አስከልካይ ፈታውራሪ አብላ፤ የጉጉሡ ገዝብ ጠባቂ ባልቻ ሰፎ፤ በጣልያንና በሩስያ የአትዋጽዶ ልኡክ የነበረው ገዢ እና የአድዋ ስማት ፈታውራሪ ጫጫ ይጠቀሳሉ።

በኃይለሥላሴ ዘመን ይደረግ የነበረው ከዚህ ይለያል። በዘመኑ የክፍለ ሃገር ባላባቶች የባላባትነታቸውን ሥልጣን ተነጠቁ። ሥልጣን በማእከላዊ መንግሥት እጅ ተጠቀሰ። ገና በመዳህ ላይ ያለውን የአትዋጽዶን አንድነት አላቅመው እንዲሰግር የማድረግ ዘመቻ ተጣጧል። ኃይለሥላሴ ሽማግሌት የራሱን እድገት ደረጃ ጠብቆ ቀስቀስ ሊመጣ የሚገባውን ያገር አንድነት፤ በዘመናቸው ጠፍጥፈው ሊሰሩት ፈለጉ። ስም ለመለወጥ የሃይማኖት ለውጥ ሰብብ መሆኑ ቀረ። በዐማርኛ ትርጉም ያለው ስም መያዝ በከተሞች ደገበኛ የኑሮ ዘይቤ ሆኖ ቀረበ። ዳባ ገለታ የሚል ስም ይዞ ከቤቱ ወጥቶ ተፈራ ሉልሰገድ ሆኖ የሚመለስ ትውልድ የተፈጠረው በዚህ አግባብ ነው።

ደርግ እንዲህ አይነቱ ዘመቻ የፈጠረውን ብሄራዊ ቅሬታ በመረዳት አንዳንድ ገዝብ ርምጃዎችን ወስዷል። እኔ በተማርኩባቸው የዐማርኛ ማስተማርያ መጽሐፎች ላይ የብሔረሰብ ስሞችን ለአረፍተነገር መልመጃ በማድረግ እንዳለመዱ ለማደረግ በጎ ጥረት አድርጓል።

በታሪካችን የተከሰቱት አንዲህ ዐይነት ነገሮች ልንማማርባቸው አንጅ የተበዳይነት ፖለቲካ ማካሄጃ ልናደርጋቸው አይገባም። ይህንን የሌሎችን ስምና ባህል መዋጥ ከስተት መነሻ በማድረግ የራሳቸውን የፖለቲካ እጅግ ማራመጃ ሊያደርጉት የሞከሩ ሰዎችን እናያለን። በተለይ የሻለቢያ ምሁራን በዚህ ቀዳሚ ናቸው። እኒህ ምሁራን ስም ማስመጥ በዋናነት እምነትን መሠረት ያደረገና በሁሉም ሀገር የደረሰ ሁሉንም ያሳተፈ ሆኖ ላለ፤ “ያማራው ገዥ መደብ” እና የአትዋጽዶ እርቶደክስ ቤተክርስቲያንን ብቻ ተጠያቂ አድርገው ሊያቀርቡ ሞከረዋል። አውነታው ግን ከዚህ የተለየ ነው። እኒህ የሻለቢያ ሊቃውንት፤ ፕሮቴስታንቶች በኤርትራ የነበሩ ሙስሊሞችን ሲያጠምቁ ስማቸውንም አብረው መቀየራቸውን አይነግሩም። የስም ለውጡ አጣ ከወደቀባቸው ኤርትራውያን መካከል የቱዎድሮስ አማካሪና አስተርጓሚ ለመሆን የበቃው

ሳሙኤል ጊወርጊስ አንድ ምሳሌ ሆኖ ሊጠቀስ ይችላል። ይህ ሰው ወደ ክርስትና ከመግቡ በፊት የሳህ ብሔረሰብ ተወላጅና የጄክ ልጅ ነበር። ሳሙኤል ጊወርጊስ በሚል ከነአባቱ ስሙን ቀይሮ ያጠመቀውም የእንግሊዙ ጴገጤ ኢዚገበርግ መሆኑን ቻርለስ ቤኪ ነግሮናል።

ፕሮፌሰር አስመርም ሁለቱን የኢትዮጵያ አውራ ብሔረሰቦች ከወንድማማችነት ይልቅ በበላጋሪነት ስሎ በማቅረብ የታወቀ ጸሐፊ ነው። አስመርም ባንድ ጽሁፉ ላይ ዐማራና የኦሮሞ ሌላውን የሚወጡበትን መንገድ ያወጃድርና የሚከተለውን ፍርድ ይሰጣል።

“ኦሮሞዎች ሌሎችን ሕዝቦች ሲውጡ ከሌሎች ለሚያገኙት እኩት እውቅና ሲሰጡ ዐማሮች ግን ዕውቅና የሚሰጡበት ጊዜ እምብዛም ነው። ለምሳሌ ቀዳማዊ ንግሥት ሥላሴ የኦሮሞ የዘር ሐረግ ከአይወት ታሪካቸውም ሆነ ከግለ ታሪካቸው መላ በመላ ይፋቅ ነበር። የሸዋ ሥርወ መንግሥት አባላት ጠላቶቻቸውን ካሰገበሩና ካጠመቁ በኋላ የማግባት ልምድ ነበራቸው። ይህ ሐቅ ባንድ ክፍለ ዘመን ውስጥ ከዘር ሐረግ ተሰርዟል። የተጠመቀው ሁሉ ስምን ብቻ ሳይሆን፣ የወላጆቹን ስም ሳይቀር እንዲለውጥ ይገደድ ነበር።”

እስቲ የፕሮፌሰር አስመርም ለገሰን አንቀጽ አንድ ሁለት ነጥቦች አንስቶ ልመዝነው።

²¹Whereas the Oromo assimilate other populations and culturally recognize thier indebtedness to those they have assimilated, Amhara rarely make any such recognition. For example, Emperor Haile Selassie's Oromo ancestry was completely scrubbed from his biography and autobiography. The Shoan dynasty was in the habit of Marrying thier enemies after they had conquered and babtized them. Within one generation, that fact was deleted from the genealogy. The assimile changed not only his name but the names of of his parents as well. (Oromo Democracy, p7)

አንድ፡

ሲጀምር አስመርምና ቢጠምቱ የማጥመቅና ገባሩን ባህል በጌታው ባህል የመዋጥ ፖሊሲ (Assimilation) የዐማሮች እና የኦሮሞዎች ጉዳይ ብቻ አድርገው ሊያቀርቡት መምከራቸው ስህተት ነው። ባህልን በባህል ማስገበር የማንኛውም ገናና ሥርዓት ባሕርይ ነው እንጂ የተወሰኑ ብሔሮች ባሕርይ አልነበረም። ንጉሠ ነገሥት የሆነበት በዘመቻ ቅማጥቶችንና የወሎ ኦሮሞዎችን በክርስትና አጥምቀው ማገነታቸውን ጨፍልቀውባቸዋል።

ከተነሣ ላይቀር ዐማርኛ ብቸኛ የኢትዮጵያ ቋንቋ እንዲሆን አጥብቀው ሲወተውቱ ከነበሩት ምሁራን ግንባር ቀደመ አፈትራዊው በእምነት ገብረአምላክ መሆናቸውን “ያንድ ቋንቋ እድገት” የሚለው መጽሐፋቸውን ያነበበ ሁሉ ይረዳዋል። በብዙ መንገድ የማደንቃቸው የሆነሲት ገብረአግዚአብሔር ጊላማርያም፣ “ሁሉም እንዳባቱ ይደር” የሚለውንና ለዘብተኛ የምኒልክ የሃይማኖት ፖሊሲ በመቃወም ብሔረሰቦች በነባር እምነታቸው እንዲኖሩ መደረጉን ባገራችን ብርሃን እንዳይወጣ የሚያደርግ ተግባር ብለው አግጠለውት ነበር። እኒህ ሰው በሚኒልክ ዘመን ባላተመቱ የስብከት መጽሀፋቸው፤

“አሁንም እስላሙ፣ ኦሮሞው፣ ፈላሻው፣ አረሜኑ፣ ወይጠው እያባቱ እያስተማረ ከክርስትናን ሃይማኖት እጅግ የራቀ የረከሰ(ን)ም መሆኑን እያወቁ ተወው ያስተምር እያሉ ትተውታል።” በማለት ከወቅሱ በኋላ፤

“አባቶቻችን በሃኪት እንትልፍ ተኝተው ሃይማኖታችንን እንዲያጠፉ ባገራችን ብርሃን እንዳይወጣም እስላሙና ፈላሻው ኦሮሞው ሻንቻላው ከንቱ ሃይማኖት እያስተማሩ ዝም አሏቸው።”²²

²²አዋጅ እንዲበጅ (ገጽ 65)

በማለት የተሰማቸውን ቁጭት ገልጸዋል። ዛሬ ምኒልክና ንግሥት ሥላሴ የብሔሮችን ማገነት መጨፍለቃቸውን ተርከው የማይጠግቡት አስመርምና ቢጠምቱ እኒህን ነገሥታት መጨፍለቂያ ድንጋጌን ሲያቀብዷቸው ስለነበሩት የመረብ ምላሽ ሊቃውንት የሚነግሩን የለም።

ሁለት፡

ቀዳማዊ ንግሥት ሥላሴ የኦሮሞ ዘር ሐረጋቸውን አስፍቀዋል ይላል አስመርም ለገሰ። አውነት ነውን? እስቲ ዶሴው ይውጣና ይፈተሽ። ቀዳማዊ ንግሥት ሥላሴ በሥልጣን ላይ በነበሩበት ጊዜ ከቤተመንግሥት ጸሐፊዎች አንዱ የሆነው፣ ማህተመ ሥላሴ ወልደመስቀል ጁ በሰው በተሰኘው የመከታተያነት አጫጭር የሕይወት ታሪኮችን በያዘው መጽሐፉ፣ ስለራስ መኮንን ሲጽፍ የሚከተለውን አስፍሯል፤ “መኮንን ወልደሚካኤል ... አባታቸው የደባው ስመጥር ደጃዝማች ወልደ ሚካኤል ጉዳሳ ናቸው።”²³

ገሩ ወልደ ሥላሴም የሕይወት ታሪክ በተባለው መጽሐፉ የተፈሪን አባት ጉዳሳ ወልደሚካኤል እንደሆነ ጽፏል። ንግሥት ሥላሴ ከኦሮሞ መወለዱን የሚያስፍቅ ከሆነ፣ ለምን በዘመን መንግሥቱ የተጻፉትን እኒህን መጽሐፍት ይሁንታ ስጥኑ እንዲታተሙ አደረገ?

ርግጥ ነው፤ በክሊሳሊክ ዘመን ከፍተኛ ደረጃ የደረሰው ስምን የማስመጥ ዘመቻ ባደረገው ዘመዶች ላይ ሳይቀር አሻራውን አሳርፏል። እዚህ ላይ የተፈሪ አንት ልጅ የሆነውን ፈታውራሪ በራቱን ማንሳት ይቻላል። በራቱ የራሱ መኮንን ታላቅ ወንድም የደጃች ሃይለማርያም ልጅ ሲሆን በራሱ መኮንን ቤት እድገዋል። ራሱ መኮንን ከውጫል ወል በኋላ ወደ ጣልያን ልኩካንን ይዞ ሲሄድ በራቱ አብሮ የመሄድ እድል ገጥሞት ነበር። አፈወርቅ ገብረአየሱስ

²³ጁ በሰው (ገጽ 69)

በርም ጉብኝት ዘገባው ለልሁካኑ ከብር ተተኮሰውን መድፍ ቀልህ ሲያዳንቅ “ከሐውልት የሚበላልጥ መድፍ ሲተኩሱና በዙርያው ያለ ሰው መሬቱ እየተንቀጠቀጠ ሲወድቅ እየ ተገረመ፣ ተደንቁ፣ የመድፉ ጥይት ብቻ ከፈታውራሪ በራቱ (ዛሬ ደጃች ተብሏል) ቁመት ስንዝር ተጋት በለጠ” ይላል።²⁴

ይህ ከንጉሥ አምቤርቶ የመድፍ ጥይት ስንዝር ተጋት የሚያነስ ሰውየ ከጥቂት ጊዜ በኋላ የዳጃዝማችነት ማእረግ ሲያገኝ ከ “በራቱ” ወደ “ብሩ” ተቀይሯል።²⁵

ሦስት፡

የዘር ሀረግን ዐውቀው በድፍረት፣ ሳያውቁ በሰህተት የሚቀይሩና የሚሰርዙ መኖራቸው አይከደም። ግን በዐማራው ብቻ ሳይሆን በኦሮሞውም ሠፈርም ይደረግ ነበር። እዚህ ላይ የኦሮሞ ሊቃውንት ጽፈውት የኦሮሚያ ባህልና ቱሪዝም ካሳተመው መጽሐፍ የሚከተለውን ማስረጃ እንደጠቅሰ ይፈቀድልኝ።

“በኦሮሞ ሞጋሳ ባህል ሥርዓት ወደ ኦሮሞነት የተለወጠ ግለሰብ ወይም ሃሳ የዘር ሐረጉን ሲቀጥር በኦሮሞ እንጂ በወለዱት ቤተሰብ ወይም ሕዝብ ዘር አይደለም” (ሰረዞች የተጨማሪ)²⁶

ይህ አንቀጽ ግልጽ ቢሆንም የበለጠ የሚያብራራው ምሳሌ ላምጣ ። እባ ኢብሳ የተባለ ሰውየ ግርማ ከበደ የተባለ ልጅ በሞጋሳ ተቀበለ እንበል። ታዲያ ግርማ የወላጅ አባቱን ስም ወደያ ጥሎ ግርማ ኢብሳ ተብሎ ሊጠራ ይገደዳል ማለት ነው። ነገሩ ግን በዚህ አያበቃም። የግርማ ዘር ማንዘር ከትውስታ ተደምስሶ ባቶ ኢብሳ የዘር ሐረግ ይተካል ማለት ነው። በሞጋሳ ወደ

²⁴አጼ ሚኒልክ (ገጽ 70)

²⁵ጁ በሰው (ገጽ 37)

²⁶ኦሮሞ ታሪክ እስከ አሥራስድስተኛው ክፍለዘመን (ገጽ 116)

አርሞ የተቀየሩ ሀዘቦች በዚህ መንገድ ተውጠዋል፤ ተለውጠዋል። በጉዳፊቻ አባት አድገው በታሪክ ትልቅ ቦታ ከደረሱ ሰዎች አንዱ የወለጋው መስፍን ጆቴ ይገኝበታል። የጆቴ እናት ከወማራ ባሏ ጋር ከተለያዩት በኋላ የሌታ አርሞ ስታገባ ጆቴም በጉዳፊቻ ወደ አርሞነት መለወጡ ተወስኗል።²⁷

እዚህ ላይ ዜግነት እንጂ የብሔረሰብ ማንነት አይለወጥም እያሉ በልብ ሙሉነት ለሚጽፉ ሰዎች ከዚህ የተሻለ ማስተባበያ የሚገኝ አይመስለኝም፤ “ወደ አርሞነት የተለወጠ ግለሰብ” የሚለው ሐረግ የብሔረሰብ ማንነት ለሰውየ የተጋለጠ ለመሆኑ ማስረጃ አይደለምን? ለነገሩ እንዲያውም እንዲያው ልፋ ቢለን ነው እንጂ፤ የዜግነታችን እንጂ ዘራችን ግልጽ አይደለም።

ወደ ማሳረፊያዎ አገደረሱሁ ነው።

የቤተሰብና የኅብረተሰብ ላይ ባደረኩት መጠነኛ ጥናት፤ ግለሰቦች የገዛ ማንነታቸው ጌቶች እንዳልነበሩ ተረድቻለሁ። የግለሰቦች ማንነት ከበላይ ባሉ አላዳጊዎችና አስጠጊዎች ፍላጎት ሲወሰን ፍጅል። የተለያዩ ባህሎችን ባንድ በገና ውስጥ እንደተወጠሩ አውታሮች ማስተናገድ በማይታወቅበት ጥንታዊ ማሳሰቢያ ውስጥ ግለሰቦች የገናና ባህሎችን (የጥጋሳዎ ጥምቀት) ምልክት አሜን ብለው ከመቀበል ያለፈ ምርጫ አልነበራቸውም።

²⁷Studies of the Oromo of Wallaga, by Lamert Bratels: Journal of Ethiopian study, (p 146).

ስለ ገብረአግዚአብሔር

የታመነው ባንዳ፤

ታህሳስ 14፤ 1894

ደጃች ባህታ ሀገስ የተባለ የእካለ ጉዛይ ተወላጅ ሹምባሽ፤ ሰገይኒቴ በሚገኘው የአንድ ጣልያንያዊ መኮንን ቤት ውስጥ ከወንድሙ ጋር ተጋብዞ ይጠጣል። ባህታ በጊዜው በኤርትራ ይኖሩ ከነበሩ ለጣልያን የገበሩ ሹሞች አንዱ ተደርጎ ስለሚቆጠር ቀጥሎ የተከሰተውን ጀብደኛ ርምጃ ይወስዳል ብሎ የሚጠረጥረው አልነበረም።

ባህታና ወንድሙ ደንገት ተጠቃቅሰው ከወንበራቸው ብድግ ብድግ ካሉ በኋላ የቤቱን ባለቤት መቶ አለቃ ሳንገኒቴን አገታው ይዘው ወለሉ ላይ ጣሉት። መቶ አለቃው በደረሰው ነገር በደናገጥም ራሱን ለመከላከል ትንሽ ተፍጨረጨረ። አልሆነለትም። ባህታ መኮንንን ወለሉ ላይ ጥሎ በጉልበቱ ደረቀ ላይ ቆመበት። መኮንኑ ከታች ሆኖ “እግዚር ይቀጣሃል፤ እግልያ ታላቅ ናት” ብሎ ፎክረ። ባህታ ሀገስ፤ “እትጥጽዎ የጠለጠች ታላቅ ናት” ብሎ መለሰለትና አሠረው።

ባህታ መኮንንን እና አስተርጓሚውን አሥሮ ወደ ራስ መንገሻ ወስደው እንዲያስረክቧቸው ሎሌዎችን ካዘዘ በኋላ ማመጹን አስታወቀ።

በማግስቱ ማርሻል ቶሊዚ በሚባል የጦር አዝማች የሚመራ ጦር ባህታን ከነጭፍሮቹ ከበበው።

ባህታ ከትግራይ ራስ መንገሻም ሆነ ከሸዋው ምኒልክ ደጋፊ ጦር ይመጣልኛል በሚል ተስፋ ቢጠብቅም ብቅ የማል ጠፋ። በመጨረሻ ከጥቂት ታማኝ ወታደሮቹ ጋር ሆኖ ከታይለኛ ጠላቱ ጋር ተፋለመ። የጎልያድና የዳዊት ግብግቡ በጎልያድ አሸናፊነት ተጠናቀቀ። ሦስት ሰዓት ከፈጀ መታኮስ በኋላ የእካለ ጉዛይ ጀግና በጥይት ተመትቶ ወደቀ።

ብላታ ገብረአግዚአብሔር

ብላታ ሀገስ

ማጆር ቶዚሊ የባህታ አስከሬን ለሕዝብ መቀጣጫ ይሆን ዘንድ ሳይቀበር አደባባይ ላይ እንዲሰጣ አዘዘ። እስከ እድሞ ጦርነት ድረስ፤ “ጣልያን ታላቅ ናት” የሚለው የጣልያን መኮንን ሽለላ የማይሰተባበል ሀቅ መስሎ ቆየ።

ኤርትራ በቀዳማዊ ንድህ ሥላሴ ዘመን ወደ ኢትዮጵያ በተመለሰች ማግስት የኢትዮጵያ ብሔርተኛ ጸሐፊዎች የመረብ ምላሽ ጀግኖችን ገድላ በማውሳት ተጠምደው ነበር። ለዋቢነት፤ ጸጋዩ ገብረመድህን "ዘርአይ ደረሰ በርም አደባባይ" በተባለው መግባቢቱ፤

"...የባህታ ሀሳስ እጽም ይመስከር
ያየደገኛው ወንድ የአካለ ጉዛዩ ነበር
ይመስከር የሀላይ ምድር

የነገንኒቱ ጌታ "ጣልያን ንይል" ናት ብሎ ሲል
የኢትዮጵያን የበላይነት በብጢ ከንትሮ የማይሰምል፤" ይላል።

ባህታ ሀሳስ የጣልያንን መኮንን ወለል ላይ ጥሎ የኢትዮጵያን የበላይነት፤ "በብጢ ከንትሮ" ለማስማል በሚቃጠቡት በዚያ ቀውጢ ሰአት ገብረአግዚአብሔር የተባለ ጎረምሳ ቁጭ ብሎ ይህን ጉድ ይመለከት ነበር። ገብረአግዚአብሔር የሀማሴን ተወላጅ ሲሆን ካፒቱን ቤት በተባለ ጣልያንዊ መኮንን ቤት አድጓል። ካፒቱ ከሞተ በኋላ ደግሞ የመቶ አለቃ ሳንጎኒቲ ወደተባለ መኮንን ተጠግቶ ባስተርጓሚነት ሲያገለግል ቆይቷል። በግብግቡ ወቅት ገብረአግዚአብሔር ከወንዙ ልጆች ጋር በማበር ፈንታ መኮንንን ከጥቃት ለመከላከል መርጧል። ጌታውን ታግሎ ማስጣል እንደማይችል ሲረዳ ባህታ ሀሳስን በወቀሳ ያጣድፈው ጀመር። ሁለቱ ሰዎች የተለዋወጡትን መወቃቀስ የዘመኑ አፍቃሪ ጣልያን ዘጋቢ ፖል ሎሪባር "አሥራ ሁለት ዓመት በአቢሲኒያ" Douze ans en Abyssinie በተባለው ማስታወሻው እንዲህ መዝግቦ አቆይቶናል።

ገብረአግዚአብሔር፤ እግዚአብሔር የማይወደውን ነገር ነው የምትሠራው

ባህታ፤ የሠራሁት የፍትሕ-ርትእና የብቀላ ሥራ ነው። በቅርቡ አገራችንን ለመውሰድ በመጡ በዝባዦቻችን ላይ ጠቅላላ አመጽ ይቀስቀሳል። ራስ መገዝ፤ ምኒልክ፤ አሳውርታዎችና ደርቡሾች አብረውን ይሰለፋሉ። ጣልያኖች ይደመሰሳሉ። እስከሪዎች ሁሉ ከነመሳርያቸው ወደ እኛ ይገባሉ። ጣልያኖችን ፈጅተን የራሳችን ሀገር ጌቶች እንሆናለን። እንተም ከኒህ ርኩስ ፈረንጆች ጋር

ሆነህ ባክበትክው ዕውቀት ብዙ ታገለግለሃለህ። እኔም ገንዘብ ፈረሰና ነፍጥ እሸልምሃለሁ። ከበታችም እሸምሃለሁ።

ገብረአግዚአብሔር፤ አይሆንም። ጣልያኖች ሳይደርሱልህ በፊት መናጠ. ነበርህ። በጎ ለዋሉልህ ሰዎች በከህደት ብትመልሰላቸውም እኔ እንዳንተ እይደለሁም። ካፒቱን ቤት አባቱ ሆኖ አሳድገኛል። ሌሎችም ሹሞች በጋማግው ሁሉ በጎ አድርገውልኛል። አሁንም ከንዴን ሳልገነብራሽ ጌታን ጥየው አልሄድም።

ባህታ፤ (በንግግሩ ጥንካሬ ተማርኮ ትንሽ ዝምም ብሎ ከቆየ በኋላ) ደሁና አንግዲህ። ከኛ ጋር መሆን ካልፈለግህ አንዳሽህ። አስመራ ለምትኖረው አርጌት እውር እናትህ ገንዘብ ልስጥህና ይዘህላት ሂድ። ከበቅሎዎቹ ባንዲቱ ላይ ተቀመጠህ ወደ እናትህ ሂድና እዚያ ሰንበት።

ገብረአግዚአብሔር፤ ጌታን ሳትለቅቀው አልሄድም

ባህታ፤ አይደረግም!

ገብረአግዚአብሔር፤ ደሁና አንግዲህ! እንደሱ ከሆነ እኔንም አብረህ አሰረኝ።

ባህታ፤ ደረቅ ነህ! ለማንኛውም አሥርሃለሁ።

መግቱ በሁለት የተለያዩ ሰዎች መካከል ብቻ ሳይሆን በተለያዩ የጎረ አሴቶች መካከል ነው። ባህታ ሀሳስ ለሀገር ፍቅር መከራና ሞት ለመቀበል በተዘጋጀበት ሰአት ገብረአግዚአብሔር ጌላ ማርያም ለወዳጅ ፍቅር መከራ ለመቀበል ተሰናድቷል። በባህታ ዐይን ገብረአግዚአብሔር፤ አገሩን የከዳ ሲሆን በገብረአግዚአብሔር ዐይን ባህታ የቀድሞ ወዳጆችን አገራቸውን እጅ የከሰ ከሀዲ ነው። ሁለቱ ጀግኖች እንደ ግሪክ ትራጄዲ ገጸባሕርያት ለፍርድ የሚያሰቱላቸው የፍቅል የሆነ ግን ተመጣጣኝ ከብደት ያለው እምነት ይዘው በፊታችን ይፋሉ።

ከጥቂት ዓመታት በኋላ የውጫሌ ውል ፈርሶ ኢትዮጵያና ጣልያን በትግራይ ምድር ተፋለሙ። በባህታ ሀሳስ እጅ ታግቶ ባስተርጓሚው ገብረአግዚአብሔር

ብልሃት እንዲያመጥ ያተደረገው መቶ አለቃ በከአቲ ጦርነት ተገደለ። ባህታ ሀሳስን የገደለው ማጅር ቴዚሊ በአምባላጄ ጦርነት ላይ ይመከልበ ሆነ። ኢትዮጵያውያን የቂም በቀል ከሚታቸውን ዋጥ አድርገው በከብር አስቀርቡት። "ኢትዮጵያ የበለጠ ታላቅ ናት" የሚለው የባህታ ሀሳስ ንግግር ደረቅ ትንቢት ሆኖ የደረሰ መሰል።

ባድዋ ጦርነት ወቅት ገብረአግዚአብሔር ከጣልያን ዋና ጦር ጠቅላይ አዛዥ ጄኔራል ባራቴሪ ጋር በፈረሰ ተቀምጦ ባንዲራ ይዞ እንደተሰለፈ ተጽፎለታል። ጦርነቱ በኢትዮጵያ አሸናፊነት ሲጠናቀቅ ሸሽቶ መረብን በመሸገሩ እንደሌሎች ምርኮኛ አስከሪዎች እጁንና አግሩን ከማጣት ተርፏል። በጊዜው የሸሹ የጣልያን ወታደሮች ልብሳቸው ላያቸው ላይ አልቆ፤ ጫማቸው መንገድ ላይ ወልቆ በከፊል ርቃኝቸው ወደ አስመራ መድረስ ችለዋል። በዚያ ጨርቅ አስገልፈው ወቅት ገብረአግዚአብሔር የጣልያንን ባንዲራ ሳያስማርክ ወደ አስመራ ሸሽቶ በመግባቱ ባሳዳሪዎቹ ዘንድ እንደትልቅ ጅብድ ተቆጥሮለታል። በጦርነቱ ማግስት ለወራ ነጋሪ የተረፉ ጣልያኖች ማከል እንዲ ሲጽፍ "ገብረአግዚአብሔር ለኛ ትልቅ ሀብታችን ነው ማለት ይቻላል። ያ ከሃያ ዓመት የማይበልጠው ብላቴና ሁሌም ደስተኛ ብሩህ ጭንቅላት ያለውና ንቁና ታማኝ ነው"። ሲል አምጧለታል።

ጣልያን በአድዋ ከተዋረደች በኋላ በጣልያን ሹማምንትና በገብረአግዚአብሔር መካከል የነበረው ፍቅር ቀዝቅዷል። ጣልያኖች ይህንን በታማኝነት ሲመከቡት የነበረ ሰው ከምኒልክ ጋር ተመሳሳይነት በሚል ወንጀለው ናኩራ ውስጥ በሚገኝ ዘብጥ ውስጥ ወርውረው አሰሩት። ከጥቂት ዓመታት በፊት ባህታ ሀሳስ ሳንጎኒቲን አግቶ በግር ብረት ሲያሥረው ገብረአግዚአብሔር "ጌታህ ሌባ አይደለም። እንደ ሌባ በአግር ብረት ልታሥረው መብት የለህም" ብሎ በመገሰጽ እንዲፈታው አድርጎት ነበር። አሁን እሱ ራሱ ትናንት መስዋዕትነት በከፈለላቸው ሰዎች ተዋርዶ እንደሌለ በአግር ብረት ሲታሠር ሰላይነቱ የሚግኝበት ጠበቃ ከአጠገቡ አልነበረም። ለነገሩ ሰውየው የዋሃ ሰላልነበረ

²⁸Gabre Sghear, é un tesoro per noi, questo bel giovanotto più di venti anni, sempre gaio, intelligente, pronto e fedele. ximens, sul Campo di Adua (p163)

በአሥርቤቱን ዘበኞች በገዛ ጠመንጃቸው ገድሎ በማምለጥ ኤርትራን ድንበር አደርጦ ራስ መኮንን ሥር ወደ ነበረችው ትግራይ ገብቷል።

ጣልያኖች በገብረአግዚአብሔር ላይ ያቀረቡት ውንጀላ እውነት አለው? ወይፈት ጊዜና ጥናት ይገልጠዋል። ከጣልያኖች ጋር በነበረበት ጊዜ ውስጥ ውስጡን ለምኒልክ መረጃ ያቀርብ እንደነበር የሚናገሩ ሊቃውንት አሉ። ፖል ሜሪስ የተባለ የዐጼ ምኒልክ ህኪም ገብረአግዚአብሔርን በስተርጀና ዘመኑ አግኝቶት ተወዳጅቶት ነበር። እናም ስለሱ ሲጽፍ C'est un homme d'une cinquantaine d'années, et qui a joué un grand rôle d'informateur en faveur du Choa pendant les années qui précédere la guerre italo-abbyssine (የአምሳ ዓመት ሰው ነው። ከአጣልያ ኢትዮጵያ ጦርነት ከመጀመሩ አስቀድሞ ባሉት ዓመታት ለሸዋ መረጃ ያቀርብ ነበር) ብሎ ጽፏል።

የባህነው አርበኛ

በኢትዮጵያ ጥናትና ምርምር ተቋም ቤተመጻሕፍት ብራና ከፍል ውስጥ ባልባሌ ካቢ ወረቀት ተገንዞ የተኛ አንድ ጥራዝ አለ። በዚያ ጥራዝ ውስጥ የገብረአግዚአብሔር ጌላማርያምን ፖለቲካና ሃይማኖታዊ ፍልስፍናዎችን የተሸከመ ደብዛዛ ወረቀቶች ይገኛሉ። ገብረአግዚአብሔር ማስታወሻውን የሚጀምረው በሚከተለው ጦማር ነው፤

"እግዚአብሔርን የምትፈራና የምትወድ አርቶዲስባዊ ወንድሜ ሆይ ያገራችን ኢትዮጵያ መከራና ያለፈውን እየሰማሁ አሁንም እያየሁ በልቤ ውስጥ ስለበረታብኝ አንተም ከኔ የምትበልጥ ማእምር ነህና እንድታዝግላት በተቻለህም ነገር ሁሉ ከደረሰባት መከራና ጭንቅ እንድታወጣት አማልድኸለሁ። በመዋረድዎቼ እንድታዝግላት በመንግሥትዋ እጅግ ታላቅ የከበረችሁ ብሔር አግኝቼ ትባል ነበረች።"

ገብረአግዚአብሔር ተወልዶ ያደገው ኢትዮጵያ በብዙ "መከራና ጭንቅ" ማኸል ወድቃ ነበረ። በምታይበት ጊዜ ነበር። በተለይ ባፍላ ወጣትነቱ ጊዜ የተከሰተው ከፋ ቀን ተብሎ በታሪክ የሚታወቀው ዘመን መከራ ስለአካባቢው በጥልቅ እንዲያስብ አስገድዶታል። በወቅቱ በአካለ ጉዛይ እናት ልጇን በልታለች። ባደዋ ሰው እንደ ጅብ ተባልቷል። በራብና በቸነፊር የሚረገፈው ሰው ቁጥር በጣም በርካቶ አስከሬን ቀባሪ አጥቶ አካባቢ መበከል ሲጀምር ጣልያኖች የሰው በድን ማቃጠል ተገድደዋል።

ከአለታት አንድ ቀን አንድ የጣልያን ፖሊስ በአስመራ ባንዱ ጥግ ላይ የወደቀ በድን ስለተመለከተ ዘብጥቶ ስለሞን የተባለ አሸከፋን እንዲያቃጥሉ ያዘዋል። አሸከርኖው ናፍጣ አርከፍከፎ ሲለኩስ ለካ በድን መሳቶ ሰውየ አልሞተ ኖሮ አራታውን ይልቅቀዋል። በጊዜው በፈረስ ላይ ሆኖ አስመራን ሲዞር የነበረው ገብረአግዚአብሔር አራታው ወደ ተሰማበት ቦታ ጋልቦ በመድረስ እሳቱን ከሰውየው ላይ አጠፋው። ሰውየው ግን አልተረፈም።

ገብረአግዚአብሔር እንደ እንደሰነት የዘመን አቃቃቂ ሁሉ ባንዱ ላይ የሚያየው አስከፊ መከራ አሳስቦታል። አገሩ የተፈጥሮ ሀብታም ሆኖ ሳለ ህዝቡ በድኸነት የሚማቅቅበትን ምክንያት ግራ ገብቶታል።

"በአገራችን ድኸነት መብዛቱና መበርታቱ ጌቶች በዝተው እውነተኛ ዳኛና ጠባቂ ስለታጣ ነው። ያገራችን መሬት ፍርያማ ናት። ዝናም የሚበዛባት ስለሆነ፤ ይልቁንም ገሮቹ እንደሚሰማው ዐይኔም እንደሚያየው በዐማራ ሀገር እህል ይበዛል። በመጫና በዳምት ባገው ምድርና በሃማሴን ይልቁንም ባንሰባና በበነሰ በባርካና በሃባብ በአሳውርታ በአካለ ጉዛይ በትግራይ ሁላ የነበረ ላም ብዛት ለመቆጠር እጅግ ያስከፍራል ነበር ይላሉ። ዝብዮስ የሚባል ሰው በዳምት ነበረ። ሳሙ ሸህ ስለተቆጠረ በወተትና በማር ደብልቆ ሁለትሸህ ጊዜ ታጠባ ይላሉ" በማለት ጽፏል።

አንድ የፈረንጅ ዶክተር፤ "ዘንድሮ ተስፋ የቆረጠ ወደ ድሮ ይሰይዛል" ይላል። ባለቀብጹ ተስፋዎች ወደ ድሮ ከመሰይዛቸው በፊት ድሮው እንዳይመቻቸው አድርገው ያሳምናታል። ከምናቸው በሚመነጭ ውበት ያስገጥሟል። ለብዛኛው የኢትዮጵያ ክፍል ፍርያማ መሆኑ የማያጠራጥር ቢሆንም

ገብረአግዚአብሔር በሚነግረን መጠን የጥጋብ ታሪክ ኖሮን አያውቅም። በየዘመኑ ወደ ሀገራችን የመጡ የውጭ ሀገር ጎብኝዎችን ማስታወሻ እንዲሁም በሀገራችን ጸሐፊዎች የተጻፉ ዜና መዋኦችን ስንመረምር የምንደርስበት ድምዳሜ ኢትዮጵያ የአገሪት ሀገር መሆኗን ነው። ማርና ወተት ይብልቀው ገላቸውን የሚታጠቡ ጌቶች መኖራቸው የገባሩን ሕዝብ የድኸነት ታሪክ አይሸፍንውም።

ገብረአግዚአብሔር ባለፈው ዘመን የጥጋብ ታሪክ ከመጽናናት ወጥቶ በዘመኑ ትክክለኛውን የተሰቀልና ምንጭ ሲፈትሽ ኋላቀሩ የባላባት ሥርዓት መሆኑን ይደርስበታል።

"ዳግመኛም ከአንዚህ ከቆጠርኳቸው መቅሰፍቶች የባለ ሀገርን ያበላሸና ያጠፋ የተላፈ ወደ ሀገር መግባት ነው። ገዢው እስከዚህ ወር ድረስ ጠዋት ነጠላ ማታ ድርድር እየተቀበልክ ተቆሰብ ብሎ ጭፍራውን ይሰዳል። ያገር ሽምም የወታደሩን ቀለብ ተቀብሎ በአሥር አሥር ወይም በሚበዛ ባንድ ቤት ያገባል። ወታደሮቹም ባለቤቱ ድሃ ሲሆን አምጣ እያለ ያዳፋዋል። በውራ ደም ከጣቱ እስከወጣ ድረስ የፍጥኝ ያሥረዋል። በእሳትም ይለበልበዋል። በብርቱ ስቃይም ያስጨንቀዋል። ባለቤቱ ሀብታም ቢሆን ወታደሩ ከጠገብ በኋላ ምሽቱን ይቀማዋል። ሴት ልጇን ያስከውርበታል። እያባበለ ካባትዋ ወይም ከናትዋ ቤት ይወስዳታል።"

አያይዞ የወታደሩ ሥርዓት በባላንሩ ላይ የተጫነ ቀንበር እንደነበር ያብራራል። ገብረአግዚአብሔር በጥንቱ የወታደር ሥርዓት ላይ ያቀረበውን ትችት አሳጥራ ሳቀርበው የሚከተለውን ይመለከታል።

አንድ ተራ ወታደር ገረድ ትኖረዋለች። ከፍ ያለ ማእረግ ያለው መኮንን ደግሞ አመቤት ከነደገገገው የማስከተል መብት ነበረው። እያንዳንዱ ወታደር ፈረስ የሚጭንለት ቋሚ ለጳጢያ ያስከትላል። ሻለቃ አጋፋሪ የሚባል ሹመት ያለው ወታደር ደግሞ በትንሹ በሥሩ አሥራ አምስት የቤተሰብ አባላት ያስተዳድራል። የሠራዊቱ አለቃ እያንዳንዱን ወታደር ጠርቶ ስንት ሰው በስሩ እንደሚያስተዳድር ይጠይቀዋል። ወታደሩም ጨማሪም ፈረስና በቅሎውን ሳይቀር ቆጥሮ ይሄን ያክል አላብኝ ብሎ ይመልሳል። የሠራዊቱ አለቃ

ለአያንዳንዱ ወታደር ካንዳዙ የሚመግብ ገበሬ ይመድባል። "ከዚያ በኋላ" ይላል ገብረአግዚአብሔር አንቀጹን ሲቃወም "ከዚህ በኋላ እንደ አንበጣ ባገራቱ ላይ ይወርድባታል።"

በጊዜው በዚህ መንገድ ሕዝቡን እግር ተወርቶ ለሥር የያዘው የጭቆና ሥርዓት እጅግ ከባድ በመሆኑ በዘመኑ የደረሱ የተማሩ ወጣቶች እንዲህ ካለው ቀንበር የሚገላግላቸው መሲህ ይናፍቁ ነበር። ይባሉ ብሎ አንዳንድ የዘመኑ ሊቃውንት የቅኝ ግዛት ናፍቆታቸውን በግልጽ አስከመናዝዝ ደርሰዋል።

ለምሳሌ የገብረአግዚአብሔር አድናቂ የነበረው ገብረሕይወት ባይከዳኝ፤

"በዙርያችን ያሉትን አገሮች ስንመለከት አላምር ያላቸው ህዝቦች በብዙ ትጋት ሲያሰሟቸው እናያለን። ይልቁንም በደርቦች ጠፍቶ የነበረውን የሰዓንን መሬት ብናይ እንግሊዞችን የሚመስል የአላምሮ ሕዝብ ሲገዛው ምድረዓለም ቢሆን የደስታ ገነት እንዲሆን ይመስከርልናል። በዙርያችን ቅኝችን ኮሎኒየቶች ይዘው ያሉ ህዝቦችም ያለምርአቸው ኃይል እንቅፋትን ሁሉ እያሸነፈ ወደ ፊት ይጓዛል" በማለት ሲጻፍ፤ በልጅነት ሩስያ ተሻግሮ ያደገው ተከላከላዊያት ተከላማርያም በበኩሉ፤

"እንዳንዴ ሳስበው ምናልባት ሌሎች የሰለጠኑ ህዝቦች ጥቂት ዘመን አስተዳድረውንና አሰልጣኝነትን ቢሆን ይሻል ኖሯል? እያልኩ ራሴን አስከመጠየቅ አደርሳለሁ። አንግሊዞች ካንድም ሁለት ጊዜ አድሉን አማኝተው ነበር። ግን ለመርዳት ሰጠልላቸው ምንም ሳያቋቁሙ ከሀገር ወጥተው ሄዱ" ብሎ ተቆጭቷል።

የአውሮፓን ቅኝ ገዢዎች ፖሊሲ ከሰልጣኔ፤ ያገራችንን የጎረ ዘይቤ ደግሞ ከገልቱነት ጋር አቆራኝቶ የማሰብ ዝንባሌ የሚመነጨው ከሊቃውንቱ የግል ገጠመኝ ይመስለኛል። እኒህ ሊቃውንት በፈረንጅ አሳዳጊዎች ቤት በፍቅርና በክብር ያደጉ በመሆናቸው ቅኝ ግዛትን ሲያስቡ ወደ አላምሮአቸው የሚመጣው፤ "የደስታ ገነት" ቢሆን አይደንቅም። ቅኝ ገዢውን የጉዳፊያ አባታቸው አምሳያ አድርገው ስለሚያስቡት ነው መሰል ከፋ ገደታውን ለመልከት አይደፍሩም።

ገብረአግዚአብሔር በጌቶቹ፤ "ብሩህ ጭንቅላት ያለው ቀልጣፋ" እየተባለ በሚጥግስበት ዘመን፤ ለብዛኛው የመረብ ምላሽ ሕዝብ ከብረ-ነክ ዘሰፋ ይወርድበት ነበር። ጣልያኖች ከፈታቸው ሆነው ደማቸውን የሚያረሱላቸውን አስካሪዎች፤ "ደደቦችና ጀግኖች ተዋጊዎች" በማለት ነበር የሚጠሯቸው።

ገብረአግዚአብሔር ወደ ማኸል ሀገር ከገባ በኋላ፤ ጎብረተሰብን በማንቃት ዘመቻ ተጠመደ። ጣልያን ለብቀላ ጦርነት የመመለስ እቅድ አንዳላት ስለሚያውቅ ኢትዮጵያውያን ነቅተው እንዲጠብቁ መወትወት ጀመረ። የቸጋርና የኋላቀርነት ምንጭ የሆነው አርጌው ሥርዓት ተለውጦ በሰልጡን ሥርዓት ካልተተካ አገሪቱ ልትደመስስ እንደምትችል አስጠንቅቋል።

"ሁላችሁም ስሙኝ ከሰላም አስከማራ፤ ጳጳሱ መነኩሲው ሰጥንኛው ደብተራ"

ብሎ ይጀምርና፤

"... ከኤውሮፖች እንማር በጣም እንበርታ ታሪክ እንመርምር እናንተብ ጋዜታ ቋንቋም እንማር እንመልከት ካርታ እሱ ነው ለህዝቡ ዐይናቸው የፈታ" በማለት፤

ዘመናዊ ትምርት ለሀገር ዐይን ከፋች መሆኑን ለማሳየት ሞክሯል።

ለዛሬ እንባቢ "እንመልከት ካርታ" ብሎ ስብከት ካንድ ምሁር የማይጠበቅ በጣም ተራ ሊሆንበት ይችላል። ይሁን እንጂ፤ "አንደ ጸመድን መልክ የረቀቀው/ አንደ አየሩሳሌም ወገቧ የራቀው" ተብሎ በሚዘፈንበት አየሩሳሌም የምድር መጨረሻ ሆኖ በምትቆጠርበት በዚያ ዘመን ትልቅ ምክር ነው።

ገብረአግዚአብሔር ባደባባይ የሚነዛቸው ስብከቶቹ በህዝቡ ማኸል ዘልቀው ውይይት ይፈጥራሉ ብሎ፤ ተስፋ ቢያደርግም ያገኘው ምላሽ ጭው ያለ ዝምታ መሆኑ ሳያስገርመው አይቀርም። ጳጳሱ፤ መነኩሲው፤ ሰጥንኛው ደብተራው

ዘመናዊ ትምርት ሃይማኖትን ያስከፍል ብለው የሚያሰቡ ነበሩ። ወታደሮች ባድዋ ድል ትምክህት ታውረው ስለደካማነታቸው የሚነግራቸውን ሰው ለመስማት ዝግጁ አልነበሩም። ሰባዚው ስብከት ብላሽ መሆኑ ያሳስበው መሆኑን የምናውቀው የሚከተሉትን ስንጃች ስናነብ ነው።

“ዘወትር ብመክርም አሁድ አሁድ ለታ
አንድ ሰው አጣሁኝ የሚነቅፈኝ ጌታ
ወይም የሚለኝ እውነት ነው አንድታ”

የጉበረአግዚአብሔርን ምክር ሰምቶ፤ “እውነት ነው አንድታ” ብሎ የሚደግፍ ባይመጣም ነቃፈ ግን ዘግይቶም ቢሆን ብቅ ማለት አልቀረም። የመጀመርያውን የተቀፋ ናዳ የለቀቀው ጉደኛው አፈወርቅ ገብረአብሰስ ነው። አፈወርቅ በወቅቱ ከጣልያናዊት ሚስቱ ጋር አስመራ ላይ ተደለድሎ ተቀምጦ፤ የመሰሉኝ መንግሥትን፤ የብርሃን ጌታ” እያለ የሚያምግስ ጸሐፊ ነበር። የጉበረአግዚአብሔር ባገር ፍቅር የነደዱ ቅስቀሳ ለጣልያን ቅኝ ግዛት እቅድ እንቅፋት ሆኖ ሳይታየው አልቀረም። አዛውንቱ የጦቢያ ደራሲ ይህንን አፍለኛ አርበኛ ለማሸማቀቅ እንደሰማ የሚለበልብ ብእሩን መዝዞ ከተፍ አለ።

“አስተርጓሚ ሆኖ ሰሃን ሲፈገፍግ
አሁን ማን አገባው ከጨዋታ ከውግ
ታዛባ ሳይለይ ወድቆ ሲያድር ተፍግ
አኩባሪውን ነበር ብለውህ ብላታ
በግር ብረት ገባህ ስለሆንህ ወስላታ
እር ስትጠርግ ነበር ስትደፋ ባፈታ
ትሰድብ ጀመረ የብርሃኑን ጌታ።”

ግጥሙ በርካሽ ስድብ የተሞላ ቢሆንም፤ የተሰዳበውን ያለፈ ሕይወት የሚገልጹ እውነቶችን ይዟል። ሌላው ቢቀር የጉበረአግዚአብሔርን እስተርጓሚነት በጣልያኖች የተከበረ ሰው እንደነበረና መታሠሩን መስክሯል።

“ምላስህ መርዛም ነው ከንፈርህ መግላሊት
ሰባት ጊዜ ከደህ የለህም ሃይማኖት
ለጥኝ ይመስለዋል ጉበረአግዚአብሔር ሲሉት
ዶርውን ሳያርዱ ይገኛል መረቅ
ግጥም ገጠምሁ ይላል ዐማርኛ ሳያውቅ።”

አፈወርቅ ከዘርው ድርሰት ጋራ የሚመጣጠን የግጥም ችሎታ እንዳልነበረው ከላይ ያየናቸው መስመሮች ያሳብቃሉ። ስለዚህ የወላጆቹ ቋንቋ ያልሆነውን ዐማርኛን አጥንቶ ሐሳቡን በተሳካ መንገድ መግለጽ የቻለውን ገብረአግዚአብሔር መዝሰፉ አብሪትን እንጂ ሌላ ስም ሊኖረው አይችልም። ዓላማው ጸሀፊውን እስማማቅና አቅልሎ ዐማርኛን አርም ብሎ እንዲተው ይመስላል።

በርግጥ ገብረአግዚአብሔር ከበደ ሚካኤል አይደለም። በአገላለጹና በዜማው የሚያማልል ግጥም የመግጠም ችሎታ አልተሰጠውም። ለማሰደነት ለማዝናናት ሳይሆን የለውጥ የሚያነሳሳ ሐሳብ ለማስተላለፍ የሚገጥም ነበር። ፊደሉ በሌለበት ጋዜጣ ባልተሰፋፋበት፤ ከሺህ ዓመታት በፊት የተደረሰውን የዳዊት መዝሙር ከመድገም ያለፈ ደንበኛ ገባብ በማይታወቅበት በዚያ ጨለማ ዘመን እንዲህ ለማግበራዊ ለውጥ ያለው ግጥሞችን ማቅረብ እንደ ትልቅ አብዮት ሊቆጠር የሚገባው ነው።

በዘመነ ገብረአግዚአብሔር ያገራችን ሰው ስለጠፈር ያለው ግዝቤ እጅግ ዘልማዳዊ ነበር። ከምኒልክ ፈረንጅ ሎሊዎች አንዱ የነበረው ሙሴ ጥንዴ የዘመኑን የእንጦጦ ከሆናት ምድር ትዛራላች የሚለውን ሳይንሳዊ ሀቅ ሊያስረዳቸው ሲሞክር ሊቀበሉት አልፈለጉም። አንድ ቀን፤ በጊዜው ስመጥር ከነበሩት ሊቃውንት አንዱ የሆኑትን አለቃ ለምለምን ሊጠይቃቸው ወሰነ።

“ለምለም”

“አቤት”

“አንተም ይህ ዓለም አይዞርም ትላለህ? ምድር አትዞርም ትላለህ?” ላላቸው ተቆጡ።

“እንዲህ ያለው ምስጢር እንዲህ ባለ ተርታ ቀኝ ይጠየቃል?” ብለው መሰሉለት።

“ምንድነው?”

“ጠጅ ወርዶ! አረቄ ወርዶ! እንዲህ ያለ ምግብ እንዲህ ያለ መጠጥ ተዘጋጅቶ ነው እንጂ!” አሉ።

“ተወው አጥፍቻለሁ።”

ሙሴ ሚንዶ የሊቁን ጥያቄ ተቀብሎ ግብዣውን ያስናዳና አለቃን ይጠራቸዋል። ሁለቱ ሰዎች አረቄ ሲቀመቅሙ ካመኹ በኋላ፤ ሙሴ ሞንዴ በአልኮሎ ተረትቶ መንቀጥቀጥ ይጀመራል። ቀጥሎ ምን እንደተከሰተ አለቃ ለማ ሲተርኩልን፤

“ሙሴ ሚንዶን” አሉት አለቃ ለምለም።

“አ-አቤት” አለ።

“የኔ ሀገር ምድር ይሄው አሁን ዞረች።”

አስቃላሁ ሲል ወንበሩ ተገለበጠና እሱ በወሰጥ ወንበሩ በላይ።

አለቃ ለምለም ለሙሴ ሚንዶ ያስተላለፉት መልእክት ሲጨመቅ “ከልዘረብህ በቀር ምድር ልትዞር አትችልም” የሚል ነው። ምድርን ሚያዞራት የተፈጥሮ ሕግ ሳይሆን ጌሽ ነው። በጊዜው እግዚር፤ “ሰማይን ያለ ባላ ምድርን ያለ ካስማ” አቀማል። የሚለውን እምነት የሚገድ ሐሳብ እንስቶ እንደ ሙሴ ሞንዴ በሳቅ በጨዋታ የሚሸኝ ብዙ አድላኛ ሰው አልነበረም።

ገብረአግዚአብሔር ጌላማርያም ሀረር ውስጥ ባደባባይ ምድር ትዝራላች ብሎ ሲያስተምር ስለተደረሰበት ተከሰሰ። ዋናው ከሳሽ የራስ መኮንን ንህህ አባት የነበሩት ሞክሼው አለቃ ገብረአግዚአብሔር መሆናቸው ተወስኗል።

²⁰መጽሀፈ ቅዱስ ዘአለቃ ለማ 78185።

የሚገርመው፤ በአውሮፓዊ ዝንባሌአቸው የሚታወቁት ራስ መኮንን ይህንን ከሰ ተቀብለው ገብረአግዚአብሔር በግር ብረት እንዲታሰር መፍረዳቸው ነው። ሚረብ የተባለው የምኒልክ ሀኪም ገብረአግዚአብሔር ለሳይንስ የከፈለውን መስዋእትነት ጥንታዊው የግሪክ ፈላስፋ አናክሳጎሪስ ከደረሰበት እድል ጋር አመሳሰሎታል።

ገብረአግዚአብሔር ጌላማርያም በፀዓ አርፏል።

ገመና ገላጭ

"ቤቴ
ገመና ከታች
ገመና መከተቱ ምንድነው ትርጉሙ
ወደ ጓዳ ገብቶ ዱቄትህ ቢቅሙ።"
(አዝማሪት ጣዲቲ)

ገመና የሚለው ቃል ከሳቴ ብርሃን መዝገበቃላት ሲፈታው፤ መልካም ሆነ ክፉ ነገር ወይም ትዳር፣በቤት ውስጥ መሠረር ነው። ኃጢአት የማይገለጥበት ይለዋል። ጤነኛ የሆነ ግለሰብ ሁሉ የቤቱን ጉድ አደባባይ እንዳይወጣበት ይታገላል። ገመናው ቤቱ ውስጥ ተሰውሮ እንዲቀር ይፈልጋል። ጉልበተኛና ገልቀ የሆነ ጎረቤቱ ገመናውን በግድ እንዳይገልጥበት የሚከላከልለት ኃይል ይፈልጋል። ጨዋ ዜጎች የራሳቸውን ገመና ማስደፈር እንደማይፈልጉ ሁሉ

የሌላውንም አደደፍሩም። በዚህ ጉዳይ ምሳሌ ሆነው የሚጠቀሱት የብዙ ነገር ተምሳሌቶች የሆኑት ጥንታዊ ግሪኮች ናቸው።

ባንድ ወቅት፤ ግሪኮችና ፋርሶች ለግር ገጥመው ግሪኮች አሸነፉ። በድል መባቻ፤ ግሪኮች በተሸናፊዎች ድንኳን ውስጥ ብዙ ቁሳቁስ አገኙ። ከምርኮዎች መካከል ተሸንፎ የሸሸው የፋርሶች ንጉሥ ለፍቅረኛው የጸረሊት የፍቅር ደብዳቤ እንዲገባ። ግሪኮቹ ምንም ጠላት ቢሆን የተሸናፈውን የግል ገመና ሊገልጡበት አልፈሉም።

ደብዳቤውን ሳይከፍቱ መልሰው ላኩለት። በዚህ ጨዋ ተግባራቸው ምክንያት ግሪኮች በሰለጠነው ማንበረሰብ ዘንድ ይሞገሳሉ፤ ይመሰገናሉ።

የጤነኛ መንግሥት አንድ ተግባር፤ የዜጎቹን ገመና ካስገድዶ ደፋሪ መከላከል ነው። የኢትዮጵያ ሕገ-መንግሥት የግለሰቦችን ገመና እንደማይደፍር እና እንደማያስደፍር በሚከተለው መልክ ቃል ገብቶ ነበር።

"... ማንኛውም ሰው የግል ሕይወቱ፤ ግላዊነቱ የመከበር መብት አለው። ይህ መብት መኖርያ ቤቱ፤ ሰውነቱና ንብረቱ ሰውነቱና ከመመርመር እንዲሁም በግል ይዘታው ያለ ንብረት ከመያዝ የመጠበቅን መብት ያካትታል።

"ማንኛውም ሰው በግል የሚጽፋቸውና የሚጸጻፋቸው በፖሊስ የሚልካቸው ደብዳቤዎች እንዲሁም በቴሌኮምኒኬሽንና በኤሌክትሮኒክስ መሣሪያዎች የሚያደርጋቸው ግኑኝነቶች አይደፈሩም።"

ይህ የሕገመንግሥት አንቀጽ ስልጡን ሐሳብ ይዟል። ከሰው ልጆች ሰብአዊ ክብር ጋርም ይጣጣማል።

ይሁን እንጂ ከአንባገን መሪ ፍላጎት ጋር አብሮ ሊሂድ አይችልም። አምባገነን ጌቶች በዜጎቻቸው ልብ ውስጥ የሚገባውን ሐሳብ ካለውቁ እንቅልፍ አይወስዳቸውም። ስለዚህ ዜጎቻቸውን በመሰለል ይጠመዳሉ። አንድ ስሙ ያልታወቀ ጸሐፊ በዐጼ ቴዎድሮስ ዜና መዋለል ውስጥ ትቶልን የሂደው ትረካ አሪፍ ምሳሌ ይወጣዋል።

ልቀንጭብው፤

"ዐጼ ቴዎድሮስ አንድ ቀን አንድ የሚያምኑትን ዘበኛ ይዘው፤ አልባሌ መሰለው... ከጨለመ በኋላ በሠፈሩ ይዞሩ ጀመር። በየገጃው አየተጠጉ ያደምጡ ነበር። እኩሉ ያልተኛ እኩሉም ተኝቶ። ከዝያ ወድያ ካንድ ወታደር ጎጆ ተጠግተው በያደምጡ ባልና ምሽት በግብረ ሥጋ ሲጣሉ ሰሙ። ወንዱ ይልምናል። ሴቲቱ አይሆንም ትላለች። ከዝያ ወድያ ወንድየው፤ በማርያም በሥላሴ' እያለ ቢለምን በጸድቃን በቅዱሳን' እያለ ቢቀጥር እምቢ አለችውና፤

'በደ በቴዎድሮስ ሞት አንድነትሰማኝ አላት። እሷም

'ቴዎድሮስማ ከሚሞት፤ ጎንደር አይታረስም' አለችና ሰጠችው።

"ንጉሡ ይህንን ከሰሙ በኋላ እየሳቁ ወደ አዳራሻቸው ገቡና ያን አብርክቸው የነበረ ዘበኛ ያችን ጎጆ እንዳታሳስትህ ብለውት ነበርና በነጋታው ያንን ዘበኛ ባልና ምሽትን ጠርተህ እምጣቸው ብለው ሰይዱት።

"እነሱም 'ምን ተገኘብን ይሆን?' ... ብለው እየተንዘፈዘፉ፤ አየተንቀጠቀጡ መጡና ከጃንሆይ ፊት ቆሙ። ንጉሡም ጎንደራት አደራችሁ' አሏቸው። እነዝያም እየተበረጁሯ ሳይሰሙ ባጠገባቸው የቆመ ቢንግራቸው በማንባራቸው ተደፍተው እጅ ነስተው ቆሙ። ቀጥለው ንጉሡ

'ትላንት ማታ በምኝታ ጊዜ ከቤታችሁ ሆናችሁ ምን ምን ብላችሁ ተናገራችሁ?' ብለው ጠየቁቸው።

'ጃንሆይ የተናገርነው የለም። ጠላት ነገር ሠርቶብን እንደሆነም ያጋጥመኝ ድካ ወታደር ባርያዎ ሃኝ።' እያለ ይወላፍት ጀመር።

'ከምኝታችሁ ላይ ጥቂት የተናገራችሁት ነገር እንዳለ አስበህ ገረኝ አይዞህ' አሉት።

እሱም ሰውነቱን አጠናክረና አስቦ ያንን ምሽቱ ያደረገቸውን ነገር ነገራቸው። ንጉሡም ሳቁ፤ ሴቲቱም አፈረች።" (ሰረዞች በጸሐፊው የተጨማሪ)

ይህ ትረካ ሐቅ ይሁን ልቦለድ ማረጋገጥ አልቻልሁም። አውነተኛ ገጠመኝም ይሁን ተረት በአምባገነን መንግሥትና በዜጎች ገመና መካከል ያለውን ግኑኝነት በደንብ ያሳያል ብዬ ስላሰብኩ ጠቅሽዋለሁ። ይህንን ትረካ ደጋግሜ ባነበብኩት ቁጥር የዘመናዊ ሁለገብ አፈና (totalitarian) አገዛዝ ትግዢት ይመስለኛል። ትንቢቱ የተፈጸመው የጸረ-ሽብር ሕግ ተብሎ በሚታወቀው ጸረ-ጋዜጠኝ ሕግ ውስጥ ነው። ለናሙና የሚከተለውን አንቀጽ እንይ። አንቀጹ የጸረ-ሽብር ግብረጌላሉ አባላት የሚከተሉት ስልጣኖች እንዳሏቸው ይገልጻል።

ሀ) በሽብርተኝነት ወንጀል የተጠረጠረን ሰው የሰልክ፤ የፋክስ፤ የሬድዮ፤ የኢንተርኔት፤ የኤሌክትሮኒክስ፤ የፖሊስና የመሳሰሉ ግንኙነቶችን ለመጥለፍ ወይም ለመከታተል

ለ) ጠለፋውን ለማስፈጸም ወደ ማናቸውም ቤት ውስጥ በምስጢር መግባት ወይም

ሐ) ይህንኑ ለመፈጸም የማያስችሉ መሳሪያዎችን የማስቀመጥ ወይም ለማግኘት ይችላል።

መጀመርያ፤ ይህ ሥልጣን፤ የሕጎች ሁሉ የበላይ የሆነውን ሕገመንግሥት አፈር ድሜ ያስበላል። ስለዚህ የሕገመንግሥት ሕግ ነው።

ከላይ በጠቀስኩት ዜና መዋለል ውስጥ የምናገኘው ቴዎድሮስ አግዜር ሰላልህን በየምኝታ ቤቱ ግድግዳ ላይ እየተለጠፈ የዜጎችን ልብ ሐሳብ ሁሉ የሚቆጣጠርበት ከሂል አልነበረውም። የዛሬ ዘመን መንግሥት ይህን ሁሉ ማድረግ የሚያስችለው ቴክኖሎጂ ታጥቋል። በተቃዋሚ ቤት ውስጥ "በምስጢር በመግባት" የሰለለ ሰፍትጭሮችን፤ ረቂቅ ካሚራዎችን የሰልክ መጥለፊያዎችን "ማስቀመጥ ወይም ማግኘት ይችላል።"

ይህ ችሎታ፤ መንግሥት አንድ አግዜር ሁሉን የሚያወቅ በሁሉም ቦታ የሚገኝ ድርጎታል። በዚህ ሁኔታ ውስጥ፤ "ማንኛውም ሰው፤ የግል ሕይወቱ፤ ግላዊነቱ የመከበር መብት አለው" የሚለው የሕገመንግሥት ቃል ተአማኒነት የጎደለው ልቦለድ ይሆናል።

ልቦለድ ስል ፍቅር አስከመቃብር ውስጥ ያሉት ወይዘሮ ወድነሽ በጣም ትዝላሉኝ።

ትዝላቸውን እንደሆነ፤ ወድነሽ በጣም፤ ፍቅር አስከመቃብር የተባለው ያቶ ሐዲስ ልቦለድ ገጸባሕርይ ናቸው። እኒህ ሴት ቤታቸው ውስጥ ለብቃቸው ሆነው፤ ከብ የፊት መስታወታቸውን ፊታቸው ላይ ደቅነው ከራሳቸው ጋር የማያደርጉትን ጭውውት ደራሲው በዚህ መንገድ ይተርክዋል።

“እንዲት ፍሬ ልጅ” አሉ፤ “እንዲት ፍሬ ልጅ፤ ሞት የምታስንቂ፤ የምታምሪ እንዲት ፍሬ ልጅ” አሉ፤ እመስታወቱ ውስጥ ያሉትን ፊት እንደሚሰው፤ ሁሉ ከጎፊቶቻቸው ወደፊት መጥመጥ አድርገው አስዋም እንዲሁ አደረገች። ከዚያ እየሳቁ ወደ ጎሳ ራቅ ሴት እስከዋም እየሳቁት ወደ ጎሳ ራቅ አላች።

“ወይ ጉድ፤ አሁን የማያደርገውን ሁሉ ሰው የሚያይ ቢሆን ኖሮ ምን ይላኝ ነበር! አብዳለች ትታሠር እባል ነበር! የብቻ መኖር አንድ ጥቅም የሠሩትን ሠርቶ ያልሠሩ መስሎ ለመታየት ማስቻሉ ነው። ለካ ሰውን አብድ የሚያሰኘው አብድ የሚያደርገውን ማድረግ አይደለም፤ አብድ የሚያደርገውን ሲያደርግ መታየት ነው”

ወይዘሮ ወድነሽ፤ ቤት “ገመና ከታች” በነበረበት ዘመን የኖሩ ናቸው። ያኔ “የሠሩትን ሠርቶ ያልሠሩ መስሎ ለመታየት” በርና መስኮትን መዘጋት፤ ግፋ በል በግድግዳህ ሥር የሚያጭልቅ ሰው አለመኖሩን ማረጋገጥ ብቻ በቂ ነበር።

ወድነሽ በጣም ለራሳቸው የሚያደርጉትን ለራሳቸው ለማስቀረት የዘመናቸው ሁኔታ ይፈቀዳቸው ነበር። ወድነሽ በጣም፤ ጆሮ ጠቢ የጸረ ሹብር ሕጉን ጠቅሶ፤ “ቤት ውስጥ በምስጢር መግባት” በሚቻልበት በዚህ ዘመን ቢኖሩ ኖሮ በልበሙሉት “ወይ ጉድ፤ አሁን የማያደርገውን ሁሉ ሰው የሚያይ ቢሆን ኖሮ ምን ይላኝ ነበር!” የሚል ቃል አንደበታቸው ማውጣት ይደፍሩ ነበር። ያን ይላኝ ነበር። የሚል ቃል አንደበታቸው ማውጣት ይደፍሩ ነበር። ይህም ለደመሰለኝም፤ “ብቻ መኖር” የሚባለው ነገር በራሱ ከወድነሽ በጣም ጊዜ አይመስለኝም። “ብቻ መኖር” የሚባለው ነገር በራሱ ከወድነሽ በጣም ጊዜ የቀረ ብርቅ አድል ነው። ዛሬ ቤትህ ውስጥ በምስጢር የገባው ሰውየ አብሮህ እየኖረ “የብቻ መኖር ጥቅም” ማለት ዘበት ነው። አልጋህ ሥር መቅረጻ

ጂም ኪሬ የሚጫወትበት ዘትሩ መን ሾው የተባለ አረፍ ፈልም ትዝ ይለኛል። በፊልም ውስጥ ያለው ትሩማን ከማህጸን ጀምሮ አስከፊልማላኩ በካሚራ ዐይን ውስጥ የሚኖር ገጸባሕርይ ነው። የሚኖርበት ከተማ፤ የሚያድርበት ቤት፤ የአለት እንጀራውን የሚያገኝበት መሥርያቤት ሁሉ በዳይሬክተሩ የተገነባ ነው። ሚስቱና ጓደኞቹ ሳይቀር ሰውር ቅጥረኛ ተዋናዮች ናቸው። የአለት ተላለት ሕይወቱ በምስጢራዊ ካሚራዎች እየተቀዳ ለዓለም እንደሚተላለፍ ምስኪን ትሩማን አያውቅም። ሕይወቱ ያለ አሱ እውቅና ለሕዝብ የሚቀርብ ሪያሊቲ ሾው መሆኑን መንቃት ሲጀምር ይሸበራል። ከዚያ የጉድ ዓለም ለመውጣት ትግል ይጀምራል።

ትሩማንን በግዙፍ ሰው ሠራሽ ዓለም ውስጥ አስቀምጦ፤ ገመናውን እየዘዘዘ የሚጫወትበት ዳይሬክተር ከሪስቶፈር ይባላል። የሚገርመው ከሪስቶፈር የግል ሕይወቱን ለጋዜጠኞች አሳልፎ ላለመስጠት እጅግ ጥንቅቅ መሆኑ ነው።

ጌቶች የዜጎቻቸውን ገመና አስገድደው የሚደፍሩትን ያክል የራሳቸውን ገመና ግን እንደ ከሪስቶፈር በመከላከል የታወቁ ናቸው። ጋዜጠኛ የናስ በላይ አዘጋጅቶ ባሳተመው፤ የቃለ-መጠይቅ መድብል ውስጥ ለቀድሞ ቀዳማዊት አመቤት ለአዜብ መስፍን የሚከተላውን ጥያቄ አቅርቦላቸው ነበር።

ጥያቄ-(መለስን) በሚጽፋቸው ጽሁፎች ነበር የወደደሸው?

መልሱ- አሁን ወደ አዛ አልገባም።

የናስ ቢቃለመጠይቁ የግርጌ ማስታወሻ ላይ፤ ቀዳማዊት አመቤትን ስለትዳሯ ሊጠይቃት አቅዶ እንዳልተሳካለት ገልጿ፤ “ከትንሽ መረጃ በቀር የምታሳልፍ አልነበረችም” ይላል። ጋዜጠኛው ያገኘት፤ “ትንሽ መረጃም” እንዳትታተም ማሳሰቢያ እንደተላለፈለት ያስታውሳል። ለዚህም ምክንያቱ አቶ መለስ ባለቤታቸው፤ “ሰላማል ሕይወታቸው” መረጃ የሚሰጥ ቃለመጠይቅ በጋዜጣ ላይ እንዳይወጣ መፈለጋቸው እንደሆነ ጠቅሷል።

አቶ መለስ ዜናዊ የትዳራቸው ገመና አደባባይ እንዳይወጣ መከላከላቸው ሰበላዊ መብታቸው መሆኑ እያከራከርም። ያም ሆኖ፤ ራሳቸው በዋናነት

ደምጽ፤ ግድግዳህ ላይ የማያንቀላፋ የሰውር ካሜራ ዐይን ተለጥፎልህል። አሁን የምታደርገውን ሁሉ ያያል። ገመና ከታች የነበረው ቤትህ ወደ ገመና ማጥመጃነት ተቀይሯል። ቤት ውስጥ መኖር ማለት ስቱድዮ ውስጥ መኖር ማለት ሆኗል።

የቅዥት ኑር!

ሰዎች ቤታቸውን በዚህ መንገድ ከተደፈረባቸው በኋላ ሰው ይሆናሉ? አይሆኑም! በቁማቸው ሞተዋል። ግለሰብነታቸው ጥፋቸው ይሞታል። ከብት ሆኑ ማለት ነው። ከብት ሲበላ፤ ሲጠጣ፤ ሲተኛ ሲሰረር ያለ መጋረጃ በእረኛ ተመልካች ፊት ነው። የዜጎቹ ገመና የማይጠበቅባት ሀገር ውስጥ መኖር ግዙፍ በረት ውስጥ ከመኖር በምን ይለያል?

ገመናን አስገድዶ በሚደፍር መንግሥት ፊት፤ የዜጎች ሕይወት ርክሽ ቀልድ ነው።

መግቢያው ላይ በጠቀስኩት ትረካ ውስጥ፤ ንጉሡ ምኞታ ቤት ግድግዳ ላይ ተለጥፎው የባልና ሚስቱን የግብረሥጋ ጭውውት ሲሰመ፤ ከቆዩ በኋላ ሚስት ስትረታ ስምተው ሄዱ። ዝም ብለው ግን አልሄዱም። ይው “እየሳቁ ሄዱ”

በማግስቱ ባልና ሚስቱን አስጠርተው፤ ማታ የተባለበትን እንዲነግሯቸው ካናዘዙዋቸው በሁዋላም፤ “ንጉሡ ሳቁ፤ ሴቲቱም አፈረች”

ምን ዐይነት ሳቅ ነው? የማዋረድ ሳቅ ነው። አለቃ ገብረሀና እንሥራ ከብደት ዳገት ሴትወጣ በምትፈለ ሴት የሚስቁት ዐይነት አሸማቃቂ ሳቅ። ጸረ-ሽብር ህጉ ባንጻፈው ገደብ የለሽ ሥልጣን ያለገደብ የሚበልገው የደህንነት ሹም፤ “በምስጢር ቤታችን ውስጥ ገብቶ ከመስታወታችን ፊት ቆመን ስናወራ፤ “የግሪቶችን ስንላጭ፤ በሚሰታችን ገላ ላይ ተከምረን ስንወራጭ እያየ የሚስቀው ሳቅ። ደግ ይሄን ጉድ ይዘው፤ ባደባባይ ጭምት መስለው ይፍልላሉ እያለ ፍርፍር ብሎ የሚስቀው ዐይነት ሳቅ።

ባረቀቁት ጸረ- ተቃዋሚ ሕግ፤ አማካኝነት የሕዝብ ቀማሽ እንዲገለብ መፍረዳቸው የታሪክ ምጽት ነው። ከጸጉሩ አስከ አግሩ ጥፍር ተከናንበ፤ የሳሪቤቱን ምኞታ ቤት አጮልቆ የሚያይ ሰውየ ምስል አይታያቸውም?

እንዳንዴ፤ መንግሥት ዐመሉን ወደ ሕብረተሰብ ያጋባል? አላለሁ፤ ወይስ በተገላበጠሽ ነው ትክክል። መንግሥት ዐመሉን የቀዳው ከወጣበት ማግበረሰብ ውስጥ ነው? ያከራከራል። ሽግግ ተገዥ ተመሳሳይ ዐመል መጋራታቸው ግን አያጠያይቅም።

ልክ እንደ መንግሥት፤ የግለሰቦችን ገመና የሚደፍሩ ዜጎችን በየበታው እናያለን። የመንግሥትን ያህል እንኳ ባይሆን፤ አቅመቢሶችን እጅ መጠምዘዝ የሚያስችላቸው አቅም አያጡም። ጉልበታቸው ሚድያ ሊሆን ይችላል። በዘመናችን ብዙ አድማጭ ያለው የሬድዮ ፕሮግራም፤ “ውስጥ ዐዋቂ” ይሰኛል። በዘመናችን እጅግ ተወዳጅ የነበረው የቲቪ ተከታታይ ድረማ “ገመና” ይባላል። የቀጣሪዎቹን የቤት ጉድ አደባባይ የምታወጣ ገረፍ መሳይ ሴት ታሪክ ነው። ይቶ ሴት ገመና ማውጣቷን እንደ እንደ ችሎታ እንጂ እንደወንጀል ተቆጥሮባት ስትጠየቅ ወይም ሴራዋ እንደ ነውር ታይቶባት ስትነቀፍ አላየንም፤ አልሰማንም፤ አላነበብንም። ሠራተኞቹ ወይም በሠራተኞች ጭንብል ወደ ሰው ቤት ገብቶ የቀጣሪዎችን ጉድ መዘዘዝ የማግበረሰብን ህልውና የሚያፈርስ ነውር መሆኑን አልገባንም? ወይም ደንታ አልሰጠንም?

በሸገር ሬድዮ ጣቢያ ማለጻ ማለጻ የሚተላለፍ አንድ ፕሮግራም ላይ ጋዜጠኛው አድማጮቹ የደበቁትን ምስጢር አንዳናዘዙለት ይማጽናል። “ምስጢር ነው የምፈልገው። ያጭበረበራችሁ በፍቅረኛችሁ ላይ የሄዳችሁ ዝናኝ። ምስጢር ከመናገር የሚገኘውን አረፍት ታገኛላችሁ” ይላል። ጋዜጠኛው ነውር የመስማት ፍቅር ከመካሄዱ የተነሣ የምሠራው ሥራ የግለሰቦችን ሕይወት አደጋ ላይ ሊጥልስ ይችላል የሚል ሥጋት እንኳ አልደረሰበትም። ግለሰቦቹ ለቅርብ ወዳጆቻቸው ወይም ለንስሃ አባታቸው መንገር ሲቸሉ አደባባይ ላይ ገመናቸውን የሚያስጠብቅ ምክንያት እንደሌለ አልተገለጠለትም።

ባለፉት አሥር ዓመታት ውስጥ የታተሙት ዝነኛ መጽሐፍት፤ “ገመና” ወይም “ጉድ፤ ምስጢር” የሚከከቡት ናቸው። የወንዶች ገመና፤ የሴቶች ገመና፤ የእኛ ሰው ገመና፤ የንጉሡ ገመና፤ የፕሮፌሰር ምስጢር ወዘተ...

በደርግ ጊዜ የደራሲዎችና የጋዜጠኞች ተመራጭ ጭብጥ፤ ወትድርና ሲሆን በዘመነ ኢህአዴግ ደግሞ ሽርሙጥና ነው። የዚህ ምክንያት ሽርሙጥና ከሌላው ዘመን በኢህአዴግ ጊዜ የበለጠ ስለበረከተ አይደለም። የዛሬ ዘመን ሰው፤ በዘመኑ ጊዜ እንኳ የውንገረዶቻቸውን አስከትለው ከሚዘምቱት የድሮ ሰዎች የበለጠ አላሌ ስለሆነም አይመስለንም። የግለሰቦች የወሲብ ገመና ብቸኛው ለአሥር የማይዳርግ ርእሰ ጉዳይ ስለሆነ ነው። የመንግሥት ቁጥጥር የማይደርስበት ብቸኛው የደራሲው ክልል መሸታ ቤት መሆኑን ማን ይከዳል?

በዘመናችን አያሌ የሴቶች አዳሪ ዜና መዋላሎች እየታተሙ ቢወጡም ስብሀት ገብረአማክላብሔር ከጻፈው፤ “ሴቱም አይነጋልኝ” የሚመጣጠን፤ ስለሰው ሕይወት አዲስ ዕውቀት የሚጨምርልን ድርሰት ወይም የምርምር ሥራ የመጣ አልመስለንም። እናቶች ከቡናቸው ጋር አብረው የሚያከትሙትን ሐሜት በመጽሐፍ መልክ ጠርዞ ማውጣት ሙያ ተደርጎ ተወስዷል። ጋዜጠኛው፤ እንደ ታዋቂ የእግር ኳስ ተጫዋች መርጦ አንባቢው እንዲለየው የሚያስችሉ ምልክቶችንና ፍንጮችን ካላበሰው በኋላ፤ እንዴት ያለ ሴት አውል፤ እንዴት ያለ ጠጭ እንደሆነ ይተርክልናል። ከሴቶች ጋር የሚዘናናበትን አልቤርን ስም መጥቀስ ሳይበቃው የሚወደውን የወሲብ ስልት ሁሉ ይነግረናል። “ሴቷን የአልጋውን ጫፍና ወንበር አስይዞ ግድግዳ ላይ ለጥፎ ዶጊ ስታይል መጨመር ይወዳል” እያለ ያማልናል። ርግጥ ነው፤ ያንድን ታዋቂ ኳስ ተጫዋች ያጨዋውት ስልት መረዳትና መተንተን ከባድ ነው። ቢያንስ፤ አስተዋይነትንና ዐዋቂነትን ይጠይቃል። ያንድን ኳስ ተጫዋች የወሲብ ባሕርይ ለመዘንብ ግን ባለፈ መሆን ብቻ በቂ ነው። እንደ ጋዜጠኛ ሙያውን ግለሰቦችን ለማዋረጃት ሲያውለው ለጋዜጠኝነትም ሆነ ለሰብአዊነት ስድብ ነው።

እንደ ሰው የሌላውን ግለሰብ ገመና ለመድፈር ሲሞክር ራሱን እየገለበ እንደሆነ አይረዳም። ሰዎች በማጅታቸው ተሸሽገው፤ “ዳቄት መቃማቸው” እንዲሁም ያሻቸውን ዓይነት ግብረሥጋ ማድረጋቸው የራሳቸው ጉዳይ ነው። ለፍርድ አይመችም። በጎረቤት ምኞታ ቤት ግድግዳ ላይ ሽንቁር በሰቶ ግብረሥጋን መሰለል ግን ከወራዳነት ውጭ ሌላ ምን ስም ሊሰጠው ይችላል??

ሴቶች በዋሉበት³⁰

እንደ አምታችን እና እንደባህላችን ሁሉ ቋንቋችንም ለወንድ ያዳላል። ወንድ የሚለው ቃል ቃጭል ማንጠልጠልን ብቻ የሚገልጽ ቃል አይደለም። በተለመደው ዐማርኛ፤ አንድ ሰው ወንድ ነው ሲባል ጀግና ነው፤ ልብሙሉ ነው ማለት ነው። ከአለታት እንደ ቀን ወደ ጦርሜዳ ለመዘመት የተዘጋጀ ካህን፤

“ወግጅልኝ ዜማ ነውግጅልኝ ቅኔ
ወንዶች በዋሉበት፤ መዋሌ ነው አኔ”

ብሎ ተቸኝቷል። በቅኔው ውስጥ ወንዶች ስል ጀግኖች ማለቱ ነው። ወንድ የሚለው ቃል ጀግና ለማለው አቻ ከሆነ በተቃራኒው ሴት ማለት ፈሪ ማለት እንደሆነ መገመት አያቅትም። አንዲት ሞት የምትገባ ሴት በጉልህ ብቅ ካለች ወንድ ናት ትባላለች፤ ከሴት ባሕርይዋ አፈንግጣለች ማለት ነው። ይህ ትልቅ

³⁰ ማለታወሻነቱ፤ ለድምጻዊት ንግሥት ለበበ።

ፍርድ-ገምድልነት መሆኑን ለመረዳት የሚፈልግ ታሪክን ወደ ኋላ ዞር ብሎ ይመልከት። ወንዶች ለብቻቸው የተሳተፉበት ጦርሜዳ መኖሩ ያጠራጥራል። ሴቶች ባዋላጅነት ከነበራቸው ሚና የማይተናነስ ሚና በጦር ሜዳ ተጫውተዋል። እናቶቻችን በጦር ወቅት፤ መሣርያ ያቀርቡ ነበር። ምግብ ያቀርቡ ነበር። ሐሳብ ያቀርቡ ነበር። ልብ ያቀርቡ ነበር። ደስታ ያቀርቡ ነበር። ምት ቅጠ።

1. መሣርያ

ዘመናዊ ጠመንጃ ከመምጣቱ በፊት ሴቶች፤ ከሰልፍ ጨው ወቅጠው፤ ባሩድ ያሰናዱ እንደነበር ያውቃሉ፤ ባሩዱ ዳሄራ ይባላል።

“ሴቶች ተሰብሰቡ እንወቀጥ ዳሄራ
ክርክር አይቀርም ከራስ አዳል ጋራ” እንዲሉ እናቶች።

የመጀመርያው የጦር መሣርያ ፋብሪካ የእናቶቻችን፤ ሙቀጫ መሆኑን ልብ እንበል።

በነገራችን ላይ ይሄን ግጥም ሴቶች የዘፈኑት፤ ንጉሥ ምኒልክ ራስ አዳል ጋራ ጦርነት ሊያደርጉ ሲሰናዱ ነው።

ግጥሙ የዋዛ ግጥም አይደለም። የወቅቱን የፖለቲካ መስመር በስንኝ የሚተነብይ ነው። እንግዲህ ሴቶች ባንድ ሙቀጫ ዙርያ፤ ማኅበረሰቡን ከሚሰት፤ ገጣሚና የፖለቲካ ተንታኝ ሆነው ማገልገላቸውን ልብ እንበል።

2. ምግብ

የድሮ ወታደር እንደ እንደቅርብ ጊዜው ኮቸሮውን፤ በላስቲክ ውሃውን በኩዳው ይዞ የሚጸምት አልነበረም። ምግቡንና መጠጡን ከዚያው ከጦርሜዳ ነበር የሚያገኘው። በዚህ የተነሣ ሴቶች፤ ማጅታቸውን ወደ ጦርሜዳ ይዘውት መዝመት ነበረባቸው። ብዙ ጊዜ ስለ ጦርሜዳ ስናስብ ቶሎ የሚመጣልን ትኩረት፤ ሽለላ፤ ሁልጊዜ የሚያባርር አርበኛ፤ ሁልጊዜ የሚወድቅ ጠላት፤ የመድፍ ተኩስ፤ የባሩድ ሽታ ወዘተ ነው። በጦር ሜዳ እንጀራ ሲጋር፤ ወጥ ሰሠራ፤ ጠጅ ሲጣል ማሰብ ለአለምሮ የተለመደ አይደለም። ግና ከባሩድ ጭስ በማይተናነስ መጠን የማይረፍ ቤት ጭስ ታሪክ ሠርቷል።

ጸሐፊ ትእዛዝ ገብረሥላሴ እንዲህ ይላል፤

"እንዲህም አየሆነ፤ ዐጼ ምኒልክ ባዳራሹ እቴጌ ጣይቱ በልፍኝ ባለሟሎችዎን ወይዛገኙን ይዘው ግብሩ እንድ ቀን ሳይጎድል፤ ይዘምታሉ። ከዘመቻ ላይ ጠጁ ማሩ አለመገደሉ፤ ስለምንድነው ያልህ እንደሆነ ይህን ታሪክ መመልከት ነው። በሰድስት ድንኳን እንጀራው ሲጋር ሲያድር በአራት ደንኳን ወጡ ሲሠራ ሲያድር ጠጁ በቀንድ በኮዳ ደግሞ ሦስት መቶ ሰድስት መቶ የሚሆን ገንዘብ ሲጓዝ ግብሩ ይጎድል ይመስለህል።"

በኔ ግምት፤ ጸሐፊ ትእዛዝ ገብረሥላሴን ያክል ለሴቶችና ለሴትኛ አስተያየት በታ የሰጠ ጥንታዊ ታሪክ ጸሐፊ ያለ አይመስለኝም። ባብዛኛው የኢትዮጵያ ታሪክ ያዳራሽና ያደባባይ ታሪክ ነው። የአልፍኝ (ጓዳ) ታሪክ ከቁጥር አይገባም። ገብረሥላሴ ግን፤ ጦር ሜዳ ዘመቻ፤ መድፍን፤ ነፍጡን እንደሚቆጥር ሁሉ አልፍኝ ገብቶ ምጣዱን እንጀራውን ቆጥሮልናል። አንዳንዴ በማጅቱና በጦርሜዳው መካከል ያለውን ድንበር በዘይቤ ያፈርሰዋል። ለምሳሌ፤ የኢትዮጵያ አርበኞችን የሰለጠነውን ዝግጅት ሲገልጽ፤ "የሰራዊቱ ልብ እንደ ምጣድ ግም ነበር" ይላል። የሰራዊቱን ወኔ ለመግለጽ የተመረጠው የጋለ ብረት አይደለም። አሳተ ገጦራ አይደለም። ወንድ ያስተወሰዋል ተብሎ የማይታሰበው፤ "የጋለ ምጣድ" ነው።

የሆነው ሆኖ፤ ሌቶቹ "ግብሩ እንድ ቀን ሳይጎድል" ያን ያህል ጊዜ፤ (ከጥቅምት እስከ የካቲት) ያን የሚያክል መንገድ (ከእንጦጦ እስከ አድዋ) ሰራዊቱን መመገብ መቻል ከባድ መስዋእትነት ነው። ለዚህ መስዋእትነት ከብር ባንሳጥ የአናቶቻችን አጽም ወስፊ ሆኖ ይወጋናል።

2. ሐሳብ

የብልህ ሴቶች መላ ታሪክ ቀይሯል። ዝነኛው ምሳሌ እቴጌ ጣይቱ በመቀሌ ጦርነት ያቀረበችው የጦር ስልት ነው። እቴጌ ከተለመደው፤ የወንዶች ደካማ ጎን ከሆነውና ወገንን ለዘግኝ አልቂት ከሚሳረገው አሳትራታዊ የውጭ ልማድ ወጣ ብላ በማሰብ በጣልያኖች አይበገሬ ምሽግ አቅራቢያ ያለው ኩሬ በቁጥጥር ሥር እንዲውል አዘዘች። መቀሌ ላይ ጣልያኖች የተደፈሩት እንደ ንግሥተ ሳባ በውሃ ጥም ምክንያት ነው ማለት ይቻላል።

ሴቶች ጦር ሜዳ ላይ መሣርያ ያቀርቡ ነበር፤ ምግብ ያቀርቡ ነበር፤ ሌላ ምን ቀረ፤ የሚቀረው ልብ ማቅረብ ነው። በጦርነት ውስጥ ሴቶች ለጀግኖች ልብ ያቀርቡ ነበር ብል፤ "አሁንስ በዛ" የሚለኝ ይኸር ይሆናል። ሽንገላ አይደለም ሐቅ ነው።

ዘመናዊ አዋጊ መኮንን ጠላቶቹን ወደ ፊት እንዲሄዱለት ሲፈልግ፤ ከኋላ አየተከተለ ባቀባበለው ሽጉጥ እያስፈራራ ይገፋቸዋል። ሲሸሽ በተገኘ ወታደር ላይ የሞት ፍርድ የሚፈረድበት አጋጣሚም ነበር። በወገን ጥይት ከመሞት በጠላት ጥይት ከመሞት የቱ ይሻልህል ነው ምርጫው። የጥንቶቹ የጦር ሰዎች ግን ሌላ መንገድ ነበራቸው። ከፍርሀት ይልቅ አፍረት የሚባለውን ስሜት ጀግና ለመፍጠርያ ይጠቀሙበት ነበር። ይህን ለማድረግ ቀላሉ መንገድ ሴቶች ከወንዶች ጀርባ እንዲሰለፉ ማድረግ ነው። ወንዶች ተዋጊ ከሆኑ የውጊያው ደረጃ መዳበዎች ሴቶች ናቸው። ወታደር፤ በሚስቱ ወይም በአሁኑ ወይም በውሽማው አየታየ መሆኑ ሲገባው፤ የቆጠባትን ጉልበት ያወጣታል። ከሰገመም ይበረታል።

ዋልተር ፕላውድን የተባለ በዘመነ መሳፍንት ዘመን እገራችንን የገበኝ ፈረንጅ እንደመዘገበልን፤ የወሎ አርሞ ሴቶች ጦርሜዳ ላይ ከወገን ጦር ጀርባ ይሆኑና፤ ወኔ የሚያገላሱ ዘፈኖችን ይዘፍናሉ። የጀግንነት ቅኔዎችን ይቀኛሉ። የሚሸሽ ወታደር ሲያዩ ፈቱን ወደ ጠላቶቹ እንዲያዘር ይገስጻሉ። ፕላውድን የተመለከታቸው ሴቶች ማዝራሽ ወይም አረሆ ይባላሉ። ሁለተኛው ስም አዳራሽ፤ መድረክ ላይ ሳይሆን አረሆ ላይ ቆመው ስለሚዘፍኑ የተሰባቸው ሲያሜ ነው።

ይህ በወሎ ብቻ የተወሰነ አይደለም።

አለቃ ተክለአየሱስ ከደርቡሽ ጋር በተደረገው ጦርነት የነጃም ጦር ከተሸነፈና ሸሸት ከጀመረ በኋላ የተከሰተ እንድ ትለይንት ሲተርክ፤

"ያን ቀን ላቆች የምትባል፤ ወረሴክ ጦር አጋጣሚ ስትሸሽ በቅሎዋ ጥሏት ከመንገድ ወደቀች። ያን ጊዜ የገንሠ ጀግና ተገኝ አባ ጆፌ የሚባል ደርቡሽን ሲፈጅ ውሎ ሦስት ሰናድር ማርኮ ግራ ቀኝ እንግቶ በጠገበ ፈረስ ደረሰላት። አርሷም እንዲህ አለች፤

"እኔስ ደከመኝ፤ ተፋሁ አሞት አዙር ተገኝ፤ በገንሠ ሞት"

የዚህን ጊዜ ተገኝ አባ ጆፌ ከወደቀችበት ከገደን ነጥቆ ከፈረሰ ላይ አስፈጥሮ ታደጋት። ከደርቡሽ ጋራ አየዘረ አየተታሰሰ ሰንኳን ርሷን ሌላውን ደካማ እያበረታታ አወጣው ብሏል።

ጀግናው ሰውየ ወይዘሮ ላቆችን እንጉርጉሮ እስኪሰማ ድረስ በሸሸት ላይ ነበር። ለዚያውም ሦስት የተማረክ ሰናድር አነግቶ። የሴትየዋ እንጉርጉሮ ተአምር መፍጠሩን ልብ እንበል። "አዙር ተገኝ" ስትለው የፈረሱን አቅጣጫ አዞረ። ማፈግሬት ቀርቶ ማጥቃት ጀመረ። ከጥቂት ደቂቃዎች በፊት አሳዳጅ የነበረው መልአክ ሞት አሁን ተሳዳጅ ሆነ። ምናልባት ከጳጳስ ግዝት በላይ፤ ከአዋጊ ማስፈራሪያ በላይ ከሴት እንደበት የሚወጣ፤ "አዙር" የሚል ቃል ኃይል

ነበረው። ሴቶች ጀግናው ልብ ሲከዳው ልብ ሲያቀርቡ እንደኖሩ ታሪክ ጮክ ብሎ እንዲህ ይመስከራል፤

በአድዋ የሆነውም እንዲህ ነው።

እቴጌ ጣይቱ ባድዋ ከሴት ሠራዊቷ ጋራ ሆኖ ጥቁር ጃንጥላ እስይዛ፤ በባዶ እግሯ አየተራመደች ከሠራዊቷ ኋላ ትከተላለች። የሆነ ጊዜ ላይ ሠራዊቱ የጠላት ጦር ተጭኖት እንደመሸሸ ሲል እቴጌ "አይዘህ አንተ ምን ሆንህል፤ ድሉ የአኛ ነው በለው" አለት። ሰውየውም የተናገሩትን ቃልና እቴጌን ባዩ ጊዜ ሴት ሲያጠና (ሲያደፋፍር) ወንድ መሸሸ አይሆንለትምና ጸጥ አለ

ወኔ እንደ እጃችን እንደ እግራችን በተፈጥሮ ይዘነው የምንወለደው አይደለም። ወንድ ልጅ ከነቃጭሉ እንጂ ከነጀግንነቱ ዱብ አይልም። ጀግንነት ማግባራዊ ግንኙነት ውጤት ነው።

በዘመነ ምኒልክ ከዘማች አዝማሪዎች መካከል እንጸባራቂ የነበረችው ዛሬ ግን የተረሳችው አዝማሪ ጣይቄ ናት። ጣይቄ ባድዋ ጦርሜዳ የጀግኖችን ልብ ቆስቆሳለች። በመቀሌ ውጊያ፤ ጣልያኖች ሲጊዜ መግደያ አርቅ ሲያስቡ ጣይቄ ርቁን የይስሙላና የጊዜ መግዣ መሆኑን በመገንዘብ እንዲህ ሰትል ትችት አቅርባለች።

"አውድማው ይለቅለቅ፤ በርችም አይራቁ ቀድሞም ያልሆነ ነው፤ ውትፍትፍ ነው አርቁ"

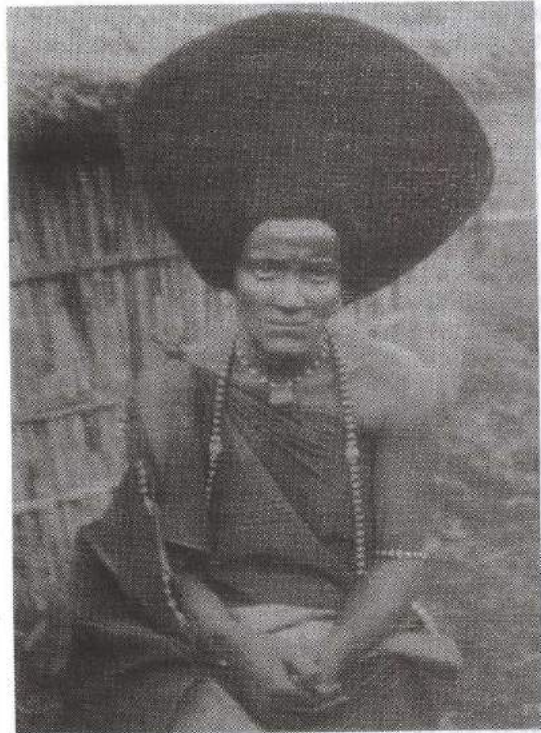
አብዛኛው ዘማች ገበሬ ስለሆነ ጣይቄ ጦርሜዳውን ባውድማ፤ አርበኞችን በበሬ መሰላ መግጠሚ ነው። አዝማሪዎች ጀግኖችን ከማወደስ፤ ፈረዎችን ከመውቀስ አልፈው የገንጥሠው ውሳኔ የሚጥግት ሐሳብ እንደሚያቀርቡ ያሳያል።

ባድዋ ድል ዋዜማና ማግስት ከተገጠሙ ግጥሞች መካከል የትኞቹ የጌሷ እንደሆኑ ለማወቅ አልተቻለም። ግን ብዙ ቀስቃሽ ግጥሞች ከመግጠሚ የተነሣ ሃኪም ሚረብ የተባለ የፈረንሳይ ጎበኝ ከዝነኛው የስፓርታ የጦር ሜዳ ገጣሚ

ከጦርነት ጋር ያወዳድራታል። ጣድቄ በአድዋ ጦርነት ላይረገገው አስተዋጽኦ ከምኒልክ እጅ ሽልማትና የወይዘሮችን ማህረግ ተቀዳጅታለች።

(ያገራችን ሰው የባለሙያን የሙያ ፍሬ የሚወደውን ያክል ባለሙያን አይወድም ነበር። ጎራዴን የሚያከብረውን ያክል ጎራዴን ቀጥቶ የሚሠራውን አንግሮ አያከብርም። እንዲሁም ባለፍ ገደም ካልሆነ በቀር ያገራችን የቤተክህነት ጸሐፍት ሥራ የብለው ያዘማረን ታሪክ አይጽፉም። ጎራዴ ወልደ ሥላሴ የሕይወት ታሪክ በሚል መጽሐፉ የቀድሞ ትልልቅ ሰዎችን ታሪክ ሲጽፍ ለመል ያክል ያንድ አዘማሪም ሆነ ሠግሲ ታሪክ አልጻፈም። በለዚህ ድንቅ አዘማሪ ትንሽ ዘርዘር አድርጎ የጻፈ ሃኪም ሜረብ የተባለው ፈረንሳዊ መንገደኛ ነው)

ሴቶች በጦርነት ውስጥ የተለመደውን ሥጋዊ ደስታ በመስጠትም ያገለግሉ ነበር። ሩካቤና ትግል አብረው አይሄዱም የሚለው የቅርብ ፍልስፍና ነው። ለዋቢነት የህወሐትን የትግል ታሪክ የሚጽፉ ዐሐፊዎች አንደሚነግሩን በትግሉ የመጀመርያ ዓመታት ወሲብ ለትልቅ ቅጣት የሚዳርግ ወንጀል ነበር። እንዲህ ዓይነቱን የዘማች ምናኔ አባቶቻችን አይጋሩትም። ቀደምቶቻችን በዚህ ጉዳይ ላይ ሆይሰፊ ናቸው። ወታደር “አብሬሽ አድሬ ሲነጋ ልሙት” ይል ይመስል፤ በጦር ዋዜማ ካብሮ ዘማች ሚስቱ ጋር ያድራል። የቅርብ ወሲብ የከለከለት ጉልበት ያዳከማል፤ ትኩረት ይሰርቃል ብለው ሲሆን ይችላል። ለጥንቶቹ ግን ትኩረት የሚሰርቀው ማድረግ ሳይሆን መናፈቅ ነው። ምኒልክ ከሚታወቅባቸው ጥቅሶች አንዱ፤ “ዐመልህን በጉያህ ስንቅህን ባህያህ” የሚል መሆኑን አንርሳ። ሌሎችን አስካልረበሽ ድረስ፤ የግል ጉዳይህ ከዘመቻ አይከለከልህም የሚል ሐሳብ ያዘ ነው።

የወገን ጦር ቀንቶት ድል ከነሃ ሴቶች ስለባ ይሰበሰባሉ ድል ከተነሃ ራሳቸው ስለባ ሆነው ይሰበሰባሉ። በባርነት ይፈነገላሉ። ውበታቸው የድል አድራጊውን ዐይን የሚስብ ከሆነ የሞን ገረድ፤ ጉልበታቸው የድልነሽውን ዐይን የሚማርክ ከሆነ ባርያ ይሆናሉ። ከድል አድራጊ ጀርባ ላሉ ሴቶች፤ “እንኳን አናቱ የወለደችው፤ አማቱ ኮራች የተጋባችው” እየተባለ የተዘፈነውን ያክል በለስ ላልቀናቸው፤ ቀን ለንደለባቸው ምርኮኛ ሴቶች አንጀት የሚበላ እንጉርጉሮ ሲወርድ ኖሯል። ባስበኩት ቁጥር ሆዴን የሚያላውሰውን የገላውዲየስ ዜና መዋክል ደራሲ እንጉርጉሮ ላካቸዋል።

“ወለተ ኢትዮጵያስ ትትከደን፤ አዕዳለ ዘማእስ ወእነዳ
ወትለብስ ሰቀ ከመ ሰሌዳ
ወትዕንቅ ጋጋ ሆየንተ ሐብለተ ወርቅ ዘውስተ ከሳዳ
ወሆየንተ ቤተ-ወይን ወማህሌት ጽጌ እለ ይላሕው ትረሲ ዓውዳ
ወትከው ደባለ ዳብ ርእሳ ሆየንተ መዓዛ ዕፍረት ወማየ ሬዳ”

ትርጉሙ ፤

“የኢትዮጵያ ልጅ፤ ፍርባት ደርባ
እንደ ሰሌዳ፤ ማቅ ተከናገባ
በወርቅ ድሪ ሐብል ፋንታ፤ እንጂ ቀንበር ጠልቆለት
የዘፈን ቤቷ ፈርሶ
አደባባይዋ በልቶላ
የትከደ ጭጋ ለብሶ
በሽቶ ማእዘና በጽጌረዳ ፈላሽ ፋንታ
በገጽዋ ትበያ ተነስገራ።”

ጦር ካለ ምርኮ ብቻ ሳይሆን ሞት አለ። ሞት ባለበት አልቃሽ ሴቶች ይኖራሉ። የሴቶች የቀበር ላይ እንጉርጉሮ የተዋጣለት ፍልስፍና ነው። እንዲያውም የኢትዮጵያ ፍልስፍና የተወለደው ከእናቶቻችን ገዢነት ነበላ ሳይሆን አይቀርም። ስለ ጥፋት፤ ስለ ሞት ስለ ሕይወት ስለ እምነት የነበራቸውን አስተያየት የምናየው በመሟሸቸው ውስጥ ነው። የልቅሶ ግጥሞች ስሜት መራሽ

ስለሆኑ አንደሽንት ቤት ግድግዳ ጽሑፍ እውነተኛውን የልብ ሐሳብ የሚገልጽ ናቸው። ብዙ ጊዜም ከዘልማዱ አመለካከት ጋር የሚጋጩ ሐሳቦችን የሚያመነጩት አልቃሽ ሴቶች ናቸው።

ለምሳሌ፤ ከቴዎድሮስ ጋር በተደረገ ጦርነት ጦስ የባለታ ማርያም ቤተክርስቲያን ስትነድ የተመለከተች አንድ አልቃሽ የሚከተውን አመጸ ያዘለ እንጉርጉሮ እንጎራጉራ ነበር።

“በሰማይ ላይ ሆነህ፤ ስታላግጥ በሰው
እናትህ ነደደች፤ ሐዘኑን ቅመሰው”

አሳብ አስቂኝ በዛው ልክ በጣም አደገኛ ነው። ፈጣሪን “ቅዱስ” ለፍጥረቱም አዛኝ አድርጎ በሚያምን ማንበረሰብ ውስጥ አግዚርን አንደ አለቃ ገብረሀና በሰው ጉዳት የሚሰቅ አድርጋ ማቅረቧ የድፍረቷን ልክ የሚመስክር ነው። ሴትዋዋ ፤ “እግዚአብሔር ሰጠ፤እግዚአብሔር ነሣ፤ እያለ የመጣውን ሁሉ በጅልትም በላው በጸጋ ተሸክሞ ከሚኖረው አብዛኛው ሰው የተለየች ናት። ሐሳቧ ከዘልማዱ አመለካከት ጋራ መጋጨቱን የምንረዳው የሚከተለውን እጻፋ ምላሽ ማስከተሉን ስናነብ ነው። ለተለመደው ሐሳብ ወኪል ሆኖ እጻፋውን ያቀረበው ጎራ ወልደሥላሴ፤ የተባለው ባለሥልጣን ጸሐፊ ነው። የልቅሶ ዜማ በሚለው መጽሐፍ ይህንን ግጥም ከጠቀሰ በኋላ፤

“ይህች ሴት (ገጣሚዋን ማለቱ ነው) ያለዕውቀት በብስጭትና በሐዘን እንዲህ ብላ ገጠመች እንጂ አግዚአብሔርሽ የሰው እጅ ከሠራው ከቤተክርስቲያን ይልቅ አርሱ በሠራው በሠው መቃጠል እንዲያዘን የታወቀ ነገር ነው። ስለዚህ ቅዱስ ጳውሎስ እንዲህ ይላል።” ይሉና የቅዱስ ጳውሎስን ጥቅስ ያስከትላሉ።

እዚህ ላይ በማመንና በማመዛዘን መካከል ያለ ግብግብ በግልጥ ይታያል። ለጎራይ የዕውቀት ምንጭ የተለመደው መጽሐፍ ነው። ሴትዋዋ ማን በራሷ ልብ ውስጥ የፈለቀውን ዕውቀት አዳምጣለች። ጎራይ፤ የጳውሎስን ልብ ማዳመጥ በቂ ሆኖ አማኝቶታል ። የጳውሎስ ድምጽ የተረጋገጠ ዕውቀት ምንጭ

ሆኖለታል። እናም የአልቃሺቱ ሴት እንጉርጉር በመንፈስ ቅዱስ እናጋሪነት ሳይሆን፤ “በበሰላምትና በሐዘን” ገፋፊነት የተገኘ በመሆኑ ውድቅ አድርጎታል።

ዐጼ የሆነ ለራተኛ፤ ከንጉሥ ተከለሃይማኖት ጋር ተጣልቶ ጎጃምን በደብዳቤነት ወቅት ባላገርኙት እግዚር በደላቸውን አይቶ እንደሚበቀልላቸው ጠብቀው ነበር። ግን ለጊዜው በንጉሥ ነገሥቱ ላይ የወረደ መብረቅ አልነበረም። እንዲት ተበዳይ ሴት ይህ ጉዳይ የእግዚርን ህልውና እንድትጠራጠር ስላደረጋት እንዲህ ብላ እንጎራጎረች።

“ከሀበሻ ወዲህ፤ ከሀበሻ ወድያ
ሰውንም ገረመው፤ እኔንም ገረመኝ
የሆነስ እግዚርን፤ ገድሎታል መሰለኝ።”¹

“እግዚርን ገድሎታል” በሚል መርዶው የሚታወቀው ፈላስፋ ፍሬደሪክ ኒፔ ነው። ይህ ሪዛም ጀርመኔ - ሴቶች ከማርክስና ከመውሊድ በቀር የረባ የአለም ፍሬ አያበረከቱም የሚል እምነት ነበረው። እምነቱ የተሳሳተ መሆኑን ለመረዳት፤ እሱ ያነበበውን ያክል ሳታነብ በሦስት ሰንገሮች መስመር እሱ የደረሰበት ያስተሳሰብ ጥግ ላይ መድረስ የቻላች ይህች ባላገር ሴት ምስክር ናት።

¹ ለሊቃ ለምላም ይጻፉ የሆነች ተከለሃይማኖት ታሪክ (ያልታተመ)

የማይድን ናፍቆት

(ለመቅደ)

ከጓደኛዬ ከተወልደ በየ (ተባርኝ) ጋር በሸርጃኔያ ከፍለ ሐገር ውስጥ በሚገኘው፤ “ስካይ ላይን” በተባለው የአበሾች ሠፈር ስንዝናና እምሸተን መስከበቻችን ሲደርስ ወጥተን አስጋልት ዳር ታክሲ መጠበቅ ጀመርን።

ከውጭ ያለው ብርድ የሁለታችንንም አንደበት በማይታይ ዝማም ለጎመው።

ቀፋፊው “ዊንተር” እየገባ ስለሆነ እየሩ መላ ሕዋስን ይቆረጥማል። የስደትን ኖር መከራ ለመገንዘብ የሚፈልግ ሰው የአውሮፓን ወይም የአሜሪካን ዊንተር መቆመስ አለበት።

ዊንተር የሚለውን እንግሊዝኛ ከረምት በሚለው ዐማርኛ ቃል ያልተረጎምሁት ሆን ብዩ ነው። ምን እንናገራለን፤ ያዲስአበባ ክፍሎች ሌላ ነገር ነው፤ የፈረንጅችን ዊንተር ካየሁ በኋላ አዲሳባ ውስጥ ዝናብ ዘንብ ግብ ጨለላ ፍለጋ

የሮፐክባቸውን ጊዜያት እያሰብኩ ራሴን አጥብቄ ወቀስኩ። ሰው እንዴት ከሚዘንብ መና ሮፐ ያመልጣል? አባቶቻችን ጃንጥላ የሚዘረጉት ከብራቸውን ለማሳየት ሲሉ መሆን አለበት። አለ አይደል ዛሬ “ሐመር መኪና” መንዳት ባለፈ ለንደሚያስብል ያኔ ድባብ ማዘርጋት የኩባር ምልክት ነበር። ጃንጥላ የዝናብ መከላከያ ነበር ቢሉኝ አላምንም። እንዴት ያዲሳባን ዝናብ ትከለክለዋለሁ? እንዴት ራሴን ከጠበል ትከለክላለሁ?

ዝናባችን ብቻ ሳይሆን በረዲችን በስንት ጣመ።

“ዱብ ዱብ ማለት የሊትዮጵያ በረዶና የሊትዮጵያ አርበኛ ልዩ ባሕርይ ነው።
በልጅነት በረሀ ለምዶ” ይላል፤ ያገራችን አዝማሪ ያገራችንን አርበኛ ሲያወድስ።

ዱብ ዱብ ማለት የሊትዮጵያ በረዶና የሊትዮጵያ አርበኛ ልዩ ባሕርይ ነው። የፈረንጅ snow ዱብ ማለት የት ያውቃል? ሩጫዋን እንደጨረሰች አቶዩ ገላ ወርዶ ይተኛል። በተኛበትም ይቀራል። ቀጣዩ መጥቶ ይተኛበታል። መስከትህን ከፍተህ ስትመለከት ነጭ የትንኝ መንጋ የመሰለ ነገር፤ በሰማይ ላይ አግድም ሲተም ይታያል። ከጥቂት ሰላታት በኋላ ኃያሊቱ ከተማ ከዳር እስከዳር በነጭ ብናኝ ተዋልታ የገጠር ወፍጫ መሰለ ትታያለች። መኪናውን ከተቀበረበት የበረዶ ሥር እንደ አርኪዮሎጂስት ቆፍሮ ለማውጣት የሚወድቅ የሚነጣ ስደተኛ እያየሁ አሁን ይሄ ሀገር ነው፤ አሁን ይሄ ኖሮ ነው። ያልሁበት ጊዜ ጥቂት አይደለም።

“ትመጫለሽ ብዩ ሳይ ማዶ ሳይ ማዶ
የልጅነት ዐይኔ ማሟ እንደ በረዶ”

የሚል ያገራችን የናፍቆት በፈን አለ። መሟሟት የእገራችን በረዶና ያገራችን ዐይን ባሕርይ ነው። የፈረንጅ snow በቀላሉ መቅለጥ አይሆንለትም። የፈረንጅ በረዶ ከመቅለጡ በፊት ብዙ ጉልበትና ብዙ ጉብረት ያቀልጣል። የከተማው አስተዳደር በየመንገዱ ላይ የተጋረውን በረዶ ለማቅለጥ፤ እንድ ካሚየን መሉ

ጨው ይነሰንሳል። በኛ ሀገር ጨው በከረምት፤ የጎመን ማጣፈጫ ሲሆን በፈረንጅ ሀገር የበረዶ ማቅለጫ ነው። ደሞ ስትራመድበት ተልባ ላይ መራመድ ማለት ነው። ጧት እንቅልፍህን ሳትጠግብ ተነሥተህ ተፈጥሮ በረንዳህ ላይ የደፋችውን ነጭ ተልባ ካልጠረጣህ ወድላህ!! ጎረቤትህ በደጅህ ሲያልፍ ተንሸራትቶ ወድቆ ጥርሱን ከለቀመ፤ ጂረ የምን ጥርስ፤ ሳንታመን ከለቀመ ፈረደብህ። የሚረካ መንግሥት፤ ለጎረቤትህ አምባላጎስ፤ ላንተ የፖሊስ መኪና ይልካል።

ነፋሱ ሲሆን፤ ለካ ስደተኛነት ነፋሱንም እንደ አፍላ ፍቅረኛ ያስናፍቃል። የናፍቆት ከፋቱ የሌለ ነገር ፈጥሮ ማሳየቱ ነው። በናፍቆት ዐይን ስትየው፤ የእገራችን ነፋስ ሰላማዊ ነው። ለዘብተኛ ነው። ብብት ላይ የምትነፋው ፈሊት ማለት ነው። ቤት እያፈርሰም። የቤትህን ጣርያ በባለቀብ ሚስጥር ከገደገድከበት፤ ልብስ ሲያጥብ ኖሮ፤ ጥርታ የወጣ የመኪና ጎማ ጣል ካደረግህበት ለከረምት በቂ ዝግጅት አድርገህል ማለት ነው። ያገራችን ነፋስ ምን በረታ ከተባለ፤ ጣራህ ላይ የሰቀልከውን ዲሽ አቅጣጭ ይቀደርጠህና ተጨማሪ ቻፍሎች እንድታይ ያደርገህል።

እግዚእ የፈረንጅ ነፋስ!! ነውጠኛ ነው። ቆሞ የሚያገኘውን ዘፍ ሁላ በሽኬ እየጠለፈ ያጋድመዋል። እንዴውም አንዳንዴ ሳስበው የፈረንጅ ዘፍ በሥር ሳይሆን ሶሉን በጨረሰ ሽራ ጫማ ላይ የቆመ ይመስለኛል። ትንሽ ነፋስ ታከኩት ካለፈ ባፍጢሙ ይከነበላል።

የሊትዮጵያ ዘፍ ይምጣብኝ። ሊትዮጵያ ውስጥ ዘፍ መትከል ብቻ ይሆን መታልም ከባድ ነው። ደጃን ላይ ዋርካ ብትተክል ሥሩን አጋደን ላይ ብቅ ብሎ ታገኘዋለህ። የሊትዮጵያ ዘፍ መሬት አይደለም እንደ ሥልጣን ነው። ተያዘ ያዘ ነው። አይለቅም።

አዲስአበባ ውስጥ በከረምት የሚያስፈልገህ ቁሳቁሶች ጥቂት ናቸው። ያንነት ጀስ የሚመስል ኮሌታ ያለው ቤትልስ ሹራብ፤ ብዙ ከስ ያልበሳሰሩ ጃኬት እና ወፈር ያለ ጢስ የጠገብ ጋቢ በቂ ነው። እጅህን ሲቆፈንንህ በስበቃ

ታሞቀዋለሁ። ወይም ትኩስ ትንፋሽ ትነፋቢታለሁ። አዲስአበባ ውስጥ ዓንት ለሀኪምና ለባህሪኛ ነው።

ዊንተርን ዘግኝኝ ካደረጉበኝ ነገሮች ዋናው በዓንት የመታሰር ግዴታ ነው። ዓንት ሳይረግ በጨርቅና በሰረገጅ የተሠራ ካቴና ያጠለቅሁ ይመስለኛል። ሰዎች መጣጣምን ለመግለጽ ሲፈልጉ “እኛና ዓንት” የሚለብት ምክንያት አይገባንም። እኛና ዓንት ባላንግ ናቸው። እግዚር እግርን ሲሠራ ጫማን እያሰበ መሆን አለበት። ለእኛም እግር ከመሥራቱ በፊት ጫማውን ሳይሠራለት አልቀረም። በጫማና በእግር መካከል አለመግባባት የማይታየው ለዚያ ይሆናል። በሌላ ለግርህ ማድረግ የምትችለውን ሁሉ በጫማህ ከማድረግ የሚያግደህ ነገር የለም።

አስቲ ወፍራም ዓንት አጥልቀህ በሞባይልህ ስለዳ ላይ የባልንጀራህን ስም ታይፕ ለማድግ ሞክር። ጣትህ እንደ ፊደል ለመንካት ሲሞክር ሳታውቀው እንደ ዐረፍተ ነገር ይጽፍበህል። እንደ ጣትህ መዳፍ የሚሠራውን ሥራ መሥራት ይጀምራል። ዓንት ሳይረግ ሁሉም ከጨርቅ በተሠራ ሹካ እንጂ በእጅ የምጠቀም አይመስለኝም። ይህን ይህን ስታይ እጅ ለእንስሳ እንጂ ለዓንት ያልተፈጠረበትን ሀገርህ እያሰበክ ትተክሃለህ።

ተባርን “ታክሲ መጥቷል”፤ አለና ከራሴ ጋር ከጀመርኩት ጭውውት እናጠበኝ።

ባለታክሲው ቀይ ጸጉረ ለሜ ኃልማሳ ነው። ጨዋታ ተጀመረና ካስመራ እንደመጣ ነገረን። ደንታ አልሰጠኝም። በዛን ሰሞን የኢትዮጵያ ዘፈኖችና ደራሲዎች ስለአስመራ አጠባቀቁ ያንከራገሩና ይተርኩ ስለነበር ሰፊችቶኝ ይሆናል። ጣና ሳይጎበኝ የሚያረጀው ሰውየ ስለቀይ ባሕር እንደ ደብተር ግጥም ሲጽፍ ሳይ ጉድ አለሁ። አሁን ሳሰበው ቀይባሕር የኢትዮጵያ አካል ሆኖ በቀይ ኖሮ ዞር ብሎ የሚያየው አልነበረም። ለአዋሽና ለአርባምንጭ ማን ዘፈናላቸው? አባይ ራሱ ወደ ግዝጫ ባይከዳ ኖሮ ይሄ ሁሉ ግጥምና ዘፈን አይገርፍለትም ነበር። አንዳንዴ ግጥም ማለት ቢት የሚመታ ውቀሳ ወይም ቁጩት ማለት ሳይሆን አይቀርም። በግጥም ማመስገን፤ የደስታን ስሜት መግለጥ ከባድ ነው።

ባለታክሲው ከጥቂት ወሬ በኋላ፤ “እዚህ ለመድረስ ብዙ ነገር አይቻለሁ” ብሎ ተከዘ።

እዚህ ላይ ጆሮዋን ዘንበል እደረግሁ። የምንሄደው ጉዞ አጭር ባይሆን ኖሮ ባለታክሲው ሰላየው “ብዙ ነገር” እንዲያውኃኝ አነተገተው ነበር። ለነገሩ ብጠይቀውም ለመተረክ ፈቃደኛ ላይሆን ይችላል። ለምን እንደሆነ እንጂ ከኤርትራ ስደተኞች ጋር ስገጣጠም ሁሉም ትዝ የሚለኝ የጓደኛዬ የድልነላው እናት ታሪክ ነው።

ከጥቂት ዓመታት በፊት፤ ከአለታት አንድ ቀን እንደ ሎጥ ሚስት ወደ ኋላ ዞሮ ሲመለከት ከው ብሎ በቀረው የብሔራዊ ትያትር አንበሳ ሥር ቆሜ ጫማ አስተባባሁ። አብሮ አደጌ ድልነላው ተመስጊን (ስሙን ቀይሬዋለሁ) ከቸርቸል ጎዳና አቅጣጫ ሲመጣ አየሁት። ድሴ ከዚህ በፊት መንገድ ላይ ተገናኝተን ህያ ብር ስለፈለጠኝ እንዳይደግመኝ ሰማቸ ሰማይ ሰማዩን ማየት ጀመርሁ። እንዳላየሁት ለማሰብል፤ አግረመንገዴንም እንዳያየኝ ለመጸለይ ነው። የፈራሁት አልቀረም፤ የጃኬቴ ጫፍ ሲጎተት ዞር አልሁ። በፈገጉታ ተጥለቅለቆ አቀፈኝና፤

“ሻይ እንጠጣ” አለኝ፤ የሚጋብዘኝ ይመስል።

ሻዩን ጋበዝኩት፤ የሚከተለውን ታሪክ ጋበዘኝ።

ወይዘሪት ጽጌ የምትባል አንዲት ያስመራ ቆንጆ ነበረች። ከማክል ሀገር ወደ ኤርትራ ከዘመተ የቀድሞ ሠራዊት አባል ጋር ተዋደደች። ወታደሩ ወደ ትውልድ አገሩ ደብረማርቆስ መመለሻው ሲደርስ ይዟት ተመለሰ። ከዚያም

ወንድ ልጅ አስወለዳት፤ ስሙንም ድልነሳ ብሎ ጠራው። ባልና ሚስቱ ቀጥለው ሌላ አንዲት ቆንጆ ሴት ከነቃጭል ደምጺ ዱብ አደረጉ።

ከጥቂት ጊዜ በኋላ ባል ሲሞት፤ ጽጌ ልጆቿን ለብቻዋ ማሰደግ ጀመረች።

ደብረማርቆስ ውስጥ ጥቂት የማይባሉ ከመረብ ወዲህና ወደያ የሆኑ የትግራይ ሰዎች ይኖራሉ። ብዙዎቹ በመግህርነት፤ ግንባኝነትና ሹፈርነት ተቀጥረው ያገለግላሉ። የደብረማርቆስን ጋራጆች ገትረው የያዟቸው የሴፍ ስብሀቱና ጋይሴ ስብሀቱ የተባሉት ኤርትራውያን እንደነበሩ ትዝ ይለኛል። እኔና አብሮ አደጎቹ በበላ ምላጭ ራሳችንን ከመላጩት ወጥተን በ“መኪኔታ” መስተካከል የጀመርነው፤ የሐማሴን ተወላጅ በሆነው ወልዳይ ጸጉርቤት ነው።

ጊዜው ገሰገሰ። አህአዴግ ሥልጣን ይዞ የኢትዮጵያና የኤርትራ ጌቶች፤ “ቅንድብ በሚያስም” ፍቅር የሆነለሉበት ሰለት ደረሰ። የኤርትራ ሪፈረንደም ላይ እንዲሳተፉ በየከፍሀገሩ ላሉ የኤርትራ ተወላጆች ጥሪ ቀረበ። ብዙዎቹ ጥሪውን ቸል አሉት። የደብረማርቆስን ጋራጅ የተቆጣጠሩት የኤርትራ ተወላጆች “ሀገራችን እዚህ ስለሆነ እንመርጥም” ብለው አሻፈረኝ ማለታቸው በየጠላ ቤቀ ተወራላቸው።

በብሔርተኝነት ልባቸው የነደደ ሰዎች ግን ወደ ሪፈረንደሙ ተመመ። ወይዘሮ ጽጌ ሹርባዋን በቀጭት ተሰርታ የወርቅ ቁና የሚያህል ጉትቻዋን እንጠልጥላ፤ እጇን በአንስሳለ አቅልታ፤ ያበኝ ቀሚሷን ለብሳ፤ ወደ ቀበሌ ልትሄድ ስትሳ ተቃውሟት እንደነበር ልጇ ያስታውሳል። “አያገብህም!” አለችኝ ይላል። ቀበሌው ደምጹን ተቀብሎ “ዴግኮራሲያዊ መብቷን ተጠቅማ መምረጥዋ የሆነባች መራራ ተጋድሎ ውጤት” መሆኑን ይሰኩሮ ሸኛት። ወይዘሮ ጽጌም ባለቤቷ የተጋደለላትን ሀገር በካርድ አሰናብታ ወደ ቤቷ ተመልሳ፤ በሁለቱ ከፍልፋይ ሀገሮቿ መካከል ተንጋላ ተኝች።

1990

በታሪካችን ውስጥ እጅግ አንግዳ ከሆኑ ንግግሮች አንዱ፤ “ያደናቸው ቀለም ካለማረን ወጡ ልንላቸው መብት አለን” የሚለው ያቶ መለሰ ዜናዊ ንግግር

“ሀገርህ የት ነው?” ብለው ጠየቁኝ

የትውልድ ሀገሪን ነገርኳቸው።

“እሱማ ሀገርህ አይደለም”

“ኢትዮጵያ” አልሁ ያሻሻልሁ መስሎኝ።

“እሱም ሀገርህ አይደለም”

“ታዲያ ምንድን ነው?”

“ሀገርህ ምግባርህ ነው፤ የሰው ሀገሩ ምግባሩ ይባላል”

አባባሉ ጠጠር ያለ አንቁቅልሽ ስለሆነበኝ ለመቆታት ሞክርኩ። የሰው ሀገሩ ምግባሩ ማለት ምን ማለት ነው? ባንድ ሀገር የመኖር ዋና መስፈርት ዘር፤ ወይም ተዋላጅነት ሳይሆን የግለሰብ ባሕርይ ነው ማለት መሰለኝ። የግለሰብ ባሕርይ ከሀገሩ ሕግ እና የኑሮ ዓላማ ጋር ከተጣጣመ ተወላጅ ባይሆንም የመኖር መብት አለው። ደንቅ የኢትዮጵያ ፍልስፍና ነው። ፍልስፍናው ወደ ምድር ወርዶ የኑሮ መርህ ሆኖ እንዳገለገለ የምናውቀው የአክሱምን አርማህ ታሪክ ስናይ ነው። ንጉሥ አርማህ ባሕር ተሻግረው ወደ አክሱም ቤተመንግሥት የመጡትን የነብዩ መሀመድ ተከታዮች በሀገሩ እንዲኖሩ

ከመፍቀዱ በፊት ስለእምነታቸው ነው የጠየቃቸው። እምነታቸው የአክሱምን ሕግና የኑሮ ባህል የሚቃረን ሆኖ ስላላገኘው የመኖርያ ፈቃድ አልነፈጋቸውም።

በዘመነ መሣፍንት መግቢያ ላይ ራስ ወልደ ሥላሴ የተባለ ዝነኛ መስፍን ራስ ሚካኤል ባሳደደው ወቅት ከትግራይ ወደ ጎጃም መጥቶ ብዙ ዘመን ኖሯል።

በኦሮሞ ባህል ውስጥ ኦሮሞ ያልሆነም ሰው በሞጋሳ ወግ የመኖርያ ፈቃድ ያገኛል። ይህ አድል ለጥቁሮች ብቻ ሳይሆን ባሕር ተሻግረው ለመጡ ነጮችም ደርሷቸዋል። ከራፍ የተባለው የጀርመን ሐዋርያ ይህን አድል አግኝቶ ነበር።

በዐማራ ማኅበረሰብ ውስጥ እንዲሁ፣ እንግዳ ማሰጠል የማኅበሩ አባል አድርጎ ማኖር የተለመደ ነበር። ጊዮርጊስ የተባለ የግሪክ ሰው፣ እንጀራ እየበላ ጃኖ እየለበሰ በባዶ አግሩ እየፈደ፣ ብሄራዊ ውትድርና እየተሳተፈ የኢትዮጵያ ባላገር ሆኖ መኖር ችሏል።

በሌላ በኩል ያንድ አካባቢ ተወላጅ ሆኖ፣ ወንጀል የሠራ ሰው ካገር እንዲባረር ይደረግ ነበር። ባንድ ሀገር ውስጥ ለመኖር ዋናው መሰረት ዘርፍ ተወላጅነት ሳይሆን ያገሩን ሕግ አከብሮ የመኖር ፈቃደኝነት ብቻ ነበር። “የሰው ሀገሩ ምግባሩ” ማለት ይሄ መሰሉኝ።

ኢርትራውያኑን ኦሮቸውን መሥርተው ከሚኖሩበት መንደር ማፈናቀል ይህንን የቆየ ኑሮ መርህችን የሚጥስ ነበር። ዛሬ፣ ባንዳንዳድ ቦታዎች፣ “ካካባቢያችን ውጡልን” የሚል መፈክር ያገቡ ሰዎች፣ ያለ ሀፍረት እደባባይ ውጥተው ስመለከት፣ “ይሄንን ያከል ከራሳችን ርቀናል” እያልው አገረማለሁ።

ወደ ወይዘሮ ጽጌ ታሪክ እንመለስ። የኢርትራ ተወላጆች ከየቦታው እየታነቁ ወደ መጡበት ይባረሩ ጀመረ። በሪፈረንደም ያልተሳተፉት እንዳይባረሩ ህዝቡ ተሟገተላቸው። በሪፈረንደም ላይ የተሳተፉት ግን ሰነዳቸው ከቀበሌ መዝገብ ውስጥ እየተመረመረ እንዲባረሩ ተደረገ። ወይዘሮ ጽጌ ከሴት ልጇ ጋር ፈቱን ወደ አስመራ ባዞረ አውቶበስ ላይ ተመላኝች። ያገሩ ነዋሪ እደባባይ ላይ ግልብጥ ብሎ ወጥቶ ጎረቤቶቹን እያለቀሰ ሸኛቸው።

ጽጌ አስመራ እንደደረሰች ያላሰበችው ነገር ገጠማት። ቫሊቢያ “የጨፍጫፊው የደርግ ወታደር ሚስት” እንደነበረች በደረሰው ጥቆማ መሠረት ይዞ ወደ ወሀኒ ወረራራት። ሴት ልጇም እዚያው ታማ ሞተች። ጽጌ ካንድ ዓመት እሥር በኋላ አስመራ መቀመጥ አልቻለችም። ልጇ ድልዛነ ናፈቃት። በደናው ቀን ዓለሟን ያየችበት፣ ቢቷ ናፈቃት። የመጨረሻ ጌጦቿን ለድንበር አሻጋሪዎች አስረከባ ወደ ኢትዮጵያ ተመለሰች። ሀመራ ውስጥ አንድ ቡና ቤት ውስጥ ጥቂት ከሠራች በኋላ፣ ወደ ደብረማርቆስ ተሳፈረች።

ከልጇ ከከድልዛነ ጋራ ተገናኝታ ተላቅሳ ወደ ቤቷ ገባች። የሸረረት ድር የወረሰውን ጀበናዋን ወልደላ፣ ቡና እፍልታ፣ አቦቱን ፋት ስትል በሩ ተንኳኳ።

“ማነው?”

በሩ ላይ ትልቅ ኩርቱም ወደቀ።

“ማነ...ው?”

“ከፊት ፖሊሶች ሃ!”

ወይዘሮ ጽጌ በሻለቢያ ሰላይነት ተጠርጥራ ወደ ወሀኒ ተላከች። ከጥቂት ጊዜ በፊት፣ የሁለት ሀገር ዜጋ የነበረችው ጽጌ፣ የወሀኒ ጠባቂዎች የሚቀበሏት የሁለት ሀገሮች አስረኛ ሆነች። ድሌ ቢያለቅስ፣ ቢዝት ቢላል እናታ ላይ የጨከነውን እጣ ፈንታ መቀልበስ አልቻለም። ከሰድስት ወር በኋላ ከእሥርቤት ተፈትታ ወደ ሽፊ ተጋዘች።

ድልዛነ፣ “ባለፈው ሳምንት ካናዳ ገባች” ብሎ፣ ከትካዜ ገላገለኝ። “በሚቀጥለው ሳገኝህ ብድሬን እከፍላለሁ” ብሎ ጨመረ።

ባለታከሲው እኔና ተቦርነን ጭኖ እየከነፈ ነው። ከሐሳብ ዘመቻዬ ስመለስ፣ ተቦርነና ባለ ታከሲው ሞቅ ያለ ወግ ይዘው ደረስኩ።

“አስመራን ታውቀዋለህ?” አለ ባለታከሲው በፊት ለፊቱ መስታወት ተቦርነን እየተመለከተ።

“አዎ” ሲል መለሰ ተቦርነ። አስከትሎም፣ “ትንብር ኔራ ቀጸሮ ጠሊማ” ብሎ አዘመ።

ባለታከሲው፣ “ትራኪብና ዶ ብወዝቢ ኦብ ሲኒማ” ብሎ ተቀበለው።

ተቦርነ፡- አብ ከተማ ምጽዋ ኦብት ገምገም ባህሪ

ባለታከሲ፡- ሎሚ ተዘክርኒ ዝህለፈ ፍቅሪ

ካለ በሁዋላ “አንተ ትከላለኝ ያሥመራ ሰው ነህ” አለ ቢጋለ በስሜት። ከዝያ እኛን ብዙ ላለማስከፈል መንገድ እያቆራረጠ መንዳት ጀመረ። በመጨረሻ የዋጋ መቀረጫ መሺት “እሥራ አምስት ዶላር” የሚል ጽሑፍ አሳየን።

ተቦርነ፤ ሆኖ ዶላር ከቦርሳው አውጥቶ ዘረጋለት

ባለታክሲው አሥር ዶላርን መለሰለት።

"ከዋጋው በታች ለምን ትቀበለኛለህ?" ሲል ጠየቀ ተቦርነ።

"ግዴላም ያዝ፤ በእኔ ነው ኪሳራው ዛሬ" አለ ባለታክሲው ፊቱ ላይ ያለው ፈገግታ እንደተቀጣጠለ።

ጸጸትን፤ ትዝታን፤ ዘፈንንና ሀማርኛ ቋንቋን የሚጋራ የመጨረሻውን ኢትዮ-ኤርትራ ትውልድ ተመለከትሁ። ይህ ታክሲ ቤቱ በር ላይ እስኪደረሰኝ ሰለት ድረስ ኢትዮጵያና ኤርትራ ከተፋቱ ሃያ ዓመት አልፏቸዋል። ከፍቺም አልፎ ደመኝነት አራርቋቸዋል። ይሁን እንጂ የዝምድና ዝሆኖች ጨርሰው እንዳልተበጠሱ ታዘብኩ። ይህ በአንዲህ መቀጠሉን አጠራጠራለሁ። አዲስ ፐሮፖጋንዳ ተመግቦ ያደገ አዲስ ትውልድ በመነሣት ላይ መሆኑን አውቃለሁ። ባለፉት ሃያ አራት ዓመታት ውስጥ የተሰበከው የባዕድነት ፐሮፖጋንዳ ቀርቶ ስለዝምድናችን ስለወገደማችን ታችን መወያየት የምንጀምርበት ቀን እንዳመጣ አመኛለሁ። አለበለዝያ በመካከላችን የቆመው የበርሊን ግንብ ከጊዜ ወደ ጊዜ እየተለጠጠ ሄዳል። የኡሰማን አብዱራህማን ዘፈን የኤርትራውያን ብቻ ሲሆን የኤፍሬም ታምሩ ዘፈን የኢትዮጵያውያን ብቻ የሚሆንበት ጊዜ ይመጣል። የተቦርነ ልጅ እና የባለታክሲው ልጅ አሜሪካ ውስጥ ከባቡር ወንበር በቀር የሚጋሩት ነገር የሚኖር አይመስለኝም።

የጁገልን በር ጥሰው የገቡ ሐሳቦች

ከጁገል በር ፈትላለች፤ በር ላይ ሰቆም ወደ አካምሮ የመጣው፤ "የጦርነት በረከት" የሚል ሐረግ ነው። ጦርነት ደግሞ መለት እንጂ ምን በረከት አለው? የሚል ጥያቄ ካንባቢያ እንደሚወረወርልኝ እገምታለሁ።

የግራኝ አህመድ ሥልጣንና ሚስት ወራሽ የሆነው አሚር ኑር ጠላቶቹ ባያስጨንቁት ኖሮ ይሁንን የመሰለ ግንብ የመሥራት ሐሳብ ከየት ይመጣለት ነበር? በጊዜው ለሐረር ከፍራና ከዐለት የተሸመነ የጦር ልብስ ሠራላት። በኑር ዘመን ጥሩሯ የነበረው ዛሬ ያዘበት ልብሷ ነው።

ያለፐርፐር፤ ጦርነት አፍራሽ ነው። ግን ዐልፎ ዐልፎ ብዙ የማይታይ ገንቢ ጎን አለው። ዳግማዊ ምኒልክ ጦሩን ይዞ እርሷን ለማስገበር ከመሞከሩ በፊት በአዋሽ ወገን ላይ ለዘመኑ ሰው እጹብ የሚባል ድልድይ ማስገንባት ነበረበት። በጠቅል ዘመን፤ ዋቅ ጉቱ የተባለውን አመጸኛ ለማሳመን፤ ጀጋማ ኪሎ ታንከና ካሚዮን የሚያስተላልፍ፤ አሪፍ መንገድና፤ ድልድይ በእንግሊዝ ግንባቶች አስገንብቷል። ባሌ በሰላሙ ጊዜ ደጅ ጠንታ ያላገኘውን መሠረተ-ልማት በግጭት ዋዜማ አገኘው።

ከጥቂት ወራት በፊት፤ ሳቢታ ውስጥ የሚገኘውን የይምርህን ክርስቶስን ጥንታዊና አሰደናቂ ሕንጻ ንበኘሁ። እንደወላጅ እያማጥሁ ተራራውን ለመውጣት ግማሽ ሰለት መልፋት ነበረብኝ። አልቮሬዝ የተባለው የፖርቹጋል መነኩሴ የዛሬ አምስት መቶ ዓመት ገደማ፤ በመጫኛ እየተተተ፤ ተራራ እየባጨረ እኔ የወጣሁትን ለመውጣት ግማሽ ቀን ፈጅቶበታል። ያኔ እንደ ዛሬ ወደ ተራራው የሚያወጣ ደረጃ አልተሠራም ነበር።

ይምርህን የሚባል ቅዱስ ንጉሥ ካላጣው ሜዳ እንደ ገመሬ ዝንጅር አዚያ ላይ የወጣበት ምክንያት ምንድን ነው? ምናልባት በቅዱሳን ልብ ውስጥ ተሸክሞ ያለ ወደ ሰማይ የመቅረብ ፍላጎት ጥቂት ይሆን? ይምርህን ተራራ ላይ የወጣው ቤቱን የጠላት ፈረስ ከማይደርስበት ቦታ ለማስቀመጥ ፈልጎ እንደሆነ የገባኝ ትንሽ ዘግይቶ ነው። ጠላት ይምርህን የሚኖርበት ቦታ ላይ ለመውጣት ከፈለገ ፈረስ ሳይሆን ድራጎን መጋለብ አለበት። ብዙ ያገራችን ገዳሞች እና ጥንታዊ ሕንጻዎች በሰላሙ ቀን ለቤትነት የሚያገለግሉ ምሽጎች ናቸው ማለት ይቻላል። የምሽግነት ባሕርይ የሌላቸው ቤቶች የኑሮን መስፈርት ማሟላት ስላልቻሉ ተደምስሰዋል።

ጦርነት፤ የሕንጻዎቻችን መሆንዳሰ፤ የድልድዎችን አናጢ ብቻ ሳይሆን የጌታቸውን ሁሉ ምንጭ ነው። ሎቲ ማንጠልጠል፤ ሹርባ መሠራት፤ ጎፊሬ ማበጠር የመሳሰሉት ጌቶች የወታደር ወገኖች ነበሩ። "ሳይገድሉ ጎፊሬ" ይባል ነበር እስከቅርብ ጊዜ። ድሮ ጎፊሬ ለመሆን መስፈርቱ በቂ ጅብድ መፈጸም ሲሆን አሁን ለጎፊሬነት መሥፈርቱ በቂ ጠጉር ማጠራቀም ብቻ ነው።

ሀገር በቀል፤ ያክልና ያለአምሮ ማጎልመኛ ጨዋታዎቻችንን ስናደ ሳንደም ሆነ በሌላ መንገድ የጦርነት ነጽብራቅ መሆናቸውን አገንዝባለን። በጨዋታና በሞት መካከል ያለው ድንበር ይሄን ያክል ጠብብ እንደነበረ ማወቅ ያስገርማል። ጉግስ፤ ጊጤ፤ ሰንጠረዥ አካዳራ፤ ገና የተባሉት ዛሬ በቪድዮ ጌም የተተኩ ጨዋታዎች የጦር ቃና ነበራቸው።

ለምሳሌ ጉግስን እንወሰድ። ፈረሰኞች ለሁለት ተቧድነው በወደረጁቸው ላይ ዘንግ እየተወራው ጋሻ እየመከቱ የሚጫወቱት ጨዋታ ነው። በጨዋታ ላይ

ለይወት ማጣት ብርቅ ነገር አልነበረም። የጉግስ ጨዋታ ተመልካች ሆኖ ወጣቶ ለቀስተኛ ሆኖ መመለስ የተለመደ ነበር።

ጊጤ የሚባል ጨዋታ ደግሞ አላላችሁ። ልጆች ሹል ጫፍ ያለው ዘንግ በቁልቅል ላይ እያነጣጠሩ በመወርወር የሚጫወቱት ጨዋታ ነው። ቁልቅሉ እጅ ራስ እግር ስላለው፤ ሲወገትም ደም ስለሚፈሰስው፤ የሰው ምትክ ሆኖ ያገለግል ነበር።

ከላይ ሲያየት ጭምት ገጽታ ያለው፤ ሰንጠረዥ የተባለው ጨዋታ እንኳ የጦርነት ይዘት አይጠፋውም። ማጎተመ ሥላሴ ወልደ መስቀል በዝክረ ነገሩ ስለዚህ ጨዋታ ሲጽፍ፤ "በዚሁም ጨዋታ ውስጥ ያለው ጥቅም፤ በጦርነት ሰላት እንደ ምን የሰልፍ ዐቅድና ውጊያ መካሄድ እንደሚገባው በመምራቱ ነው" ይላል።

ፈረንጆች፤ የኢትዮጵያ ወታደሮች የውትድርና ልምምድ ባህል ሳይኖራቸው ብርቱ ተዋጊዎች በመሆናቸው ይገረሙ ነበር። የሰላሙ ቀን ጨዋታዎች በእጅ እዙርም ቢሆን ራሳቸውን የቻሉ የጦርነት ልምምዶች መሆናቸው የገባቸው አይመስለኝም።

የኢትዮጵያ ብሔራዊ ምግብ ተደርጎ የሚቆጠረው ጥሬ ሥጋም የጦርነት ቅርስ ነው። አያቶቻችን ጥሬ ሥጋ መባለት የጀመሩት፤ ጥብስ ስልቶቻቸው፤ ወይም የላሳት አጠቃቀም ጠፍቷቸው አልነበረም። በጠፍ ጨረቃ፤ በዳር በገደል፤ ሲዘምቱ ጠላቶቻቸው የአሳትና የጭስ ምልክት ግድተው እንዳያጠቁቸው ሥጋውን በጥሬ ለመባለት ተገደዱ የሚል ወግ አለ። ነገሩ እንዲህ ከሆነ፤ ዛሬ በሰላሙ ጊዜ ተወዳጅ የሆነው ምግባችን ከአለታት እንድ ቀን የጦርነት ፍሬ ነበር ማለት ነው። ጦርነት ከሕንጻችን እስከሞሰባችን ድረስ አሻራውን ትቷል።

አንዳንድ የኢትዮጵያ ባህል የሆነው ሩጫ የጦርነት ገጸበረከት ይሆን አላለሁ። በሰላሙ ቀን እግር እስኪቃጠል ድረስ የሚያሯሩ ምን ነገር አለ? አለቃ ገብረሥላሴ በኢትዮጵያውያንና በጣልያኖች መካከል አምባላጌ ላይ ስለተደረገው ጦርነት ከዘገበ በኋላ የሚከለውን ይጨምራል።

“...የኢጣልያ ሹም ከዚያው ጦር ላይ ሞተ። እሱ ግን እስከሰላሁ ብሎ መገደቡ ይሞራ ነበር። የኢትዮጵያ ሰው ፈጣን ነውና ለማምለጥ አልተቻለውም።”

የኢትዮጵያ ሰው፣ የፍጥነት ተሰጥኦ እንዳለው የተገነዘበው ጦርማዳ ላይ ሳይሆን ይቀራል? በቀወጡ ቀን ለጠላት ማባረሪያና ከጠላት መሸነፍ ሲጠቀምበት የነበረውን ተሰጥኦ በአበበ ቢቄላ አማካኝነት ወደ ባህል ቀየረው። አባቶቻችን ለጠላት ማሳደጃ ይጠቀሙበት የነበረውን ፈጣንነት አሁን እትሌቶቻችን ሜዳልያ ያሳድዳበታል።

አሁን ሐረር ውስጥ ነኝ። የዛሬ መቶ ዓመት አባቶቼ በወራሪነት የረገጡት ቦታ ላይ በቱሪስትነት ቆሜ ስለጦርነት ገጸበረከቶች እያሰብኩ ነው። ሐረር ራሷም የጦርነት ፍሬ ናት። ምኒልክ ሐረርን 1887 አስገብሮ የኢትዮጵያ አካል እስኪያደርጋት ድረስ ሐረር፣ በአማርኛና በግብጽኛ በወረፋ ስትገዛ ጥራሳችን። አባ ዳኘው ሐረርን ወደ ኢትዮጵያ ከጠቀለለ በኋላ ጁልያ ቦረሊ ለተባለ ፈረንሳዊ የጸፈለትን ደብዳቤ ሐረሪ ብሄራዊ መገደም በፍሬም ታጥሮ ተቀምጦ ሲሸጠ በሲባኝ ተመልክቶአለሁ። ደብዳቤውን አጠቅሰና የራሴን ማብራሪያ እስከተላለሁ።

የተላከ ከንጉሥ ምኒልክ፣ ደድረሰ ለመሴ ቦረሊ ለንዴት ሰነበትክ። እኔ እግዚአብሔር ይመስገን ይህና ነኝ። እኔም ወደ ሐረርጌ እሄዳለሁ ብዮ ስጓዝ የሐረርጌው ሹም ሜታ ላይ ወራበሌ ከሚለው ቦታ አጥፋን አጥርስ ሰውን አስከትቶ ጅሀድ እያለ የመሆኔዎ ወገን ሁሉ ስብስቦ መድፋንም ነፍጡንም አድርጎ ሰልፍ አገኘሁት። ይታረቃል መስሎኝ ብልክበት መለከተኝኬን አስር የልደት አለት አስፈሬ ድረስ መጥቶ ተዋጋ። የምሥራች በእግዚአብሔር ችርነት ድል አድርጌ አሱ ብቻውን ሲያመልጥ ሰውን ፈጀሁት። መድፋም ነፍጡም ተያዘ። ሐረርጌም አስተማው ገባሁበት። በጥርጋታ ቀን በሐረርጌ ከተማ ተጻፈ።

ደብዳቤው ላንድ ግለሰብ ቢላከም ዘመን ተሸጋፊ ሰነድ እንዲሆን ተፈርዶበታል። ወይም ታደሏል። እስከ ከደብዳቤው ውስጥ ቁልፍ ሐረጎችን እያወጣን እንቅዝምባቸው።

“የተላከ ከንጉሥ ምኒልክ”

ምኒልክ በወቅቱ ንጉሥ እንጂ ዐጼ ወይም ንጉሠ ነገሥት አንዳልነበረ ልብ ይበሉ። ንጉሠ ነገሥቱና የበላይ አለቃው ዐጼ ዮሐንስ አራተኛ ነበር። ዐጼ ዮሐንስ ሐረርን ራሱ ሊይዘው ፈልጎ ነበር። የሸዋው ንጉሥ ግን እኔ ላስገብረውና ምርኮውን አስረከባለሁ የሚል የብልጠት መልስ ሰጠ። ሐረርን እንዲያስገብርም በንጉሠነገሥቱ ተፈቅደለት።

“መሴ ቦረሊ”

ቦረሊ የፈረንሳይ መንገደኛ ነው። ታታሪ ዘጋቢ ቢሆንም በጊዜው በፈረንሳዮች ዘንድ ፋሽን የነበረው የጥቁ ዘረኝነት ልክፍት ነበረበት። በተገኘው አጋጣሚ ምኒልክንና ጣይቱን ይነቁራል። ያም ሆኖ መጽሀፉን በጥንቃቄ ለማያነበው ሰው ብዙ ታሪካዊ መረጃ ያገኝበታል።

ምኒልክ ይህንን ደብዳቤ ለቦረሊ የላከው፣ ሀረርን መያዙን የፈረንሳይ መንግሥት አንዳያውቅለት ስለፈለገ ነው። ፈረንሳይ በወቅቱ ሐረር ባለቤት እልባ ሲሆን ዘው ብላ ልትገባበት የግብጽኛን መውጣት ትጠባበቅ ነበር። የምኒልክ ደብዳቤ ቁርጣችሁን እወቁት፣ ዘመድ ከዘመድ ተደባልቋል ማለት ይመስላል።

“እኔም ሐረርጌ እሄዳለሁ ብዮ ስጓዝ”

ምኒልክ ወደ ሐረርጌ ያደረገው ዘመቻ እሱ እንደሚለው ዝም ብሎ “ጉዞ” አልነበረም። ህያ ቪህ የማያንስ ኅብረብሄራዊ ሠራዊት ያስከተለበት ዘመቻ ነው።

“የሐረርጌው ሹም”

ንጉሡ “የሐረርጌው ሹም” ብሎ ስሙን የዘለለው አሜሪካ ኦብዳላሂ ነው። ግብጾች ሐረርን ለቅቀው ሲወጡ አሜሪካ የሐረር መሪነትን ተረከበ። የፈረንሳይ ፍራንኛ ጥላቻ ነበረበት ይባላል። ይህ አባዜው መጥፈያው ሆነው። በርግጥ የፈረንሳይ ጥላቻና ፍርሀት በውጭ አዝዝቶ ሲማቅቅ ለቆየ ሀገር ነዋሪ የሚጠበቅ ስሜት ነው። የጣልያን ልሁካንና መንገደኞች ወደ ሐረር ሲመጡ አሜሪካ ወታደሮቹን ልኮ አስገደሏቸዋል። ይህ ርምጃ በጊዜው የአሜሪካን ህጋዊነት ከጥያቄ ውስጥ ጣለው።

ምኒልክ፣ በአሜሪካ ድርጊት የተቆጡ ጣልያኖች የወገኖቻቸውን ደም ለመበቀል በሚል ሽፋን ሐረርን እንደሚወሩ ገምቷል። ይህ ከመሆኑ በፊት፣ ጥቁሩ የሸዋ ንጉሥ ሀረርን በኢትዮጵያ ግዛት ውስጥ ለማስገባት ተሸቅዶደመ።

“ይታረቃል መስሎኝ ብልክበት”

ምኒልክ የሐረርጌ ግዛት ደም ሳይፈስ በእጁ እንዲገባ ፍላጎት ነበረው። ይህንን ፍቃዱን በፈጽሞ የሮ ለአሜሪካ፣ ለጅማ የሰጠውን ዐይነት የውስጥ አስተዳደር ሊሰጠው ዝግጁ ነበረ። ለአብዱላሂ በጸፈለት ደብዳቤ፣ “ግብ፣ እኔ ላንተ ነው እንጂ የመጣህት ሀገር ለማጥፋት አልመጣሁም። ተተገባህ ተተገዛህ ሀገር አልገሰህም በኋላ ይጠጥታህ” ብሎ እንደላከበት በጸሐፊ ትእዛዝ ጉባረሥላሴ መጽሐፍ ውስጥ ተጠቅሷል። ምኒልክ ያሰለፈው ሠራዊት የአብዱላሂን ሠራዊት ማሸነፍ እንደሚችል አስቀድሞ ያውቅ ነበር። “በኋላ ይጠጥታህ” የሚለው ባዶ ጉራ ሳይሆን በእቅም ከመተማመን የፈለቀ አነጋገር ነው። ያንን ያህል ብቃት እንዳለው እያወቀ ያለምንም ማስጠንቀቂያ ሀረርን መውረር ይችል ነበር። ንጉሡ ከነፍጥ በፊት የዘንባባ ዝግጣሬ ማሳየቱ ታላቅነቱን የሚያሳይ ይመስለኛል።

“የልደት አለት አስፈሬ ድረስ መጥቶ ተዋጋ”

አሜሪካ በርግጥም የምኒልክን ጦር ለማጥቃት ልደትን የመረጠው ለዘዬ ነው። ልደት በምኒልክ ወታደሮች ከማገኘትም ዐይነት እንቅስቃሴ የሚቆጠቡበት በአል እንደሆነ ያውቃል። እያንታቸውን እንደ ደካማ ጎን መመረጡ ነው። ይሁን እንጂ ምኒልክ ከድል ጽድቅን የሚያስቀድም መነኩሴ አልነበረም። በዓመት አንድ ጊዜ የሚመጣውን የልደት በዓል እጅግ ብርቅ በሆነው ዘመቻ የሚለውጥበት ምክንያት አልታየውም። ሠራዊቱ ዐይነትን በሥጋና በጠጃ ላይ በጣለበት ሰዓት የንጉሡ ዐይን በጦር ሜዳ መነጽሩ ላይ ተደቅኖ ነበር። የአሜሪካ ሠራዊት የደፈጣ አደጋ ለመጣል አድብቶ ሲመጣ በንጉሡ መነጽር ከብብ ጭስጥ ገባ። ምኒልክ ነጋራቱን አስመታ። የልደት በአል በመሆኑ በምኒልክ በኩል ያለው ሠራዊት በደንብ ተመሳሳይ ምናልባት አሜሪካ የልደት በአልን ለመምረጡ ትልቅ ስህተት ሳይሠራ አልቀረም።

“ድል አድርጌ አሱ ብቻውን ሲያመልጥ ሰውን ፈጀሁት”

ይህ ጎደለ ቃል በጥንቃቄ መታየት ያለበት ነው። አንዳንዶች፣ “ሰውን ፈጀሁት” የሚለውን ጠቅሰው ምኒልክ ሰላማዊ ነዋሪ እንደፈጀ ራሱ መስከሯል ይላሉ። በተጠቀሰው ደብዳቤ ውስጥ “ሰው” የሚለው ቃል “ሰራዊት” የሚል ትርጉም ነው ያለው። ደብዳቤው በተጻፈበት ዘመን የነበረውን ዐማርኛ ስንመረምር ነገሩ በደንብ ግልጽ ይሆናል።

ለምሳሌ አለቃ ጉባረሥላሴ ቴዎድሮስ በሸዋ ሰላደረገው ዘመቻ ሲጽፍ፣ “ዐጼ ቴዎድሮስም ከበጌምድር ተነሥተው በግስገሳ አንኮበር ደረሱ። በዚያም ቀን እስከማታ ድረስ ጥት ውጊያ ተዋጉ። ያጼ ቴዎድሮስም ሰው ቁጥር የለለው ብዙ ሰው አለቀ” ብሏል። እነዚህ ላይ “ያጼ ቴዎድሮስ ሰው” ሲል ያጼ ቴዎድሮስ ወታደር ማለቱ እንደሆነ ልብ ይላል። ምኒልክም ሰውን ፈጀሁት ብሏል። የአሜሪካን ሠራዊት ፈጀሁ ማለቱ ነው። ያም ሆኖ የብሥራት ዜናው ላይ ግንት ይታያል። በጨለንቆ ጦርነት የአሜሪካ ሠራዊት ሙሉ በሙሉ አላለቀም።

በጦርነት የተሳተፈው ከአራት ሺህ እንደሚደበልጥ ታሪክ ጸሐፊዎች ነግረውናል። የሞተው እንደ ሺህ ያክል እንደሆነ በጦርነት ላይ የነበረው እውረጋዊ ሐኪም መስከረል።³²

ሐረርጌ እከተማውም ገባሁበት

ምኒልክ ወደ ሐረርጌ ገብተው ከተማዋን የተቆጣጠሩበት ጨዋ መንገድ ተምሳሌታዊ ተብሎ ተወድሷል። ወደ ከተማው በድል አድራጊነት እንደገቡ፣ “የሐረርጌ ሰዎች ገንዘባቸውም ቢታቸውም እንዳይነካ በደጃቸው ጥበቅ ቆመበት”። ማለትም በዛሬው አገገር የሰላምና መረጋጋት ጋይል በከተማዋ ውስጥ ተሰማራ። ገጥሞ ቀጥለና፣ “እስላሙና አርሞው እንደ አባቱ ይደር” የሚል የሃይማኖት ነጻነትን የሚያረጋግጥ ዐዋጅ አስነገረ። ምኒልክ ሐረርጌን ለመያዝ ስለነደፈው እቅድ ለገጥሞ አምቤሮቶ ሲያብራራ፣ “ሐረርጌ ስንገባ ሰውን ሁሉ በሃይማኖቱ እናጥራለን” ብሎ ቃል ገብቶ ነበር። ይህን ቃል ኪዳንን እከብሯል። በዚህ መልኩ ለሐረርጌ ገባር ሕዝብ በጉበረቱና በመንፈሳዊ ሐብቱ ዋስትና ሰጥቶታል።

ከድሮ ወደ ዘንድሮ ልሸጋገር። አሁን ከጄገል በር ላይ ቆሜ ሳያት፣ሐረር ተስፋና ሥጋት እርግዛ ታዋቂና።

³² Journal of Ethiopian studies, vol 9 No 2

የምን ተስፋ፣ የምን ሥጋት?

ከተስፋው ልጄምር። ባንድ ወቅት ስለሐረር እንደ ቀልድ ሰምቶ ነበር፤

ጥቂት ሰዎች ተሰብስበው እቶ መለሰ ዜናዊ ዘንድ ይመጡና፣ “ሐረር ከተማ ውስጥ ቆሞ የሚገኘው የነፍጠኛው የራስ መኮንን ሐውልት ፈርሶ በቦታው የአሚር አብዱላሂ ሐውልት ይቀም። የሚል አቤቱታ ያቀርባሉ።

መለስ ትንሽ እሱብ አደረገና፣ “የራስ መኮንን ሐውልት ማፍረስ እትችሉም። ነገር ግን፣ በራስ መኮንን ሐውልት ላይ አሚር አብዱላሂን ማፍጠጥ ትችላላችሁ” ብሎ መለሰላቸው ይባላል።

ቀልዱን እንደሰማሁት ይህ የሐረር ሕዝብ እምነት እንጂ የመለስ ሐሳብ የሚያገጽባርቅ ቀልድ አይደለም አልሁ። የሐረር ሕዝብ ራስ መኮንን እና አሚር አብዱላሂን ባንድ ፈረስ ማስኬድ ችሏል። በከተማው ውስጥ የሁለቱ ሰዎች መታሰቢያዎች ይታያሉ። ኩታ ገጠም ደንበር ያላቸው ቤተክርስቲያናትና መስጊዶች ተቃቅፈው የሚኖሩባት ሆደሰፊ ከተማ ናት። ሐረር። የደህንን የከተማዋን ልዩ ችሎታ አድንቆ፣ “የመቻቻል ከተማ” የሚል ማእረግ አገናኝቷል።

ይህ በኋላ የሆነ የሕዝብ ባህል ከባለስልጣናት ዓላማ ጋር ሲላተም አየሁና ሥጋት ገባኝ። ወደ ሐረር ብሔራዊ ሚዝየም ጎራ ስል በትልቅ ፍሬም በታጠረ የፎቶ ማሳደር ውስጥ ተቀምጦ የሚገኝ ምልክ አየሁ። የጥንታዊ ሕንጻ ምስል ነው። ከምስሉ ራሱ፣ “በምኒልክ ወረራ ወቅት ወደ ቤተክርስቲያን የተቀየረው የቀድሞ የረከቱ ባሻ መስጊድ ገጽታ” የሚል ለቀውት የሚጋበዝ ማስተዋወቂያ ተጽፎበታል። በወረራው ወደ መስጊድ የተቀየረ የተባለው የመድኃኒዓለም ቤተክርስቲያን ሀገር አማን ነው ብሎ በብጫ አጥር ተከብቦ ከተማው እምብርት ላይ ቁጭ ብሏል። ከቤተክርስቲያኑ ፊትላፊት የጨለንቆ ስማለታት ሐውልት እንዲቆም ተደርጓል። የምኒልክና ያብዱላሂ ሠራዊት የተዋገቡት ጨለንቆ ከሐረር ብዙ የሚርቅ መንደር ሆኖ ሳለ፣ በከተማው ውስጥ መታሰቢያውን ለማቆም ብዙ አማራጭ ቦታዎች አያሉ። “የጨለንቆ መታሰቢያ” ቤተክስያኑ ደጃና ላይ እንዲቆም የተደረገበት ምክንያት ምን ይሆን? ያስገባረን

መታሰቢያና የገባሪን መታሰቢያ በቅርብ ርቀት በማፋጠጥ፣ ለጥበረተሰቡ የተዘጋጀለት ወጥመድ እንዳይሆን ሥጋት አለኝ።

መጅም ታሪክ አይቀየርም። መቀየር የምንችለው ታሪክን የምንመለከትበትን መነጻር ነው። ከታሪክ ውስጥ ከቱና የሚያይ እንዳለ ሁሉ እምባር የሚያይም አለ። ዛሬ አርር ኩምትር የምንልባቸው ትውስታዎች በሆደ ሰፊ ዓይን ብንመለከታቸው እንደ በረከትም ልንቆጥራቸው እንችላለን።

ፈረስ መጋላ የተባለው የዛሬዋ የሐረር ከተማ አደባባይ በአሚር አብዱላሂ ዘመን የፈረስ መሸጫ አደባባይ እንደነበረ አገንቢያለሁ። መስጊድ እንደነበረበት የሚገልጽ የታሪክ ሰነድም አለ። መስጊድን ወደ ቤተክርስቲያን መለወጥ እንደ ሐዋርያዊ ትልቅ ተልእኮ የሚቆጥሩ ሰዎች ካስገባሪው ወገን ነበሩ። የጊዜው ጠባይ ነው። በሌላ በኩል፣ ጉልበት ሲሰማቸው፣ ቤተክርስቲያንን ወደ መስጊድ የቀየሩ ወይም ለመቀየር ያቀዱ በየጊዜው ተነሥተዋል። ቴዎድሮስ ሽጉጡን ከጠጣ በኋላ ወይዘሮ መስታወት የተባለችው ወደረጃው በመቅደላ የነበረውን ቤተክርስቲያን ወደ መስጊድነት ቀይራለች። የፖርቱጋል ወታደር ካታሆንዝ እንደሚነግረን ከሆነ ግራኝ አህመድ የላሊበላን ቤተጊዮርጊስ ለመስጊድነት አጭቶት ነበር።

አባቶች የሃይማኖት መቻቻል መንፈስ አልተገለጠላቸውም። ግን ደግሞ ማፍረስን ትተው መውረስ መምረጣቸውን ማወቅ ያጽናናል። ቤተክርስቲያን ወይም መስጊድ ሲቃጠል የሚጎዳው እምነቱን አይደለም። እምነቱም በእመናን ልብ ውስጥ በአልክ ይበልጥ እየተንቀሳቀሰ ይኖራል። የእምነት ሥርአቱ ጠላት ባልደረሰበት ሀገር ውስጥ በሚገኝ ቤተ- እምልክ ውስጥ ይቀጥላል። ቤተ- እምልኮች ሲቃጠሉ የሚደርሰው ትልቁ ጉዳት ልዩ ልዩ እደ ጥበቦች መውደምና ዝርያቸው መቋረጡ ነው። ተወደደም ተጠላም ነገ ከነገ ወደያ ሳይገባ ሲጎለብት ሐብት እየተትረፈረፈ ሲሄድ የእምልክ መንፈስ እየቀዘቀዘ እንደሚሄድ እያጠራጥርም። እምነት የሚባለው ነገር ጨርሶ እንኳ ባይወገድ እምልክ ቦታን የመጥኝ የሚል እምነት እንደሚወገድ መገመት ይቻላል። ለጥንታዊ ስነሕንጻዎች እና ለብራናዎች ያለን አድናቆት ግን በቀላሉ አይበርድም። ስነ-ውበት ከእምነት የተሻለ እድሜ ይኖረዋልና። ይህን ስናስብ፤

መስጊዱን በማፍረስ ፋንታ ቤተክርስቲያን አድርገው ያቆዩንን ቤተክርስቲያንን በማቃጠል ፋንታ ወደ መስጊድ ቀይረው ያስተላለፉናን አባቶቻችንን አናመሰግናቸዋለን።

ሐረር ኢትዮጵያን ህልውና ለማደፈልጉ ሰዎች፣ ከሚመረጡ ስለ ብልቶች አንዱ ናት። ታሪክን በቂምና በቁርብ ዘይቤ ተርጉመው፣ ሕዝቧን ጎራ አስለደተው ለማፋጀት የሚፈልጉ ሰዎች የሉም ብዬ አላስብም። ተስፋዩ ገብረአብ አንድ ምሳሌ ሊሆን ይችላል።

ተስፋዩ ገብረአብ "የቡርቃ ዝምታን" ካሳተመ በኋላ ዝም ብሎ አልተቀመጠም። በሀረር ታሪክ ዙርያ የሚያጠነጥን "የቅንዶራ ፈረሶች" የሚል ልቦለድ ለማሳተም እቅድ ነደ። ይሁን እንጂ ተስፋዩ እቅዱን ሳያሳካ በታሪክ ማእበል ተገፍቶ ካገር ወጣ። ሆኖም ለሐረር የደገሰላትን ጊዜውን ጠብቆ አወጣው። ከሚቀር ይጥቅር ብሎ የሰደተኛው ማስታወሻ በተባለ መጽሀፉ ላይ "የጁገል ልባዊ ወግ" በሚል ምእራፍ ሥር አንድ በጣም ጉድኝ ሊባል የሚችል፣ "ቃለመጠይቅ" አቀረበ።

ተስፋዩ፣ ለ"ታሪኩ" መሠረት ያደረገው እመቱላ ሻሽ ከተባሉ የአድሜ ባለጸጋ ጋር በ1990 ዓ.ም. ያደረገውን ቃለ-መጠይቅ አንደሆነ ይነግረናል። አሮጌቷ በምኒልክ ዘመን ባይኖሩም ስለምኒልክ ዘመን ስለነበረው ሁኔታ ካያታቻቸው የሰሙትን በልበሙሉት ይተርኩለታል። ተስፋዩ ቃለመጠይቁን የሚያቀርበው ለኛ ላንባቢዎች፣ "ያለፈውን ዘመን በጠባብ ሽንቁር ለማሳየት ይረዳል" በሚል ዓላማ እንደሆነ ይነግረናል። ቃለመጠይቅ ተብየው ስናነብ ግን በሽንቁር ሳይሆን በጉልል ወለል ብሎ የሚታየን የተስፋዩን አፍራሽ አመለካከት እንጂ ያለፈውን ዘመን አይደለም።

ተስፋዩ ሁሉም ስለታሪክ ሲጽፍ የታሪክ ሰነድ ወይም የታሪክ ባለሙያ አያጣቅሰም። ይህንን ቢያደርግ አውነታው በቀላሉ ያሸንፈዋል። ስለዚህ ከታሪክ ጋር እንኳ ባይሆን ከፕሮፖጋንዳው ጋር የሚጣጣም ቀደዳ የሚቀድዱ ገጸባሕርያትን ይፈጥራል። ቃለ-መጠይቅ ያደረገላቸው ሰዎችም የሱን ቋንቋና የአድሜ ልክ ሐሳቡን የሚያስተጋቡ በመሆናቸው ገጸባሕርይ ናቸው። መልክት

ማስተላለፍ ፊደሉው ናቸው። ተስፋዩ ሐረር ከዐማራ ብቻ በተዋቀረ ሠራዊት ተወረረች የሚል ሥዕል እስከመፍጠር ሄዷል።

ጥያቄ - የዐጼ ምኒልክ ወታደሮች አማሮች ብቻ ነበሩ?

መልስ - አማሮች ናቸው ነው የሰማን። ግዴታ የሚገጣጡ ጉራጌዎች አብረው መጥተው ነበር። እያሱ መሰባቸው። ጉራጌ ሀረር እንዳይገባ ዐዋጅ አውጀው ነበር። ጉራጌዎች እየተደበቁ ሀረር ይገቡ ነበር። ሲያገኟቸው እያሱ ይመልሷቸዋል።

ዐማሮች ከሚያስገብሯቸው ሕዝቦች ያነሰ ስልጣን ነበራቸው የሚለውን መልክት ለማስተላለፍ ደግሞ የሚከተውን ሞያሎ ገጸባሕርይዎ እኛ ውስጥ ያስቀምጣል።

"(ዐማሮች) ጫማ አልነበራቸውም። በባዶ አግራቸው ነበሩ። በብዛት ቆዳ ያገለገሉ ነበሩ።(?) የእኛ አባቶች ያን ጊዜ የፈትል ልብስ ይለብሱ ነበር። ዐማሮች ቆዳ አገልጽመው፣ ጠመንጃ ይዘው ስናይ የሚገድሉን መስሎን በጣም ፈራጅ-ብለው ነግረውናል። ሲቀርቧቸው ግን ደህና ነበሩ። ብቻ ጭካኔ ነበረባቸው። ሀረሪዎችን ግን ያከብሩ ነበር። ጫማቸውን እያዩ፣ ልብሳቸውን እያዩ ተገርመው፣ ከየት እንኛቸው? ብለው በእስተርጓሚ ይጠይቁ ነበር ብለውናል። በአነርሱ ሀገር አንደኛ የሚለብሱት መኳንንቱ ብቻ ነበሩ..."

ተስፋዩ በዚህ አንቀጽ ውስጥ ለማስተላለፍ የፈለገው ግልጽ ነው። ገልቶ አማሮች በስልጣን ብልጫ የነበራቸውን ሐረሮች እስገቡ ለማለት ነው የፈለገው። የምኒልክ ወታደሮች ቆዳ ለባሽ፣ ባለ ባዶ አግር፣ ጨካኝ ሆነው ሲሉሉ ባንጻሩ ሐረሮች ፈትል ለባሽ ባለጫማ ስልጡን ሆነው ቀርበዋል። እስቲ ይህንን ቅጥፈት በሰነዶች እንመዝገብ።

S Pierre Petrides የተባለ ጸሐፊ le Heros d'Adoua በተባለ መጽሀፉ ስለ ጨለንቆ ጦርነት ትርጉሙን የሚከተውን ይላል፤ "ወደያው፣ተራራው ነጥ ሸማ በለበሱ፣ በሸዋ ጦረኞች፣ እንባሳ ለምድ የለበሱ መኳንንት፣ በእርሞ ፈረሰኞች

ተጥለቀለቁ። ከማሽል በጸሐይ ብርሃን ላይ በሚያጥበረብር የወርቅ ካባ በለበሱ ጦር ሚኒስተርና በሊቀመኳስ ታጅቦ የሸዋው ንጉሥ ብቅ አለ።"³³

በዚህ ጥቅስ ብቻ የተስፋዩን ሁለት አንቀጾች ማስተባበል ይቻላል። በመጀመርያ የምኒልክ ወታደሮች ዐማራ ብቻ ሳይሆኑ እንደ ሌላው ጊዜ ንብረብሄራዊ እንደነበሩ እናያለን። የጨለንቆ ተራራ፣ "በእርሞ ፈረሰኞች መጥለቅለቁን" ተነግሮናል። እዚህ ላይ የእርሞ ፈረሰኞች ከምኒልክ ወገንም እንደነበሩ መጠቀሱን ልብ ይበሉ። የጨለንቆ ጦርነት የዘር ማጥፋት ጦርነት ማድረግ የማያስከደው ለዚህ ነው።

ሁለተኛው፣ የምኒልክ ወታደሮችን ቆዳ አገልጻሚ አድርጎ ለማቅረብ የተደረገው ጥረት ልክ አለመሆኑን እንረዳለን። ወታደሮች ሸማ ለባሽ ናቸው። ያንበሳ ለምድን ቆዳ ብለው የሚያጠነጥሱት አይደለም። በጥበብ የሚሠራ የከብር ልብስ ነው። "እነሱ ሀገር (ሸዋ) እንደኛ (ሐረር) የሚለብሱ መኳንንት ብቻ ናቸው" የሚለውም ጉራጌ ነጠቅነት ይመስለኛል። መኳንንት በልዩ የሚለብሱት ጃኖ ነው። መሸመት እስኪቻል ድረስ በየትኛውም ማእረግ ያለ ዜጋ ሸማ እንዳይለብስ የሚከለክል ሕግ አልነበረም።

አውነት ለመናገር በጊዜው የሀረሮች አላባበስ ከሸዋ ሰዎች ጋር ሲወዳደር መሠረታዊ ልዩነት አልነበረውም። በርግጥ በጊዜው ጫማ የማድረግ ልማድ በወታደሩ ዘንድ አልነበረም። ይህ የሆነው ግን በአጡት ሳይሆን ስላልመረጡት ወይም ስላልፈለጉት ነው። እርኩብ ለመቆጣጠር ስለማይመች በጥልቅ ትተውት ነው። በሀረሮች ዘንድ የተለመደው ሸፍን ጫማ ሳይሆን ነጣላ ጫማ ነበር።

³³ Soudain, les collines se couvrirent des masses de guerriers du choa; multitude de « chammas » blanches, chefs portant criniere de lion, cavaliers gallas. A leur centre, parut le roi du choa, entoure de son etat-major et des ses « like-makous » aux uniformes d'or, resplendissant au soleil

አማሮች እንደብርቅ አይተውት ወይም ከዛ በፊት ሳያዩት ቀርተው፣ "ከየት እንኛቸው?" ይሉ ነበር፤ ማለት ቧልት ነው።

ተስፋዩ ስለምኒልክ ወታደሮች ባሕርይ ሲገልጥ፣ "ሊቀርቡዋቸው ደህና ነበሩ" የሚል ሐረግ አምጦቶ ሚዛናዊ ለመምሰል ይዋክርና ወደያው ግን፣ "ብቻ ጭካኔ ነበረባቸው" በሚል ቃል ያፈርሰዋል። ደህና መሆንና መጨከን እንዴት አብረው ይሄዳሉ?

ተስፋዩ ምናባዊትን አርጊት በጣልያንና በዐማራ መካከል ስለነበረው ልዩነት እንዲነጥሩት ከጠየቃቸው በኋላ የሚከተውን እንደመለሰሉት ይነግረናል።

"በፍትሕ በኩል ግን ጣሊያን ይሻል ነበር። ዐማራ ሲመጣ፣ 'ሰው የገደለ ይገደል!' የሚል ዐዋጅ አመጡና ርስብራስ መተላለቅ ሆኖ ነበር"³⁴

ይህ አንቀጽ፣ "የገደለ ይገደል" የሚለውን ሕግ ከዐማራ መምጣት በፊት በሐረር አይታወቅም ነበር የሚል ቃሪክ ለመፈብረክ የተጻፈ ለመሆኑ እያጠራጥርንም። ታሪክን ስንመረምር ግን በጥንቱ ሐረር የነበረው የፍትሕ ሥርዓት ከሰሜኑ የኢትዮጵያ ሥርዓት ጋር መሠረታዊ ልዩነት እንዳልነበረው እንገነዘባለን። ለምሳሌ በአሚር አህመድ ዘመን አንድ ነፍስ ያጠፋ ሰው፣ በግዥ ዘመዶች እንዲገደል ይፈረድበት ነበር። ታዋቂው የሀረር አላሽ ሪፖርተር በርተን ዝርዝሩን እንዲህ ሲል ይነግረናል።³⁵

"ነፍሱ ገዳዩ፣ እጅና አግሩን ታስሮ፣ ፊቱን ተጋርዶ፣ ገበያ ይወጣል። የሚቺ የቅርብ ዘመድ የሆነ ሰው በመሳትከቻ የቄራ ቢላዋ አንገቱን ይቀንጥሳዋል። እስከፊት ለዘመዶቹ እንዲረከቡት ይደረግና የመሰሉም አቀባበር ይደረግላታል"

³⁴ የሰደተኛው ማስታወሻ (ገጽ 46)
³⁵ The murderer is placed in the market street blindfolded, and bound hand and foot, the nearest of kin to the deceased then strikes his neck with a sharp and heavy butcher's knife and the corpse is given over to the relations for Muslim burial vol 2 (Page 21)

ይህ እንግዲህ ምኒልክ ሐረርን ከመጠቅለሉ አስቀድሞ ለዘመናት ሲሠራበት የነበረው የሐረር የወንጀል ቅጣት ነው። “የገደለ ይገደል የሚለውን ዐማራ ይዞት መጣና መተላለቅ ሆነ” የሚለው ስም ማጥፋት እንጂ ሌላ ሊሆን አይችልም።

ተስፋዩ በዚህ ቃለ መጠይቁ በጨለንቆ ጦርነት ሳብያ የሐረሪ ሕዝብ ቁጥር እንደተመናመነ ይጠቅሳል። መጀመርያ የኢድሜ ባለጸጋዋ እመቱ ሻሽ “ሐረሪ አነሰ። ያኔ ያለቁበን ወጣቶች ምክንያት ይኒው ዛሬ ድረስ ሰው ትንሽ ነው” ማለታቸውን ሲጠቅስ መጣጥፉን ከመዘጋቱ በፊት፤ “ጥር 14፤ 2007 120ኛው የጨለንቆ ጦርነት ሲታሰብ፤ ታሪክ ዐዋቂው አብዱ ሰመድ እድሪስ ንግግር ማድረጉን በዚያ ሰዎቻቸው። በንግግሩ የሐረሪ ሕዝብ ብዛት ትንሽ እንዲሆን አስተዋል ካደረገው መካከል የጨለንቆ ጦርነት ዋናው መሆኑን ጠቅሷል። በዚያን አለትም ለመጨረሻው የሐረሪዎች አሚር መታሰቢያ ተተክሏል” ይላል።

ተስፋዩ፤ “ታሪክ ዐዋቂው” ሲል አብዱ መሰድ እድሪስ የተባለው ሰውየ የተናገረውን ንግግር የታሪክ ዕውቀት አድርገን እንደገና እንደሰጠ መልሱን ያሳያል። ይህን እንጂ ይህ በታሪክ ስም የቀረበ አላባልታ ከታሪክ ዕውቀት ጋር ምንም የሚገናኘው ነገር የለም።

በጨለንቆ ጦርነት በአሚር አብዱላሂ በኩል፤ የተሰለፈው የኦሮሞ ሶማሌ አሳ፤ ሀረሪ እና ግብጽ ተወላጅ ወታደር ተደማምሮ ባጠቃላይ ከአራት ሺህ የማይበልጥ ሲሆን በጦርነት የወደቀው ከማማሽ በታች መሆኑ በታሪክ ተመዝግቧል።³⁶ በምኒልክ ዘመን የውጭ ሀገር ጎብኚዎች የሐረርን ሕዝብ ቁጥር አምሳ ሺህ ገምተውታል። ከዚህ ውስጥ የሞተው አንድ ሺህ ገደማ ነው። ከዚህ

³⁶Passing through the battle field the nextday Rgazzi saw some hundred dead, mostly oromo and Issa Somali and noted that it was reported the Amir had lost a thousand dead while only a little over 100 shoans had been killed and 600-700 wounded. Journal of Ethiopian studies vol 9 no 2

መካከል ብዛት ያለው የኦሮሞና አሳ ወታደር መሆኑ ተጠቅሷል። ታዲያ የጨለንቆ ጦርነት ሕዝባችንን አሳነሰው የሚባለው በምን አግባብ ነው?

የሐረሪ ሕዝብ ቁጥሩ ተማናምኗል ከተባለ፤ ለበቡ አንድ ሰለት የፈጀው የጨለንቆ ጦርነት ሳይሆን በየጊዜው በአገሩ ላይ የሚደርሰው ወረርሽኝ መሆን አለበት። እዚህ ላይ የሐረር አስተዳዳሪ የነበሩት ራስ አምሩ በግል ታሪካቸው፤ ገጽ 89 ላይ፤ “በሺህ ዘጠኝ መቶ አሥራ አንድ፤ ዓመተ ምህረት ባውጅጋና በአሰያ አድርጎ የመጣው የጎፋሰ (የግሪፕ) በሽታ በኢትዮጵያም በመላው ሀገር ገብቶ ብዙ ሰው ሞተ። ያን ጊዜም ሐረር ነበር። እዚህም ሐረርን ከሀዳር ወር ጀምሮ አስከጥሮ መጨረሻ ሰዎን ድረስ በጣም ከፍቶ በከተማው ውስጥ ብቻ እንኳ ከሰማንያ አስከ መቶ ሃያ በየቀኑ ይሞት ነበር።” ብለው ጽፈዋል።

የዘመናችን የብሔር ፖለቲካ ልሂቃን ንብረብሄራዊነትን እና መቻቻልን በመኮትኮት ፋንታ ቅሬታን በመፍብረክ ተጠምደው ቆይተዋል። የቅሬታ ፍብረካው ቤተመክራ ከሆኑት ከተሞች አንዷ ሀረር መሆኗን ከላይ ያነሳችው ነጥቦች የሚያሳዩ ይመስለኛል። የቅሬታ ፍብረካውን ያስፈራረጉ መጠን ለመረዳት የአርሲን ዘመቻ ታሪክ መፈተሽ ይጠበቅብናል።

ምኒልክና አርሲ

አትጥቅደዋው ቢሰማርክ ዳግማዊ ምኒልክ ማእከላዊ መንግሥትን ለማቋቋም ካደረጋቸው ዘመቻዎች ውስጥ ትልቅ ምክታ የነጠመው አርሲ ላይ ነው። ምኒልክ አርሲዎች ከንድ ተከታታይ ሸንጮ ከደረሰበት በኋላ በራስ ወልደ ዝርሴልና በራስ ዳርጌ አልክ እስጫራሽ ዘመቻ ለማካሄድ አሸነፈ። አርሲን ወደ ግዛቱ ቀላቀለው። በጦርነቱ ከአስገባውና ከገባው ወገን አያሌ ወታደሮች አልቀዋል። ወጊያው የተካሄደው፤ ነፍጥ በታጠቁ የገሥሱ ወታደሮችና ከጦርና ጋሻ ፈረስ ውጭ ምንም በሌላቸው የአርሲ ጎበዞች መካከል በመሆኑ ከተከላከዩ ወገን ያለቀው በቁጥር አንድሚልቅ አውን ነው። የአርሲ ጦርነት ከተካሄደ ከጥቂት ዓመታት በኋላ ወደ እርሞ ምድር የደረሰው ደ ሳልቪያክ የተባለ የፈረንሳይ ሀዋርያ ክሊርሲዎች በሰበሰበው መረጃ ተመሥርቶ እንደጻፈው ራስ ወልደገብርኤል የአርሲዎችን አይጠፋትን ለመስበር ባገድ ቀን ብቻ የአራት መቶ አንጋፋዎችን ከንድ አስቆርጧል። ይህ ጸሐፊ ከንግግሩን ካጡት ትልልቅ ሰዎች ጥቂቶቹን ባይኔ በብረቱ አይቻለው ብሏል።

ምንም እንኳ በማስገበሩ ዘመቻ ወቅት ከፋና ወላይታም የማያንስ ጉዳት የሚረባባሩ ቢሆኑም “የምኒልክ አስከፊ በደል” ማለቱ ተደርጎ በብሔራቸው የተመረጠው አርሲ ነው። ይህ ታሪካዊ ክስተት በወንድማማች ህዝቦች መካከል የጥላ ግድግዳ ሆኖ ለቆመ ሐውልት መሠረት ሆኗል።

ግጥ ነው፤ አርሲ በሰጠታ ወይም በስምምነት የተደባለቀ ሀገር አይደለም። የተገኘው በብዙ አገሮች እንደተደረገው፤ በጉልበትና በነውጥ ነው።

የብሔርተኛው ወገን፤ “እፍኝ ቆሎ ይዞ ወደ አሻሮ” ይጠጋል። ይህ ወገን፤ የአምቢተኛ ወታደር እጅ ተቆረጠ ሲባል፤ “ሰላማዊ ሴቶች በሰልፍ እንዲያልፉ ተደርጎ ጡታቸው ተቆረጠ፤ አባዳላዎች ተመርጠው እንዲከላከሉ ተደረገ፤ ምኒልክ ነፍሮ አልበቃ ብሎት ፈንጣጣ ፈብርኮ ሰላማዊ ሕዝብ ፈጀ” እያለ በተደረገው ላይ ያልተደረገ የምናብ ፍሬ እየጨመረ የሚተርት ነው። በተለይ እንዳንድ ምሁራን ከዚህ ዐልፈው ጦርነት በ“ወራሪው” መግራግ፤ በሰላማዊው ኦሮሞ መካከል የተደረገ አስመስለው ለማቅረብ መዋከራቸው አሳዛኝ ነው።

በሌላ በኩል በጉልበት ሌላውን ማስገበር አያሌ ህዝቦች በፈረቃ ያደረጉት ሆኖ ሳለ አንድ ንጉሥና አንድ ብሔረሰብ ብቻ ጠቅልሎ የያዘው አድርገው ለማሳየት የሚጥኩ፤ አሉ። የዚህ ምእራፍ ዓላማ ከላይ የተጠቀሱትን የተሳሳተና ጠንቀኛ አስተሳሰቦች ማቃናት ነው።

ከብሔርተኛው ጎራ የሚቀርበው ከክር መነሻ ሰብአዊ መብት ነው። ሰብአዊ መብት የሚባል ነገር ዛሬ በምናውቀው መልኩ ባስገባሪም ሆነ በገባሪ አባቶቻችን ዘንድ አይታወቅም። ለቀደምቶቻችን፤ በጉልበት የሚያገላቸውን ጎረቤት ንብረት ርስትና ሕይወት መንጠቅ የኑሮ ዘይቤያቸው ነበር። ይህንን ሁኔታ በዘመናዊ ሰብአዊ መብት መለኪያ መገምገም የሚያጥባ አይመስለንም።

አስቲ ስለሰብአዊ መብት፤ ስለርህራሄና ስለጭካኔ ከማውራታችን በፊት በቅድመ ምኒልክ ስለነበረው ስለጥንታዊው የአርሲ ማሳበረሰብ አንመርምር።

ቅድመ ምኒልክ አርሲ

ዊልያም ሐሪስ የተባለ በምኒልክ አርሲ በሣሕሊ ሥላሴ ዘመን ሸዋንና አካባቢውን የጎበኘ አሳሽ በጊዜው ስለነበረው የአርሲ ማገበረሰብ የአኗኗር ዘይቤ ሲጽፍ፤

“በተራራ አቅፍ ውስጥ የሚኖሩትን የክላይ እስከታች ሰውነታቸውን ስብ ተለቅልቀው ራታቸውን የመዋጋት ልምድ ያላቸውን የጦር ጭልፈቶች (ሣሕሊ ሥላሴ) ጦር ሊያዘምትባቸው አልፈረም። ምህረት የለሽና ለላውን የማጥቃት ልማድ ያላቸው ሲሆኑ ... በዙርያቸው ያሉትን ጎሳዎች የሚያሸብሩ አንደሆኑ ይነገርላቸዋል” ይላል።³⁷

ሀሪስ ገለጸውን በመቀጠል የዘመኑ አርሲ ወንዶች በውጊያ ላይ አንዱን ፈረስ ለሁለት ተፈናጠው እየተጋዘዙ እንደሚዋጉ፤ አንድ መጋዝ ጥርስ ያለው ጦርና በአሊ ድንጋይ አምሳል የተሠራ ጋሻ ለውጊያ እንደሚጠቀሙ መዝግቧል።

ይህ መንገደኛ ባካባቢው በነበረበት ወቅት አንድ የአርሲ ቡድን በከረዩ አርብቶ አደሮች ላይ አደጋ ጥሎ፤ አርብቶ አደሮቹን ሁሉ በጦር ገድሎ ኩባት ዘርፎ መሸቹን ዘግቧል።

የጥንቶቹ አርሲዎች፤ በገዳ ሥርአት በመተዳደርና በቋንቋ ከሌለው የኦሮሞ ጎሳዎች ጋር አንድ ቢሆኑም ያኗር ሥርአታቸው ከሌሎች በበለጠ ነውጥኛ ነበር ይባላል። ሆኖም ግርጌር። The Oromo of Ethiopia, the Kingdoms of kafa and Janjero በተባለው መጽሐፍ ስለጥንታዊው የአርሲ የአኗኗር ዘይቤ የሚከተለውን ጽፏል።

Even the rest of the Oromo themselves looked up on Arsi as especially ferocious, for them to murder at the time of great festivals, is both an honor and a social necessity, though if an

³⁷The highlands of Ethiopia (page 225)

Arusi kills a fellow-tribesman it is believed that he will get leprosy; but inter-tribal murders are allowed without penalty, particularly at the end of each Luba period. Before setting out to commit a “murder for honor” the Arusi drinks large quantities of blood, which produces a condition of frenzy. Since the murder nearly always a cowardly one, they hide and kill unsuspecting wayfarers, emasculating them and taking home the genitals a trophy. On their return the murderers enact the scene, with cries of triumph and derisive imitation of the victim’s anguish. Only after such a murder may a man wear a copper ring in his ear. When several men take part in a murder, the honor goes to him who strikes the first blow. Hence there is often much quarreling. A man who sets out before a festival to kill and returns unsuccessful is not only ridiculed, but is branded on the forehead and given a small jar of milk which he has to make into butter as a sign that he is not a man. No man could hold a position in the gadaa-government unless he had killed a man or a large animal (p 64)

ፍሬ ነገሩን ተርጉሜ ሳቀርበው ይሄን ይመለከል

“ሌሎች የኦሮሞ ጎሳዎችን ላይቀር አርሲዎች ነውጥኛ አድርገው ይመለከቷቸው ነበር። ለነሱ እያንዳንዱ ከብረ- በአል መጨረሻ ላይ ሰው መግደል የክብር ምልክት እና ማገበራዊ ግዴታ ተደርጎ ይወሰድ ነበር። አንድ አርሲ ሌላውን አርሲ ከገደለ ለቆምጥና ይዳረጋል የሚል አምነት ነበር። ይሁን እንጂ የሌላውን ጎሳ አባል እንዲገድል ተፈቅዶለታል። አንድ አርሲ ለግድያ ከመለማራት በፊት ለወኔው ማነሳሻ ብዙ (የክብት) ደም ይጠጣል። ከዚያም

ሀገር አማን ነው ብሎ የሚሄደውን መንገደኛ አድብቶ ይገድልና ብልጽጎ ቆርጦ ወደጎጆው ይመለሳል። ሲመለስ ቶከራ ይሰማል። አንዲሁም የተገደለው ሰው ያስማውን የጣኦር ድምጽ አስመስሎ በመጮህ ያፈዛል። አንድ ወንድ ይህንን ማድረግ ከቻለ ብቻ ነው በጆሮው ላይ የብር ሎቴ ማንጠልጠል የሚፈቅድለት።

“ግድያው የተፈጸመው በቡድን ከሆነ፤ የመጀመርያ በትር ያላረፈው የገዳይነትን ክብር ይቀዳኛል። በዚህ ምክንያት (እኔ ገኝ የቀደምሁ) በሚል ቶከር ጠብ የሚቀሰቀስበት አጋጣሚ ብዙ ነው። ከክብረበአሉ በፊት ሰው ገድሎ መመለስ ያልቻለ ሰው ውርደት ይከናወናል። አንድ ሰው ትልቅ አውሬ ወይም ሰው ካልገደለ በቀር በገዳ ሥርዓት ውስጥ ቦታ አይኖረውም።”

የምኒልክ ሀራዊት ፈጸመ የሚባለውን ግፍ ከዚህ ታሪካዊ መደላደል ላይ ቆምን ካላየነው በቀር ቀና ፍርድ ልንፈርድ አንችልም። ግድያና የነውጥ ዘይቤ ድርም የነበረ ነው እንጂ ለመጀመርያ ጊዜ በዳርጌ ፈረስ ተጭኖ ወደ አርሲ የመጣ አልነበረም።

በቅርቡ ፣ መብራትና ውሃ ብርቅ በሆነበት ያርሲ ገጠራማ መንደር ውስጥ ሆኖ ሚሊዮን ብር የፈጀ ሐውልት ተገንብቷል። ከቀረጸውና ከጥቂት ጥቅም ለበሮቹ በቀር በሐውልቱ መገንባት የሚጠቀም ያለ አይመስለንም።

በሰለጠኑ አገሮች ከተሞች ውስጥ የሚገኙ የሰማሊታት ሃውልቶች ማራከና ለይገዝ ሆነው የተሠሩ ናቸው። የውበትንና የኪነትን ስሜት ከፍ አድርገው ይሰቅላሉ። ተስፋን ይቅርባይነትን በተመልካች ልብ ውስጥ ያቀጣጥላሉ። ዳሲ የሚገኘው የማጥቃት ልብ ሐውልት ለጠብና ለቂም የሚያነሳ መልክት የለውም። ከጌግ ጅንን ብሎ ቆም ከጀርባው፤ “ከተሰፋ መቅረጥ ተራራ ተፈልፍሎ የወጣ የተሰፋ ዐለት” የሚል ልብን በበት ሐሳብ የሚጥላ ጥቅስ እናያለን። በሰለጠኑ ያውሮጋና ያሜሪካ ከተሞች አደባባይ ቆመው ያየኋቸው ሐውልቶችና መታሰቢያዎች የሕይወትና የኪነጥበብ ፍቅር እንዲያደርቡን

የሚያደርጉ ናቸው። የአኖሌን ሐውልት የጠረበውና ያስጠረበው አካል ግን ስለ ሕይወት፤ ስለ ውበትና ስለሳላፊነት ደንታ ያለው አይመስልም።

ከሐውልቱ ጀርባ ያሉ ፖለቲከኞችና ባለስልጣኖች ለምን ይህን አደረጉ? ምናልባት በማስገበሩ ጦርነት ወቅት ሕይወታቸውንና አካላቸውን ያጡ የካባቢው ሰዎችን ማሰብ ፈልገው ይሆናል አንበል። ጉዳዩን አስቲ በ“ሰብአዊነት” ሚዛን አንመልከተው። በምኒልክ የጦር አባጋዞች ለማካካት በነፍጥ ለረገፋና እጃቸውን ለተቆረጡ የአርሲ ወታደሮች የሚቆረቆር ዜጋ፤ እግረ መንገዱን ቀደምት አርሲዎች ለክብር ሲሉ በየጊዜው በውጤት ያበቀሯቸውን የሌላ ብሔር ተወላጆችን ማስታወስ አይጠበቅበትም? ማስታወስ ማለት የተወጋነውን ብቻ መርጦ ማስታወስ ማለት አይደለም። ባባቲ ላይ የደረሰውን ግፍ አልረሳም የሚል ሰው እባቲ በሌሎች ላይ ያደረሰውን ግፍም አብሮ ለማስታወስ ወኔው ሊኖረው ይገባል። አለበለዝያ ያንዱ ሕይወት ከሌላው ሕይወት የበለጠ ዋጋ አለው ወደሚል አድልኦ ይመራል።

የዘመናችን የብሔረሰብ ፖለቲካ የታሪክ አተረጓጎም ዋናው ስህተት ታሪካዊ ቢድሎች የመነጨት ከዘመኑ መንፈስ ሆኖ ሳለ ካንድ ብሔር ተፈጥሮአዊ ጠባይ የተቀዱ አስመስሎ ማቅረቡ ነው። ብሔረሰቦች በባህል እና በቋንቋ ቢለያዩም ዘሮ ዘሮ ያንድ የዘመን ባሮች ናቸው። ለምሳሌ፤ በዮሀንስና በምኒልክ ዘመነ መንግሥት የአመጸኛን አካል በማጉደል መቅጣት ፍትሐኝነትን መሠረት ያደረገ ነበር። ይሁን እንጂ ከፍትሐኝነት ውጭ የነበረው የኦሮሞ ማገበረሰብም ለዚህ አይነት ቅጣት እንግዳ አልነበረም። ለምሳሌ፤ በኦሮሞ ሕግ ከሌላ ሰው ጋር ሲያመነገር የእጅ ከፍገጅ የተያዘ ሰው እጅና ለግሩን ይቆረጥ እንደ ነበር ዲላባዲን ጠቅሶ ሆነቱንግ ፎርድ ዘግቧል።³⁸

ያም ሆኖ ፤ ከጥንት ጀምሮ በሰውነት ድካማቸው የተነሳ እጅና እግራቸውን ላጡ አርሞዎች ተቆርቆሮ ሐውልት ለማቆም የሚከረ አልነበረም። ስለዚህ

³⁸ሆነቱንግፎርድ፤ ከላይ ከተጠቀሰው (ገጽ 62)

ውስጥ ጡት ቆረጣን መፈጸሙን የሚያሳይ አንድም የታሪክ ሰነድ ማቅረብ አልቻለም።

አምስት ሚሊዮን አሮሞ?

የምኒልክን ጨፍጫፊነት ለማሳየት በብሔርተኞች ከሚጠቀሱት ጽሑፎች ዋናውና ዝነኛው፣ከሩሲያው ወታደር ከአሌክሳንደር ቡላቮቪች መጽሐፍ የተወሰደ አወዛጋቢ አንቀጽ ነው። አንቀጹ በሪፖርት ሰልተር ትርጉም እንደሚከተለው ይነበባል፤

"The dreadful annihilation of more than half of the population during the conquest took away from the Galla all the possibility of thinking about any sort of uprising."

(በወረራው ወቅት በደረሰው ከግማሽ በላይ የሚገመተው ሕዝብ አልቂት፤ አሮሞ ማናቸውም ዐይነት ለመጽ የማስገባት እድሉን አከሸፍበታል)

ይህን ጥቅስ በመጥቀስ ምኒልክ አምስት ሚሊዮን አሮሞ ጨፍጭኗል የሚለውን ውንጀላ ሚያንጸበርቁ ምሁራን ጥቂት አይደሉም። ለዋቢነት ፕሮፌሰር አሰፋ ጃለታ ሩሲያው በደፈናው "አልቂት" ብሎ የጠራውን አርሱ "massacre" (በቦር መሳርያ የሚደረግ ፍጅት) በሚል አጥብቦ ሊተረጎሙ ሞክሯል። አንባቢ የራሱን ፍርድ እንዲሰጥ ፕሮፌሰሩ ያለውን ቃል ቢቃል ላቅርበው።

The Ethiopian government massacred half of the oromo population (5 million) and their leadership during its colonial expansion according to Alexander Bulaovich።

መቸም በሰናድርና በወጪፎ አምስት ሚሊዮን ሕዝብ መጨረስ እንደማይቻል ለማወቅ ፈላስፋ መሆን አይጠይቅም። ይህንን ቀላል እውነት ለመረዳት ጥቂት

የሂሳብ ስሌት ብቻ በቂ ነው። ሌላው ቀርቶ ምኒልክ አቶሚክ ቦምብ በጥል እንኳ ይሄን ያህል ሰው መማደል አይችልም ነበር። ለማንጸጸርያ አሜሪካ በሄሮሺማ ላይ የጣሰችው አቶሚክ ቦምብ መማደል የቻለው ለማንያ ሺህ ሕዝብ መሆኑን አናስታውሰ። ንጉሥ ምኒልክ አምስት ሚሊዮን ሕዝብ መፍጅት ችሏል ማለት ከአቶሚክ ቦምብ እጅግ ብዙ የሚልቅ መግደያ ማሸን ነበረው ማለት ነው። አለያም ከባድ መሬት መንቀጥቀጥን የሚያዝ መለኮታዊ ጎይል ታጥቋል ማለት ይሆናል።

በመሠረቱ ሩስያው ወደ ገብ ወታደር ወደ ኢትዮጵያ የመጣው ጭፍጨፋ የተባለው ከስተት ከተከሰተ አሥር ዓመታት በኋላ ነው። እዚህ ድምዳሜ ላይ የደረሰው ሳይንሳዊ የሕዝብ ቆጠራ አድርጎ አልነበረም። የጣልያን ቁሳር መንግሥት ባገራችን እስኪመሠረት ድረስ የነበረው የሕዝብ ቆጠራ በግምት ላይ የተመሠረተ እንደነበር የታወቀ ነው። ከግምት ውጭ የነበረው የመረጃ ምንጭ ያስገባረውን ሠራዊት አባላት ስንት ጠላት እንደገደሉ በመጠየቅ የሚሰበሰብ ነበር። የዚህ አይነት መረጃ አሰባሰብ ደግሞ አስተማማኝ አልነበረም። ተጠያቂ ወታደሮች ለዝና እንዲመቻቸው ብዙ መግደላቸውን እያጋኑ ስለሚናገሩ የተጋነነ ድምር ማግኘት የማይቀር ነበር። ለምሳሌ፤ በወላይታ ዘመቻ የተሳተፈው ፈረንሳዊው ጁብደኛ ቫንዳርህይም በዚህ መንገድ ከወታደሮች በሰበሰበው መረጃ በጦርነቱ 96 ሺህ ሰው መሞቱን ገምቶ ነበር። ወድያው ግን ይሄ ቁጥር ከተመለከተው እውነታ ጋር የማይጣጣም ሆኖ ስላገኘው ቁጥሩን ወደ ሃያ ሺህ አካባቢ አውርዶታል።

ርግጥ ነው። በላቶቪች አንቀጽ ፍሬ ሐሳብ በራሱ ስህተት ወይም ውሸት አልነበረም። በማስገባር ጦርነት ወቅት አያሌ ገባሮች አልቀዋል። ይሁን እንጂ የአልቂቱ ዋና ሞተር በጊዜው የደረሰው የተፈጥሮ መቅሰፍት መሆኑን መረዳት ያስፈልጋል። ለዚህ ማስረጃ የሚሆኑ ሰነዶችን እንዳሳይ ይፈቀድልኝ።

የኦሮሞ ሀገር ሐዋርያ ደ ሳልቪያክ በወቅቱ የኦሮሞ ምድር በድርቅ ፈንጣጣ እና ረሀብ እካባቢው መመታቱን አስታውሶ በተለይ በወቅቱ የተከሰተው የከብት በሽታ የነዋሪዎች ዋና ምግብ የነበረውን ወተት እንዲጠፋ ማድረግን ተርጓል።⁴²

ይሄው ጸሐፊ ወረድ ይልና፤

"የደቡብ አርሲዎች ከሰሜን ወንድሞቻቸው ጋር አምብህም የጋራ ዓላማ አልነበራቸውም። ወረርሽኙ፣ በሀዘቡ ላይ ያደረሰው ፍጅት ተባብሮ የመንሣትን እድል አምክዋል" ይላል።⁴³

ከላይ ሩሲያው ወታደር የጠቀሰው "annihilation" በጊዜው የክኒህ ከስተቶች ጋር ተጣጥሞ ሲታይ ትርጉም ይኖረዋል። በወቅቱ የደረሰው አልቂት በወርነት ብቻ ሳይሆን፤ ፈረንሳይ ጸሀፊ በመዘገበው ድርቅ የእንስሳ በሽታ ርሀብና የፈንጣጣ ወረርሽኝ አማካኝነት የተከሰተ መሆኑ ግልጽ የሆነውን ይመስለኛል። ይህ ተፈጥሮአዊ መቅሰፍት አብዛኛውን የኢትዮጵያ ክፍል ጭምር ያደቀቀ እንጂ አርሲን ብቻ በልዩ መርጦ፤ ያጠቃት አልነበረም። ለምሳሌ የንጉሥ ምኒልክ ከተማ የሆነችው አንኮበር በዚህ ርሀብና ወረርሽኝ እስከፊ አልቂት ስለደረሰበት በአውሮፓው ሕግ ቫንዳርህይም አንደበት "የሞት ከተማ" ተብላ እስከመጠራት ድርሳለች።

አንዳንድ ሰዎች፤ ፈንጣጣን ወደ አርሲ ያመጣው ምኒልክ ነው ብለው የሚያስተባብሩ ነገር ጽፈዋል። ይህ ውንጀላ በኩረጃ የተገኘ መሆኑን ለማሳየት ብዙ ምርምር አይጠይቅም። የአሜሪካን ታሪክ የሚያውቅ ሰው አቅኝ ነጮች ወደ አሜሪካ ሲመጡ፤ ቀይ ህንዶችን ለማጥፋት ፈንጣጣ አስገቡ የሚል ታሪክ

መስማቱ ወይም ማንበቡ የማይቀር ነው። ለምሳሌ H.L. ingles የተባሉ ታሪክ ጸሀፊ፤

"ሀንዶች ከነጮች የተወሰኑ የክርስትና ገጽታዎችን፤ አልኮል መጠጥና አውጃሚና በካይ የሆነውን ፈንጣጣ ወስደዋል" በማለት ጽፈዋል።⁴⁴

ጥቂት ጸረ- ምኒልክ ምሁራን ይህንን ታሪክ በመከረጅ በቀይ ህንድ ቦታ አሮሞን፤ በጥጭ ሰፋሪዎች ቦታ ደግሞ ምኒልክን ተክተው አቅርበውልናል።

በመሠረቱ ፈንጣጣ ከምኒልክ በፊት በኦሮሞ ማኅበረሰብ ዘንድ እንግዳ ስላልነበረ ምኒልክ አስገባው የሚለው ተቀባይነት ሊኖረው አይችልም። ይህን ለማረጋገጥ የሚፈልግ ያባ ማስያሰንና በዘመን መሳፍንት ዘመን ኢትዮጵያን የሰገኘውን የጥላውደንን ማስታወሻዎች ማንበብ ይቻላል።

⁴²Le ciel lui-même se mit contre les Oromo et le éléments conjurés, famine causée par une longue sécheresse, petite vérole, épizootie qui privait de lait les habités ants tout sauchait rang à vue d'oeil (Page 332)

⁴³ዚያው

⁴⁴From the white man the Indians quickly picked up... facets of Christianity, liquor and the lethal and infectious smallpox virus

ምኒልክ የጭካኔ ቁንጮ የሆነው ከነማን ጋር ተወዳድሮ ነው?

ለባትህ ለገዛ፤ ለያትህ ለገዛ
እንተ ምን አግብቶህ ትከፍላለህ ዕዳ?
(ተመሰገንን ተካ፤) "ይልቅ መላ ምታ"

ፊን የተባለ የፈረንሳይ ሊቅ፤ "ሀገር ምንድናት" በተባለ ስሙ ጥር ስብከቱ፤ 'ሰዎች ሀገር ለመገንባት ከፈለጉ በታሪክ ውስጥ የተፈጸመ አንዳንድ ግጭትን ለመርሳት ዝግጁ መሆን አለባቸው' ይላል። ለምሳሌ፤ ፈረንሳዮች፤ የቅዱስ በርተሎሜዎስን ጭፍጨፋ መርሳት ነበረባቸው። (የቅዱስ በርተሎሜዎስ ጭፍጨፋ የፈረንሳይ ካቶሊኮች በፕሮቴስታንቶች ላይ የፈጸሙት ነው። ይህ የፊን አስተያየት ሁለት ዋና ፍሬ ነገሮችን ያስገነዝበናል። አንደኛው፤ ዛሬ ሀብታምና ጎያል የሆኑ አገሮች ባንድ ወቅት በነውጥ በዓላ የተፈጠሩ ናቸው። አንደኛው፤ አብሮ ለመኖር ሲሉ ትውስታቸው አስከመጨቆን ድረስ ሄደዋል።

በኛ ሀገር፤ በዚህ ዘመን-ዳፍንት የፊን ምክር ጥቅም ያለው አይመስለንም። ለየሌ ዜጎች ያለውን በማስታወስ ተጠምደዋል። ያለውን ላለፉት ሰዎች አገተውላቸውና ወደፊት አንራመድ የሚል ሰው ብቅ ካለ፤ "የወጋ ቢረሳ የተወጋ አይረሳ" የሚል አገገት አስደሊ መልስ ይጠብቅዋል። ያለውን አንርሳ በማለት የሚነተጉት ዜጋ ያባቶቹን በደል ለማረሳሳት የሚፈልግ ብልጣብልጥ ተደርጎ ይፈረዳል።

ኢትዮጵያ ውስጥ፤ "ታሪካዊ በደሎች እውቅና መስጠት" የሚለው አጀንዳ የተወሰነ የማሳበረሰብ ከፍል የዴሞክራሲና የፍትሕ ጥያቄ አንዳያንሳ ማፈኛ ዘዴ ነው። ጌቶች፤ ገባሩን "ጭጭ ብለህ ተገዛ አለበለክዎ በአባትህ አባላ ምክንያት ሊበቀልህ ያስፈሰፈውን ቡድን አንላቅብሃለን።" እያሉት ነው። ግን ነገሩ በዛቻ ብቻ ተገደቦ አልቀረም። ባለፉት ሁለት አሥርት ዓመታት በአሮሚያ፤ በደቡብና በቤንሻንጉል ብዙ ሰላማዊ የመግራ ተወላጆች በግፍ የተገደሉትና የተፈናቀሉት የታሪክ ዕዳ ተሸካሚ ናቸው። በሚል ጦካ ነው።

በዚህ ሁኔታ ውስጥ ምናልባት ማድረግ የምንችለው አንድ ነገር አለ። ሰዎች በአባቶቻቸው ላይ የተደረገውን ሲያስታውሱ አግረ መንገዳቸውን አብዮታቸው

በሌሎች ላይ ያደረጉትን አብረው አንዲያስታውሱ ማለት ያስፈልጋል። ለራስ ማድላት ደመወዳላቂ ነው። ደመ ነፍሳችንን ገርተን ያለ አድልዎ ማየት ስንደምር በኢትዮጵያ ታሪክ የተደረጉ ታሪካዊ በደሎች ሁሉ በፈረቃ የተፈጸሙ መሆናቸው ይገባናል።

በዘመናችን ምኒልክን የዳረ እውሬ ነው፤ ሂትለር ነው ተብሎ ተዘፍኖባታል። ረጋሚዎችን ዘላፊዎችን ልቦና ይሰጣቸው ህሊናቸው ይፍረድባቸው ብሎ፤ ዘር ማለት በቂ አይደለም። በምኒልክ ላይ ቆፋፊ ስድቦችና ርግማዮች የሚወርዱበት ምን የተለየ ነገር አድርጎ ነው? ዶሴው ይውጣና ይታይ። ንጉሠ የአሮሞና የትግራይ እውራሞችና ጦረኞች ካደረጉት የተለየ ነገር አድርገዋል?

ምኒልክን እንደ ጭፍቆ የሚሰሉ ሰዎች ለመሆኑ ከምኒልክ በፊት የነበሩትን ባላባቶችን ታሪክ ይውቃሉ?

የራስ ሚካኤልን ታሪክ ለላብበውም ይሆን? ያደዋ ተወላጁ ራስ ሚካኤል ስሌል ባንድ ወቅት ወረኛ ፋሲል ከተባለ የአሮሞ ፕላብተኛ ጋር ተዋጋ። ፋሲል ተሸንፎ በሽ። ስሌል ሚካኤል ድል አድርጎ የማረካቸውን ሃያ የሚደርሱ የአሮሞ ወታደሮች ዕድፍቸውን በወሰዱ እየሰለጠነ አውጥቶ ጅብ አንዲበላቸው በተከዘ ዳርቻ ጣለቸው። ወረኛ ፋሲል በዚህ መንገድ የታወሩት ወታደሮች ወደ አገራቸው ተመልሰው ህዝቡን እንዲያስማቅቁበት ስለሰጠ ገደላቸው። ብሩስ የተወሰነትን እጥረ፤ ለራስ እንዳስቆራቸው ጽፏል።

ዋጪቃ የተባለ ሌላ ምርኮኛ በራስ ሚካኤል ፈራጅነት ከሰለደውቁ ቆዳው እንዳገፈፍ ተፈርዶበታል። የሚካኤል ስሌል አድናቂ የሆነ በጊዜው የነበረ ያይን ምስክር ይህን አለመልቶ ሲጽፍ፤ "ወእምድንረዝ ተውህበ ዋጪቃ ለአለ ይጠብህም ከመ ዳቤላ ጠሊ (ከዚያ በኋላ ዋጪቃን አንደፍይል ይበልቱት ዘንድ አስረከቡት) ብሏል።

በወቅቱ አገሪቱን የነበረው ያቆብ ብሩስ የዋጪቃ ቆዳ ባደባባይ ይገባን እንደ ነበር ዘግቧል። የጭካኔ ሥራ ከትግራይና ከመግራ በመገጨ አምባገነናት ብቻ

የሚተገበር አልነበረም። ራስ ወልደ ሥላሴ ትግራይን ለብቻው በሚያስተዳድርበት ዘመን ከቱሎማና ከጃዌ ጎሳ ወገን የሆነው የዘመኑ አባዳላ ገዢ የተራቀቁ ጭካኔዎችን ይፈጽም ነበር። ባላንባራስ ወልደ ተክሊ የተባለውን የሰላታ ባላባት ከማረክ በኋላ ጣቶቹ እንዲቆረጡ አድርጓል።

ገዢ በሞቱኔ የሚዝፍና ሰው ነበር። በ1809 ገዢ ከራስ ወልደሥላሴ ጋር ይጣላል። እናም የትግራይ ባላባት ከሁለት ዓመት በፊት የፈጸመበትን ወረራ ለመቀል ከሆነጣሉ 12 ሰላማዊ ሰዎችን ያስጠልፍና ወደ ቦታው ይመልሳል። ከዚያ አሥራ ሁለት ውስጥ ያሥራ አንዱን ምርኮኞች ዐይን እንደ መጃሊ እየተነቀለ እንዲወጣ ያደርጋል። የአሥራ ሁለቱም ስለባ አንድ ዐይንን ያወጣና አንድ ዐይንን ያስተርፍላታል። ገዢ ይህንን ያደረገው አገጥፍሟል ርህራሄ በላተረፈው አልነበረም። አንዳደናው ሰው አሥራ ሁለቱን ስለባዎች አየመራ ወደ አገራቸው እንዲመልሳቸው ነው። ይህንን ታሪክ የሚነግረንና ገዢን ባክል የሚያውቀው ናትናሌል ፒርስ፤ ይህንን ጉድጓድ የሚዘጋው በሚከተለው አንቀጽ ነው። "This is a trifling instance of Gojee's barbarity of which I have heard examples to horrid to relate" "ይህ ከገዢ የጭካኔ ሥራ ምች ውስጥ አዚህ ግባ የማይባለው ነው። ሌሎች ግን በጣም ዘግኝና በመሆናቸው የተነሳ ለወራ እንኳ አይመቹም።"

ናትናሌል ፒርስ ለወራ አይመቹም ብሎ የዘለለቸውን ጭካኔዎች አለቃ አጽመ ጊዮርጊስ መዘግቧቸዋል። አለቃ አንደሚነግረን፤ "ገዢ...የታላላቶችን ራሳቸውን ያስፈልጥ ነበር።"

ዐይን በማሳወር መቅጣት ምኒልክ ወደ ሥልጣን እስኪመጡ ድረስ ቀጥሏል። በጠብዝ ካሳ (በኋላ ዐጼ ዮሀንስ) ንጉሠ ነገሥት ተክሊሂዮርጊስን በጦርነት

⁴⁵The Life And The Adventures of Nathaniel Pearce (Page 75)

ነበር። ሌላው ቢቀር በ1559 እንደተጻፈ በተረጋገጠው ታትህ አል አበሻ በተባለው የየመት ታሪክ ጸሐፊ ድርሳን ውስጥ በግልጽ ሠፍሮ አናገኘዋለን።⁵⁰

(እንዲሁም፡ የምንደሰኝን ለያት ሃሳብ ሥላሴን የነበሩት ከራፍ እና ሊዘንበርግ “ወላም” የሚለውን ቃል በማስታወቅ በብዙ ስፍራ መዝገበውታል። ስለዚህ ምንድነቱን ነፍጠኞቹ ወላም የሚለውን ቃል ፈለሰቱት የሚባለው ተራ ስም ማጥፋት ነው እላለሁ።

ወላም የሚለው ቃል የወላይታን ሕዝብ ላላቸው ናትሁ ለማለት የተፈጠረ ነው የሚለው ከሰ የከላሹን ከፋት ከማሳየት ያለፈ ፋይዳ የለውም። ለዚህ ለፍራሽ ውጊያ የሰነ-ልሳንም ሆነ የታሪክ ማስረጃ አይገኝለትም።

በበኩሊ የወላም የሚለው ቃል መነሻው ምን እንደሆነ አላውቅም። ቃሉ ስድብ መሆኑን የሚገልጽ ላላማኝ ማስረጃ የለም። እንዲያውም የቃሉ ምንጭ ዐማርኛ አይደለም። በዘመን መሳፍንት የዛሬውን ደቡብ ኢትዮጵያ የነበረው እንግሊዝኛው ሊቅ ቤዚ ወላም የሚለው ቃል የኦርሞዎች አጠራር ዘይቤ መሆኑን ያረጋግጣል።

ምንድነቱ የወላይታን ሕዝብ እንደከብሩት ይመለከት እንደነበር የሚያሳይ አንዳች መረጃ የለም። ገጥሞ ለወላይታ ገጥሞ ጦር በጻፈው ደብዳቤ፡ “ሰውህንም አታሰፈጅ ሀገርህን አታስጠፋ ግብርህን ይዘህ ግብ” ማለቱን በጸሐፊ ትእዛዞቹ ተጠቅሶ ተገኝቷል። ምንድነቱ የጦርን ባለሀገርነት ብቻ ሳይሆን በአገሩ ውስጥ የሚኖረውም ሰው እንደሆነ ለመቀበል ችግር እንዳልነበረበት ጥቅሱ ያሰረዳል። ይህ ሆኖ ሳለ በራሹ ብሔራትና ጸሀፊዎች ጦርና ምንድነቱን ተመሳሳይ ያገዛዝ ዘይቤ እንደነበራቸው ባለማወቅ ወይም አውቆ በመካድ የወላይታ ሕዝብ በምንድነቱ ዘመን ከነጻነት ወደ ባርነት እንደወደቀ አድርገው መጻፋቸው ያስገርማል፤ ያሳዝናልም።

⁵⁰The conquest of Abyssinia, Trans : by Lester Stenhouse (ገጽ 332)

⁵¹Respecting wolita _this is the native name, wolamo being the Oromo designation

ወላይታ እንደሌሎች ብሔረሰቦች ሁሉ ከባርነት ሥርዓት ጋራ የተዋወቁት በምንድነቱ አማካኝነት አልነበረም። የምንድነቱ ፈረስ ወላይታን ከመርገጡ በፊት እነጦር በባርያ ገግድ ሀብት ያደልቡ እንደነበ በታሪክ ተመዝግቧል።⁵² ምንድነቱ ከሁሉም የሚታማበት ጦር የተረከበውን የባርያ ፍንገላ በማስቀጠሉ እንደሆነ እንጂ ታይቶ የማይታወቅ የባርያ ፈንጋይ ሥርዓት በማስተዋወቅ ከቶ ሊሆን አይችልም።

ተስፋዩ ገብረአብ በተጠቀሰው መጽሐፉ ጃንጃሮ ተብሎ ይጠራ ስለነበረው ብሔረሰብ ስያሜም የሚለን አለው። “ደርሞም ጃንጃሮ የሚለውን ስያሜ ተቀብሎ አሁን ድረስ ይጠቀምበታል። ጃንጃሮ በሚል ስያሜ የሚጠራው ብሔረሰብ ትክክለኛ ስም የም ነው። ጃንጃሮ የተባሉት ተራራ ላይ ወጥተው ወራሪዎቻቸውን በድንጋይ ስለፈጁት ነው። ገንጆሮ ለማለት ጃንጃሮ የሚል ስያሜ ሰጥተው ሕዝብን ያህል ነገር በደንታቢነት የሚያጥርዱት። የነፍጠኛው ሥርዓት ከርፋት እዚህ ድረስ ጠልቆ ሊሰማን ይገባል።”

ተስፋዩ ጃንጃሮ በሚል ስጦታ የነበረው ሕዝብ ትክክለኛ ስሙ የም መሆኑን የገለጸው እውነት ነው። ይህንን ተከትሎ የመጣው ድምዳሜ ግን አብ ስጦት ይመስላል። ጃንጃሮ የሚለው ስያሜ ምንጭ ምንድነቱን ቃሉ በጣም ጥንታዊ ነው። ደቡብ ኢትዮጵያንና ኦርሞን ያጠናው የፈረንሳይ ሊቅ እንጠኒየስ ደ አባዴ የኢትዮጵያ ጂኦግራፊ በተባለው ጥናቱ ይህን መጠርያ አስመልክቶ ሲጽፍ ሚስተሰውን ይላናል፤

“የም የጃንጃሮ ሕዝብ ራሱን የሚጠራበት ስም ሲሆን ይሄ የመጨረሻው ስም ግን በከፋ ሰዎችና በኦርሞዎች የተሰጣቸው ስያሜ ነው።”⁵³

የብሔረሰብ ስያሜ ከተነሳ አይቀር ሌላው አወዛጋቢው ሆኖ የቆየው የኦርሞ ስያሜ ነው። ኦርሞ የሚለው ቃል የባለቤቱ ሕዝብ መጠርያ ሆኖ መቆየቱን

⁵²Une expédition (Page167)

⁵³Yamma est nom national de janjiro.ce deriner nom leur est donne par les gens de kaffa et par les Oromo, (page 71)

የሚጠራው አልጠፋም። ከጥንት ጀምሮ የነበረው ትክክለኛ ስያሜ ጋ* ሲሆን ኦርሞ የሚለውን ቃል በገይሌ ፈፃ የተፈለሰው ነው ብሎ የተከራከረና ሰው ጥምረት ያውቃል። ይሄ እውነት አይደለም። በብሔረሰቦች ጥናት ፋና ወደ የሆነው አንጠኒየስ ደአባዴ ኦርሞዎች ራሳቸውን ኦርሞ ብለው እንደሚጠሩ ንጊቢቶቻቸው ጥን ጋ* ብለው እንደሚጠሩባቸው ያረጋግጣል።

የመከባበር ሁሉ መጀመርያ በቅጡ መተዋወቅ ነው። አንዳንዴ፤ ጠንክር ካለ ሰበከት በተሻለ መንገድ ለዘብ ያለ ቅሪጅ ሌላውን በጥልቅ የምናውቅበት አጋማሚ ሲፈጥርናን ይቻላል። ልጅ እያለሁ በሰፊራችን “ቆፃ” ተብሎ የሚጠራ ልጅ አውቃለሁ። ልጄ በሰድብ ስሙ እጅግ በመታወቅ የተነሳ ዋናው ስሙን የማይታወቅ አልነበረም።

አንድ ቀን መንገድ ላይ ከታላቅ ወንድሙ አገኘኝና፤ ወንድሙን አይቸው እንደሁ ሲጠይቀኝ፤ ኮራ ብዩ፤ “ቆፃን ነው?” ብዬ መለሰሁለት። በወንድምየው ራት ላይ ያየሁት የቁጣና የመደራር ስሜት አስከመለከት ድረስ ቆፃ የሚለው ቃል ደንበኛ ስም እንጂ ስድብ መሆኑ አልተገለጠልኝም ነበር። ባንራችን “ከም ይወጣል ከቤት ይከተላል ከነጋቤት” የሚል አባባል ቢኖርም በሕዝብና በሕዝብ መካከል ባለው ግኑነት ታሪክ ውስጥ ግን የተከሰተው በተቃራኒ ነው። ንጋቤት የሰጠው ስም ባለቤቱ ያወጣውን ስም ሲያስገኝ ይሯል። ስለፍቅርና ስለአብሮ መኖር የሚገደው ሰው ንጋቤትን በክብርና በቁልም። ስሙ ይጠራል እንጂ አንዳችን አጠራሃለሁ ብሎ ድርቅ ማለት የለበትም። ዛሬ ዛሬ፤ የኦርቅ ምልክት ይሆናሉ ብዬ የማስባቸው ሽማግሌ ምሁራን ሳይቀር እንዲህ አይነቱ ቅንነት ሲነድላቸው ሳይ አዝናለሁ።

በተረፈ፤ ባንድ ዛሬ ጸዩኛ መሆናቸው ታውቆ የፋሩ መጠርያዎች በጥንታዊ መጽሐፍ ላይ ተጽፈው ሲገኙ ለመደምሰስ መጥከር ከጥቅሙ ይልቅ ጉዳቱ የመዝናል። ያለፈንበትን ሁሉ የምንደመስስ ከሆነ ከየት ተነሥተን የት እንደደረሰን ማወቅ አንችልም።

⁵⁴Géographie, (Page 8)

ስለ ገዥ መደብ

በዘመናችን የፖለቲካ መግባት ውስጥ “የዐማራው ገዥ” መደብ በብሔራብሔረሰቦች ላይ ያደረሰው ጭቆና የሚል የቸክ አባባል መስማት የተለመደ ነው። አባባሉ በጣም ከመደጋገሙና ከመለመዱ የተነሳ ብዙ ሰው እሜን ብሎ ተቀብሎታል። ግን የዐማራ ገዥ መደብ ሲባል ምን ማለት ነው? የኢትዮጵያ ገዥዎች በዘር ዐማራ ነበሩ ማለት ነው? ዐማርኛ ቋንቋ ተናጋሪ ነበሩ ማለት ነው? ወይስ ዛሬ ዐማራ ከሚባለው ከልፍ የወጡ ናቸው ማለት ነው? ለነሁ ጥያቄዎች የሚያረካ መልስ የሰጠ ያለ አይመስለኝም።

በተለምዶ በባላጋራ ብሄር “ዘመነ መሳፍንት” ተብሎ የሚታወቀው የየጁ ሥርወመንግሥት በግልጽ የኦርሞዎች መንግሥት ነበረ። ራስ አሊ ዐማርኛ ተናጋሪ የወሎ ኦርሞ ነበሩ። የዳሞት ገዢ ደጃዝማች ገዢ፤ “አባ ኢብላ” እያለ የሚደክር የተጠመቀ ኦርሞ ነበር።

የየጁን ሥርወ መንግሥት ያፈረሰው ቋረኛው ካለ በድሉ ማግለት፤ “ጋ*ችን አባረርኳቸው” እያለ ደብዳቤ ይጽፍ የነበረው የገረሰሰው መንግሥት በኦርሞ ተወላጆች መንግሥትን በትክክል ያውቅ ስለነበረ ነው። የካሳን ታሪክ ለመከለስ ከጥበቂት ብሔራትና ጸሐፍት መካከል ወልደ ዮሀንስ ወርቅነህን ገመቹ መልካ ይጠቀሳሉ። እኒህ ጸሐፊዎች ቋረኛው ካለ ከየጁው ራስ አሊ ጋር ላካደው ጦርነት ሠራዊቱን እንዲት እንደመለመለ ሲጽፉ፤

“በወታደራዊው ምልመላ ወቅት ደጃች ካለ የሠራዊቱን አቋም በደረ ኦርሞ ስሜት ላይ ከመቀሰባቸውም በላይ የዐማራ ብሔርተኝነትን በስፋት ተጠቅመዋል” ይላሉ።

ይህ አባባል፤ ቴዎድሮስ ሥልጣን የጨበጠው በዐማራ ብሔርተኝነት መሠረት ላይ ተንጠራርቶ ነው ወደሚል ስህተት ያመራል። ብዙ ሰው እንደሚያውቀው፤ የካሳ ማንበራዊ መለዩ፤ “ቋረኛው ካለ” የሚል እንጂ፤ “ዐማራው ካለ” የሚል አልነበረም። ካለ የቋራ ብሔረሰብ ተወላጅ ነው። በዚህው ቋራ ራሱን የያለ

ቋንቋና ባህል ያለው በነገደር የሚገኝ አናሳ ብሔረሰብ መሆኑ ይታወቃል። የዳግማዊ ቴዎድሮስ ምርጥ የሚባሉ ወታደሮች የትግንት ብሔረሰብ ተወላጅ ነበሩ።፫። እዚህ ላይ፤ በዘመነ ቴዎድሮስ የተወለደውን አለቃ አድሜ የተባለውን ታሪክ ዐዋቂ መጥቀስ ተገቢ ነው።

የዐጼ ቴዎድሮስን ነገር እዚህ ትንሽ እናመለክታለን። ሀገራቸው ቋራ ነው። የዐማራ ዘር አይደለም። ዐማርኛ ይናገራሉ አንጂ። ቋረኛ የሚባል ቋንቋ አለ። ደግሞ በቋራ እስከዛሬ ሦስት ዐይነት ሕዝብ አለበት። አንደኛ ሄራ ይባላል። ዐጼ መልከሰንድ ወጥተው ገዙት። ሁለተኛ ሪላሻ፤ ሞኛው ትልቁ ምክራብ እስከዛሬ በቋራ አለ። ሶስተኛ ትግንት በደሚቢያ በአላፋ በጣቁሳ አለ። አርሳቸው በነገሱ ጊዜ ከጥንት ሆኖ የማያውቀውን ትግንቶችን ሾሙ፤ እከበሩ። እነደጃች ጣዩን እነደጃዝ ገልጦን ትግንትን እጅግ ያከበረቸውና ያምኗቸው ነበር። ዐማራንና ከርስትያንን አይወዱም ነበር። (እርዞች የተወሰዱ)

ያለው ይህንን ያረጋግጣል።፬

በአለቃ አድሜ አባባል ሦስት ነጥቦችን እናገኛለን።

1. ቴዎድሮስ ዐማራ አይደለም።
2. የሽጉ መደቡ በትግንት ተወላጆች የተዋቀረ ነበር።
3. ለዐማራ ሕዝብ የተለየ ችሮታ አልነበረውም፤ እንዲያውም ይበድለው ነበር።

የተለያዩ የፖለቲካ ዓላማዎች ካላቸው ምሁራን የተለያዩ የታሪክ ትርጓሜዎች መገኘታቸው የትምና መቸም የነበረ ነው። ነገር ግን፤ ባንድ ታሪካዊ ሰው እና ከሰተት ላይ የሰማይና የምድር ያካል የሚራራቁ ትርጓሜዎች የሚያቀርቡ ምሁራን ያሏት ሀገር ሊትዋቋያ ባትሆን አትቀርም። "ዐማራንና ከርስትያንን አይወዱም ነበር" ተብሎ፤ በዘመን ጓደኛ ሲወቀስ የኖረው ቴዎድሮስ ዛሬ "የዐማራ ብሔርተኝነትን"፤ በማቀናገት ሲወቀስ ማየት ግራ እያጋገምን

⁶² L' Abyssinie et Le roi Téodore, Antoine d'abadie (Page 11)
⁶³ አለቃ አጥሚወርሲ በባይሩ ተቀላ 1 (ገጽ 564)

ከቴዎድሮስ ቀጥሎ የመጣው ንጉሠነገሥት ተክለጊዮርጊስ ሲሆን፤ የሰቆጣ አገው ተወላጅ ነው። ይህንን ንጉሥ አሸንፎ ሥልጣን ላይ የወጣው በዝብዝ ካላ የትግራይ ሰው መሆኑ እያሻማም።

ምኒልክ ዐማርኛ ተናጋሪ በባህል ከርስትያን ከመሆኑ ባለፈ የጠራ ዐማራ ስለመሆኑ የምናውቀው ነገር የለም። የምኒልክ ቀደምቶች እንደብዙዎቹ የሽዋ መሳፍንት የተለያዩ ብሔር ደምር እንደሆኑ የሚጠቁም ፍንጭ አለ። ለምሳሌ፤ የሽዋ ሥርወ መንግሥት መሥራች የሆነው ነጋሤ ከርስትያን በመታወቅ ሲለት፤

"እልጋየን ለካዋ ጦራንና የብር ካራየን ለሱብሉቴ" ብሎ መናዘዙ ተጽፏል።፭። (እርዝ የተወሰደ)

በእልጋ ወራሽነት የታጩው ልጅ ስም፤ "ካዋ" መሆኑ ምንን ይገልጻል? ካዋ የሚል የዐማርኛም ሆነ የግእዝ ቃል መናገሩን አላውቅም። በአሮምኛ Kaawoo የሚል ቃል አለ። ሞገስ ማለት ነው። የምኒልክ አባቶች እንደብዙዎቹ የሽዋ ሰዎች ለአሮም ባህልና ትውልድ ባዕድ እንላልንበሩ የሚያመለክት ነው።

ዋናው ነጥብ ግን ይሄ አይደለም። ምኒልክ ከየትኛውም ዘር ይምጣ እጅግ የሚያስደንቅ ጸጋ ነበረው። ግለሰቦች ከየትኛውም ብሔርና መደብ ይምጡ የላቀ ችሎታ ካየባቸው ለመሾምና ለማክበር ዝግጁ ነበር። እዚህ ማስረጃ ይሆንን ዘንድ በዘመኑ የነበሩትን ዋና ዋና ሹማምንት ማንነት እንቃኝ፤

ሀብተጊወርጊስ ዲኒግዴ (አሮሞ)

ይህ ሰው ከጦር ሜዳ ምርኮኝነት ወደ ጦር ምኒስትርነት ደረጃ መድረስ የቻለ ነው። የመመዝከርት ሊቀመንበርም ነበር። በፍርድ ዐዋቂነቱ አባ መላ ተብሎ ተጠርቷል። የምኒልክ ሃኪም ዶክተር ሜረብ፤ "የምኒልክ ቀኝ እጅ" ብሎ ይጠራዋል። በጅሮንድ ተከለሐዋርያት የሰውየው ሥልጣን አስከምን እንደሆነ

⁶⁴ ያዚቶሁን ያለቆብ ትውልድና ታሪክ፤ በታደሰ ዘውዴ፤ (ገጽ 17)

ሲጽፉ፤ "በፈታውራሪ ሀብተጊዮርጊስ አንደበት የሚነገረው ሁሉ ትእዛዝ ነው። የሌሎች ምክር ነው" ብለዋል።፮።

አፈንጉሥ ነሲቡ መስቀሎ (አሮሞ)

ምኒልክ የመጀመርያዎቹን ሚኒስትሮች ሲሾም ይህንን ሰው የፍትሕ ምኒስትር ሥልጣን ሰጥቶታል። አፈንጉሥ ነሲቡ፤ መተኮ ቦርጃ የተባለው የንጉሥ ግሕሰሥላሴ ዘመን የኖረ ጆጥና ልጅ መሆኑን መርሰኔ ሐዘንወልደቂርቆስ ተርከውልናል።

ጸሐፊ ትእዛዝ ገብረሥላሴ (በእናት ጉራጌ ባባት አሮሞ፫፤)

ገብረሥላሴ ወልደአረጋይ ታሪክ ዘመን ዘዳግማዊ ምኒልክ የተባለውን ዝነኛ መጽሐፍ የጻፈ ሰው ነው። የምኒልክ ደብዳቤዎችንና አዋጆችን የዚህ ሰው እጅ ሥራ ውጤት ናቸው። ምኒልክ የመጀመርያዎቹን ምኒስትሮች በሾመ ጊዜ አለቃ ገብረሥላሴን የጽሕፈት ምኒስትር ብሎ ሹሞታል።

ባልቻ ሳፎ (እናት ጉራጌ አባት አሮሞ፫፤)

የቤተመንግሥት ግምጃ ቤት ንላፊ ነበር። (ከምኒስትሮች መጽሐፍ በፊት የገዝብ ሚኒስትርን የሚመጥን ሥልጣን ነበረው)

የጦር ምርኮኛ ቢሆንም፤ በምኒልክ ቤተመንግሥት ውስጥ በንክብካቤ አድጓል። መጀመርያ በወላይታ ዘመቻ ቀጥሎ ባደዋ ላይ ባሳየው ጀብድ የደጃዝማችነት ማዘረግ አግኝቷል። ሲዳሞን ተሹሟል።

ወህኒ አዛዥ ወልደደድቅ፤ ያንኩበር ገዥ (ጉራጌ)

⁶⁵ ኢቶዮግራፊ 1 (ገጽ 303)
⁶⁶ Maurice de Coppet, Guébré Sellassie (መቅደም)
⁶⁷ በለው፤ ማህተሙ ሥላሴ ወልደመስቀል 1 (ገጽ 35)

ባርያ ነበር። በችሎታው ተመዝኖ ትልቅ ሥልጣን ላይ ደርሷል። በምኒልክ ላይ የተቃጣ መፈንቅለ መንግሥት አከሸፏል። ክፉ ቀን የተባለው ዘመን ወረርሽኝ ወቅት በሽታው መጠቃኑን ሲያውቅ ወደ ሌላ ሰው ላለማዛመት ዱር ውስጥ ለብቻው ኖሮ ሲድን ተመልሷል። አደን የተባለው የፈረንሳይ መንገደኛ በጣም ብሩህ አእምሮ ያለውና ለወዳጆቹ የታመነ ብሎ ያመሰግንዋል። ከጉራጌ መወለዱን የጻፈውን ሹሊያ በረሊ ነው።

እነዚህ አባይት ሹማምንት ሲሆኑ ሌሎች ባለሟሎች መካከል ጥቂቶችን ለማስታወስ፤

- ሻለቃ ሊብሳ፤ የልፍኝ አስከልካይ (አሮሞ)
- ፊታውራሪ ደቻሳ፤ የልፍኝ አስከልካይ (አሮሞ)
- ፊታውራሪ ገብረማርያም፤ የልፍኝ አስከልካይ (ጉራጌ)
- ራስ ቤትወደድ መንገሻ ለቲክም፤ ለማካሪ (አገው)
- ገብሬል ጎበና፤ ዋና አስተርጓሚና ለማካሪ (አሮሞ)
- ዮሴፍ ዘገላን፤ አስተርጓሚ (አሮሞ)
- ዮሴፍ ንጉሴ፤ ለማካሪና አስተርጓሚ (የእካለ ጉዛይ ትግሬ)

እዚህ ላይ ማየት እንደሚቻለው ዐማርኛ ከመናገራቸው በቀር ብዙዎቹ የምኒልክ ወሳኝ ሰዎች ከተለያዩ ብሔሮች የተገኙ ነበሩ።

ስለባንዳነት

በዘመናችን በተደጋገሙ ቁጥር እውነት ከመሰሉ ውሹቶች አንዱ ትግራይን ከባንዳነት ጋር የማገናኘት ፍረጃ ነው። ከሁሉም ብሔረሰቦች መካከል ለጣልያን ማደር የመረጡ ሰዎች እንደ ነበሩ መርሳት አይገባም።

ዛሬ ዛሬ፤ አንድን ባለሥልጣን በሠራው ግፍና ስህተት ራሱን ተጠያቂ ከማድረግ ይልቅ "ወትርስ ከባንዳ ምን ይጠበቃል" ብሎ ማጠቃለል

የተቃውሞ ፋሽን ሆኗል። ግፍና ያስተዳደር ጉድለት አንድ ቂጥኝ በዚህ የሚተላለፍ ይመስል፤ "አባቴም እኮ ባገዳ ነበር" ብሎ መወንጀል ተሰምዷል።

ግለሰቦችን ባባታቸው በጎ ምግባር ማግኘት፤ ባባታቸው በደል መውሰድ ለዘመናችን የማይመጥን አራታዊነት ነው።

ጌቶችን በግል በሠሩት ግፍ ራሳቸውን ነጥሎ መውቀስ እየተቻለ የወጡበትን ማንበረሰብ ገደል መርገምና ታሪካዊ መልኩን ጥላት መቀባት የሚያኗኑ ነገሩ አይደለም። በሁለተኛው የጣልያን ወረራ የትግራይ ነዋሪ ከቀረው ኢትዮጵያ ሠራዊት ቀድሞ መዋጋቱና መጥቱን መከድ ፍርድ ገምድልነት ይመስለኛል። በጊዜው ከነበሩት ያይን ምስክሮች አንዱ የሆነው ጊዮርጊስ ስቲር የዘገበውን ማንበብ የተሳሳተ ፍርዳታችንን እንድናቃና የሚያግዝን ይመስለኛል፤

"የትግራይ ነዋሪዎች በመጀመርያ (የንጉሠ ነገሥቱ) ወታደሮች ጎን ለመቆም ዝግጁታቸውን አሳይተዋል። ከራስ ገይለሥላሴ ጉግሳ ጋር ሳይሆን ከራስ ሥዌም ጋር መሰለፍ መርጠዋል።"

(ጦርነት ሲጀምር) የትግራይ ሰላማዊ ነዋሪ መንደሮች በጣልያን አየር ጥቃት በፍጥነት ተደበደቡ። የኢትዮጵያ ሠራዊት መሸነባቸዋል ተብሎ የሚጠረጠርባቸው ቦታዎች ተደመሰሱ። የቅጣት ዘመቻዎች ተከፍተው አብያተክርስቲያናት ተቃጠሉ።

"ትግራይን ለወራሪው ጥሎ መውጣት የንጉሡ አቅድ አካል ነበር። በንጉሠ ነገሥቱ የሊጉ ፖሊሲና የሽምቅ ውጊያ ስልት ሳቢያ ለጣልያን ተላልላሪው እንደተሰጠ የገባቸው ነዋሪዎች ጦርነቱን ቢቀጥል እንደሚወድም ጦርነቱን ቢያቋርጡ በሰላም ሂጂቸው ውስጥ እንደሚኖሩ ተገነዘቡ" ይላል።⁶⁶

ታዲያ ይህ ሆኖ ሳለ፤ የብሔር ፖለቲካ ከበርቴዎቻችን ለምን ከታሪክ ጥሬ ሀቅ ጋር የማይገናኝ ፕሮፖጋንዳ ይነዛሉ? ግራ ያጋባል። አምበርቶ ኤቶ የተባለ የጣልያን ደራሲ "አንዳንድ ሰዎችና ቡድኖች ማንነታቸውን ለመግለጽ አቅም

Cesar in Abyssinia (Page 62)

እንዳላቸው ለማሳየት ሲሉ ጠላት ባይኖር እንኳ ጠላት ይፈብርካሉ" ይላል። ይህ በትክክል እኛን የሚገልጽን ይመስለኛል። ምኒልክ የወላይታን ሕዝብ ላሞች ናቸው። ለማለት ወላግ ብሎ ጠራ ብሎ ትውልድ የሚመርዝ ሰው ጠላት እየፈበረከ ነው። እርሞ ብለህ ጥራኝ ሲልህ ጋኦ የሚለው ስም መቼ እነሱ ብሎ የሚደርቅ ሰው ጠላት እየፈበረከ ነው። ከተለያዩ አካባቢዎችና ብሔሮች የወጡ ጌቶች ሀገር መግዛታቸው በታሪክ የተቀመጠ ሀቅ ሆኖ ሳለ፤ "የዐማራ ግዥ መደብ" ብሎ መሰፈፍ ጠላትን መፈብረክ ነው። አንድ ሕዝብ አላት ከሚያዘንብ የውጭ ወራሪ ጋር ባልጥቅባይ ተጋዳይነት ተፋልጦ የከፈለውን መስዋዕትነት በመከድ የባንዳነት ባሕርይ ማለብ ጠላትን ጠፍጥፎ መሥራት ነው። ጠላትን ካልፈበረከ እንጀራ ሥልጣን እና የሕይወት ትርጉም ማግኘት ከማይችሉ ሰዎች ጋር መኖር ምንኛ ከባድ ነው?

ወደ ቀበሌካ ለመሰለፍ የሚገባው የሥራ ተቀባይነት

በዚህ ጉዞ ላይ የጣልያን ሠራዊት በጣልያን አየር ጥቃት በፍጥነት ተደበደቡ። የኢትዮጵያ ሠራዊት መሸነባቸዋል ተብሎ የሚጠረጠርባቸው ቦታዎች ተደመሰሱ። የቅጣት ዘመቻዎች ተከፍተው አብያተክርስቲያናት ተቃጠሉ።

የንቀት ውሃ ሙላት ሲወስድ እያሳሳቀ ነው

"ሰናይ ምግባር የሚከሰተው የባላጋራዎቻችንን መኖር በመከድ ሳይሆን፤ ባላጋራዎቻችን በቅንነት በመረዳት፤ በነሱ ቦታ ሆነን ነገሮችን በመመልከት ነው። ሌሎችን በቅንነት መረዳት ማለት ደግሞ ልዩነትን ሳንከድ ወይም ቻል ሳንል የአድልል አስተያየቶችን ማስወገድ ማለት ነው"

(Umberto Eco, Inventing The Enemy)

ዋሽንግተን ዲሲ ለመጀመርያ ጊዜ የመዝናኛ ዝግጅቱን ሳቀርብ የገጠመኝን ነገር አልረሳውም። ከመድረክ ጀርባ ሆኖ እያሟሟቅሁ ሳለ አንድ ከየት መጣ ያልተባለ የመድረክ አስተዋጭ መድረክ ላይ ጉብ ብሎ ዘግኝና ቀልዶችን

ማውራት ጀመረ። የቀልዶቹ ዋና ገጸ ባሕርያት እርሞና ጉራጌ ናቸው። የእርሞው ገጸባሕርይ ተምሮ የማይገባው ማሞ ቁሉ፤ የጉራጌው ገጸባሕርይ ደግሞ ገፋማ ሆኖ ተሰሏል። የሰውየውን ጅምላ ጨራሽ ቀልዶች ከመጋረፊው ጀርባ ሆኖ ስለማ የአዳሪቹ ወለል ተከፍቶ በውጠኝ በወደድኩ። ደግነቱ፤ ሰውየው ለክብረ-ነክ ቀልዶቹ ከተመልካቹ ያገኘው ምላሽ የተቃውሞ ቃና ያለው ማጉረምረም ነበር። ከዚያ ቀደም እንደዚህ ዐይነት ዘግኝና ቀልዶችን በመፈልሰፍ የተካኑ እንዲሁም በቀልዶቹም አንባ እስከፈሰሳቸው ድረስ የሚገኝተኩት ሰዎችን እውቃለሁ። ያንቀን ግን ባዳሪቹ ውስጥ የነበረው ተመልካች በክብረነክ ቀልዶች ለመሳቅ አለመፍቀዱን መታዘቤ አንድ በጎ ተስፋ አሳደረብኝ። የመድረክ መሪ ተብየው ግን ካረርሁ እይመልሰኝ ብሎ በድርቅና "ሌላ ጊዜ ደግሞ አንድ ጋ..." ብሎ ሊቀጥል ሲል፤ ከፊት በክብር እንግድነት የተቀመጡት ታዳጊዎች በቀልዱ ማኸል በማጩብጩብ ነውሩን አቀርቦ እንዲወገድ አደረጉት።

በየትኛውም ሀገር ውስጥ በየትኛውም ዘመን ላይ ሰዎች በጎረቤቶቻቸውና በወደረኞቻቸው ላይ መቀለዳቸው ያለ ነው። ሰዎች ዘርቀመስ ቀልዶችን እንዳይቀልዱ ሙሉ በሙሉ ማገድ የሚቻልም የሚገባም አይመስለኝም። ይሁን እንጂ ባገራችን የሚነገሩት የብሔር ቀልዶች የቀልዱ ስለባ ከሆነው ብሔረሰብ መፈጠርን የሚያስጠሉ ናቸው።

ጉበረ-ብሔራዊ በሆነች ሀገር ውስጥ ምንኖር ዜጎች እንደመሆናችን መጠን በሆነበት መካከል የጠብና የመለያየት ምልክት ሊሆኑ የሚችሉ ነገሮችን መቀነስ ይገባል። "ቀልድና ቅዝን ቤት ያበላሻል" የሚለው ተረት፤ ተወላጅነትን መሠረት አድርገው የሚነገሩ የትምክህት ቀልዶችን በደንብ ይገልጻቸዋል። መሳቅና መዝናኛት መልካም ነው፤ ግን ለመዝናኛት ሲባል አብር መኖራችንን የመስዋዕት በግ አድርገን እንዳናቀርብ መጠንቀቅ አለብን። በእንዲህ ዐይነት ቀልዶች ምክንያት የሚመጣውን መዝገ "እንዴ ምን ታከብላለህ? ቀልድ አይደል አንዴ" በሚል ማቅለያ ማበረድ የሚቻል አይደለም።

በጥንት ጊዜ ባንድ ብሔረሰብ ላይ የሚለጠፉ አሉታዊ መለያዎች ከጦርነትና ከእምነት ቅሪት የሚፈልቁ ነበሩ። ጠላትን ጋር ከመደባደብ በፊት እንዳይሸጥ

እንዲያለውጥ አድርገው ትሰርብዋለሁ። የተፋላጊውን ጦር መሪ ከነቤተሰቡን ከነበርማንዘሩን ታሸግጥጣለሁ። በተቃራኒው ራሱንና የራሱን ወገን ታሞማሳለሁ፤ ትቀድሳለሁ። ይህ እንግዲህ፤ የወገንን ጦር ያሸናፊነት ስሜት በጠላት ከሳራ ለመገንባት የሚደረግ ዘዴ ነው። ፋኩራ ጌረርሳ እና ቀረርቶ የተፈጠሩት ለዚህ ዓላማ ይመስላሉ።

ሁለተኛው፤ የንቀት ምንጭ በገናናው ባህል (ክርስትና) እና በአረሚ ባህል መካከል ያለው ግልጥ ቅራኔ ነበር። ክርስትና በጥንታዊ ቁመናው እንደማንኛውም ያንድ አምላክ ሃይማኖት፤ ሌሎችን አምላኮችና ሌሎችን ባህሎች የሚቸልበት ሆይሰፊነት አልነበረውም። አምነቱን ባስፋፋት ሰዎች እስተያየት፤ የክብር የእውነት እና የቅድስና ምንጭ እንደ ሃይማኖትና እንደ ጥምቀት ሲሆን፤ ከዚያ ውጭ ያለው የሚናገሩ የሚነቀፍ ነበር። ክርስትና የነገርኛ መስፈሪያ በሆነበት ዘመን ላይ የሞቁራታና የአስልምና አምነት ተከታይ የሆነውን ዜጋ በአረሚነት መፈረጅ የተለመደ ነበር።

ከዚህ አልፎ አርሞን በአላዋቂነት በፈረነት ስሎ ማቅረብ የቅርብ ክስተት ይመስላል። የሚገርመው ነገር አርሞን በአላዋቂነት የሚያቀርበውን ተረት ጀማሪዎች አውሮፓ ትምርት የቀመሱ ሊቃውንት መሆናቸው ነው። ለምሳሌ ዕውቁ ደራሲ አፈወርቅ ገብረኢየሱስ ሮም ተቀምጦ ለጣልያኖች በደረሰው የዐማርኛ ሰዋሽው ማስተማር ድርሳ፤ የሚከተለውን ተረት ይተርካል። ትረካው በዘመናችን ለሚነገሩት "የተጨቁኑ ቀልዶች" አምሳል ነው፤ እስቲ መሉውን ልጥቀሰው።

"አንድ አባ ዱላ አርሞን እንደ ተንከለኛ ዲያቆን"

አንድ አባዱላ አርሞን ክርስትና ለመነሳት ተመኝቶ ተቋሽ ቤት ወሰዱኝ ብሎ ሄደ። ያን የሄደበትን ቁሽ ክርስትያን ለመሆን መጥቻለሁና አጥምቂኝ እንደ ቁሽ አለው። ያ ቁሽም ደስ ብሎት ምን ከፋኝ ደግ ነው አንጂ ነገር ግን ባትጠመቅ በፊት የክርስቶስን ነገር ብትማር ደግ ነውና በዚህ ስምን ለየመጣሁ ተቤትህ እስተምርሃለሁ አለው።

ያ አባወራ አርሞ እጅ ዛሬ ማታ ጀምሮ ሊንታ ተንታ ተመዝለሽ እኒም ተቤት ይቆያል አለና ወደ ቤቱ ተመለሰ። ያ ደግ መነኩሴ ተዚህ ወዲህ ቶሎ ቶሎ እየሄደ የክርስቶስን ክሰማየ ሰማያት መውረዱን ከደንግል ማርያም መወለዱን ለኛ ሲል መስቀሉን መጥቶን ቀጥሎም መነሳቱን ነገረው። ደግ ክርስትያን የሆነ ሁሉ የሚያደርገውን ክርስቶስ የሚወደውን ሥራ ነጋሪውና ተቤተክርስቲያን ወስዶ አጠመቀው።

ያ አባ ዱላ ቅዳሴው ተጀምሮ አስተጨረሰ ድረስ ተቤተክርስቲያኑ በየጁ ተተላለው ሥዕል ዐይኑን ተከሎ አባኩ! አባኩ! ዋቅ! ዋቅ! ሲል ዋለና ባስተርጓሚ ሥዕሉን ሁሉ ይሄ ቅዱስ ጊዮርጊስ ነው። ይሄ ቅዱስ የሆነው ነው፤ ለያሉ የሰማእታትን የጸድቃንን የደናግል የሰማእታት የመክሐን ሁሉ ስም እስተገድላቸው ነገሩትና ወደ ቤቱ ከገፈሩን ለየመጣጡ እንደ ቆራ ዋቅ ዋቅ አባኩ አባኩ ለያሉ ለያሉ ሄደ።

ያጠመቀት መነኩሴ ምንም ቢሆን ክርስትያን ተሆኑ ወዲያ ቤተክርስቲያን እንደትሰም ይልቅም ባመት በአልና በአሁኗ ቀን እትቅር ብለው ነግረውት ነበርና አንድ ቀን በአሁኗ ማለፉ ወደ ቅዱስ ጊዮርጊስ ደብር በሄድ ተደረሰላሙ። እስተቅድስቱ ድረስ በተከሰደን ሳሚ ዘበበት አገኘ። አንዱም ቢያይ አንዱም ቢያይ ሁሉም ጸሎት ይዞ በየቶ ቱ ቱ ቱ ሲል ለየና ሊቺ ሰው ሁሉ ከገፈጁን ሊያንቀሳቀሱት ሚን ሚን ቲላባቸ ብሎ ጠየቀ። አብሮት ያለው አስተርጓሚ ሁሉም ቅዱስ ጊዮርጊስን ይለምናል አለው። ከዚህ በኋላ ወደ ቅዱስ ጊዮርጊስ ሥዕል ቀረብ ብሎ ያ ለባ ዱላ አኒ ቂኒጥ ሚኒጥ እያውቅም ቅዱስ ጊዮርጊስ ነገ ለሽከር ሰደጀ፤ አንድ በፊ አኒ ይሰዳል አለና ወደ ቤቱ ተመለሰ።

ይሄን የሰማ ዲያቆን በማግስቱ በማግስቱ ማለፉ ከዚያ አባዱላ ሄደና ሮፋሲ ጊዮርጊስ ለሽከር ነገኝ ትናንት ያበለልኝ (ቃል የገባልኝ?) በፊ አለና ሄደህ አምጣ ብሎኝ መጥቻለሁ አለው። ያ አባዱላ በዚህ ጊዜ ዋቅዶ ዋቅዶ አባኩ ሊቺ ጊዮርጊስ አቺ ጊዮርጊስ ሊንዴት ሰሚ ናት! አኒ ጊና ይህን የተናገርሁ ጊዜ ቀስ ብዩ ነበር። አለና ሻኝ፤ ፍሪምባውን መሸከም ያቃተው በፊ ተበረቱ መርጦ፤ "ዋቃ ጊዮርጊስ እንዴት እንዴት አደርሽ በልልኝ" ብሎ ሰደደለት።

ያ ሸንክ ዲያቆን በልቡ ለየሳቀ ነድቶ ወስዶ ጤፍና ሰንዴውን ያጥናዘልበት ጀመር። ተሁለት ወር በኋላ ያ ተንከለኛ ዲያቆን የዚያን አርሞ የዋህነት ተረድቶት ተቀንጆ በፊ ጥሚድ ይሻሻል አለና አንደኛን ተዚያ አባወራ አርሞ ሂዶ ለቤተክርስቲያን መስዋእት የሚሆን ሰንዴ የሚዘራበት ደግመህ እንድ በፊ ሰደድልኝ ብሎኝ አለው። ያ የየሁ አዲስ ክርስትያን አርሞ አውነት መሰሉት ተመንጋው ሁሉ ማኸል እንደፈተኛው ያለ ፍሪምባው ሻኝው የሚቀልለውን በፊ መርጦ ሲሰድ ነፍታ ጊዮርጊስ ተቤተክርስቲያን በፈረሰ ተቀምጠሽ ለብሰሻት የየሁሽን ለምድ ሰደድልኝ አባኩ ብሎ ለዲያቆኑ ነገር ላከበት።

አንደሱ አንደሱ ድር ተቅዱስ ጊዮርጊስ ጋር ባለግል ሁኗል። አንደሱ አንደሱ የሰደዳቸው በፊዎች ለቅዱስ ጊዮርጊስ የሚጠቅሙ አንጂ ለዚያ ዲያቆን ገብሰና ሰንዴ የሚያገኝበትን አልመሰሰውም። አንደሱ አንደሱ ተቤተክሶች ገጽ ላይ ያየው የጊዮርጊስ ነብስ ያለው ልብሱም በመቀስ የተቀደደ በመርፈ የተሰፋ ግምጃ እንጂ በክሰል የተነደፈ በቀለም የተቀባ ሥዕል አልመሰሰውም ነበር።⁶⁰

አፈወርቅ፤ አባ ዱላውን በጊወርጊስና በጊወርጊስ ሥዕል መካከል ያለውን ቀላል ልዩነት የማያውቅ ቂሉ ማም አድርጎ ስሎታል። ደራሲው፤ በተለመደው አገራዊ የተረት አተራረክ ዘይቤ፤ "አንድ ሰው" ብሎ፤ በመጀመር ፈንታ፤ "አንድ አባ ዱላ አርሞ" ብሎ መጀመር መምረጡ የግለሰብ ባሕርይን ከብሔራዊነት ባሕርይ የሚቀዳ አስመስሎታል። በዚህ ትረካው አፈወርቅ አርሞን አለቅጥ የዋህ በቀላሉ የሚታለል አድርገው ለሚሰሉት ዘመናዊ የብሔራዊነት ቀልዶች አባት ልንለው እንችላለን። ይህ ንቅተ-ጠገብ ተረት አፍራሽነቱ በሁለት በኩል ነው። ባንድ በኩል አባ ዱላውን ቂሉ ማም አድርጎ የሰለውን ያከል ቤተክሶንን ደግሞ፤ የቀጣይዎች ዋሽሆና አንድነታይ አድርጓታል።

የአፈወርቅ የዘመን ገድ የሆነው ገብረሕይወት ባይከዳኝም ተመሳሳይ እንከን ነበረበት። የአድዋው ሊቅ ዐጼ ምኒልክ እና ሊትዮጵያ የተባለውን ረጅም መጣጥፋት የጻፈው አፈወርቅ ገብረኢየሱስ በትግራይና በዐጼ ዮሐንስ ላይ ያወረደውን ስድብና አድልላ ለመተቸት እንደሆነ ይታወቃል። ጸሐፊው ወገኑን

⁶⁰Grammatica della lingua Amara (page 312)

ኪድልና ከዘለፋ ለመከላከል መነሳቱ ተገቢ መሆኑ ሊያጠያይቅም። የሚገርመው ግን ገብረሕይወት በዚያው መጣጥፋት፤ "እንኳን እኔም ያላቸው ነገሥታት አርሞውም ቢሆን" የሚል ሐረግ በመደንቀር አርሞውን በጅምላ አለምሮ አልባ አድርጎ ማቅረቡ ነው። ይህ ሰው፤ "የመንግሥትና አስተዳደር" በተባለው መጣጥፋት፤ አርሞዎች የዕውቀታቸው ደረጃ ዝቅ ያለ በመሆኑ በወረራ የወሰዱት ሀገር ወደ ረግረግና ደን እንደልወጡት ጽፏል።

አፈወርቅና ገብረሕይወት ለሃገራችን ብዙ ጠቃሚ ሐሳብ ያበረከቱ ብናህ ሊቃውንት መሆናቸው የሚገባቸውን ዋጋ አያጡም። ይሁን እንጂ፤ እኒህ ሊቃውንት ሌላውን ሕዝብ በተመለከተ ያላቸው ዕውቀት በጣም ግልብ ስለነበረ ለሚሆነው ፍርድ አላበቃቸውም። በብሔራዊነት ማኸል ኖረው ስለአኗኗና ስለባህሉ ተመራምረው የሚፈርዱበት አድል አልነበራቸውም። ስለሌላው ሕዝብ ያላቸው አመለካከት ከአልባልታ የዘለል አልነበረም። ስለዚህ ሳያውቁ ስለሆነት የበየትን ይቅር ብሎ ማለፍ ተገቢ ነው አላለሁ።

በብሔራዊነት መካከል የተወሰነ ጊዜ የኖሩ፤ ቋንቋውንም የተማሩ የፈረንጅና ያገርቤት ሊቃውንት አርሞን በትብብርተኝነት ሆነ በግለሰብ ደረጃ ዐዋቁ እና የብሁ ለእምሮ ባለቤት እንደሆነ ይመስለኝ ነበር። ከደብተራ ዘጉብ ጋር ሆኖ መጽሐፍ ቅዱስን ወደ አፋን አርሞ የተረጎመ ጀርመናዊ ከራፍ፤ የአርሞ ተወላጅ ባሮች በዐረብ የባርያ ፈንጋዮች ተፈላጊ ያደረጋቸው ምክንያት ብሩህነታቸውና ትምርት የመቀበል ችሎታቸው እንደሆነ ጽፏል።⁶¹

⁶¹They are principally of dark and brown color, by which no less, than by intellectual capacity and teachableness, they are so advantageously distinguished from all other east Africans that the Galla slaves, especially the young women are much sought after by the slave dealers (Travels page 74)

ግለሰብ ባደገ የተባለ ታዋቂ የታሪክ ተመራማሪ ስለአሮጥ ሕዝብ ሲጽፍ፣ “In intelligence they are superior to all the other peoples in East Africa” ብሏል።⁶⁹

የአንግሊዞች አሳሽ ቻርለስ ቤኪ፣ ምእራብ ኢትዮጵያን በአግር በረረሰ ሲያካልል ቆይቶ ሊመዝኑ አናርያ ሰደርሰ በተመለከተው የስልጣኔ ፍሬ መደነቱን አልገነዘበም፤

“የአናርያ ነዋሪዎች በስልጣኔ የታወቁ አርሞዎች ናቸው። በየትኛውም በዚህ አፍሪካ ክፍል ውጭ የማይታይ የእደ ጥበብ ሥራ እዚህ አብቧል።” በማለት ጽፏል።⁷⁰

በዚህ ዐይነት የተደነቀውን የአናርያ ግዛት የመነበኝነት እድል ከገጠማቸው መንገደኞች አንዱ ዝነኛው የጣልያን ሐዋርያ አቡነ ማሰያስ ነው። ይህ የካቶሊክ ሐዋርያ ወደ አናርያ ቤተመንግሥት ጎራ ያለው ንጉሠንና ገባሮችን ለማጥመቅ አቅዶ ነበር። በወቅቱ አቡኑ፣ አናርያን ሲገዛ የነበረውን ሞቲ አባ ባጊቦ (ኢብሳን) ከጎበኘ በኋላ የተመለከተውን ሲጽፍ፤

“ኢትዮጵያ ውስጥ በቆየሁባቸው ዓመታት ልኡላንና ነገሥታትን የማግኘት እድል ገጥሞኛል። የአባ ባጊቦን ያክል ያስደነቀኝ ግን አልነበረም። እሱ ታላላቅ ተስጥኦዎች የታደለ ነበር።

“በአፍሪካ ከሰንት አንድ የሚገኝ ዐይነት ሰው ነው። ረጅም፣ ጽዱና ጉልህ መልክ ያለው፣ የቀይዳማ ነው። ራሱ ትልቅና ማራኪ፣ ደምጹም ግርማማማሰ ያለው፣ የፊቱ አገላለጽ ጨዋ ገጽታ የተላበሰ ነው።... ተወዳጅ አልፎ አልፎም ጨካኝ፣ በፍርዱ ቀጥተኛ ቀልጣፋ...በዙርያው ባለት ሰዎች የተወደደም ነው።

⁶⁹History of Ethiopia; (page 131)

⁷⁰Inhabitants of Enarea enjoyed the reputation of being the most civilized of all the Oromo and manufactures flourish here in a higher degree than anywhere in this quarter of Africa (Page 258)

ገብረሕይወት ባይከዳኝ ያንን መግጥፍ በሚጽፍበት ዘመን አብዛኛው ዜጋ የሚገለገልባቸው ከብረት፣ ከእንጨት፣ ከሽከላና ካጥንት የሚሰሩ የቤትና የአደባባይ ቅሳቅሶ የሚመረቁት በአሮጥ እደጥበብ ሰዎች መሆኑን የውጭ ሀገር መንገደኞች መስከረዋል።

⁷¹Une expedition ... J.Gaston Vanderheyem (Page 93)

ጉረሱ ልዩ ትእዛዝ በተሠራ፣ በርማ ዘፋን ላይ ተቆምጦ ነበር። ግርማ ሞገሱ ላቅ ያለ በመሆኑ ጠቢቡ ሰሞንን የሚያስታውስ ነው። ቤተመንግሥቱ በሀገርና ጥበብ የተሠራ ሆኖ በኢትዮጵያ ውስጥ መሰል አይገኝለትም።

“...በሩህ አእምሮ የታደለ በመሆኑ፣ አባ ባጊቦ በትክክለኛ ትምህርት የማግኘት እድል ቢያገኝ ኖሮ ኢምፓየር መምራት የሚችል የተዋጣለት ፈላስፋ ይሆን ነበር።” በማለት አምገሰታል።

አቡነ ማሰያስ እንደሚነግረን ሞቲ አባ ባጊቦ በልማድ እስልምና አምነት ተከታይ ቢሆንም ውስጥ ውስጡን ግን ራሱ የፈለሰውን አምነት ይከተል ነበር። በድብቅ የሚከተለው አምነቱ ወደ ዴኢዝም ይጠጋል። ሁሉንም አምነቶች ያከብራል። አባ ማሰያስ ሊያጠምቀው ቢሞክርም አልተሳካለትም።

ምንም እንኳ የአቡነ ማሰያስ መግሳ ትልቅ ዋጋ ያለው ቢሆንም ከዘረኝነት የጸዳ አልነበረም። ለምሳሌ የአባ ባጊቦን ዐዋቂነትና የቤተመንግሥቱን ሥርዓት ካደነቀ በኋላ እንዲህ ያለ ታላቅነት ከጥቁር ዘር ይፈልቃል ብሎ ማመን ስለከበደው፣ “አባ ባጊቦ የአውሮፓ ደም ሳይኖረው አይቀርም” የሚል ዘረኝ አስተያየቱን ቆጭቷል።

ጉረሱ የተባለ ጀርመናዊ አሳሽ ጅማን ከጎበኝ በኋላ፤ “የጅማ አሮጥዎች ያለምንም ቢስማርና ያላንዳች ብረት የተዋጣለት ድልድይ ይሠራሉ። አውሮፓዊ ኢንጂነር በተመሳሳይ መሰረድና ቀሳቅሶ፣ በግንደችና በቅርንጫፎች ተጠቅሞ እነሱ ከሚሠሩት የተሻለ ሊሠራ አይችልም።” በማለት ጽፏል።⁷²

አሊክሳንደር ቡላቶቪች ከሌታው ከጅ ከኩምሳ ሞሪዳ ጋር ከሰነበተ በኋላ በጻፈው ማስታወሻ፤

“ደጃዝማች (ገብረአግዚአብሔር) በጣም ብሩህ እና ሩህሩህ ሰው ነው። ሁሉን ለማወቅ ይጣጣራል። የሀዘቡን ታሪክና ባህል ማራኪ በሆነ መንገድ ይተርካል” በማለት መዝግቧል።

ሳሙኤል ጎባት በዛሬ አነጋገር የኢንግሊዝ ሐዋርያ ነበር። ዘመን መሳፍነት ተብሎ በሚታወቀው ዘመን ማገባደጃ ላይ፣ ወደ ሰሜን ኢትዮጵያ መጥቷል። በወቅቱ በማስታወሻው ከመዝገባቸው ትውስታዎች አንዱ ስለ አንድ ደቀመዝሙሩ ይተርካል።

“እውነትን አጥብቆ ከመፈለጉ የተነሣ አንድ ወጣት የእርሞ ተወላጅ በቀን ሁለቱ ይጎበኘኛል።

“ዛሬ፣ የሕይወት ታሪኩን በሞሩ አጫወተኝ። በአሥራ አራት ዓመት እድሜው፣ በጦርነት ተማርኩ፣ በባርነት ተፈግባል። አሁን ገና ሠላሳ አልሞላውም። ለንድ ጎጃሜ ጌታ ተሸጦ ሲኖር፣ ጌታው ክርስትና አንሱዩ ነጻ አወጣው። ያለስተማሪ፣ ያለ መንገድ ድጋፍ ራሱን አስተምሮ፣ ደህና የሚባል የግለሰብ ዕውቀት አካብቷል።

“ለጽሑፍ የሚሆን፣የራሱን ብራና ፍቆ እሰናድቷል፤ የጽሕፈት አስተማሪ ባይኖረውም ጽሁፉ እጅግ ተነባቢ ነው።”

ሳሙኤል ጎባትን እንደገጠመው ዐይነት፣ በአፋን አሮጥ አፋቸውን ፈትተው፤ ከደጉ በኋላ ዐማርኛንና ግለዝን አጥንተው የሚራቁ ሊታወጉት ነበሩ። ለምሳሌ፣ በጎጃም ስመጥር የሆነው ባለቅኔ የደብረ አልያሱ አለቃ ገብረሥላሴ

⁷²“ከረሱት ኢኮኖሚክ ሂሳብ (ገጽ 301)

(የጥቅም ጉዞ መምህር) እና የጉሥ ተከለሃይማኖት ታሪክ ጸሐፊ የነበሩት አለቃ ተከለአየሱስ ዋቅጅራ ወለገዎች ነበሩ። እንዲሁም የሰብዓቱ ጸሐፊ ትእዛዝና የሰነድ ለቅ የነበረው አዛዥ ጤና በዚህ ረድፍ ይሰለፋሉ።

ሄነሪ ዳፍተን የተባለ በቴምድሮስ ዘመን ሰሜን ኢትዮጵያን የነበረ መንገደኛም የቴምድሮስ አሥረኛ ስለነበረው ጓደኛው ቫልድማየር በጸሐፊው ማስታወሻ ውስጥ የሚከተለውን አስፍርልናል፤

“ቫልድማየር አደጥቦብ አንዲማሩ ከንጉሡ ቴምድሮስ በአደራ የተረከባቸው፤ ብዙ የአርሞ ወላጅ ባሮች ነበሩት። ከኒህ ማኸል አንዱ ዋና ባለሙያ ሆነ። ይህ ሰው፤ ያናጢት ሥራን፤ በጥራትና በብቃት ስለሚሰራ በተመሳሳይ ሁኔታ ከሚሰሩ አውሮፓውያን ይወዳደር ነበር። የዚህ ሰው የአለምሮ ብሩህነት በአደጥቦብ ሙያ ላይ ብቻ የተወሰነ አልነበረም። በቀለም ትምርት ዘርፍ ተመሳሳይ ችሎታውን ማሳየት ችሏል። በዐማርኛ ጽሑፍና ንባብ የተዋጣለት ነበር። ባንድ ወቅት ኩሎ ተብሎ የሚጠራውን፤ እምስት መቶ ማይል ወደ ደቡብ ርቆ የሚገኘውን የትውልድ ቦታውን በሚያስደንቅ መልክ በካርታ ስሎ ለሚሰተር ሌጁን አሳይቶት ነበር”። ይላል።

ካገራችን ሊቃውንት መካከል አንዱሁ ከውጭ ሀገር መንገደኞች ጋራ የሚመሳሰል አስተያየት የሰጡ አልጠፉም። አለቃ ገብረአግዚአብሔር አሊያስ የተባሉ የሸዋ ዐማራ፤ የቤተ መንግሥት ጸሐፊ፤ የአያሱና የንግሥት ነገሥታት ዘውዲቱን ታሪክ በጽፉበት ዜና መዋከል ውስጥ ባልጋወራቸው ተፈሪ አነቃቂነት ስለተጀመረው ዘመናዊ ትምርት ሰፊ ሐተታ አቅርቦታል። በሐተታቸው የአርሞ ተወላጅ ስለሆኑ ኢትዮጵያውያን ተማሪዎች የትምርት ይዞታ የሚከተለውን ባድናቅት ጽፈዋል፤

“እነሆ የተደመጸ ብራና የጸፉበትን ሁሉ በቀይ በጥቁር ቀለም ቢጽፉበት እንዲቀበል እንዲሁ የአርሞ ሕዝብ ያስተማሩትን ትምህርት፤ ያመለክታትን

⁷³Narrative (page 165)

ሰውቀት፤ በቀሎ ይቀበላል። ለማጥናትም ይሸቀዳል። ከቀድሞ ጀምሮ የወለጋና የጅማ አርሞ ብዙ የእጅ ሥራዎችን ያውቃል። የሚሠራቸውም የእጅ ሥራዎች ዓይነትና በምን እንደተሰሩ የሚያስረዳ ቀጥሎ ያለው ነው።

1. ከዝሆን ጥርስ የተሠራ ከዘራ፤መለኪያ ሚዶ፤የባላዋ አጅታ፤ ወለባ
2. ከአውራሪስ ቀንድ የተሠራ ዋንጫ ብርሌ የሸምጋኝ መለኪያ፤ የሰይፍ እጅታ
3. ከጎሽ ቀንድ የተሠራ ዋንጫ መለኪያ የእንዝርት ራስ
4. ከማይነቅዝ ዕንጨት፤ የአልጋ ሸንኮር ጠረጴዛ፤ ባለጌጥ ወንበር፤ አንዱን እንጨት ፈልፍለው በምስማር ላይጋጥሙ ከብ ሞላብ፤ ባለ መጠጫ የወጥ ማቅረቢያ ሣህን በየአይነቱ፤ የአበባ ማስቀመጫ ባለጌጥ ይሠራሉ። አለስልሰው፤ የቅርጽና የጌጡ ማማር ፈረንጆች በፋብሪካ የሚሠሩትን ይወዳደራል። ከዚህም ሌላ በየወንዞቻቸው አሸዋውን በሰፊ፤ እያንገዋለሉ፤ በወንፊት አየነ። ወርቅ ያወጣሉ። ከዚህ በፊት ወርቅ የሚወጣቸው ቦታዎች ቀጥሎ ያሉት ናቸው።”

ጸሐፊው፤ ወርቅ የሚገኝባቸውን ቦታዎች ከዘረዘሩ በኋላ፤ የሚከተለውን ይጨምራሉ፤

“ለዚህም የወርቅ ሥራ፤ እያና ብሩ፤ የወለጋ ተወላጅ የሆነ በልኦል አልጋወራሽ ራስ ተፈሪ ፈቃድ ወደ እንግሊዝ ሀገር ሄዶ፤ ስለተማረ ፤ለወርቅ ሥራ ተሹሞ ወርቅ ማውጣት ጀምሮ ነበር።

የአለቃ ገብረአግዚአብሔር አሊያስ አስተያየት በመስክ ጥናት ላይ የተመሠረተ እንደሆነ ግልጽ ነው። በካገራችን ላይ የኒህ ሰው ጽሑፍ በፋይልድ ፕሮጀክት ለማካሄድ Prowess, Piety, and Politics በሚል ርዕስ ከእንግሊዝኛ ትርጉም ጋር ታትሞ ተጣብቷል።

የኢትዮጵያ ታሪክ ባብዛኛው የክህናትና የወታደሮች ታሪክ ነው። የምሁራን ታሪክ በሚገባ ባለመጠናቀ ማን ምን እንደሆነ ማወቅ አምልጠናል።

በዳግማዊ ምኒልክ ንግሥና ዘመን ለሀገር ምስረታ አስተዋጽኦ ያደረጉ የአርሞ ተወላጅ የአለምሮ ሰዎች በርካታ ናቸው። በጣም ከታወቁት አንዱ ገብረማርያም ይባላል። ይህ ሰው በልጅነቱ ከወላጆቹ በሙሴም ባርያ ፈንጋዎች ተሰርቆ በሸዋ ገበያ ተፈንጋል። በማርሴል ሊቀጳጳስ ካሳ ከፋይነት ነጻ ካወጣ በኋላ በግብጥና በፈረንሳይ የከላሲክ ትምርት ተከታትሏል። ገብረማርያም በጸሃፊነት ለንጉሥ ምኒልክ በሚሠራበት ወቅት ፈረንሳይኛ ጥልያኛ አርምኛ ዐማርኛ ላቲን አፋርና ጥቂት እንግሊዝኛ መጻፍና መናገር እንደሚችል ተመስክሮለታል። ገብረማርያም ይሄንን መጠነ ሰፊ ሰውቀት ባከበተበት ወቅት እድሜው ከሰላ አልዘለለም ነበር።⁷⁴

በዘመን ምኒልክ የኢትዮጵያ ጳጳሱማሴ ታሪክ ውስጥ ትልቅ ስፍራ ከነበራቸው የአርሞ ተወላጆች መካከል ብዙ ያልተነገረለት ገብረኤል ጎበና ይገኝበታል። ገብረኤል ጎበና እንደ ገብረማርያም በባርያ ፈንጋዎች ከኢሊባቡር ወደ ግብጽ ተሸጠ። ባንድ ከበርቱ አማካኝነት በጉዳፊቻ አድጓል። ከዚያም በካይሮና በኢየሩሳሌም ተምሯል። በግብጽ ምኒልክ መሥርያ ቤት ውስጥ ትልቅ የሚባል ሥልጣን ነበረው። ይህ ሁሉ ርካታ ስላልሰጠውና አገሩን የማገልግል ፍላጎት ስላደረበት በንጉሥ ምኒልክ አማካኝነት ወደ ኢትዮጵያ ተመልሶ የቤተመንግሥት ዋና አስተርጓሚና አማካሪ ሆኗል።

የብዙ ጊዜ ባለንጀራው የነበረው፤ ችግሩ በረሊ አንደመሰከረለት፤ ገብረኤል ጎበና፤ ሰባት ወይም ስድስት የክል ዳንቋዎችን አጠናቅቆ መናገርና መጻፍ ይችል ነበር። ባረባሾች፤ ፈረንሳይኛና ጣልያንኛ ስለኢትዮጵያ በውጭ ሀገር ጋዜጦች የተጻፉ ዘገባዎችንና ዜናዎችን ተርጉሞ ለንጉሡ ማገብ የገብረኤል ጎበና ድርሻ ነበር። በውጭ ሀገር ዳንቋ ለፈረንጆች የሚጻፉ የቤተመንግሥት ደብዳቤዎች ባብዛኛው የሱ እጅ ሥራ ውጤቶች ነበሩ።

ገብረኤል ጎበና የምኒልክ አስተርጓሚ ብቻ ሳይሆን አማካሪ ጭምር ነበር። ምንም እንኳ በወቅቱ በጣልያንኛ ችሎታው ተመራጭ ቢሆንም የውጫሊን ውል የማስተርጓም ሥልጣን የተሰጠው አይመስልም። የማስተርጓሙን ድርሻ

⁷⁴ሊሊ (ገጽ 118)

የወሰደው ከፈረንሳይኛ በቀር ሌላ የውጭ ሀገር ዳንቋ የማያውቀው ባላንጣው ግራዝማች ዮሴፍ ነበር።

የውጫሊ ውል ነገኛው የጣሊያንኛው ክፍል መዘዝ እንዳለው ለመጀመርያ ጊዜ ያጋለጠው ገብረኤል ጎበና ነበር። የውሉ የጣልያንኛው ክፍል ጣልያንን በኢትዮጵያ ላይ የበላይ ጠባቂ እንድትሆን ሥልጣን የሚሰጥ መሆኑን ከደረሰበት በኋላ “አልቆልናል! የጣልያን የበላይ ተቆጣጣሪ መሆን ቅኝ ግዛት ማለት ነው። ቅኝ ግዛት ደግሞ ወደ ወረራ ይመራል” ብሎ ምኒልክን አስጠንቅቋል።⁷⁵ ገብረኤል ጎበና ለሀገራቸው ብዙ ሠርተው ያለመታሰቢያ ከቀሩ የኢትዮጵያ ሊቃውንት አንዱ ነው።

የጆ ወረሼህ መንግሥት በተቋቋመበት ወቅት የአርሞ ተወላጅ መሳፍንት ሁለት ተራማጅ አመለካከቶች ለኢትዮጵያ አበርክተዋል። ራስ ጉግሳ በዘር የሚወረስ የመሬት ርስት ልማድን የሚያስቀር የመሬት ገድፈ ሐሳብ አስተዋወቀ፤ “መሬት የረቢ ናት። ሰው የመሬት ተጠቃሚ ከመሆን ያለፈ ሚና የለውም። ሰው ምድርን ያለማትና ያልፋል። ምድርም ትውጠውና ትፋፋላች።...ከዛሬ ጀምሮ መሬትን በዘር መውረስ መብት የሚባል የለም። ረቢ ለፊልገው ይሰጣል። እነሆም ለኔ ለጉግሳ ሰጠኝ። አራሽ እረስ ነጋዴም ነገድ” የሚል ዐዋጅ ማውጣቱ በሚካሄድ ደ አባዳ ተመዝግቧል።

ጉግሳ ይህንን ዐዋጅ ያወጣው በማይወለድበት ደብረታቦር ውስጥ ሥልጣን በጨበጠ ጊዜ ነው። ዐዋጁ ራሱን ከእንግዶነት ወደ ባለቤትነት ለማሸጋገር የፈለሰው የግል ጥቅም መሣርያ ቢሆንም የፈጠረው ተጽእኖ ቀላል አይደለም። ምድር ለተወሰኑ ባለሰባቶች ብቻ የተሰጠ ገብረት ነው የሚለውን የዘልማድ አስተሳሰብ አፍርሶታል።

ከበደ ሚካኤል ከብዙ ዘመናት በኋላ ቼሊ በተባለው ገጽባህርድው አፍ፤

“መሬት የእግዚአብሔር ናት ባለቤት የላትም
“ይላኛ እየሄደ ያስገብራል የትም”

⁷⁵Gli Iliani in Africa Orientale, Del Boca, (Page 390)

ሲል የጉግሳን ሐሳብ ማስተጋባቱ ይሆን?

ራስ ጉግሳና ወራሾቹ ባገራችን ብዙ ያልተለመደውን የብዙ አምነት ባህል ለማስተወት ሞከረዋል። መከራቸው ከዘመኑ ርምጃ የቀደመ መሆኑ የሚገባን በሊቃውንት የተሰጠውን ምላሽ ስናይ ነው። ታሪክ ጸሐፊው አለቃ አጥሜ የጋ፡ ታሪክ በተባለው መጽሐፉ “ራስ ጉግሳ ወረ ሴክ ስለሆነ (በሆንም?) በመሀመድ ሕግ አልገዛም፤ በሰመ ክርስትያን ገዛ። የኦሮሞንና የአሰላምን ሕግ አልወጠም። የአምራሪን ሕግ አላፈረሰም። ከተማውን ደብረታቦር አደረገ ። በጌታችን በኢየሱስ ስም ቤተክርስቲያን አሠራ ። ክርስትያን መሰለ። በዘመኑ ምሥርና ዐረብ ሀገር እስከ መካ ድረስ በፈረንሳይ ሹም በናፖሊዮን በናፖርት ተገዛ። ናፖሊዮን በናፖርት ከምድረ ግብጽና በኢትዮጵያ መካከል ያሉ አስላሞችን ተባብረን አንውጋቸው ብሎ ወደ ራስ ጉግሳ ላከ። ራስ ጉግሳ ግን ለግብጽ ገዥ ለናፖሊዮን መልስ አልሰጠም። ነገሩ በዚህ ይታወቃል።” ብሎ ጽፏል።

ከጽሑፉ መረዳት እንደሚቻለው አለቃ አጽመሚየርጊስ ራስ ጉግሳን እንደ ሀቀኛ ክርስትያን አልቆጠረውም። እሱ በነበረበት ዘመን ፤ ሀቀኛ ክርስትያን መሪ የአምነት ጽናቱን ለማሳየት ከፈለገ አረሚውንና አስላሙን ጨፍሏል። ክርስትያን ማድረግ ወይም መደምሰስ ይጠበቅበታል ። ዜጎች እንደ አምነታቸውና ባህላቸው አንዲኖሩ መፍቀድ እንደ አስተዳደር ጥበብ ሳይሆን በሰመ ክርስትያን የሚፈጸም ደባ ይቆጠር ነበር። ራስ ጉግሳ የናፖሊዮን በናፖርቱን የመስቀል ጦርነት ግብጽ ቸል ብሎ ማለቱ በዘመናችን የፖለቲካ መስፈርያ ሲታይ የብልህ መሪ ውሳኔ ነው። አለቃ አጥሜ ግን ይህንን የገለልተኝነት ውሳኔ ለአስልምና በማዳላት የተፈጸመ መሆኑን ጠርጦ “ ነገሩ በዚህ ይታወቃል” ብሎ ዘግቶታል።

የጉግሳ ወራሽ የሆነው ራስ አለ፤ ክርስትያን ቢሆንም ከዘመኑ ልማድ ውጭ ክርስትያኖች ጋር ብቻ ሳይሆን ከሙስሊሞችም ጋር ይባላ እንደነበር በጊዜው

በነበሩ ታዛቢዎች ተመስክሮለታል።⁷⁶ እስላሙ የክርስትያን ምግብ በሚጸየፍበት፤ ክርስትያኑ የእስላም እጅ የነካውን እርም በማልበት ልማድ ውስጥ እንዲህ ዐይነትን የኑሮ ዘይቤ መከተል ያስተሳሰብ አብዮት ነው።

እዚህ ላይ ኦሮሞ ተወላጆችን የአምሮ አስተዋጽኦ በዝርዝር ለመዘገብ አይቃጠንም፤ የብሔረሰቡን ተወላጅ እንደ አላዋቂ አድርጎ የመሳል ዝግብ ከታሪካዊና ከነባራዊው እውነታ ጋር እንደማይጣጣም ለማሳየት ከላይ በብድግ ብድግ የጠቀስኳቸው ምሳሌዎች በቂ ናቸው ብዬ አምናለሁ።

⁷⁶ Ras Ali Mangeait indifferemment à la table des chrétiens et la table des musulmans; Ferret et Galinier, voyage vol 2, (Page 79)

ውስጥ የሚገኝ አንድ ዛፍ ባንድ ጊዜ የግብርና መሣሪያ ነው፤ ሽንት ቤት ነው፤ ጄገራሌስ ነው።

እሜሪካ በገባሁ በማግስቱ ሻይቡና ለማለት ዳንኪን ይናት የሚባል ቤት ገባሁና እጅግ ከመድረቁ የተነሣ ጽሑፍ እንጂ ጉግግር በማይመስል እንግሊዝኛ፤

“ኩድ አይ ጌት ኤ ግላስ ኦቭ ሚልክ?” አልኳት አስተናጋጇን፤

“ለሞል ሳይዝ ሚድየም? ሳይዝ?” ብላ አማረጠችኝ።

ስሞል ሳይዝ? ምን በወጣኝ! ስሞል ሳይዝ አስመርሮኝ አይደል እንዴ ካገራ የተሰደሁት?

“ኧረ ሚድየም ሳይዝ ፕሊስ” አልሁ።

ከጥቂት ደቂቃዎች በኋላ፤ አስተናጋጇ ባለ ሊሆን ማንጠልጠያ በቀረው ወጠምሽ ኩባያ ንፍር ውተት አምጥታ አሸከመችኝ። ወይ ሚድየም ሳይዝ! ሚድየም ሳይዝ ስላት ባለ ውተት ያመጣችልኝ “ላርጅ ሳይዝ” ብላት ኖሮማ ላሚን እየነሳች ታመጣልኝ ነበር ብዬ አሳብኩ። እሜሪካኖች የእናት ጡት ውተት በበቂ ሁኔታ ሳልጠባ እንዳደግሁ መረጃ ሳይደርሳቸው አልቀረም። የቀረበልኝን ኩባያ ከፍቶ ሳየው የቀረበልኝ ውተት ያንድ ቀበሌ ነዋሪዎችን ጦም ማስፈታት የሚባሉ ነው። ኩባያውን በስተው ሞሽንን የሚያህል መምጠጫ ወይም ስትሮው ለከተወብታል። ስትሮውን እንደ አናጢ እርሳስ በጆሮየ ላይ አስቆመጥሁና በከንፈሬ መጠጣት ጀመርሁ። ሰው ከንፈር ይዞ ተፈጥሮ ሳለ በኩንቢ የሚጠጣበት ምክንያት አይታኝም።

የተረፈኝን ውተት ልደፋው ካሰብኩ በኋላ ጦር ፈራሁ። በኋላ ግን እኔ በቁንጣን ከምደፋ ያሚረካ ውተት ይደፋ ብዬ ወደ ቆሻሻ ገንዳው ተራመድሁ።

በነገራችን ላይ እንደ አበሻ ለሳይዝ የሚያስቸግር ሕዝብ ያለ አይመስለኝም። እዚህ ሀገር አበሻ በልኩ የሚያገኘው ነገር ካለ ያይን መንጽር ብቻ መሆን አለበት። አሁን እኔ በቀደምለት ዜማርት የተባለ ሱቅ ገባሁና ሻጫ ሲገኝ ሰፊ እንድታሳየኝ ጠየኳት። ሴትየዋ ሱሪ ነው ብላ ያመጣችልኝን ሳየው ባለሁለት

እሜሪካን ዐየን

እሜሪካ ስገባ ለመጀመርያ ጊዜ ዐይቼ የገረመኝ የደኑ ብዛት ነው። እሜሪካ ውስጥ ደን ከሙብዛቱ የተነሣ ያሚረካ ሕዝብ እድኖ የሚባል ሕዝብ መሰሉኝ ነበር። ብዙዎቻችሁ እንደምታውቁት ባዲሳባ ውስጥ ያሉት ጫካዎች ሁለት ብቻ ናቸው። አንደኛው እንጦጦ ማርያም ቤተክርስቲያን ግቢ የሚገኘው የባሕር ዛፍ ጫካ ሲሆን፤ ሁለተኛው አራት ከሎ ቤተመንግሥት ውስጥ የሚገኘው የጥድ ጫካ ነው። እኒህን ሁለት ደኖች አውሮፕላን ላይ ሆንን ወደ ታች ስንመለከታቸው ባዲስ አበባ ብብቶች ላይ የበቀሉ ጸጉሮች ይመስላሉ።

የጫካ ችግር በከተማ ብቻ የተወሰነ አይደለም። ባንድ ገጠር ቀበሌ አንድ ዛፍ በሰንት መከራ ከተገኘ ሥራ ይበዛበታል። የመንደሩ ታታሪ ገበሬ የማር ቀፎ ይሰቅልበታል፤ የመንደሩ ታታሪ ስካራም የማር ጠጅ ጠጥቶ ከሰሩ ይሸናበታል፤ ከግንዱ ላይ “መቶ ሜትር በግራ በኩል ወደ ውስጥ ገባ ሲሉ የቀበሌ ማህበሩን ጽፈት ቤት ያገኙታል” የሚል ማስታወቂያ ይለጠፍበታል። ባጠቃላይ በመንደር

ከፍል የአብርሃም ድንኳን ነው። ካልሲ ብላ ያሳየችንን ስለካው ስቶኪንግ ሆነች።

በዚህ አጋጣሚ ያሜሪካ ጥቁር ወንድሞቻችንን ሱሪና በሱሪያቸው ውስጥ ያለውን መጠን የተመለከተ ሰው ተስፋ ቆርጦ ወደ አገሩ መመለሱ አይቀርም። አሁን ትናንትና አንድ የማርቲን ሉተር ኪንግን ሐውልት የሚያክል ሰው የከ አጠገብ ቆሞ የመሸናገሩ አደል አጋጥሞት ነበር። እና ዚፑን ከፈት ሲያደርግ ሾቆ ባደርገው በቃ ምን ልባላችሁ ይድር ሻንጣ ከፍቶ ንብረት የሚያራግፍ ነው የሚመስለው። እና ከእነዚህ ጋር ተወዳድረን ነው ወልደን መሳም የምንችለውን

የሳይዝ ነገር ሲነሣ አስቅድሞ የሚመጣብኝ ፍሪጃቸው ነው። አይ ፍሪጃ! ያሜሪካ ፍሪጃ እኮ በረንዳ ቢሠራለት መስኮት ቢገጠምለት አረፍ የወንደላጤ ቤት ይወጣል። እውነቱን ነው ያሜሪካ ፍሪጃ ወደ ኢትዮጵያ ይገድ ብሄድ በቤትህ ውስጥ ቤት ይብቀህ ተገኝተህል ተብሎ ልታሰር እችላለሁ። የኢትዮጵያ ፍሪጃ ካሜሪካ ጋር ብታወዳድረው ፍሪጃ አይደለም። በኮረንቲ የሚሠራ የምላ አቃ ነው።

አንድ ቀን ዳደሩን ቤት ሄጄ ሎሚ አንዳማረኝ ስትገረው ከፍሪጃ ውስጥ ከብርቱካን ከቆ ከቆጣ ገቆ ያለ ነገር አቀበለኝ። አሜሪካኖች በጥምቀት በአልላይ ሎሚ ወርውረው ደረት የማይመቱበት ምክንያት የገባኝ ያፄ ነው። ኢትዮጵያ ውስጥ ወደ ቤት ሎሚ መወርወር አኩሪ ባህል ሲሆን አሜሪካ ውስጥ ሎሚ መወርወር የገደቀ መብር ነው።

በነገራችን ላይ ከኢትዮጵያ የሚመጡ ዘፋኞች አንድ ሆኔል ውስጥ ላንድ ወር ያክል ካርታ ሲጫወቱ ከርመው ሲመለሱ "አሜሪካን ዐየን ከአግር አስከራሱ" ብለው እንደሚዘፍኑ ታውቃላችሁ? እውነት ለመናገር አሜሪካ አግርም ሆነ ራስ የለውም። አሜሪካ አንድ ትልቅ ሆድ ማለት ነው።

አንድ አሜሪካኖች ያል ሆዳም አለ? ባለፈው አባቴ ከኢትዮጵያ ደወለጥ። "በእውቅ አሜሪካኖች አንድ ዐረቦች ሾርባ በቂጣ ይበላሉ የሚባለው እውነት ነው?" ሲል ጠየቀኝ።

"አይ ፋዘር አሜሪካኖች ትንሽ ከራባቸው ሾርባ በቂጣ አይደለም! ሾርባ የነካው ፎጣ አይምሩም አልሁት።

አሜሪካኖች ምላ ስኦት ላይ ምን ያደርጋሉ? መጀመሪያ ሄሌኮፍቲር ማሳረፍ የሚያስችል ጠረጴዛ ይዘረጋሉ። በላይ ላይ ኢትዮጵያን ባመጥ የሚያመርተውን ያህል ፍራፍሬ ይከምሩበታል። ቀጥለው ኤልፎራ ለፋሲካ የሚያቀርበውን ያክል ስህን አንግብው መንሽ የሚያህል ሹካ ሹካ ታጥቀው "ፈርስት ኮርስ ሰከንድ ኮርስ" እያሉ በምግብ ላይ ይዘምቱበታል። ኢ-ሰብአዊ በሆነ መንገድ ድራቭ ይሰጣሉ ያጠፉታል። በእኛ ሀገር ኮርስ ማለት አየተመላለሱ መማር ማለት ሲሆን፤ ባሜሪካ አየተመላለሱ መብላት ነው።

አሜሪካኖች በጣም የሚወዱት ምግብ ዶሮ ነው። ለነገሩም ያሜሪካ ዶሮ በርግጥ ዶሮ ነውን? ሲጀምር ተፈጥሮአዊ እናትና አባት የለውም። ማለቱ ያሜሪካ ዶሮ በእናቱ ኢንክቤተር፤ ሲሆን ባባቱ ኮምፒውተር ነው።

ኢትዮጵያ ውስጥ አንቁላል ሲሾመት "የቄብ ዶሮ አንቁላል ነው፤ ወይስ የእናት ዶሮ አንቁላል ነው?" እንደሚባለው ሁሉ አሜሪካ ውስጥ organic non organic ተብሎ ለሁለት ይከፈላል። non organic አንቁላል ከላይ ስታቁት እንደማንኛውም አንቁላል ነው። በጸሐይ አቅጣጫ አነጣጥራችሁ ስታቁት ግን አንድ ሰርዲን open here የሚል ጽሑፍ አለው። organic አንቁላል ከእኛ ካመለጠ አንድ ብርጭቆ እንከት ይላል። non organic አንቁላል ግን ካራቲፕ ፎቅ ወድቆ እንኳ እንደኩባ ይንከባላል።

ባለፈው ኳስ ለማየት ስፖርት ባር የተባለ ቡና ቤት ገባሁ። ገና አሥራ ስምንት ያልደረኩ ኮረዶች መቀመጫቸውን በቀምጣቸው፤ ግታቸውን በጠጥ ማገደራቸው፤ ወጥረው አንድ ዝህ ዘገ ባጠገቤ ይመላለሳሉ። ትንሽ ሞቅ ሲለኝ ኳሱን መከታተል ትች ቆነጃጅቱን መከታተል ጀመርሁ። በተለይ አንዴ አላፈጠል ፈገግታዋን ብልጭ አድርጋልኝ Can I get you something sweetheart? ብላኝ ስታልፍ መቀመጫዋን በጥፈ ቸብ ለማድረግ እጄን ብድግ አደረግሁት። ወድያው ግን እንደልብ መገምጃትን እንጂ እንደልብ

መንካትን የማይፈቅደውን ያሜሪካ ሕግ አስቤ ተወካት። እጄን እንደመፈከር አውራጅ ባየር ላይ እንከርፍሬ ትንሽ ካቆየሁት በኋላ፤ ወደ ኪሴ መለስኩት።

እና የነጻነት ሀገር የምትሉት ይሄንን ነው? አዲስ አበባ አንዲት ቆንጆ ባጠገባህ ካለፈች መቀመጫዋን እንደጥምቀት ከበር መደለቅ ትችላለህ። ፖሊስ ይይዘኛል ብለህ መጨነቅ የለብህም። ቀይ መስመሩን አስካላለፍክ ድረስ የገዥውን ፓርቲ መቀመጫ አስካልነካህ ድረስ የሚነካህ አይኖርም።

አሜሪካ ውስጥ ቤት እንደቀስተደመና የሚታይ ግን የማይዳሰስ ነገር ስለሆነ ስደተኛው በዚያ ነገር ርህብ በጣም ይጠቃል። በዚያ ነው መሰል የዲያስፖራ ወንዶች ወደ ኢትዮጵያ ሲመለሱ ደክመኝ ሰላቸኝ ሳይሉ ይጠቀማሉ። አንዳንዶች ገና የኢትዮጵያ አየር መንገድ ትኬት በእጁ ሲገባ ያልበረኩ ቆልፍ በእጁ የገባ ይመስል ይቆምበታል። አንዳንዶች አበሻ ወንድ ከኢትዮጵያ ሲወጣ አንድ ከረጢት ኮረራማ ይዞ ይወጣል። ሲመለስ አንድ ከረጢት ኮንደም ይዞ ይገባል።

አንዱ ባለፈው፤ የሌ አየር ጣቢያ ላይ በፊታችን አንድ ሻንጣ መሉ ኮንደም ተማረከበት። ለዲኬቲ ርዳታ ልሰጥ ነው ቢል ማን ይሰማው። ፍርድ ቤት ሲቀርብ ምን ተብሎ ተከሰሰ መሳላችሁ? እናት አገሩን ለመድፈር ሲዘጋጅ በቁጥጥር ሥር ውሏል ተብሎ ተከሰሰ።

ስፖርት ባር ገብቼ፤ መጠጥ ሳዘዝ አስተናጋጄ ሆኖ አንድ ዓመት እንደሞላኝ ለማረጋገጥ መታወቂያ ጠየቀችኝ። በሰላላ ሁለት ዓመቱ ከሆነ ዓመት በታች የሚገኝ ጎረምሳ መስክ መታየቱ አስደሰተኝ። በሌላ በኩል ግን ሰው ሃያ አንድ ዓመት ካልሞላው ካቲካላ በደረሰበት አንዳይደርስ የሚባልበት ሀገር "የነጻነት ሀገር" ተብሎ መቆጠሩ አናደደኝ።

በልጅነቴ፤ አባቴ ጠላ ቤት ሲሄድ፤ በሰላሙ ጊዜ ጃንጥላውን በጠቡ ጊዜ ከዘራውን ተሸክሜ አክተለው ነበር። ባለጠላዋ እማ ሸንበቆ፤ አባቴን አንዛ በለበሠ ሳጥን ላይ ታስቆምጠውና በከቡር ዘበኛ ብርጭቆ ማለፍና ጠላ ትቀዳለታለች። እኔን ደም ሰፊል በለበስ መቀጫ ላይ ታስቆምጠኝ ቅራራ ትቀዳልኝለች። ላባቴ በቀዳችላት ቁጥር በጠላው ውስጥ መርዝ አለመጨመሩን

ለማረጋገጥ አንድ እፍኝ ለራሷ ቀድታ ፉት ትላለች። አሥር እፍኝ፤ ፉት ካለች በኋላ በእኔ ጥዋና በአባቴ ብርጭቆ መካከል ያለው ልዩነት ይምታታታታል። ለሁለታችንም ከዋናው ብርጭቆ ትቀዳልናለች።

አባየም አሥር ብርጭቆ ከጠጣ በኋላ በእናቴና በእማ ሸንበቆ መካከል ያለው ልዩነት ይምታታታታል። እና እማ ሸንበቆ ባጠገቡ ባለፈች ቁጥር አንድ መንደር መርፌ ወገ እጄን ወደ መቀመጫዋ ሰድድ ያደርጋል። እኔ ያፄ የቤት ጣራን ለመጀመርያ ጊዜ ያየሁ ይመስል ዐይኔን ጣራው ላይ ልኬ አቆያለሁ።

ከእማማ ሸንበቆ ጣራ ወደ አሜሪካ እንመለሰ። ብዙ ጊዜ ካውሮፓና ከእኛያ የመጡ ሰደተኞች አሜሪካ ሲገቡ ጽታቸውን ይቀይራሉ ይባላል። እኛ ኢትዮጵያውያን እንዲህ ያለ እብደት አይነካከንም። ኢትዮጵያውያን ቀየሩ ከተባለ ሙያቸውን ቢቀይሩ ነው።

በዚህ መሠረት፤ ኢትዮጵያ ውስጥ ይከተር፤ እዚህ ሲመጣ ወይተር፤

ኢትዮጵያ ውስጥ አምባሳደር፤ እዚህ ሲመጣ ወዘደር፤ አልፎ አልፎም ወታደር

ኢትዮጵያ ውስጥ ታዋቂ ፖለቲከኛ፤ እዚህ ሲመጣ ሥጋ ቆራጭ

ኢትዮጵያ ውስጥ ኢንቨስተር፤ እዚህ ሲመጣ ቢቢሲተር

ኢትዮጵያ ውስጥ ጠቅላይ ሚኒስተር፤ እዚህ ሲመጣ ፓስተር፤ ለዛውም አማተር።

አሜሪካ ውስጥ የሚኖሩ አበሾችን በአራት ከፍየ ለማየት ሞከርያለሁ። የመጀመርያው ቡድን አስመላሽ ተብሎ ሲታወቅ ሁለተኛው አስታዋሽ ይባላል።

ዕቃ ገዝቶ፤ ለጥቂት ቀን ተጠቅሞ ገዝቡን የሚያስመልስ ሰው አስመላሽ ይባላል። አስመላሽ አንድ ሱፍ ገዝቶ ሠርግ ላይ ከዘጠነበት በኋላ ጠበባች ብሎ ለባለ ቡቲኩ ይመልሳል። እውነቱን ነው፤ ዲሲ ውስጥ አንድ ቡቲክ ውስጥ ገብታችሁ አንድ የተሰቀለ ኮት አማኝታችሁ ኪሱን ብትፈትሹት በግርኛ የተጻፈ የሠርግ መጥርያ ካርድ ታገኛላችሁ። አንዳንዶች አከራሪ አስመላሽ ኮንደም

ከተጠቀመ በኋላ "ስጥዘረው ሰፋኝ የዝሆን ኮንዶም ነው እንዴ የሰጣችሁኝ?" ብሎ ይመልሳል። ወይም "ልጠቀምበት ብለክው፤ እየተገኘራት አስቸገረኝ ከተልባ የተሠራ ኮንዶም ነው እንዴ የሰጣችሁኝ?" ሊል ይችላል።

አስታዋሽ የሚባለው፤ በአካል አሜሪካ ውስጥ እየኖረ በመንፈስ በጥንቲቱ ኢትዮጵያ ውስጥ የሚኖር ነው። "አስታዋሽ" ምግቡን ከኢትዮጵያ ስህኑን ከሚረካ ይወስዳል። በዚህ ምድብ ውስጥ ያለውን ሰው ሊገርታው ከቆታችሁ ብትገቡ የድርቆሽ ከረጢት ያደናቅፋችሁና፤ የሚጥሚጣ ፈስታል ላይ ባፍጢማችሁ ትወድቃላችሁ።

አስታዋሽ በድሮ ትዝታቸው ይኖራሉ። ባለፈው አንድ ሽማግሌ ባለታከሲ ከሜሪላንድ ወደ ዲሲ ሲወስዱኝ፤

"የት ነው ሠፈርህ?" አሉኝ።

"ውሃ ልማት" አልኩቸው።

"ያስመራ መንገድ እንዴት ነው?"

"አስመራ እያደርስም እንጂ ደህና ነው"

ትንሽ ቆይተው፤

"ካራት ከሌ መጽሐፍት ቤት ፊትለፊት፤ ዊልቸር ላይ የሚቀመጠው ለማኝ ደህና ነው?" አሉኝ።

በጣም ደህና ነው። አሁንም ዊልቸርን ሽቦ በጃጅ ገዝቷል።

አሜሪካ ውስጥ ጊዜ የለም። በሥራ ቀን ሰው ቁርስ የሚበላበት ጊዜ ስለሌለው፤ ከባዶውን ይዞ ሲግተላተል የጠበል ተግዥ ይመስላል።

ወደ አሜሪካ ልመጣ ኢምባሲ ደጅ ስጠና ሽርሜዳ ግድም ያገኘሁት እንደ ዲያስፖራ፤

"እንተ ቀንቶህ አሜሪካ ና እንጂ እኔ አሜሪካን እንደ ገበር ገልብጬ አስገብኝህለሁ" ብሎኝ ነበር።

መጣሁና ደወልኩለት።

"አበረ፤ አሜሪካ ነኝ" አልኩት።

"መጣህ እንዴ፤ በጣም አሪፍ ፤ስትመለስ ለአሁኑ ላጥቶጥ ይዘህላት ትጂዳለህ" አለኝ።

አልፈርድበትም። አሜሪካ ውስጥ ጊዜ ውድ ነው። የአሜሪካ ቁሶች ጸሎታቸው እንኳ አጭር ነው። "God bless America" ብለው ወደ ሥራቸው ይሠማራሉ። የኢትዮጵያ ቄስ በቂ ጊዜ ስላለው ፈታ ዘና ብሎ ምእመናን እግዚአ መሐርን ከርስቶስ እንበል አሥራ ሁለት ጊዜ ይላል።

ኢትዮጵያ ውስጥ ተገናኝተው ሲያወሩና በሰልክ ሲያወሩ ፍጥነታቸው ይለያያል። ተገናኝተው ሲያወሩ፤ "እንደምን አደራችሁ፤ በጎም አላደራችሁ" ብለው፤ ጀምረው "በሰላም በጤና ያገኛኝን" ብለው ይዘጋሉ። አሜሪካን ሀገር ስልክ ርካሽ ስለሆነ አንድ ሰው በሰልክ ማውራት እንዴ ከጀመረ፤ ስልኩን ከጀርው ላይ ሌባ ካልነጠቀው በቀር፤ አያቆምም። ባለፈው አንዱ ደወለልኝና ለሁለት ሰዓት ያክል ዛፍ እየተገደፍሁ፤ በጀርባ እየተንበለበልኩ፤ በባቡር እየፈራሁ ካዳመጥሁ በኋላ፤ ምን ቢለኝ ጥሩ፤ ነው? "በል አልያዝህ፤ ከህያ ደቂቃ በኋላ እደውልልህና በሠፊው እንመራለን"።

ነጻ መሬት

(ታሪክ ቀመስ ልቦለድ)

የሀይማኖት ሰራዊት ደብረማርቆስን ለመቆጣጠር፤ አራት መኪራከር ተራራ ላይ ሲመሽግ፤ አንድ የደርግ አውግጥኝን በደብረማርቆስ ሰማይ ላይ እንጂበበና አንድ ከረጢት ሙሉ የወረቀት ነዳ በተነ። የወረቀት ነዳው ገበያው ላይ እንዲወድቅ ቢታለምም፤ ነፋስ ካማጸዎች ጋር የተባበረ ይመስል፤ወደ ገጠር እየገፋ ወስዶ በአያ ህብስቱ የጉማ ማሳ ውስጥ በተነ። በራሪ ወረቀቶችን፤ እንደ ቢራቢር እያሳደድን፤ ማሳው ላይ ደረሰንባቸው። አቅፋችን ላይ አስኪወድቆ አላስችለን ብሎ እየተገጠራራን፤ እየዘለልልን ቀለብናቸው። ወረቀቶችን ለመያዝ በተደረገው ሽምፃ ሁለት ልጆች ተጨፍለው ሲሞቱ እያሌ ሰዎች ተፈነካኩ። እያ ህብስቱም እዝመራየን ደቅድቃችሁበኛል፤ በማል አባርረው መያዝ የቻሉትን ብላቴና ሁሉ ደበደቡ። ብዙ ልጆች ከባድና ቀላል የመቁሰል አደጋ ደረሰባቸው። ደርግ እድለበሰ መንግሥት ስለሆነ እንኳን በምብ ወረቀት ሲጥል ሕዝብ ይፈጃል።

በነገራችን ላይ፤ "ከባድና ቀላል የመቁሰል አደጋ ደረሰባቸው" የሚለው ከኔ ሀማርኛ የማይጠበቅ የተሰለፉ ሐረግ መሆኑ ይገባኛል። ግን የዚህን ችግር ሐረግ ጥቅም ማን አስተውሎት ያውቃል። እስቲ አስበት! በየሬድዮው፤ "ከአዲስ አበባ ወደ አዋሳ አምሳ ሰዎችን አሳፍሮ ሲጓዝ የነበረ አውቶበስ ተገልብጦ አሥር ሰዎች አከርካሪያቸው እንከት ድቅቅ ሲል፤ አምስቱ ከወገባቸው በታች ተጎምደዋል፤ የተቀሩት እያናገሩት ፈርጧል" የሚል ዜና የምንሰማ ቢሆን ኖሮ ሰው አውቶበስ ሊፈረር ይችል ነበር። የምን አውቶበስ! ሰው በዚህ ምድር ላይ ይኖር ነበር? ይኖር ነበር ወይ? በፍጹም። ስለዚህ፤ "ከባድና ቀላል የመቁሰል አደጋ ደረሰባቸው።" ብለን እያደብሰሰን ሕይወትን እንሸውዳለን። "ሠራዊታችን ሽሽ" ላለማለት፤ "ስልታዊ ማራገፊያ አደረግ" እንላለን። "ደመ ከልብ" የሆነውን ሰው "ተሰዋ" ብለን አወዳደቁን እናሳምርለታለን። ይህ በአንዲህ አንጻሉ የቀድሞው ታጋይ አቶ መብራቁ ባደረበት የደም ብዛት በሽታ ትናንት ከምሽቱ ሁለት ሰአት ላይ ተሰውቷል።

ደም በቲሺ ዜና "ኢትዮጵያ ከቻይና ተበደረች" ላለማለት፤ "በኢትዮጵያና በቻይና መካከል የብድር ስምምነት ተፈጸመ" ይባላል። ማን ነው አበዳሪ? ማን ነው ተበዳሪ? ለይ! "ዘረፈ" የሚለው ቃል ሲያስበካን፤ "ማረከ" እንላለን። በነገራችን ላይ የሕይወት ሠራዊት ባከሰም አገራችን ከሕዝብ ባንክ ከሁለት መቶ ሺህ ብር በላይ ማርኳል።

አድበሰባሽ ቃላትና ሀረጎች የሕዝብ ጫት ናቸው። የዲያብሎስን አወጎታ ለጊዜውም ቢሆን መላክ አስመስለው ያሳዩናል።

ደርግ የበተናቸው ወረቀቶች ምን እንደሚሉ አሁን ሙሉ በሙሉ አላስታውሰም። ግን በተረትና ምሳሌ የታጨቀ መልክት እንደነበራቸው ትዝ ይላኛል። "ጃግናው የጎጃም ሕዝብ ሆይ! አበው፤ መተው ነገሬን ከተተው እንዳሉ፤ ጦርነትን ትተህ በሰላም ስትኖር እንደነበረ ግልጽ ነው። ይሁን እንጂ 'በጥባቄ' ካለ ማን ጥፋ ይጠጣል' ነውና? የናት ጡት ነካሾች ስለሆኑ" ለመጠጥጥ ተጎሥተዋል። ምክረው ምክረው እምቢ ካለ መከራ ይምከረው ነውና? እምቢተኛ ወንበዴዎችን በገበብት ገብተህ ይምስሳቸው" እያለ ይቀጥልና

መጨረሻ ላይ “በቆራጥነት ተፋልመህ የምትማርከውን ወያኔ እጅን ለመንግሥት መሳሪያውን ላንተ” ብሎ ይዘጋል።

ይህ ወረቀት ደርግ ለጎጃም ገበሬ መቀስቀሻ የበተነው ወረቀት ነው። አሁን ሳስብው ግን ደርግ ለጎጃም ገበሬ የላከው የመጨረሻው የስንበት ደብዳቤ ኑሯል።

የሀይማኖት በማርቆስ ደጃፍ መድረሱ ሲለማ ሁላችንም እንዳይማረከብን የምንፈራውን ነገር ሁሉ ለመቅበር ተሸቀዳደምን።

አባቴ ለብዙ ዘመን በሻማ ማስቀመጫነት ያገለገለውን፤ “ዳስ ካፒታል” የተባለውን ግብዳ መጽሐፍ ለመቅበር ጓርአችንን ቆፈረ። ሲቆፍር፤ ጃንሆይ የወረዱ ቀን፤ አያቴ በበርሮስ ጠቅልሎ የቀበረውን፤ “ሕይወቴና የኢትዮጵያ ርምጃ” የተሰኘ መጽሐፍ አገኘ። እናቴ በበኩሏ አባቴ የላከላትን የፍቅር ደብዳቤ ከሙዳይዋ አውጥታ ቀበረች። አባቴ በጊዜው፤ ሲት አፍቃሪነቱ፤ ከአብዮታዊነቱ እንደማይዘናጋው፤ ለማሳየት በፍቅር ደብዳቤው መጨረሻ ላይ “ወታደራዊ ዓለማቀፋዊነት ይለምልም” የሚል መፈክር ጣል ያደርግ ነበር። እኔ ምን ቀበርሁ? ከጉሌይ በይ መጽሐፉ፤ በበላ ምላጭ ተቆርጣ የወጣች ያንዲት ፈረንጅ ርቃን ፎቶ በደብተረ ልባስ ሥር ሸሸኔ እኖር ነበር። እና ደብረማርቆስ ሲቃጠል ፎቶይቱ ለብቻዋ ተነጥላ እንድትተርፍ በመርቷ ጣሳ ውስጥ ከትቸ፤ ከዳማክሴው ሥር ማስ ማስ አደርጌ ቀበርኳት።

የቀኝ ጎረቤታችን አቶ ርሶም፤ በመሠረተ ጎምህርት ዘመቻ፤ በመሳተፉ፤ ከራሱ ከመንገድ እጅ የተቀበለው፤ በየቀኑ በዳንቴል የሚወለወል መስታወት ውስጥ አስገብቶ ግድግዳው ላይ የሰቀለው፤ የምስክር ወረቀት ነበረው። ታዲያ እሱን ለመቅበር ርቆ ሲሄድ በወያኔዎች ክልል ገብቶ ኖሮ ተማረከ። ወያኔዎች በመጀመርያ፤ በደማ ሊፋሰማቸው የመጣ መስሏቸው አደነቁት። “ጠላትም ቢሆን ጀግና ነውና ሲደነቅ ይገባል” አለ ተጋዳሪዬ ተፈሪ።

“ጀግናም ቢሆን ምርኮኝ ነው፤ ፤ ምሽግ ሲቆፍር ይባድ፤” አለ ተጋዳሪዬ ሲፈጅ።

አቶ ርሶም፤ ለሶስት ቀን ምሽግ ከቆፈረ በኋላ በታደሮች ታንክ ተፈናጥጦ ወደ ማርቆስ ተመለሰ። ከዚያ ፒ.ፒ.ሲ ጠመንጃ አነሳቶ፤ ለንዳል ጫማ ተጫምቶ በከተማው ናፕቦት። ቅዳሜ ቅዳሜ በተሀደሰ ፓርማራም ላይ የሚዘመረው መዝሙር “በደሙ በላሱ መልካም ታሪክ ጻፈ” የሚለው ስንኝ ላይ ሲደርስ፤ ርሶም ከኪሉ ውስጥ የሰለለት ግምጃ የሚያክል መሀረም ጎልጉሎ አውጥቶ ከመጠን በላይ እየተናፈጠ፤ በመጠኑ ያለቅሳል። አባቴ፤ “ምን ሆነህ ነው” ሲለው፤ “ምን ባከህ፤ ደርግን ለመደምሰስ የከፈለኩትን መስጣትነት ሳስብ ስሜቴን መቆጣጠር ያትተኛል” ብሎ ይመልሳል።

ካልተሳሳትሁ የሀይማኖት ወደ ማርቆስ የገባ የካቲት ወር ላይ ይመስለኛል። እጅ የሰጠችው ደብረማርቆስ እጅ ካልሰጠችው አዲስአበባ ጋር ስለተቆራረጠች ቀለብ የሚሰፍርላት አጣች። ከተማይቱን ካስቃቂ ራብ የታደጋች ደርግ ለገንዳው ታትራ ውስጥ ያጠራቀመው በቆሎ ነው። ያ በቆሎ ባይኖር ፍሮ ዛሬ ባብማ ቤተክርስቲያን ጓር ስታልፋ። “በዕውቀቱ ሥዊም ከ1972-1983” የሚል ጽሑፍ የሰፈረበት ነጭ የስሚንቶ ስለዳ በዳዋ ማክል ብቅ ብሎ ማግኘታችሁ አይቀርም ነበር።

የሀይማኖት ሰራዊት ደብረማርቆስ መግቢያ ላይ ተዘርግሮ ከሚገኘው የአፈንን ኒውክሊየር ጣቢያ ከሚመስለው ጎተራ ደርሶ፤ በፋን በከላሽ ሰደፍ ደ አደርን ለከተማው ነዋሪ በቆሎ ማከፋፈል ጀመረ። እንዲያውም የሀይማኖት መንግሥትነትን የተለማመደው ለደብረማርቆስ ሕዝብ በቆሎ በማከፋፈል ሳይሆን ይቀራል!

በደብረማርቆስ ተቋቁሞ የነበረው ጊዜያዊ መንግሥት፤ ከንቲባ አስተዳዳሪ ምናምን የሚባል የሥልጣን ተዋረድ አልነበረውም። ትዝ የሚሉኝ ሽመቶች የሚከተሉት ናቸው። “ተጋዳሪይ መሐረ፤ የበቆሎ ወረፋ ተራ አስከባሪ፤ ተጋዳሪዬ ተፈሪ፤ የበቆሎ ከረጢት ጥራት ተቆጣጣሪ፤ ተጋዳሪዬ ሲፈጅ፤ ሞጃ ጫኝና አውራጅ፤ እንዲሁም የበቆሎ ፊጭ ሴቶች አደራጅ... ወዘተ።

እግር ጥሎህ ፍርድ ቤት ብትገባ የከተማው ተለማማጅ ዳኝ፤ “ተከላሽ አቶ ማናየ፤ ጊዜያዊ መንግሥት በሰፈረለት አምሳ ኪሎ በቆሎ ላይ አላግባብ ሁለት ኪሎ ሲያጥብረበር እጅ ከፍንጅ በመያዙ እጁ ከተያዘበት ቀን እንስጥ በሆነች

ወር ጽኑ እሥራት ተፈርደበታል።” ብለው ከፈታቸው ላይ ያለውን ዴስክ በቆራቆንዳ ወቅረው ፋይል ሲዘጉ ትደርሳለሁ። በማግስቱ የአስረኛው ዘመዶች የበቆሎ ቂጣ ስንቅ ይዘው ባጠገብህ ሲያልፉ ታያለሁ። ደብረማርቆስ፤ የሀይማኖት ሕዝብ ማስተዳደር እንደሚችል ብቻ ሳይሆን የሰው ልጅ በቆሎ ብቻ እየበላ መኖር እንደሚችል መሞከርያ ላብራቶሪ ሆነች።

ደርግ ስልታዊ ማፈገፈግ ባደረገበት ሰአት ብዙ ወታደር አልፏል፤ አቤት ስንት ወጣት ወደቀ! ስንት ጀግና አለቀ! ዳሩ ማን ሥራየ ብሎ ይቆጥራል! ወያኔ ከገባ ከጥቂት ቀናት በኋላ በከተማይቱ የምንገኝ፤ ታዳጊዎች አስከገፈበታችን የሚደርስ ከስክስ ጫማ አድርገን ታየን። ያለቀውን ወታደር ቁጥር ለማወቅ ከስክስ ጫማዎቻችን ደምሮ ለሁለት ማካፈል ነው። በጊዜው ለቀድሞ ወታደር ሐውልት መሥራትን የሚያስብ ማንም ሰው አልነበረም። ግን አኛ ሳናውቀው የጀግኖችን መታሰቢያ በአግራችን ይዘን እንዘር ነበር። እኒያ ከስክስ ጫማዎች “ላልታወቀ ወታደር” የሚል ስውር ጽፈት ያለባቸው፤ በቆዳ የተሠሩ ሐውልቶች!

አንድ ጎሰቆል ፤ ጠቆር ያለ ጎረምሳ በከባ የተጠቀለለ ነገር ተሸክሞ ስሜዛውንና ኮሽቨላውን እየጣሰ ሲሄድ ከተመለከታችሁ ለወሬ ነጋሪ የተረፈ ወታደር መሆኑን ጠርጥሩ። ከፊት ፊት ያገኛችን ጎጆ፤ ሲፈራ ሲቸር፤ በጣቱ ከዳበሳ በሚይልቅ ለዘብታ ያንኳኳል።

ሲከፈትለት፤ “እንዴት ዋላችሁ፤ ከጦር ሜዳ የተመለሱ ወታደር ነኝ። በራብ እጅግ ስለተጎዳሁ ግማሽ እንጅራ ካበላችሁኝ ከላሼን ከካርታ ሙሉ ጥይት ጋር አስግባሁ” ይልና ወታደራዊ ሰለምታ ለመስጠት እጅን ሲያሳካ ክንዱ እንደገባሁ ጥውልግልግ ብሎ ታፋው ላይ ተመልሶ ይወድቅበታል። ገበሬው የወታደሩን ከላሽ ከተቀበለ በኋላ ማጀት፤ ጨለማው ውስጥ አድፍጦ ከተቀመጠው ጎታ ውስጥ፤ ቅድም ካንዱ ወታደር ከተቀበለው ከላሽ ጎን ያስቀምጠዋል።

ወይ ጊዜ!! ወታደራዊው መንግሥት በቆሎ በጎታ ውስጥ አጠራቀመ ሲባል የሚያምን እንደማይኖር ስላማዊው ገበሬ በጎታው ውስጥ ከላሽ ያጠራቅም ነበር ቢባል ማን ያምናል!

ወታደሩ እንጅራውን እየጠቀለለ ሲጎርስ ገበሬው በግርምት እየተመለከተው፤ “ወይ የወንቃው ጊዮርጊስ፤ አሁን ይሄ ወታደር ነው ወይስ በካኪ ኮቱ ውስጥ ከንፉን የደበቀ መላከ? ታሪክ እኮ ነው! በያዘው ብረት ባፍጢሜ ደፍቶ ሞሰቡንና ሰታቴውን ገልብጦ ብስና አስከይዘው መብላት ሲችል ከፊቱ ተጎልቶ አንድ ልጃገረድ ይቅለሰሰላል! አምጽ!...ድ፤ ድሮ በራስ ጎይሉ ጊዜ፤ ሰው በጥይት ይገበያያል ሲባል አስቅ ነበር። አሁን አድሜ ሰጥቶኝ ድሮ ከተባለው ጊዜ ደርሽ እየሁት።”

ወድያው ዳዳው በር ላይ ወደ ቆመችው ሚስቱ ዞሮ፤ “አንች የእንጭቅ ልጅ! ሰው አህል ሲበላ አይተሽ አታውቁም? ለመሆኑ የሚጠጣው ቅራሪ አለሽ ወይስ ግብርውን ወጥተሽበታል? ከዚያ ወደ ወታደሩ በትህትና ዞሮ፤ “አይዘህ ብለ! እሥር አለታ! ያዝ እንጂ! አልግመህም አንዴ! እንግዲህ የከላሽ ለውጥ ምሥር ወጥ ነው። ላውንቸር ይዘህ ብትመጣ ፍሮ ጠቦት አርድልህ ነበር።”

ደብረማርቆስ፤ የሀይማኖት “ነጻ መሬት” ከሆነች ከጥቂት ሳምንታት በኋላ ከወፍጮ ቤት ስመለስ ስብሰብ ብለው የቆሙ ሰዎች ተመለከትሁ። በመደዳ የተገተረውን ሰው እየጣሰው ወደ ውስጥ ስዘልቅ በግራደር ተቆፍሮ የወጣ የሙታን አጽም ተከምሮ አየሁ። አንድ ረጅም አፍንጫ ያለው (አፍንጫውን በሽያግራ ያቆመ የሚመስል) አዲስ ምልምል ካድሬ ከአጽው ከምር ፊትለፊት ቆሞ እንዲህ ሲል ሰማሁት።

“በፒሮግራማችን መሠረት፤ በመጀመርያ እኒህ ንጹሐን ዜጎች፤ ባስከፈው የደርግ ሥርዓት ባስቃቂ መንገድ ተገደለው በጀምላ መቃብር ውስጥ እንዴት እንደተወረዱ ሰፊ ማብራሪያ ይደረጋል። በማስቀጠል ከተሳታፊዎች የለቅሰና፤ ራስን ስቶ የመውደቅ ስነ-ሰርአት ይካሄዳል። በመጨረሻ የደርግን አስከፊነት የሚገልጽ ጸሎት ይከናወንና የበአሉ ፍጻሜ ይሆናል።”

“እዚህ ጋ አስተያየት” የሚል ደምጽ ከሆነበት ማክል ተሰማ። ሁሉም ባይኑ ፈለጋቸው። አማሆይ ወለተ ማርያም ናቸው።

"ይቀጥሉ አማሆይ። አሁን የተናገርኩትን ደግፈው የመጻፍ የመናገርና ሰላማዊ ሰልፍ የመውጣት መብትዎ በሕገመንግሥቱ የተረጋገጠና የተደነገገ ነው ይቀጥሉ" አለ፤ ካድፈው።

"እኔ እንግዲህ እንደምታዩኝ፤ ልሙ የተራሰ፤ ጉዳዬ የተማሰ ባልቴት ነኝ። ለየገኛው አድሜሪ ሐሰት ልናገር፤ እኔህ ሰዎች ደርግ አደለም የፈጃቸው። ጣልያን ከደጃች በላይ ጋር አብራችሁ ሽፍታችኋል ብሎ ማርቆስ ገበያ ላይ ሲረሸናቸው አጣን ልጅ ብሆንም ትዝ ይለኛል። እንደምታዩት ሙታን የለበሱት ሱሪ ተነፋነፍ ነው። ኪሳቸው ቢበረበር ሊፊና ማርትሬዛ ይገኝበታል። ይህ ደም በጥልያን ዘመን ለማለቃቸው ጥሩ ማረጋገጫ ነው። በነገራችን ላይ እኔ ደርግ አይገድልም አላልሁም። ደርግማ አሳምሮ ይገድላል።"

(አሳምሮ ይገድላል የምትለውን ቃል ባሰብኳት ቁጥር ፈገግ አላለሁ። አይ አማሆይ! መግደል ፎቶ ማንሳት መሰላቸው እንዴ! አስቲ ደርግ አሳምሮ ሲገድል ባይነህሊናችሁ ሳሉት። የደርግ ወታደር፤ አንዱን ወጣት ከፊቱ ያቆመውና ጢሙን ያስተካከለዋል፤ የተመሰቃቀለ አፍሮውን ያበጥርለታል። የፍርሀት ላብ ያወዛው በብቱን ደድራንት ይቀባለታል። ከዝያ ከፈትሰፊቱ በርከክ ብሎ ከላሹን ደረቱ ላይ አሳምሮ፡ "እስኪ ትንሽ ፈገግ! እ... እንደሱ አዎ! እንዴት እንዳማረብህ! አሁን ቃታ መሳብ እቸላለሁ" ቅው ድም! አይ አወዳደቅ! እኔ ብዙ ታጋይ ሲወድቅ አይቻለሁ! እንዲህ እኛን በኪሱ እንደከተተ ዘንጦ የወደቀ ሰው ግን አልገጠመኝም)

"ደርግማ አሳምሮ እንደሚገድል የታወቀ ነው።" ቀጠሉ አማሆይ። " ነገር ግን እንደተናገርሁት ይሄ የፋሺስት ጥልያን ሥራ መሆኑን በአናቴ ባባማይቱ ማርያም ስም ምክር አረጋግጣለሁ"

ካድፈው ተናደደ። ግን ንዴቱን ጥጥ አድርጎ፡

"አማሆይ በተናገሩት ላይ ተቃውሞ ያለው አለ? አማሆይ የተናገሩትን በመቃወም የመናገር፤ የመጻፍና ሰላማዊ ሰልፍ የመውጣት መብት በሕገመንግሥቱ የተደነገገ ነው።"

አማሆይን የሚቃወም ሰው ስላልተገኘ ራሱ ቀጠለ።

"እህህ ጥሩ እንግዲህ። አማሆይ አንዳሉት እኔህ ሰዎች ግድያ የተፈጸማቸው በጣልያን ሊሆን ይችላል። ቢሆንም ደርግ ፣ገዳዮችን ለፍርድ ባለማቅረቡ ምን ያህል አስከፊና አረመኔ ሥርዓት እንደሆነ አመላካች ነው።"

ካዲስ አበባ ደብረማርቆስ የተዘረጋው መኪና መንገድ፤ ማንኛውም መኪና እንዳይተላለፍበት መዘጋቱን የሚገልጽ ዜና ሰማን። ድሮ፤ "ካባይ ወዲህ የነጃም ካባይ ወድያ የሸዋ" ሲባል የነበረው ቀርቶ "ካባይ ወዲህ የሀይማ ፣ ካባይ ወድያ የደርግ" መባል ተጀመረ። አባቴና ጥቂት ቆራጥ መምህራን፤ ደምዘችንን መቀበል በሚል ሰበብ ከሆዴ ጎጃ መሬት አምልጠው፤ በአግራቸው ወደ አዲስ አበባ ለመሄድ ተነሡ። አባቴ "ፍቅር አስከመቃብር" ውስጥ ሰዎች በአግራቸው አባይን አቋረጡ የሚል ነገር ሲያብ ድሮ ባለመፈጠሩ አምላኩን ያመለግን ነበር። ምስኪን አባቴ። ኢትዮጵያ ውስጥ፤ "ድሮ" ወደ ፊት የሚመጣ ነገር መሆኑን መች አውቅ! ይሄው መቆየት አይቀርም ድሮን ደርሶ ተመለከተው።

አባየ ከጓደኞቼ ጋር እየወደቀ እየተነሣ፤ ወይም በሌላ አነጋገር፤ ጓደኞቼ እየወደቁ እሱ እየተነሣ አባይን አቋርጦ ገሰገሰ። ሁለት ወር ያህል ከተጓዘ በኋላ ልብሱ በላየ ላይ አለቀ። በላሌው በጋሬጣ እየተዘነጠለ ንህ ጽዮን ላይ ሲደርስ ሸርጥ ሆኖ አገኘው። ከማርቆስ ሲወጣ አጥልቆት የነበረው ሸራ ጫማ ገርቦ ጉራቻ ላይ ሲደርስ ነጠላ ጫማ ሆነ። ለሰላሳ ቆዳው ወደ ቅርፊት ሲቀየር ታዘበ። ከዚህ መከራ በኋላ እንድ ማለፍ ላይ ከሩቅ ሸገርን ተመለከታት።

አስቀ ናት! አዲስ አበባ ናት! ባቅራቢያው ከሚገኘው ትምርትቤት ውስጥ፤ "ኢትዮጵያ! ኢትዮጵያ! ኢትዮጵያ ቅድሚያ" የሚል ኅብረ ዜማ እየተመመ ሲመጣ ሰማ። ዞር ሲል ከመንገዱ ዳር የደበዘዘ የኢትዮጵያ ካርታ ተመለከተ። አሁንም ኢትዮጵያ ሥራ አራት ከፍለሀገሮች አኳት። ከሁለት ወራት በፊት የሚያውቃት ኢትዮጵያ! አብዮታዊት ኢትዮጵያ! መቅ የደለታ እንባውን ባይበሉባው ጠርጎ ዞር ሲል፤ ባጠገቡ ታንክ እየተንከባለሰ ሲያልፍ ተመለከተ። ታንኩ ከደብረማርቆስ ግድም እንደመጣ ያወቀው የታንኩን ሹፌር በቆሎ ሲግጥ ስለተመለከተው ነው።

በታንኩ ጀርባ ላይ ቁምጣ የለበሱ፤ ላብ የጠገበ ያንንት ልብስ የጠመጠሙ ጎፈሪያም ሰዎች ስፍረውበታል።

አባየ ሰውነቱ ስለተገለፈለፈበት ቀጣዩ ታንክ ቆሞ እንዲያፈናጥጠው እኛን ማወዛወዝ ጀመረ።
